

รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

A MODEL OF COMMUNITY EMPOWERMENT FOR COMMUNITY PLANNING.

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

Doctor of Philosophy Program in Development Education

Department of Education Foundation

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2015

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน” เสนอโดย นางสาวกิ่งแก้ว สุวรรณศิริ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทรนำชู
2. รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. คณิต เขียววิชัย)

.....

..... กรรมการ

(ดร.ประไพ ศิวะสิทธิ์วิลาศ)

.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา)

.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทรนำชู)

.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม)

.....

54260802 : สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คำสำคัญ : การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน / การจัดทำแผนชุมชน

กึ่งแก้ว สุวรรณศิริ : รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน อาจารย์ที่
ปริกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ. ดร.นพพร จันทรนำชู, รศ. ดร.นรินทร์ สังข์รักษา และ ผศ. ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม.
368 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน 2) ศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน 3) พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการ
จัดทำแผนชุมชน และ 4) นำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน การวิจัยครั้งนี้
แบ่งเป็น 4 ระยะ ระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยใช้
แบบสอบถาม จากตัวอย่างคือคณะกรรมการหมู่บ้าน 8 จังหวัด จำนวน 400 คน ระยะที่ 2 การศึกษาพลังอำนาจ
ชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน โดยการถอดบทเรียนจากชุมชนต้นแบบ 2 ชุมชน คือชุมชนบ้านหนองกลางดง
ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย
อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 10 คน ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริม
พลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน โดยวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากชุมชนนำร่องคือหมู่บ้าน
ปลายคลองพาดหมอน จังหวัดสมุทรสาคร มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 26 คน ระยะที่ 4 การนำเสนอรูปแบบการ
สร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยใช้การประชุมนำเสนอรูปแบบ มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน
18 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการจัดกลุ่ม
ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ทั้งในระดับบุคคลและ
ทีมงานมีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยในระดับบุคคล ด้านการมีความยึดมั่นผูกพันกับชุมชนอยู่ในระดับ
มาก และระดับทีมงาน ด้านการมีความไว้วางใจอยู่ในระดับมาก 2) พลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน
ประกอบด้วย กระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ การเตรียมความพร้อม
ชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา การกำหนด
แผนงานหรือโครงการ การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน โดยมีเงื่อนไขระดับบุคคล ได้แก่ ความตระหนักเกี่ยวกับแผน
ชุมชน ความตั้งใจมุ่งมั่น ความผูกพันกับชุมชน ความภาคภูมิใจในตนเอง และการมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผน
ชุมชน ส่วนเงื่อนไขระดับทีมงาน ได้แก่ การสร้างสัมพันธภาพ การสื่อสารในทีมงาน การสนับสนุนทางสังคม
และการมีความไว้วางใจ 3) การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน วงรอบที่
1 มี 2 องค์ประกอบคือ การเตรียมความพร้อม และการจัดทำแผนชุมชน วงรอบที่ 2 พบว่า กิจกรรมการสร้าง
เสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนมี 6 กิจกรรม ประกอบด้วย ความตระหนักถึงความสำคัญของแผน
ชุมชน การสรรหาคณะมาร่วมทีมทำแผนชุมชน การสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน การจัดตั้ง
ทีมทำแผนชุมชน การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน และการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่
ทีมทำแผนชุมชน 4) ผู้ร่วมประชุมนำเสนอรูปแบบมีความคิดเห็นตรงกันว่า รูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสม

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1.....2.....3.....

54260802 : MAJOR: DEVELOPMENT EDUCATION

KEY WORD : COMMUNITY EMPOWERMENT / COMMUNITY PLANNING

KINGKEAW SUEANKEEREE : A MODEL OF COMMUNITY EMPOWERMENT FOR COMMUNITY PLANNING. THESIS ADVISORS : ASST. PROF. NOPPORN CHANTARANAMCHOO, Ed.D., ASSOC. PROF. NARIN SUNGRUGSA, Ed.D., AND ASST. PROF. WANNAWEE BOONKOUM Ph.D. 368 pp.

This research aimed to 1) explore the situation of community empowerment for community planning; 2) examine community empowerment for community planning; 3) develop the model of community empowerment for community planning; and 4) propose the model of community empowerment for community planning. The research comprised of 4 phrases, Phrase 1: Exploring the situation of community empowerment for community planning by using a questionnaire, with the sample including 400 members of village committees in 8 provinces; Phrase 2: Examining community empowerment for community planning using the lesson learned from 2 model communities, i.e. Ban Nongklangdong community, Silaloy sub-district, Sam Roi Yod district, Prachuab Khiri Khan province, and Nong Sarai community, Nong Sarai sub-district, Panon Tuan district, Kanchanaburi province, with 10 key informants; Phrase 3: Developing the model of community empowerment for community planning by conducting a participatory action research in the pilot community of Plaiklongpardmorn village, Samut Sakorn province, with 26 key informants; Phrase 4: proposing the model of community empowerment for community planning by conducting the model meeting, with 18 key informants. The quantitative analysis employed descriptive statistics, and the qualitative analysis involved data categorization.

The research result revealed the followings 1) The situation of community empowerment for community planning is at moderate level for both the individual and teamwork levels. For individual level, community commitment was at high level, while for the teamwork, trust is at high level. 2) Community empowerment for community planning involved the process of empowering community for community planning, which included community preparation, analysis of data for self and community learning, identifying vision and direction for development, identifying the plan or project, documenting the community plan. At individual level, the requirements included awareness of community plan, determination, community commitment, self-esteem, and knowledge about community planning. The requirements at teamwork level were establishment of relationship, teamwork communication, social support, and trust. 3) Development of the model of community empowerment for community planning involved round 1 with 2 elements, i.e. preparedness, and community planning; and round 2 with 6 activities to empower the community in community planning, including awareness of the importance of community planning, recruitment of community planning teamwork, determination for community planning, setting up community planning teamwork, capacity building for community planning, and promoting the pride of community planning teamwork. 4) The participants in the model meeting viewed the model as appropriate.

Department of Education Foundation

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature.....

Academic Year 2015

Thesis Advisors' signature 1..... 2.....3.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทรนำชู รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวีร์ บุญคุ้ม และรองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย ที่ได้กรุณาเป็นที่ปรึกษา คอยให้คำแนะนำ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ดร.ประไพ ศิวะดิราวิลาศ นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ สถาบันการ พัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่ได้สละเวลาอันมีค่าให้เกียรติรับเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก คอยแนะนำ และให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ โครงการสนับสนุนทุนวิทยานิพนธ์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัย แห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนเพื่อการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ที่อนุญาตให้เก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล เจ็ดริ้วที่อำนวยความสะดวก ผู้นำชุมชน และชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบล เจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ที่ให้ความร่วมมือ

คุณค่าหรือประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแด่ พระคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอน แนะนำ ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจอย่างดียิ่งเสมอมา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	11
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจ.....	12
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแผนชุมชน.....	34
แนวคิด เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	57
แนวคิดเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศและการถอดบทเรียน.....	69
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	77
กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	105
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	106
ระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน.....	106
ระยะที่ 2 การศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน.....	112
ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อ การจัดทำแผนชุมชน.....	114
ระยะที่ 4 การนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อ การจัดทำแผนชุมชน.....	126

บทที่	หน้า
สรุปขั้นตอนการวิจัย.....	127
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	128
ระยะที่ 1 ผลการศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน...128	
ระยะที่ 2 การศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน.....124	
ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อ การจัดทำแผนชุมชน.....	184
ระยะที่ 4 การนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อ การจัดทำแผนชุมชน.....	256
5 สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	264
สรุปผลการวิจัย.....	265
อภิปรายผลการวิจัย.....	271
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	281
รายการอ้างอิง.....	285
ภาคผนวก.....	298
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ หนังสือขอเชิญเป็นผู้ตรวจ รูปแบบ คำดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และหนังสือขออนุญาตวิเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	299
ภาคผนวก ข แบบสอบถามสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชน เพื่อการจัดทำแผนชุมชน.....	311
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อรับรองร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน เพื่อการจัดทำแผนชุมชน.....	319
ภาคผนวก ง แบบทดสอบความรู้ผู้ร่วมวิจัยและชุมชนนำร่อง	328
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทำแผนชุมชน และ แบบสอบถามความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน.....	332
ภาคผนวก ฉ แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์.....	335
ภาคผนวก ช สื่อแผ่นพับ สื่อโปสเตอร์.....	337
ภาคผนวก ซ แผนชุมชนของหมู่ที่ 5 ที่เกิดจากทีมทำแผนชุมชน.....	341
ภาคผนวก ฅ รูปภาพ	352

ภาคผนวก กุ รายนามผู้วิจัย.....	366
ประวัติผู้วิจัย.....	368

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	96
2	129
3	131
4	132
5	172
6	175
7	177
8	185
9	188
10	189
11	192
12	193
13	194
14	197

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
15	แสดงร่างกิจกรรมในเดือนไประดับบุคคลที่ปรับให้สอดคล้องกับบริบท.....202
16	แสดงร่างกิจกรรมในเดือนไประดับทีมงานที่ปรับให้สอดคล้องกับบริบท.....203
17	สรุปกิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ของตำบลเจ็ทรีว.....207
18	แสดงจำนวนและคำร้อยละของ ชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่เป็นตัวอย่าง ได้รับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนจากสื่อในชุมชน.....232
19	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและแปลผลเกี่ยวกับระดับความสำคัญของ แผนชุมชนของชาวบ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่เป็นตัวอย่าง..... 233
20	แสดงจำนวนและคำร้อยละของตัวอย่างที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนของ ชาวบ้านจากช่องทางสื่อสารในวงรอบที่ 2.....248
21	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและแปลผลระดับเกี่ยวกับความสำคัญของ แผนชุมชนของชาวบ้านหมู่ที่ 5 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในวงรอบที่ 2..... 249

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจ	26
2	วงรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ Kemmis; & McTaggart	60
3	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	105
4	แสดงการเลือกพื้นที่ของตัวอย่าง.....	108
5	วงรอบการปฏิบัติการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน.....	177
6	สรุปขั้นตอนในการวิจัย	127
7	แสดงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน.....	168
8	แสดงร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน.....	174
9	สรุปขั้นตอนและผลการปฏิบัติของวงรอบที่ 1.....	238
10	สรุปขั้นตอนและผลการปฏิบัติของวงรอบที่ 2.....	252
11	รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว.....	253
12	สรุปแนวทางการใช้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำ แผนชุมชน	263

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาชุมชนของประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการควบคุม และบริหารจัดการโดยภาครัฐ ลักษณะบนลงล่าง (Top down) ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนเพื่อไปสู่ความทันสมัย ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1- 4 โดยรัฐเป็นผู้กำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยส่งเจ้าหน้าที่ไปเป็นผู้ปฏิบัติการพร้อมงบประมาณและ โครงการสำเร็จรูปที่เน้นพัฒนาด้านเศรษฐกิจตามประเทศตะวันตก เช่น การทำเกษตรเชิงเดี่ยว การเกษตรเพื่อการส่งออก เป็นต้น จากการพัฒนาดังกล่าว ส่งผลให้ชุมชนติดการพึ่งพาจากภายนอกชุมชน และชุมชนไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ แต่กลับอ่อนแอลงมากขึ้น บทบาทของประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับการพัฒนาจากกิจกรรมที่ภาครัฐได้กำหนดขึ้นแล้วนำไปปฏิบัติ ประชาชนจึงต้องพึ่งพาภาครัฐตลอดมา จนทำให้ประชาชนเกิดความเคยชินต่อระบบพึ่งพา และมักจะมองว่าการพัฒนาไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง ฉะนั้นเจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องมีหน้าที่ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเพียงฝ่ายเดียว ด้วยความคิดเช่นนี้จึงทำให้คนในชุมชนไม่กระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง มักคิดว่าตนเองไม่ใช่ นักวิชาการ ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในเรื่องการพัฒนาชุมชน ทั้งๆที่การพัฒนาชุมชนตนเองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของตนเองโดยตรง สถานการณ์เช่นนี้เรียกว่า ประชาชนตกอยู่ในภาวะไร้อำนาจ (Levin ,1987)

นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ เริ่มมีมาตั้งแต่ช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตนเองให้มากที่สุด โดยภาครัฐให้การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมที่จะเพิ่มศักยภาพของชุมชนในทุกด้าน ให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนเอง พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมคน ในสังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับ ผลกระทบจาก

การเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สร้างเสริมพลังอำนาจให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือก การใช้ชีวิตในสังคม และมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ได้อย่างมีคุณค่าและ ศักดิ์ศรี ให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์ เพิ่มศักยภาพและขีด ความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่ สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคม (กระทรวงมหาดไทย, 2555)

แผนชุมชนเป็นกิจกรรมหนึ่งของสถาบันการปกครอง เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการ พัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นช่องทางให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาของ ชุมชนตนเอง และยังเป็นเหมือนคู่มือให้กับชุมชนในการปฏิบัติงานตามแผน/กิจกรรม/โครงการ ที่ วางไว้ได้อย่างมีทิศทาง นอกจากนี้ยังสามารถใช้เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้ที่เกี่ยวข้องได้ แผนชุมชนที่ดีต้องเป็นแผนชุมชนที่เกิดจากคนในชุมชนร่วมลงมือทำทุกขั้นตอน ในคู่มือการทำ แผนชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชนกำหนดว่าหน้าที่หลักของแผนชุมชนคือเป็นเครื่องมือในการ พัฒนาชุมชนจากฐานรากขึ้นไปสู่ นโยบายพัฒนาตำบลระดับบน (Bottom up) โดยเริ่มจากการ กระตุ้นจิตสำนึก และความรับผิดชอบของประชาชนในชุมชน ให้มีจิตสาธารณะ และร่วมกันคิด ร่วมกันจัดหาข้อมูล ร่วมกันเรียนรู้ วิเคราะห์ เพื่อให้รู้จักและเข้าใจตน กระบวนการจัดทำแผนชุมชน เป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีกิจกรรมดังนี้ คือการสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพ ของชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุแนวทางแก้ไข แล้วกำหนดอนาคตรวมทั้งทิศทางการพัฒนาตนเอง หมู่บ้านหรือชุมชน ออกมาเป็นกิจกรรม/โครงการที่จะแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการ การพัฒนาในลักษณะจากชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการเข้มแข็งและ พึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชน (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2551) จะเห็นว่าความสำคัญของแผนชุมชนสามารถเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาประเทศได้ แต่จากรายงาน การวิจัยโครงการจัดทำระบบฐานข้อมูลแผนชุมชนสำหรับบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยปี 2555 พบว่าหลายหมู่บ้านยังขาดการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนขาดความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม การจัดทำแผนชุมชน นอกจากนี้ในงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน พบว่าประชาชนมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนชุมชนเพียงชายขอบ คือไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม หรือวางแผนอย่างจริงจัง ทำให้ภาครัฐดำเนินการพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เช่น เขมภักดิ์ เย็น เปี่ยมม (2552) กล่าวถึงปัญหาของการทำแผนชุมชนดังนี้ ผู้เก็บข้อมูลขาดความรู้และเทคนิค ขาด ผู้นำทางความคิด ขาดการสนับสนุนงบประมาณและเทคนิค ประชาชนขาดความสนใจ ขาด

กระบวนการการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชน อดต. ไม่ได้นำแผนชุมชนไปบูรณาการกับแผนพัฒนาตำบล ที่สำคัญคือภาครัฐมักนำวิธีการทำแผนชุมชนแบบเบ็ดเสร็จไปให้กับชุมชน สอดคล้องกับผลวิจัยของ ชฎาพร กมลกิจไพศาล (2554) ธนิศรา สุภามิ (2552) และอนุพนธ์ ฐิติวร (2552) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ ขาดการเตรียมความพร้อม การจัดลำดับความสำคัญของปัญหามีน้อย การกำหนดเป้าหมายและทิศทางพัฒนาไม่ชัดเจน การวิเคราะห์ความสอดคล้องของโครงการไม่ชัดเจนความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่มีน้อย และการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลน้อย ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับน้อย แคนนำบางส่วนยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจในลำดับขั้นของกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ที่สำคัญคือการขาดความร่วมมือระหว่างแกนนำกับประชาชน รวมทั้งการขาดงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำแผนชุมชน และการขาดแคลนเอกสารทางวิชาการ จากปัญหาที่พบเหล่านี้ทำให้แผนชุมชนไม่เป็นแผนของชุมชนอย่างแท้จริง ประกอบกับที่ผ่านมามุมชนยังขาดการประสานในลักษณะเครือข่ายที่ชัดเจน รวมทั้งการฝึกกำลังของคนในชุมชนที่ยังขาดความเข้มแข็ง คนในชุมชนขาดความมั่นใจตนเองในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนตนเอง ทำให้ชุมชนมีลักษณะที่อ่อนแอ พึ่งตนเองได้น้อย หากภาครัฐจะพัฒนาชุมชน โดยใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือ จึงจำเป็นต้องพัฒนาให้ชุมชนมีพลังอำนาจในตนเอง มีสามารถควบคุมด้านความเป็นส่วนตัว ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และการผลักดันด้านการเมือง เพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนชุมชน ควรจะต้องมีแนวทางในการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชน ได้แก่ผู้นำ แกนนำ และชาวบ้าน ให้มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองว่าสามารถจัดทำแผนชุมชนเองได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและชุมชน หากคนในชุมชนมีพลังอำนาจในตนเองเชื่อในความสามารถของตนเอง พร้อมทั้งจะรับผิดชอบปัญหาของชุมชน ด้วยการร่วมกันคิดวิเคราะห์และทำแผนชุมชน คนในชุมชนต้องมีการรวมกลุ่มกันเพื่อให้เกิดพลังอำนาจชุมชน การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนดังกล่าวจะต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการสร้างโอกาสและขีดความสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างพอเพียง และมีทางเลือกที่เกิดจากความคิด ความต้องการของกลุ่ม จนเกิดเป็นพลังปัญญา และพลังการพัฒนาสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองในการวางแผนดำเนินงานพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Jack (1995) และ Rappaport (1984) คือ มองว่าการสร้างพลังอำนาจเป็นการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรับผิดชอบในการดูแลจัดการความเป็นอยู่ของตนเอง ต้องมีการจัดสรรทรัพยากร มีหุ้นส่วนที่จะร่วมกันคิด เชื่อว่าตนเองสามารถดำเนินกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนเองได้ มีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วมอย่างจริงใจ จากประเด็นนี้จะเห็นว่า การสร้างเสริมให้คนในชุมชนมีพลังอำนาจในตนเอง ให้เกิดการยอมรับตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเข้าใจในระบบของ

สังคม ความสามารถในการวางแผน การรักษาสีทิวของตนเองและการตัดสินใจ ความตั้งใจในการดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างตนเองและชุมชน ส่งผลให้คนในชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนได้อย่างมั่นใจ (Zimmerman and Rappaport, 1988) นอกจากนี้พลังอำนาจระดับบุคคลจะเชื่อมต่อกับระดับชุมชน ฉะนั้นการพัฒนาบุคคลที่จะให้เกิดการกระทำการสนับสนุนทางสังคม การอยู่ร่วมกับคนอื่น และทักษะการแสดงออกทางการเมืองผ่านการทำแผนชุมชน จึงเป็นสิ่งที่นักปฏิบัติการในชุมชนควรคำนึงถึงเสมอ

พลังอำนาจชุมชน (Community Empowerment) หมายถึงชุมชนที่ทั้งบุคคล ทีมงานและองค์กรได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขของ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้ลึกของการเป็นเจ้าของชุมชนที่ชัดเจน จนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน ส่วนการขาดพลังอำนาจหมายถึงการที่บุคคลรู้สึกขาดอำนาจในตัวเอง หรือชุมชนขาดความสนใจในปัญหาในชุมชนเอง แม้ว่าในความเป็นจริงทั้งบุคคลและชุมชนจะมีศักยภาพก็ตาม (Jackson and et al, 1989) การสร้างพลังอำนาจในชุมชน มักทำคู่ไปกับการกระตุ้นการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยมีส่วนร่วมโดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้ การมีความรู้ลึกถึงความเป็นชุมชน โดยใช้กิจกรรมหลักคือ 1) การมีส่วนร่วม 2) การเรียนรู้ร่วมกัน 3) การสะท้อนความรู้สึกลับทเรียนในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ด้วยเหตุด้วยผล 4) การทำกิจกรรมกระบวนการสร้างพลังอำนาจให้เกิดให้เกิดในระดับจิตวิทยาคบุคคล และกลุ่มหรือชุมชน (Israel, 1994) นอกจากนี้ Keiffer (1984) ยังได้เสนอแนวทางการพัฒนาให้เกิดพลังอำนาจชุมชนได้นั้นต้องประกอบไปด้วย 3 กิจกรรมหลัก คือ การพัฒนามุมมองที่มีต่อตนเองในทางบวก การพัฒนามุมมองเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว และการเชื่อมโยงทรัพยากรและศักยภาพของบุคคลและสังคมเข้าด้วยกันในกิจกรรมของชุมชน นักวิชาการที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจอีกท่านคือ Gibson (1991) ซึ่งได้กล่าวว่า การเพิ่มพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ และตระหนัก ตลอดจนพัฒนาความสามารถของตนเองในการตอบสนองความต้องการ การแก้ไขปัญหา และการแสวงหาและการใช้ทรัพยากรหรือแหล่งประโยชน์ เพื่อควบคุมสถานการณ์ในชีวิตของตนเอง ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การค้นพบสถานการณ์จริง (Discovering Reality) เป็นการตอบสนองทางด้านอารมณ์ ความคิดสติปัญญา (Cognitive Response) โดยการพิจารณา ไตร่ตรองสิ่งที่เผชิญอยู่ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาชุมชนตนเอง ความรู้และปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการรับรู้ถึงสิทธิของประชาชนในการจัดการชุมชนตนเอง 2) การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Reflection) เกี่ยวกับ

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองเป็นระยะของการพัฒนาพลังอำนาจในตัวบุคคลในการตรวจสอบและค้นหาสิ่งที่ตนเองสนใจ มีผลนำไปสู่การปรับเปลี่ยนมุมมองและแนวคิดใหม่ เช่นการจัดทำแผนชุมชนเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชน ไม่ใช่หน้าที่รับผิดชอบของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามมา 3) การตัดสินใจเลือกวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง (Taking Charge) โดยมีการจัดเวทีให้ประชาชนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เป็นสิ่งที่ช่วยประกอบการตัดสินใจด้วยตนเองและ 4) การคงไว้ซึ่งการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ (Holding on) ได้แก่ การมีพฤติกรรมเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดทำแผนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ซึ่งสามารถส่งเสริมได้ด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับในทางบวกเพื่อเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติต่อไป ตามแนวคิดของ Gibson นั้นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดการเสริมพลังอำนาจ ได้แก่ ความมุ่งมั่นทุ่มเท (Commitment) ที่จะสนองความต้องการของตนเอง ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้อง (Influencing Factors) ในกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ ได้แก่ ความเชื่อ ความตระหนักในความสามารถตนเอง ค่านิยม ประสพการณ์เป้าหมาย และการสนับสนุนทางสังคม โดยมีความคับข้องใจ (Frustration) เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้บุคคลได้พัฒนาตามขั้นตอนต่าง ๆ ทั้งนี้ผลลัพธ์ที่สำคัญของการเสริมพลังอำนาจ ก็คือความรู้สึกถึงความสามารถในการควบคุม (Sense of Control) ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีศักยภาพในการมีส่วนร่วม การรู้สึกถึงความสำเร็จในสถานการณ์ของตนเองการพัฒนาตนเอง ฟังพอใจตนเองที่สามารถควบคุมทิศทางการพัฒนาชุมชนตนเอง ด้วยการเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนที่ตอบสนองและแก้ปัญหาชุมชนตนเองได้ตรงกับความต้องการ

ปัจจุบันมีงานวิจัยหลายเรื่องที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับชุมชน และการสร้างพลังอำนาจ เช่นงานของ Rennie (1995) ระบุในคู่มือภาคสนามสำหรับปรับกลยุทธ์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR) ว่าเป็นวิธีการที่มีกิจกรรมหลายหลายในการดำเนินงานที่จะช่วยให้คนในชุมชนท้องถิ่นหรือผู้นำของชุมชนสามารถจัดการกับโครงสร้างทางสังคมที่มีหลากหลายระดับได้อย่างเหมาะสม สำหรับงานงานวิจัยที่นำรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในงานที่เกี่ยวกับชุมชนและการสร้างพลังอำนาจ ได้แก่ The International Institute for Sustainable Development : IISD (1999) ศึกษาเรื่องการสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นโครงการที่ทำการศึกษาในหลายประเทศ เกี่ยวกับการสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชนในการดำรงรักษาการวิถีชีวิตดั้งเดิม พบว่าแนวทางการดำรงชีวิตแบบยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือความเข้มแข็งของชุมชน ควรใช้การสร้างเสริมพลังอำนาจมากกว่าการให้สวัสดิการ นอกจากนี้ Aziz (2013) ศึกษาเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการเพิ่มพลังอำนาจของผู้หญิง ซึ่งเป็นการศึกษาขีดความสามารถของผู้หญิงในปากีสถาน และศึกษาถึงการเชื่อมช่องว่างของความรู้และการดำเนินการกรณีศึกษาสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการศึกษาใน

บริบทของการดำเนินงานในป่ากีสถานเรื่องสิทธิสตรีและการเพิ่มขีดความสามารถในบริบทของชาวมุสลิม (WEMC) สอดคล้องกับงานของ Bowes (2013) ศึกษาเรื่อง การประเมินผลกลยุทธ์การวิจัยเพิ่มพลังอำนาจ : ผลสะท้อนในการดำเนินการวิจัยกับผู้หญิงเอเชียใต้ ในงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นส่วนใหญ่ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) มาเป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยผู้เกี่ยวข้องในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการค้นหาแนวทางและร่วมพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมร่วมกัน ซึ่งรูปแบบการวิจัยดังกล่าวนี้เป็นการนำเอาหลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) มาผสมผสานกัน โดยมีกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและอาศัยความร่วมมืออย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุแนวทางการดำเนินการ การร่วมหาวิธีการดำเนินงาน หรือส่งเสริมกิจกรรม การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการติดตามผล และประเมินผล (สุภางค์ จันทวานิช, 2542) และให้ความสำคัญกับกระบวนการตามขั้นตอนการวางแผน (Plan) การปฏิบัติการ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect) โดยมีการกระทำเป็นวงรอบของ Kemmis and McTaggart (2005) ซึ่งรูปแบบดังกล่าวนี้จะทำให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ในรูปแบบการวิจัยที่ใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อนำไปสู่การค้นหาแนวทางการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพในที่สุด

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นปัญหาหลักของการวิจัยไว้ว่า การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน โดยให้คนในชุมชนมาเป็นผู้ร่วมวิจัย และใช้ชุมชนเป็นฐานในการปฏิบัติการ มีรูปแบบอย่างไร เพื่อร่วมมือกันพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ที่ทำให้หมู่บ้านมีทีมทำแผนชุมชนที่มีศักยภาพสามารถจัดทำแผนชุมชนของตนเองได้ อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองอย่างแท้จริง

คำถามในการวิจัย

การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนมีรูปแบบอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน
2. เพื่อศึกษาพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

3. เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน
4. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยศึกษาเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม สำรวจสภาพปัจจุบันของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ด้วยการใช้แบบสอบถามกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนโดยตรงในระดับตำบล การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยใช้ภูมิภาคละ 2 จังหวัดของประเทศไทย ซึ่งแบ่งเขตพื้นที่โดยกรมทางหลวง ได้แก่ น่าน สุโขทัย นครราชสีมา อุบลราชธานี สมุทรสาคร กาญจนบุรี สงขลา นครศรีธรรมราช ประชากร คือ คณะกรรมการหมู่บ้านของประเทศไทยจำนวน 74,956 หมู่บ้าน (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนกลางกรมการปกครอง, 2554) โดยกำหนดหมู่บ้านละ 5 คน รวมเป็นจำนวน 374,780 คน ตัวอย่าง คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน ทำการกำหนดจำนวนตัวอย่างด้วยสูตรของ ยามานะ (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ตัวอย่างจำนวน 400 คน โดยใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) ได้ 8 จังหวัดที่เป็นตัวอย่าง ดังนี้ น่าน สุโขทัย นครราชสีมา อุบลราชธานี สมุทรสาคร กาญจนบุรี สงขลา นครศรีธรรมราช จากนั้นทำการเลือกหมู่บ้านเพื่อเป็นตัวอย่างแบบเจาะจง จังหวัดละ 10 หมู่บ้าน และตัวอย่างตามความสมัครใจ หมู่บ้านละ 5 คน ได้จำนวน 400 คน

ระยะที่ 2 การศึกษาพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาจากชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในเรื่องในการจัดทำแผนชุมชน จำนวน 2 ชุมชน (Best Practices) ได้แก่ บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยพิจารณาจากความสำเร็จในเรื่องสร้างทีมทำแผนชุมชน แล้วนำมาถอดบทเรียนเครื่องมือที่ใช้คือ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนต้นแบบ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ลักษณะคำถามเป็นแบบกึ่งโครงสร้างซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากข้อมูลเชิงคุณภาพใน ระยะที่ 1 จากนั้นนำมาตีความและวิเคราะห์ร่วมกับผลการวิจัยในระยะที่ 1 นำรูปแบบที่ได้ให้ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 ท่าน รับรองความเหมาะสม ตัวอย่าง คือ คณะผู้จัดทำแผน

ชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชน ของชุมชนบ้านหนองกลางดง และชุมชนหนองสาหร่าย

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research :PAR) โดยนำร่างรูปแบบที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 2 มาเป็นแนวทางสำหรับชุมชนนำร่อง ด้วยการใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ตัวผู้วิจัย เครื่องบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก กล้องถ่ายภาพ แนวคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินผลกิจกรรม วิเคราะห์วิธีเชิงคุณภาพด้วยวิธีการจัดกลุ่มข้อมูล ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยเลือกหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เป็นพื้นที่นำร่อง ในการนำร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนที่ได้จากการทำวิจัยในระยะที่ 2 มาเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่ พร้อมทั้งปรับปรุงและพัฒนาโดยผู้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลัก

ช่วงเตรียมความพร้อม ตัวอย่างในการสัมภาษณ์ คือ ผู้นำชุมชน / แกนนำเจ้าหน้าที่ของภาคีรัฐบาล และ ชาวบ้านที่เคยเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชน/ไม่เคยเข้าร่วม ในชุมชนบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 20 คน โดยใช้วิธีสนทนาเป็นกลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ช่วงดำเนินการวิจัย สำหรับการวิจัยในช่วงนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม

1. กลุ่มผู้ร่วมวิจัย (Participants) ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการดำเนินการกิจกรรมร่วมกันระหว่างบุคคล 3 ฝ่าย คือผู้วิจัย เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนชุมชน และคนในชุมชน

1.1 ผู้นำชุมชน ได้แก่ 1) ผู้ใหญ่บ้าน 2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3) สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ 4) ผู้แทนกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้าน 5) กรรมการหมู่บ้านผู้ทรงคุณวุฒิหรือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน 6) ชาวบ้านของหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 จำนวน 7 คน

1.2 เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่ต้องรับผิดชอบดูแลการจัดทำแผนชุมชนโดยตรง จำนวน 2 คน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) บุคคลกลุ่มนี้คือ ผู้ที่จะมาให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อแผนชุมชน มีดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของการทำแผนชุมชน ประกอบด้วย ตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านในพื้นที่นำร่อง จำนวน 260 คน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการพัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย ทีมทำแผนชุมชน เป็นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจำนวน 26 คน

ระยะที่ 4 การนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ผู้วิจัยใช้การประชุมผู้มีส่วนได้เสีย (stakeholder) เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาการจัดทำแผนชุมชน ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการจัดกลุ่มข้อมูล สถานที่จัดประชุม คือ องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ตัวอย่าง คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ร่วมวิจัย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ (อบต.) นักวิชาการ และประชาชนทั่วไปที่สนใจ จำนวน 18 คน

ขอบเขตด้านเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้มีกำหนดการจัดทำแผนชุมชนเป็นกรอบในการดำเนินการ ซึ่งขึ้นอยู่กับระยะเวลาจัดสรรงบประมาณประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้ระยะเวลาที่ทำการศึกษา คือ ในระหว่างปีงบประมาณ 2557- 2559

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แผนชุมชน หมายถึง แนวทางการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากผลของกระบวนการการจัดทำแผนชุมชนในระดับหมู่บ้าน ที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยประกอบด้วยปัญหา/ความต้องการของชาวบ้าน และ กิจกรรม/โครงการ ในการพัฒนาชุมชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ตรงกับความต้องการของชุมชนมากที่สุด

2. การจัดทำแผนชุมชน หมายถึง กระบวนการการปฏิบัติงานของทีมทำแผนชุมชน ในการกำหนดอนาคตและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนา ร่วมกัน ยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่นเป็นหลัก

3. ทีมทำแผนชุมชน หมายถึง บุคคลในชุมชนที่ได้รับการคัดสรรจากผู้นำชุมชน ให้มาร่วมเป็นทีมจัดทำแผนชุมชน ในระดับตำบล ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และประชาชนที่มาร่วมด้วยความสมัครใจ

4. พฤติกรรมของทีมทำแผนชุมชน หมายถึง การกระทำในกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา การกำหนดแผนงานหรือโครงการ การจัดทำรูปแบบแผนชุมชน

5. ชุมชนที่มีพลังอำนาจ คือ ทั้งบุคคลและทีมงานในชุมชนได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลและชุมชน โดยใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือ

6. การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน หมายถึง กระบวนการพัฒนาชุมชนให้สามารถสร้างทีมทำแผนชุมชนให้มีความชำนาญ และศักยภาพ ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้สามารถควบคุม พฤติกรรมของตนเอง ในการจัดทำแผนชุมชนได้ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับทีมงาน ได้แก่

6.1 ระดับบุคคล หมายถึง กิจกรรมการพัฒนาที่ส่งผลแต่ละคนแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับระดับความสามารถของการรับรู้ ของแต่ละคน เช่น การตระหนัก การเรียนรู้จากการเข้าอบรม การฝึกปฏิบัติ ความภาคภูมิใจ เป็นต้น

6.2 ระดับทีมงาน หมายถึง กิจกรรมการพัฒนาที่ส่งผลต่อทุกคนในทีมงานทำแผนชุมชน เช่น การสรรหาคนมาเข้าร่วมทีม การสร้างทีมงาน เป็นต้น

7. รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน หมายถึง รูปแบบหรือกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ซึ่งเป็นคนในชุมชน โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างทีมทำแผนชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้รูปแบบในการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน เพื่อสร้างทีมทำแผนชุมชนที่มีความสามารถ ในการจัดทำแผนชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกัน สำหรับผู้ปฏิบัติงานในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน หรือนักวิจัย

2. ได้มีการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นแนวทางให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น คนในชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักวิจัย และภาคีหุ้นส่วนชุมชน มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดในการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสามารถของตนเอง ของคนในชุมชนให้สามารถแก้ปัญหาและพึ่งตนเองได้

3. ผลการวิจัยเป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถร่วมกับชุมชนเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติการด้านแผนชุมชน โดยนำรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนมาใช้

4. ได้แนวทางการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน และการปฏิบัติงานที่ผสมผสานระหว่างคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และนักวิจัย ในการสร้างทีมทำแผนชุมชนที่มีพลังอำนาจ

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจ
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแผนชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศและการถอดบทเรียน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจ

แนวคิดหลักของการสร้างเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ได้มาจากงานของ Alinsky (1971), Freire (1970) และ Rothman (1968) นักคิดทั้งสามคน ได้ร้อยเรียงประเด็นสำคัญที่กลายมาเป็นทฤษฎีของการสร้างเสริมพลังอำนาจ นั่นคือ กระบวนการหลักของการสร้างเสริมพลังอำนาจซึ่งต้องมีการพัฒนาระดับปัจเจกบุคคล การมีส่วนร่วม การกระตุ้นให้เกิดสำนึก และ การทำงานด้านการปรับเปลี่ยน หรือเปลี่ยนแปลงสังคม

1.1 ความหมายของพลังอำนาจ

คำว่าพลังอำนาจ ถูกกล่าวถึงในปี 1960 ในกระบวนการปฏิบัติการทางสังคม (social action) ต่อมาในปี 1970 พลังอำนาจมีความหมายในเรื่องของการพึ่งตนเอง (Self help) ร่วมกับการช่วยเหลือกันซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิมของสังคม Gibson (1991) และในช่วงก่อนปี 1990 คำว่าพลังอำนาจ ถูกกล่าวถึงในลักษณะของการบริหารแบบมีส่วนร่วม การควบคุมคุณภาพ การพัฒนาบุคคล วงจรคุณภาพ และแผนกลยุทธ์ จนกระทั่งในปี 1990 เป็นต้นมาได้มาการอธิบายในหลากหลายมิติขึ้น รวมทั้งมีการนำไปใช้ในลักษณะสหสาขา ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิเสรีภาพ เรื่องความเท่าเทียม สิทธิมนุษยชน ประชาคม การพัฒนาคุณภาพ

การบริหารยุคใหม่ รวมทั้งทางด้านพัฒนาชุมชน (Rappaport,1984; Gibson ,1991; Kanter,1983; Honold,L.,1997)

คำว่า การสร้างเสริมพลังอำนาจ(Empowerment) มาจากภาษาลาตินว่า “Potere” หมายถึง “to be able” ที่แปลว่า มีความสามารถ ส่วนคำว่า Power หมายถึง การควบคุม อำนาจ และการปกครอง สำหรับคำว่า Em เป็นคำนำหน้าที่แปลว่า เป็นสาเหตุให้ หรือ ทำให้เกิดด้วย ซึ่งตามความหมายของ Em เป็นการสะท้อนความหมายของกระบวนการ คำต่อท้าย ment หมายถึง ผลลัพธ์ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม สิ่งของ หรือ การกระทำที่เกิดขึ้น ดังนั้น Empowerment จึงหมายถึง กระบวนการที่สะท้อนให้เห็นความสามารถของบุคคลในการที่จะดึงสิ่งที่มีอยู่ภายในตัวเองในการควบคุม จัดการสร้างอิทธิพลกับตนเอง และ สังคมรอบข้างอันจะส่งผลเป็นรูปธรรมต่อชีวิตตนเอง

นักวิชาการได้นิยาม Empowerment ในแต่ละสาขาที่นำไปใช้ เช่น ด้านการพัฒนา ได้ อธิบายถึงพลังอำนาจว่าเป็นความสามารถของบุคคลในการที่จะได้รับ ได้เข้าใจ สามารถควบคุม ด้านความเป็นส่วนตัว ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และการผลักดันด้านการเมือง เพื่อที่จะปฏิบัติการ ใดๆ ในการที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้น ในขณะที่ Jack (1995) ซึ่งมีแนวคิดคล้าย กับแรพพอร์ท คือ มองว่าการสร้างพลังอำนาจเป็นการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรับผิดชอบในการดูแลจัดการความเป็นอยู่ของตนเอง ต้องมีการจัดการสรรทรัพยากร มีหุ้นส่วนที่จะร่วมกันคิด และจำเป็นที่ต้องวิจัยเพิ่มเติมเพราะการสร้างเสริมพลังอำนาจนั้นเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและยังไม่มี ความชัดเจน ส่วนอีกด้านหนึ่งซึ่งได้รับความสนใจมากในปัจจุบัน คือด้านการบริหารและการ จัดการองค์กร โดย Ronald (2000) Kiemann (1993) Havens and Mills (1992) ได้อธิบายว่า เป็นการสร้างบรรยากาศที่ทำให้พนักงานรู้สึกถึงการได้รับอำนาจในการทำงานให้สำเร็จ และ รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ในขณะที่ Block (1988) กล่าวว่าพลังอำนาจเป็นความสัมพันธ์ ระหว่างประสิทธิผลขององค์กรกับการทำงานของพนักงานภายใต้ความไว้วางใจที่มีต่อกัน และ บรรยากาศที่มั่นคงขององค์กร เช่นเดียวกับ Dublin (2000) อธิบายว่าการสร้างพลังอำนาจเป็น กระบวนการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องด้วยการเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคล ที่ทำงานใน ขอบข่ายหน้าที่ หรือเป็นการสนับสนุนหรือให้ทรัพยากรแก่ผู้ได้บังคับบัญชา เพื่อเพิ่มขีด ความสามารถ เพิ่มความรู้สึกเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าของตนเอง เป็นการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนา ประสิทธิภาพ การตัดสินใจ และการมอบอำนาจแก่กลุ่ม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะ ดังนั้นจึง สามารถระบุการสร้างพลังอำนาจได้ในหลายระดับ กล่าว โดยสรุปคือเป็นกระบวนการที่บุคคล องค์กร และชุมชน สามารถควบคุมจัดการกับชีวิตหรือกระบวนการพึ่งตนเองได้นั่นเอง

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลมักเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ความภาคภูมิใจในตนเองศักยภาพความสามารถและทักษะต่างๆ บุคคลจะได้รับการสนับสนุน

ส่งเสริมให้แสดงออก เพื่อกระทำผลงานที่สามารถทำให้ได้ค้นพบความสำเร็จ และได้รับการยอมรับจากผู้อื่น สามารถแยกแยะได้ระหว่างการพึ่งพาผู้อื่นและการพึ่งพาตนเอง สำหรับการพึ่งพาผู้อื่นแม้จะเป็นการได้พบหรือรู้แนวทางของการได้รับความช่วยเหลือ แต่ก็เปรียบเหมือนผู้อื่นเป็นผู้แผ่หรือขยายอำนาจมาสู่บุคคลเป็นผลก่อให้เกิดปัญหาเรื้อรังในภายหลัง ในทางตรงกันข้ามการพึ่งตนเองทำให้บุคคลมองเห็นความสำคัญของตนเอง และความสำคัญที่ตนเองมีต่อผู้อื่นเป็นการสร้างความสมดุล ระหว่างการได้รับความสนับสนุนช่วยเหลือ และการรู้จักควบคุมช่วยเหลือตนเอง ส่วนการสร้างพลังอำนาจในระดับชุมชนมีหลักการว่าคุณภาพชีวิตที่ดีจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลเกิดสำนึกในชุมชนของตน (Sense of Community) ดังนั้นการสร้างพลังอำนาจในชุมชนจึงเริ่มจากการที่กลุ่มบุคคลที่มีความต้องการหรือมีความสนใจตรงกันมาร่วมกลุ่มกันเพื่อกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุเป้าหมาย กิจกรรมที่กระทำมักมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการหรือความพึงพอใจร่วมกันของคนในชุมชน เป็นการพัฒนาเปลี่ยนแปลงชุมชน แก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในชุมชน การเข้าร่วมในกลุ่มเน้นปฏิสัมพันธ์และความรับผิดชอบของสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของกลุ่มทำให้สมาชิกในกลุ่มสามารถให้กำลังใจ สนับสนุนกันและกัน สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับรู้ตัวแบบต่างๆ จากกลุ่ม เรียนรู้และเข้าใจปัญหาของกันและกัน เกิดแนวคิดในวิธจัดการกับปัญหา เกิดการช่วยเหลือระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เป็นผลให้เกิดสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้นและสร้างสำนึกที่จะกระทำกิจกรรม

ความหมายเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจตามแนวคิดของ Gibson (1991) สรุปได้ 10 ประการ ดังนี้

1. เป็นกระบวนการที่บุคคล องค์กร/ทีมงานหรือชุมชนใช้ในการให้ได้มาซึ่งความสามารถ ในการควบคุมกับการดำรงชีวิตของตนเอง
2. เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความคิด ความรู้สึก และมีลักษณะที่ทั้งสองฝ่ายต้องใช้ความพยายามร่วมกัน
3. การเพิ่มพูนความรู้สึกสำนึกในคุณค่าของตน และการสร้างประสิทธิภาพของตนในการทำกิจกรรมต่างๆ หรือการสร้างเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสมในแต่ละบุคคล ตลอดจนการปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมด้วย
4. การที่บุคคลเรียนรู้การใช้ทรัพยากรร่วมกัน การทำงานร่วมกันเป็นการเชื่อมโยงทรัพยากรที่มีอยู่ภายในบุคคล ภายนอกบุคคลและที่มีอยู่ในชุมชน
5. กระบวนการที่มีลักษณะสำคัญที่มีการปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างประโยชน์ร่วมกันที่มุ่งเพิ่มความแข็งแกร่งให้เกิดใน โครงสร้าง และสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในหน่วยเล็กและหน่วยใหญ่ คือ ชุมชน

6. กระบวนการที่เป็นการทำงานออก ทางแก้ปัญหาที่มากกว่าที่ตัวปัญหา เน้นที่ความแข็งแกร่ง สิทธิและความสามารถของบุคคลมากกว่าข้อจำกัดหรือจุดด้อยของบุคคล

7. กระบวนการที่มีกลไกเกี่ยวกับอำนาจของบุคคล มีทั้งการให้และการรับอำนาจหรือการใช้อำนาจร่วมกัน ไม่ใช่เพียงผู้ใช้อำนาจพยายามสร้างอำนาจ แต่รวมถึงผู้มีอำนาจมีการใช้และถ่ายโอนอำนาจ

8. กระบวนการที่เป็นการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก หรือกระทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้มีความเจริญเติบโต และพัฒนาการของบุคคล ครอบครัวหรือชุมชน เพื่อให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะที่ตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่

9. กระบวนการของการช่วยเหลือบุคคลให้ประสบความสำเร็จในการควบคุมสิ่งแวดล้อมและควบคุมหรือกำหนดทิศทางชีวิตของตนเองได้

10. การสร้างเสริมพลังอำนาจ เป็นแนวคิดที่อธิบายกระบวนการทางสังคมของการแสดงการยอมรับและชื่นชม การส่งเสริม การพัฒนาและสร้างเสริมความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และรู้สึกว่าตนเองมีอำนาจสามารถควบคุมความเป็นอยู่หรือชีวิตของตนเองได้

Zimmerman and Rappaport (1988) ได้พัฒนาแนวคิดการสร้างพลังอำนาจในระดับต่างๆที่จะประยุกต์เข้าสู่ชุมชน องค์กรและนโยบายสังคม การสร้างเสริมพลังอำนาจจะเกี่ยวข้องกับการมีความสามารถในการควบคุม และการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในแต่ละระดับ ต่างส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับอื่นด้วย การสร้างเสริมพลังอำนาจทางจิตวิทยาเป็นการทำงานระดับบุคคลที่ควรเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการยอมรับตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเข้าใจในระบบของสังคม ความสามารถในการวางแผน การรักษาสีทธิของตนเองและการตัดสินใจ ความตั้งใจในการดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวข้องระหว่างตนเองและสังคมหรือชุมชน จากแนวคิดนี้ผู้วิจัยจึงนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างคำถามเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน

1.2 คุณลักษณะของการสร้างเสริมพลังอำนาจ

การสร้างเสริมพลังอำนาจ โดยทั่วไป มีคุณลักษณะหลายประการตามแนวคิดการวิเคราะห์ของ Gibson (1991) ดังนี้

1. การสร้างเสริมพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่มีหลายมิติ คือ การสร้างเสริมพลังอำนาจมองได้ว่าเป็นกระบวนการ และผลลัพธ์ เมื่อมีการดำเนินตามกระบวนการอย่างมีขั้นตอนและมีการประเมินที่ชัดเจน จะเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการสร้างเสริมพลังอำนาจ

2. การสร้างเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่เพิ่มความมีคุณค่าในตนเองและเพิ่มความมีศักยภาพในตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการที่สร้างเสริมพฤติกรรมเชิงบวกในตัวบุคคล

3. การสร้างเสริมพลังอำนาจเป็นแนวคิดเชิงบวก (Positive Concept) และเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

4. การสร้างเสริมพลังอำนาจเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ ซึ่งอาศัยกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

5. การสร้างเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่เฉพาะเจาะจงในการแก้ปัญหาในการจัดการกับสถานการณ์แสดงถึงความแข็งแกร่งและความสามารถของบุคคล

6. การสร้างเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่ต้องมีส่วนร่วมของผู้ที่ได้รับการสร้างเสริมพลังอำนาจ

ดังนั้นในการเสริมพลังอำนาจเพื่อช่วยให้บุคคลทำงานด้านจัดทำแผนชุมชนจะต้องมีความเชื่อมั่นพื้นฐานดังนี้

1. คนในชุมชนเป็นเจ้าของชุมชน ซึ่งแต่ละคนในชุมชนที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ไม่ใช่ความรับผิดชอบของผู้ใดผู้หนึ่ง แม้ว่าบุคลากรด้านการจัดทำแผนจะมีหน้าที่ในการจัดทำแผนชุมชนตามบทบาทหน้าที่ตามที่ภาครัฐกำหนด แต่ต้องเคารพในสิทธิของคนในชุมชน

2. คนในชุมชนควรได้รับความเคารพนับถือต่อศักยภาพของตน ในการที่จะพัฒนาชุมชนตนเอง สามารถทำแผนชุมชนได้ที่สนองตอบเป้าหมายในชีวิตของตนเองและชุมชน สามารถตัดสินใจเรื่องใดๆ ของตนเองได้

3. บุคลากรที่รับผิดชอบจัดทำแผนชุมชนต้องยอมรับความสำคัญของการให้ความร่วมมือของชุมชน ต้องมีสำนึกในเรื่องของอิสรภาพ บุคคลจะตัดสินใจเลือกสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ไม่จำเป็นต้องทำตามคำแนะนำของบุคลากรที่รับผิดชอบจัดทำแผนชุมชน เพราะอาจทำให้ถูกขัดขวาง

4. กระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจจะเกิดขึ้นได้จากความเคารพนับถือซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชนทุกระดับความสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ของทั้งทุกฝ่ายควรเป็นแบบเกื้อกูลกัน

5. คนในชุมชนต้องมีความเชื่อใจกันและกัน

ตามแนวคิดของ Gibson (1993) ปัจจัยที่จะทำให้บุคคลมีกระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจก็คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท (Commitment) ความผูกพัน (Bond) และความรัก (Love) ของบุคคลที่มีต่อเรื่องนั้นๆ ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน ได้แก่ ความเชื่อ (Belief) ค่านิยม (Values) ประสบการณ์ส่วนบุคคล (Experience) การสนับสนุนทางสังคม (Social support) และเป้าหมายในชีวิต (Determination) โดยมีความคับข้องใจ (Frustration) ความขัดแย้ง ปัญหาหรืออุปสรรค เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเข้าสู่ขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการ

1.3 เงื่อนไขสำคัญในการเสริมสร้างพลังอำนาจ

การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการสำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อหนุนเสริมบุคคลให้พัฒนาจิตสำนึกหรือการตระหนักถึงต้นตอของปัญหา และพร้อมที่จะกระทำตามจิตสำนึกสำหรับการเสริมสร้างพลังอำนาจนั้น Gibson (1993) เสนอว่าควรคำนึงเงื่อนไขสำคัญของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ดังนี้

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจสามารถอธิบายได้ทั้งในลักษณะของกระบวนการหรือ ในลักษณะผลลัพธ์ อย่างซ้ำๆ และสะท้อนในลักษณะของคุณภาพ การเสริมสร้างพลังอำนาจมีลักษณะค่อนข้างเป็นนามธรรม ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เป็นกระบวนการที่คน องค์กร และชุมชนสามารถควบคุมชีวิตและ ความเป็นอยู่ของตนเอง อธิบายได้อีกลักษณะหนึ่งคือ เป็นการแสดงออกหรือความเป็นไปได้ การเพิ่มขึ้น หรือการได้รับโอกาส ดังนั้นการเสริมสร้างพลังอำนาจ จึงไม่สามารถอธิบายได้ในความหมายเดียวๆ แต่ต้องอธิบายเชื่อมโยงกับผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง

2. การเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นแนวคิดที่เปลี่ยนแปลงได้ (Transactional Concept) โดยมีความหมายไม่ใช่เพียงแค่เป็นการเพิ่มความเชื่อมั่นให้กับบุคคล หรือการส่งเสริมให้บุคคลสามารถมีพฤติกรรมมีส่วนร่วม ในระดับบุคคลและการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ต้องมีการผสมผสาน และแบ่งปันทรัพยากร และการร่วมแรงร่วมใจ ต้องนำไปสู่ความเข้มแข็งต้องประนีประนอมระหว่างบุคคลกับสังคม

3. การเสริมสร้างพลังอำนาจมุ่งแก้ปัญหา มากกว่าหาปัญหา เป็นการทำให้บุคคลเข้มแข็ง มีสิทธิ มีความสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ ดังนั้นการเสริมสร้างพลังอำนาจจึงเป็นการเสริมแรงทางบวก

4. การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่มีการเคลื่อนไหว และอาจใช้อธิบายถึงแนวคิดประชาธิปไตย และเป็นกระบวนการตัดสินใจทางสังคม

5. การเสริมสร้างพลังอำนาจมีลักษณะของความเป็นเหตุเป็นผล มุ่งพัฒนาอำนาจของบุคคล ครอบครัว ชุมชน ให้มีพลังอำนาจเพิ่มขึ้น สามารถแก้ไขและป้องกันความขัดแย้ง

6. การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นการพัฒนาความรู้สึกที่เป็นไปได้ เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ต้องใช้เวลา และพัฒนาให้เกิดทักษะการมีส่วนร่วมและความเข้าใจด้านการเมือง ซึ่งอธิบายได้ เป็น 4 ระยะ คือ 1) ระยะเริ่มต้น (Entry Phase) การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมระดับบุคคล 2) ระยะต่อเนื่อง (Advance Phase) เป็นช่วงของการร่วมแรงร่วมใจ และร่วมกันแก้ปัญหา 3) ระยะของการประสานความร่วมมือ (Incorporation Phase) เป็นช่วงของการดำเนินกิจกรรมเพื่อเผชิญสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคทั้งในส่วนที่เป็นปัญหาระดับบุคคล องค์กร

ชุมชน และพัฒนาทักษะเพื่อความอยู่รอด 4) ระยะของการสร้างพันธสัญญาหรือความยึดมั่นผูกพัน (Commitment) เป็นช่วงของการผสมผสานระหว่างบุคคลเข้ากับโครงสร้าง

1.4 หลักการของการเสริมสร้างพลังอำนาจ

การเสริมสร้างพลังอำนาจให้ประสบผลสำเร็จ มีดังนี้ (Dean, 1994 ; Hawks, 1992; Galbrath and Lawler, 1993)

1. ผู้บริหารหรือผู้นำต้องมีความจริงใจและมุ่งมั่น ในการให้คำสัญญาในการเสริมสร้างพลังอำนาจด้วยการแสดงออกทั้งคำพูด และการกระทำ การให้อำนาจที่แท้จริง มีการตัดสินใจ รวมทั้งสมาชิกต้องมีพันธสัญญาและมีความผูกพัน
2. ต้องมีการตกลงร่วมกันในกระบวนการระหว่างผู้เสริมสร้าง และผู้รับการเสริมสร้าง ควรมีหลายๆ ทางเลือกให้กับผู้รับเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องมีความสมัครใจมีการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน และมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้เสริมสร้างและผู้รับ
3. เป้าหมายของกระบวนการควรมุ่งที่จะให้บรรลุเป้าหมาย มากกว่าการควบคุมหรือทำตามกฎเกณฑ์
4. การเสริมสร้างพลังอำนาจในชุมชนจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจน เพราะการเสริมสร้างพลังอำนาจมีทั้งจุดอ่อน จุดแข็ง มีทั้งโทษและประโยชน์ และต้องมีการประเมินผลที่เหมาะสม
5. ต้องสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Establish Mutual Trust) ด้วยการให้ความรู้ข้อมูล ผู้บริหารหรือผู้นำต้องเปิดเผยจริงใจ และส่งเสริมคนในชุมชนในทุกระดับ มีการสื่อสารที่มีประสิทธิผล การเข้าถึงทรัพยากรและมีการปรับเปลี่ยนระบบการตอบแทนให้เหมาะสม
6. ผู้บริหารหรือผู้นำต้องมีความมั่นใจในความสามารถของคนในชุมชน รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับผู้บริหารระดับกลาง ซึ่งเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งขององค์กร และชุมชน และเจ้าหน้าที่ต้องมีความสามารถทั้งในเรื่องทักษะ มนุษยสัมพันธ์ และการแก้ปัญหา และต้องให้อิสระในการทำงาน
7. กลุ่มและชุมชนต้องมีความตระหนักหรือจิตสำนึกในตนเองและกลุ่ม มีการยอมรับในความแตกต่างในกลุ่มย่อย และ มีการร่วมแรงร่วมใจ (Collaboration)
8. มีการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เหมาะสมและมีความปรองดองกัน การตัดสินใจที่เหมาะสม มีการจัดวางความสัมพันธ์ และมีความชัดเจนในบทบาท
9. มีการปฏิบัติการ (action) และสอดแทรกกิจกรรม (intervene)

1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจ

ปัจจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ ประกอบด้วย ปัจจัยภายในบุคคล ได้แก่ ความเชื่อ (Beliefs) ค่านิยม (Values) ประสบการณ์ (Experience) ความตั้งใจ (Determination) และปัจจัยระหว่างบุคคล ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ในเรื่องการให้ความรู้ การให้คำแนะนำ การให้กำลังใจ การให้การประคับประคอง การให้ความมั่นใจที่จะดูแล ได้แก่

1. ความไว้วางใจ (Trust) เป็นการแสดงออกถึงความเชื่อมั่นระหว่างกันว่าทุกคนมีความเต็มใจและความสามารถในการที่จะดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน และมีความเห็นพ้องต้องกันในเป้าหมายของชุมชน ทั้งนี้ผู้นำต้องศรัทธาในตัวสมาชิกในชุมชน บรรยากาศของความไว้วางใจ คือการเปิดเผย จริงใจ เป็นมิตร และที่สำคัญความไว้วางใจส่งผลให้เกิดความร่วมมือ การเกาะเกี่ยวกัน และความผูกพัน เป็นต้น (Ronald, 2000; Kirkman and Rosen, 2000 ; Spreitzer , 1996 ; Jones,1994 ; Michele, 1996 ; Koberg, and et al.,1999)

2. ความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กร (Organizational Commitment) คือความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นของปัจเจกบุคคลต่อการยอมรับและเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรและชุมชน และจะแสดงออก 3 ประการ คือ 1) มีความเชื่อมั่นและยอมรับในเป้าหมายตลอดจนค่านิยมขององค์กรและชุมชน 2) เต็มใจใช้ความพยายามในการปฏิบัติงาน 3) มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำงานและ คงความเป็นสมาชิกขององค์กรและชุมชน ทั้งนี้การที่คนจะผูกพันต่อกลุ่มองค์กรหรือชุมชนนั้น พบว่าเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ หลายปัจจัย เช่น การให้เกียรติ การยอมรับนับถือ การให้ข้อมูลข่าวสาร การตระหนักต่อองค์กร และชุมชน (Steers,1984 ; Greenberg and Baron, 1995; Dubios , P.(1996))

3. การประสานความร่วมมือ (Collaborative) เป็นการประสานความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน กลุ่มและองค์กรในชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อขยายเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องให้มากขึ้น มีการขยายกิจกรรม ขยายการช่วยเหลือเกื้อกูล ขยายแหล่งความรู้ความคิด และประสบการณ์ให้กว้างขวางขึ้น ขยายทรัพยากรด้านวัตถุปัจจัยให้มากขึ้นรวมทั้งขยายความรับผิดชอบ(กาญจนา แก้วเทพ, 2538 ; ชีรพงษ์ แก้วหาวงษ์,2543) การจัดวางความสัมพันธ์ ของกลุ่มองค์กร เป็นการประสานความหลากหลาย โดยกลไก วิธีการ เทคนิค หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อประสานคน/กลุ่ม ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมืออย่างสมดุล เช่น ความสมดุลระหว่างการเรียนรู้กับการปฏิบัติ ความสมดุลระหว่างการริเริ่มของบุคคลกับมติของกลุ่ม และความสมดุลระหว่างผู้นำกับคนในชุมชน สำหรับการจัดการที่เหมาะสม ได้แก่ การติดต่อสื่อสาร หรือกิจกรรมร่วมกัน (สิลาภรณ์ นาคทรพรพ, 2538)

4. การสื่อสารที่มีประสิทธิผล (Effectiveness Information) เป็นการให้ข้อมูลแก่ชุมชนเกี่ยวกับการตัดสินใจ แผนงาน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงาน การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในองค์กรและชุมชน ปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่ชุมชนกำลังเผชิญ โดยผ่านกระบวนการสื่อสารหรือช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (DuBoire,1996; ประทุม ฤกษ์กลาง, 2538; Laschinger, 1994 ; Clair, 1990)

5. กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม (Group Learning Process) เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันโดยอาศัยช่องทางต่างๆ เช่น เครื่องมือ เทคโนโลยี พิธีกรรม แบบแผน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม วิถีชีวิตและเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเอง โดยการที่กลุ่มได้เรียนรู้แง่มุมต่างๆ ในงานพัฒนา เช่นการวางแผนพัฒนาชุมชน การตัดสินใจ การร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติกิจกรรม โดยเฉพาะในการแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งเทคนิคหรือเครื่องมือที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมกลุ่มเฉพาะ การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม การจัดเวที กระบวนการเรียนรู้ก่อให้เกิดปัญญาและศักยภาพ (กาญจนา แก้วเทพ, 2538 ; บัญชร แก้วส่อง และคณะ,2543; สมพันธ์ เตชะอธิก,2540 , กฤษฎา บุญชัย, 2542 ; ประเวศ วะสี, 2540)

6. การสร้างทีมงาน (Team Building) เป็นกลุ่มของบุคคลที่ทำกิจกรรมในงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งการทำงานในลักษณะดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependent) คือการที่สมาชิกแต่ละคนทำประโยชน์ให้กับกลุ่ม 2) ความรับผิดชอบร่วมกัน (Share responsibility) หมายถึงสมาชิกของทีมทุกคนต้องเข้าใจ ร่วมรับผิดชอบต่อจุดมุ่งหมายและเป้าประสงค์ของกลุ่มมากกว่าที่จะขึ้นกับผู้บริหารหรือผู้นำเท่านั้น และ 3) ผลลัพธ์ (Outcome) คือผลที่เกิดขึ้นจากการร่วมกันทำงานของกลุ่มทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ (Walker,1995) และในการพัฒนาทีมนี้มีหลายรูปแบบเช่น การใช้กระบวนการพัฒนาองค์กร (Harvey and Brown, 1992; French and Bell, 1990; Bruke, 1994)

7. ความตระหนักรู้ท้องถิ่น (Local Awareness) เป็นสถานการณ์ที่กระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักรู้จริงจังต่อผู้อื่นในชุมชน ในสภาพความเป็นจริง และตระหนักถึงความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นั้นๆ โดยร่วมปฏิบัติการอย่างมีจิตสำนึก ใส่ใจ มุ่งมั่น และกระตือรือร้นในการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การที่จะสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นได้ ต้องเริ่มในเรื่องของความเป็นมิตร การมีพันธทางการเมือง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้สึกถึงการรวมกลุ่ม และการสร้างความตระหนักรู้ต่อชุมชนท้องถิ่นในประเด็น

ของสำนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สำนักภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักในปัญหาและการพัฒนา สำนักในการนำสู่การปฏิบัติ (Freire , 1970 ; Sansak, 1995; 2543; Garcia,1984; Sarason,1974; Weiler, 1991; บัญชร แก้วส่อง และคณะ,2542)

8. การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการที่สมาชิกขององค์กรและชุมชน ได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหาร โดยเฉพาะในเรื่องของการตัดสินใจ (Sansak, 1995; Osland, and Rubin, 2001)

นอกจากปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมา ยังมีปัจจัยอื่นๆ เช่น ความเป็นองค์กรรวม การร่วมแรงร่วมใจ ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน มีผู้อำนวยการความสะดวกและการอำนวยความสะดวก การมอบงานใหม่ การเรียนรู้งานใหม่ ความปลอดภัยในงาน (Holpp,L.,1994) การให้โอกาสในการเรียนรู้ การมอบหมายงาน การให้อำนาจในการตัดสินใจ การกระจายอำนาจให้ผู้ได้บังคับบัญชา ให้มีอำนาจและความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย (Osland and Rubin, 2001; Hersey, Blanchard and Johnson,2001)

1.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน ประกอบไปด้วยประเด็นที่เกี่ยวข้องหลายหลาย ได้แก่ (Gomez and Rosen, 2001; Kanter, 1983; Klakovich, 1996; Laschinger and Haven, 1994; Morrison, et al.,1997; Tebbitt, 1993 ; พิสมัย ฉายแสง, 2540)

1. ระบบโครงสร้างชุมชน โดยทั่วไปโครงสร้างและระบบการจัดการในชุมชนจะขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่และตำแหน่ง

2. วัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมชุมชนแบบสร้างสรรค์ที่ให้ความสำคัญต่อค่านิยมที่สร้างความพึงพอใจในบุคคลของชุมชน คือ ต้องการความสำเร็จบนพื้นฐานของการส่งเสริมความรักและสัมพันธ์ภาพที่ดีในชุมชนเป็นการทำงานที่มีเป้าหมายร่วมกัน ส่วนวัฒนธรรมชุมชนแบบปกป้องเฉื่อยชา (Passive defensive organization culture) ซึ่งเป็นการบริหารแบบตั้งรับเมื่อเกิดปัญหาในยามปกติชุมชนจะไม่มีอาการเคลื่อนไหว ปล่อยให้ทุกอย่างเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ

3. ผู้นำชุมชน ที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน เป็นดังนี้ ต้องมีความสามารถในการบริหารงาน ต้องมีภาวะที่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สมาชิกในชุมชน สามารถสร้างแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงาน คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคลและกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนใช้สติปัญญาในการสร้างสรรค์งาน

4. บุคลากรในชุมชนจะมีบุคลิกที่มีความแตกต่างกัน ที่เกิดจากความหลากหลายของวัฒนธรรม ค่านิยม พื้นฐานการศึกษา ระดับความเชี่ยวชาญ

5. ความไว้วางใจในชุมชน ความไว้วางใจเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อมั่นระหว่างกันว่าทุกคนเห็นพ้องต้องกันในเป้าหมายของชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย การเปิดเผย จริ่งใจ เป็นมิตรต่อกัน

6. ลักษณะงาน ลักษณะงานที่ทำให้เกิดการเสริมสร้างพลังอำนาจไว้ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นงานที่ยืดหยุ่นระเบียบในหน่วยงานน้อย มีความยืดหยุ่นในบางโอกาส เป็นงานที่ยืดระบบอาวุโสน้อยและเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความรู้ความสามารถ

7. สัมพันธภาพระหว่างผู้นำกับประชาชน เป็นการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์และการตอบแทนซึ่งกันและกันโดยที่ ผู้นำให้ความไว้วางใจ ยอมรับในความสามารถของประชาชน มีความผูกพันทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว ซึ่งส่งผลให้ประชาชนเต็มใจที่จะปฏิบัติงานตามที่ถูกมอบหมายและทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถของตน

1.7 วิธีการที่ใช้ในการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน

วิธีการที่ใช้ในการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน (สุระเชษฐ เกตุสวัสดิ์, 2552) มี ดังนี้

1. การสร้างและคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคล และผู้ที่เกี่ยวข้อง การสร้างสัมพันธภาพเป็นเทคนิคพื้นฐานที่ใช้ทุกขั้นตอนของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ
2. การให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เพื่อให้บุคคลเกิดการรับ เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง
3. การให้คำปรึกษา คำแนะนำและให้แนวทางโดยยึดความจำเป็น และความต้องการของแต่ละบุคคล
4. การให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวก ให้แหล่งประโยชน์หรือแหล่งทรัพยากรที่เป็นประโยชน์
5. การให้มีส่วนร่วมให้การตัดสินใจ การกำหนดเป้าหมายที่เป็นจริง และแนวทางเลือกที่เป็นไปได้ร่วมกัน
6. การใช้คำถาม เพื่อค้นหาประเด็นที่ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของแต่ละบุคคลหรือการถามซ้ำ
7. การประเมินผลย้อนกลับเชิงบวก การสะท้อนถึงสิ่งที่น่าสนใจเพื่อกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจ และเกิดกำลังใจที่จะกระทำต่อไป
8. การยอมรับในความเป็นบุคคล ส่งเสริมให้เกิดคุณค่าในตนเอง ให้ความสำคัญ และยอมรับในศักยภาพในความสามารถของบุคคล

โดยสรุป ชุมชนที่มีพลังอำนาจ คือ ชุมชนที่ทั้งบุคคลและกลุ่มได้มีการใช้ทักษะและทรัพยากรของตนเองและกลุ่มเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับกว้าง ทำให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร มีการระบุประเด็นปัญหาและหนทางแก้ไขเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของชุมชนที่ชัดเจน จนเกิดเป็นระบบการช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้นพลังอำนาจระดับบุคคล เชื่อมต่อกับระดับชุมชน ในการพัฒนาความสามารถที่จะจัดการให้เกิดการกระทำ การสนับสนุนทางสังคม การอยู่ร่วมกับคนอื่นและทักษะการแสดงออกทางการเมืองผ่านการจัดทำแผนชุมชน

1.8 การประยุกต์การสร้างพลังอำนาจในชุมชน

การสร้างพลังอำนาจในชุมชน มักทำคู่ไปกับการกระตุ้นการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยมีส่วนร่วมโดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้ การมีความรู้สึกถึงความเป็นชุมชน โดยใช้กิจกรรมหลักคือ 1) การมีส่วนร่วม 2) การเรียนรู้ร่วมกัน 3) การสะท้อนความรู้สึกบทเรียนในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ ด้วยเหตุด้วยผล 4) การทำกิจกรรมกระบวนการสร้างพลังอำนาจให้เกิดให้เกิดในระดับจิตวิทยาบุคคล กลุ่มหรือชุมชน (Israel, 1994) การสร้างพลังอำนาจชุมชนเป็นไปได้ทั้งแบบไม่เป็นทางการ และเป็นทางการ แบบเป็นทางการคือการที่ชุมชนมีบทบาทและมีอำนาจการตัดสินใจที่เป็นที่ยอมรับจากภาครัฐ แบบไม่เป็นทางการคือการที่ชุมชนมีศักยภาพในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระจากระบบหรือกระบวนการของภาครัฐ ในการทำงานทั้งสองรูปแบบ พอสรุปได้ว่า ระดับการมีพลังอำนาจของชุมชนสามารถเรียงจากน้อยไปมาก โดยคุณลักษณะกิจกรรมของชุมชนได้ดังนี้

1. การมีข้อมูลข่าวสาร หมายถึงชุมชนได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่มีการตัดสินใจไปแล้ว
2. การปรึกษาหารือ หมายถึงชุมชนได้รับเชิญให้แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ความเห็นของชุมชน อาจจะมีหรือไม่มีผลต่อการตัดสินใจก็ได้
3. การมีส่วนร่วมแบบเป็นทางการ หมายถึงชุมชนได้มีการระบุหรือส่งตัวแทนให้เข้าไปมีบทบาทในการตัดสินใจ
4. การมีอำนาจตัดสินใจ หมายถึง ชุมชนมีสิทธิที่จะตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีวิธีการที่จะดำเนินการตามที่ตัดสินใจ

กล่าวโดยสรุปการมีพลังอำนาจในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจะเกิดขึ้นได้ ขึ้นกับความสามารถในการรวมกลุ่มของชุมชนเองจึงมักเรียกกันว่า ต้นทุนทางสังคม (Social capital) ชุมชนจะไม่สามารถมีอำนาจแบบเป็นทางการ ถ้าชุมชนไม่สามารถชี้ประเด็นที่สนใจ หรือ

เกี่ยวข้องกับผู้อื่นได้ ในขณะที่เดียวกัน ชุมชนก็จะไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้ถ้าสมาชิกในชุมชนไม่มีทักษะในการรวมกลุ่มและการสื่อสาร ดังนั้นการสร้างพลังอำนาจในชุมชน จึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมการรวมกลุ่ม การฝึกทักษะการเรียนรู้และการสื่อสารนั่นเอง

1.9 แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจของบิชอป

การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นแนวคิดที่มีความซับซ้อน แต่เดิมนั้นแนวคิดนี้เป็นที่สนใจในวงการจิตวิทยา การเมืองและด้านจริยธรรม โดยเริ่มต้นจากแนวคิดทางสังคมจิตวิทยาที่ใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความด้อยโอกาสในสังคม การเหยียดสีผิว เป็นต้น ต่อมาจึงมีการนำแนวคิดนี้มาเชื่อมโยงกับแนวทางการพัฒนาสังคมและถูกกำหนดเป็นกลยุทธ์ของการพัฒนา ซึ่งมีการนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางในสถานการณ์ที่หลากหลาย เช่น การเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรี กลุ่มรักร่วมเพศ การส่งเสริมสุขภาพบุคคลและชุมชน กลุ่มนักศึกษา กลุ่มพยาบาล รวมทั้งองค์กรในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ฯลฯ (Gibson, 1991; Rodwell, 1996) การเสริมสร้างพลังอำนาจมีกระบวนการเรียนรู้ หลักการจัดการศึกษาเพื่อการเสริมสร้างพลังอำนาจ องค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจ ดังนี้

กระบวนการเรียนรู้การเสริมสร้างพลังอำนาจของบิชอป (Bishop)

การศึกษาเพื่อการเสริมสร้างพลังอำนาจมีกระบวนการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องเป็นวงจรอย่างไม่มีที่สิ้นสุด คือ เริ่มจากประสบการณ์ หรือสิ่งที่ปฏิบัติอยู่แล้วนำมาคิดวิเคราะห์ไตร่ตรอง (Reflection) ว่ามีปัญหาอะไร มีความเป็นมาอย่างไร และมีปัจจัยสาเหตุใดบ้าง โดยโยงให้เห็นความเกี่ยวเนื่องของปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด อันจะนำไปสู่การวางแผน การปฏิบัติ และการลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยผลของการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียนรู้จะกลายเป็นประสบการณ์ใหม่ที่นำมาสู่วงจรการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องต่อไปองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ในการศึกษาเพื่อสร้างพลังอำนาจที่เป็นวงจรต่อเนื่องสามารถแบ่งย่อยออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ (Bishop et al., 1988, อ้างถึงใน นิตยา เพ็ญศิริรักษา, 2548)

ขั้นตอนที่ 1 การได้รับประสบการณ์ (Experiencing) การมีประสบการณ์จัดเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ และเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการสะท้อนกลับ ประสบการณ์ที่จะรวบรวมทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้ประสบมาทุกอย่างที่เป็นทุกอย่างที่ทำทุกอย่างที่รู้สึกที่เห็นที่ได้ยิน ประสบการณ์ที่เป็นจริง สิ่งเหล่านี้ต่างก็เสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ เช่น การอบรมความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้เห็นและ ได้สัมผัสกับบุคคลกับผู้นำและคณะจัดทำแผนชุมชนที่มี

ประสบการณ์ ให้ทราบถึงปัญหาและแนวทางในการจัดการ หรืออาจจำลองประสบการณ์จริงและมีความสำคัญต่อผู้เรียนออกมาในรูปแบบของการภาพยนตร์ การแสดงบทบาทสมมติ ภาพถ่าย มาใช้ร่วมกับประสบการณ์ที่บุคคลมีอยู่แล้ว ให้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ที่แต่ละคนนำมาแลกเปลี่ยนกันในกลุ่ม ประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นต้องเป็นจริงและเป็นรูปธรรมมากที่สุด

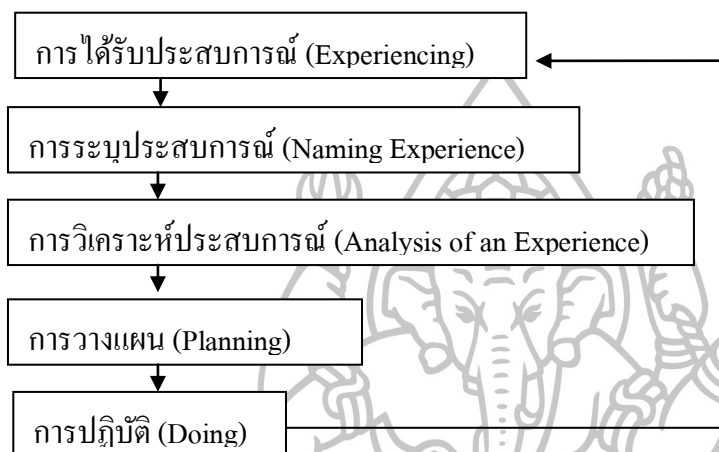
ขั้นตอนที่ 2 การระบุประสบการณ์ (Naming Experience) การระบุประสบการณ์ จัดเป็นขั้นตอนที่ 2 ของการเรียนรู้ กล่าวคือ เป็นการอธิบายเหตุการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้น เราได้ทำอะไร ไปเราได้ทำอะไรลงไป เราารู้สึกอย่างไร คนอื่นพูดอย่างไร แล้วคนอื่นทำอะไร รู้สึกอย่างไร แล้วเหตุการณ์นี้มีความสำคัญอย่างไร และอะไรเป็นสิ่งที่เราไม่เข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ เช่น ภายหลังจากการไปศึกษาดูงานแล้วให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้มาเล่าถึงความรู้สึกของตนเองที่มีต่อประสบการณ์ ดังกล่าวร่วมกัน จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงถึงนั้นกับชีวิตของตนเอง และมองเห็นความสำคัญทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of an Experience) เป็นขั้นตอนที่พยายามทำความเข้าใจประสบการณ์อย่างลึกซึ้ง เช่น ใครคือผู้ที่มีอิทธิพลในสถานการณ์ดังกล่าว ใครเป็นผู้ตัดสินใจหรือใครมีอิทธิพลกว่าคนอื่น ใครเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ ใครเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ และใครเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจนั้น ประสบการณ์ที่กำลังวิเคราะห์อยู่นั้นมีอะไรคล้ายคลึงกับสถานการณ์อื่นที่ตนเองเคยประสบมาก่อน เช่น การให้ผู้ร่วมเข้าอบรมคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้คนในชุมชนไม่อยากเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชน ให้ผู้เรียนรู้ได้เล่าประสบการณ์ที่เกี่ยวกับบุคคลใกล้ชิดที่มีพฤติกรรมดังกล่าว เป้าหมายของการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้ เพื่อการช่วยให้แต่ละคนเข้าใจอย่างถ่องแท้ในปัจจัยและความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง

ขั้นตอนที่ 4 การวางแผน (Planning) การวางแผนเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง ให้ผู้เรียนรู้คิดหาวิธีการปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยเมื่อผู้เรียนเกิดความเข้าใจต่อประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และผู้เรียนรู้คิดหาวิธีการจะอย่างไรให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้จากประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาพร้อมทั้งกำหนดวิธีการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป เช่น ภายหลังจากที่ผู้เรียนรู้ได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการขาดพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ผู้เรียนรู้ในฐานะของผู้นำและแกนนำหมู่บ้านจะต้องคิดว่าตนเองและสมาชิกจะมีบทบาทอย่างไรในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการวางแผนการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 การปฏิบัติ (Doing) การลงมือปฏิบัติจะเป็นขั้นตอนต่อไป ซึ่งการปฏิบัตินี้นอกจากจะรวมการทดสอบ การค้นหา การทดลองและการปฏิบัติแล้ว ยังอาจหมายถึงการรอคอย

การฟัง การเฝ้าดู เพราะการลงมือปฏิบัติจะเป็นประสบการณ์จริงที่เราจะต้องคิดพิจารณาและหวังจะได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จากประสบการณ์ใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นหลังการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงาน และประสบการณ์ใหม่จะเป็นเป้าหมายใหม่ของการเรียนรู้ การปฏิบัติจะทำให้เกิดประสบการณ์เริ่มต้นวงจรใหม่

ภาพที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาเพื่อการเสริมสร้างพลังอำนาจ

ที่มา : Bishop et al., **Basic and Tool: a Collection of Popular Education Resources and Activities.** 1988, อ้างถึงใน นิตยา เพ็ญศิริธนา.(2544). **คู่มือการฝึกอบรมการสร้างพลัง (Empowerment) ในงานส่งเสริมสุขภาพ.**เอกสารประกอบการสร้างพลัง ในงานส่งเสริมสุขภาพ. จัดโดย กองสาธารณสุขภูมิภาค สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ณ จังหวัดนครนายก.

อย่างไรก็ตามแนวคิดการสร้างพลังอำนาจมีหลายแนวคิดซึ่งมีรายละเอียดที่แตกต่างกันอยู่บ้างเล็กน้อยและมีการนำไปประยุกต์ใช้ที่แตกต่างกันในบริบทต่าง ๆ กล่าวคือแนวคิดของเปาโลเฟร์ (Freire, 1970) เน้นการค้นพบตัวเองในกระบวนการศึกษาจึงนิยมใช้ในการสร้างพลังมวลชน สอดคล้องกับแนวคิดของกิบสัน (Gibson, 1991) ที่กล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นกระบวนการระหว่างบุคคลที่มีความเชื่อมโยงและมีความต่อเนื่องกัน การที่บุคคลจะผ่านแต่ละขั้นตอนนั้นจะต้องมีพลังใจ พลังความคิดจากปัจจัยต่างๆ มาช่วยสร้างเสริมแรงจูงใจให้รู้สึกมั่นใจที่จะแก้ปัญหาให้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งแนวคิดนี้สามารถนำไปใช้ได้กับบุคคลทุกกลุ่มรวมถึงทีมงานและชุมชน ที่ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่สิ่งที่คาดไว้ โดยใช้ศักยภาพของตนเองในการค้นหาและเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับตนเองภายใต้บริบทของสิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชน

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในกลุ่มผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อให้มีการรับรู้พลังอำนาจ มีความรู้ และการรับรู้ความสามารถในการจัดทำแผนชุมชน โดยเริ่มจากประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ ผ่านกระบวนการคิดพิจารณาไตร่ตรองถึงความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงกับปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกับผู้วิจัยหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนตามบทบาทของตน และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้และพัฒนาในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของผู้ร่วมวิจัย ซึ่งเหมาะสมกับแนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจของบิชอป (Bishop et al., 1988, อ้างถึงในนิตยา เพ็ญศิริภา, 2548) ที่มีกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง และเป็นวงจรอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเพื่อการสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคล และการสร้างพลังทีมงาน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมร่วมกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

1.10 องค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจ

การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นการตั้งเป้าหมาย กำหนดกลยุทธ์ และการวางแผนไปสู่การปฏิบัติเพื่อจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานรับผิดชอบในการกระตุ้นให้เกิดการทำงาน รวมถึงการเชื่อมโยงคุณลักษณะ ทักษะ และความสามารถในแต่ละบุคคลกับกลุ่มหรือทีมงานและให้เข้าได้กับสภาพแวดล้อมของการจัดทำแผนชุมชน โดยให้อำนาจและให้โอกาสแต่ละบุคคล ได้แสดงศักยภาพให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระดับที่องค์กรต้องการออกมา (Zimmerman and Rappaport, 1988; Scott and Jatte, 1991 อ้างถึงใน อติพร ทองหล่อ, 2546) การเสริมสร้างพลังอำนาจจึงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและเป็นระดับ และต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบขององค์การทั้ง 3 ระดับ (ประวิต เอรารวรรณ์, 2539 อ้างถึงในอติพร ทองหล่อ, 2546)

1. ระดับบุคคล ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรนั้นต้องมีความสามารถตัดสินใจ นักแก้ปัญหาที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และรับผิดชอบในงาน ดังนั้นจึงต้องมีการเสริมสร้างพลังอำนาจในระดับบุคคลเพื่อให้มีบุคลิกที่มีลักษณะดังกล่าว ให้ทุกคนมีความรู้สึกตั้งใจและต้องการทำงานให้ดีที่สุดไม่ใช่ทำเพราะหน้าที่หรือคำสั่ง

2. ระดับทีมงาน การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของผู้ปฏิบัติงาน มีความสำคัญต่อความสำเร็จของงาน ทีมงานที่ได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจทุกคนต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและร่วมรับผิดชอบผลงานที่เกิดขึ้น มีการปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และผลสัมฤทธิ์ในงานเพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งต้องมีการติดต่อสื่อสารและประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในการทำงานทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มอีกด้วย

3. ระดับองค์การ การแบ่งระดับองค์การตามการบริหารมี 2 ลักษณะ คือแบบพีระมิด(Pyramid) และแบบวงกลม (Circle) การบริหารวางแผนที่จำเป็นมีลักษณะการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายและนโยบายจากบนลงล่าง ทุกคนทำตามนโยบายที่ได้รับมอบหมาย องค์การปรับเปลี่ยนได้ช้า การส่งข้อมูลย้อนกลับและติดต่อสื่อสารทำได้ลำบาก องค์การที่มีลักษณะนี้คือ องค์การราชการส่วนตรงข้ามกัน คือ องค์การเอกชน ที่มีการบริหารงานแบบวงกลม เป้าหมายสำคัญอยู่ที่ผู้รับบริการแต่ปัจจุบันทุกองค์การพยายามปรับเปลี่ยนและพัฒนากระบวนการบริหารในองค์การเป็นแบบวงกลม ซึ่งถือได้ว่าเป็นก้าวแรกของการนำไปสู่การเสริมสร้างพลังอำนาจ คือการทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความคาดหวังในความสำเร็จของงานที่ทำ และได้ทำงานตามความต้องการไม่ใช่จากการบังคับหรือเพราะผลตอบแทนแต่ทำงานด้วยความเต็มใจ และต้องการความสำเร็จ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะในระดับบุคคลและระดับทีมงาน เท่านั้น เพื่อให้ผู้นำและแกนนำในการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้านมีความสามารถในการตัดสินใจ สามารถแก้ปัญหาได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และรับผิดชอบในงาน มีความรู้ถึงความต้องการปฏิบัติเกี่ยวกับการทำแผนชุมชนให้ดีที่สุด และส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันซึ่งมีความสำคัญต่อความสำเร็จ มีการปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งต้องมีการติดต่อสื่อสารและประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในการปฏิบัติทั้งในระดับบุคคลและระดับทีมงาน

1.11 ประโยชน์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจ

การเสริมสร้างพลังอำนาจมีประโยชน์ทั้งต่อบุคคล องค์การหรือทีมงาน และชุมชน ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อบุคคล เป็นการเพิ่มทักษะ เพิ่มความมั่นใจในความสำเร็จ การเพิ่มความรู้จักในการควบคุม และสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง (Stewart, 1994) ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง มีความสุข มุ่งมั่นและทุ่มเทให้กับการทำงาน(Hersey, P.,Blanchard , and Johnson, 2001) ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจในการละทิ้งองค์กรย่อยลง (Kolberg, C.et al.,1999) รวมทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการ (Dean and Evan, 1994)

2. ประโยชน์ต่อองค์กรหรือทีมงาน คือการเพิ่มประสิทธิผล เพิ่มสมรรถภาพขององค์กรหรือทีมงาน ทำให้องค์กรหรือทีมงานสามารถปรับตัวได้รวดเร็ว ยืดหยุ่น มีประสิทธิภาพ (Stewart, 1994) มีการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นทีมและสามารถพัฒนาผลงานและเพิ่มผลผลิต ผู้ปฏิบัติงานได้รับผลประโยชน์และรางวัล (Dean and Evan, 1994; Laschinger, Finegan, and Shamine, 1994) ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรหรือทีมงาน

(Ehin, 1993; Holpp, 1994) การทำงานบรรลุเป้าหมาย (Spreitzer, 1996) ก่อให้เกิดทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) (Osland and Rubin, 2001)

3. ประโยชน์ต่อชุมชน คือประชาชนมีความรู้สึกร่วม มีกระบวนการเรียนรู้และมีศักยภาพตลอดจนเกิดความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและกิจกรรมต่างๆ มีชีวิตชีวา (Bennis and Goldsmith, 1994)

สรุปได้ว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นแนวคิดที่มีความซับซ้อน จึงนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทั้งบุคคล ทีมงาน อย่างกว้างขวาง และมีความหมายที่แตกต่างกันตามบริบทของการนำไปใช้เพื่อการตั้งเป้าหมาย กำหนดแนวทาง และวางแผนสู่การปฏิบัติโดยเชื่อมโยงคุณลักษณะส่วนบุคคล ทักษะ และความสามารถในระดับบุคคลกับทีมงานหรือองค์กร เพื่อให้เกิดศักยภาพในการตั้งเป้าหมายสู่ความสำเร็จของงานที่ทำด้วยความต้องการของผู้ปฏิบัติเอง ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องเป็นวงจรที่ไม่สิ้นสุด เริ่มจากการได้รับประสบการณ์ หรือสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ แล้วนำมาคิดวิเคราะห์อย่างไตร่ตรอง เชื่อมโยงกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอันจะนำสู่การวางแผนและการลงมือปฏิบัติ โดยผลของการปฏิบัติจะเริ่มต้นเป็นประสบการณ์ใหม่ที่นำเข้าสู่วงจรการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้เรียนรู้ในทุกขั้นตอน

1.12 ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจ

ทฤษฎีที่ใช้อธิบายการสร้างเสริมพลังอำนาจ คือ ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา (development potential theory) และ ทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม (Social Support Theory)

1. ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา (development potential theory) มีลักษณะผสมผสานความรู้ทางสังคมวิทยาและความรู้ทางมนุษยวิทยา รวมทั้งได้นำองค์ประกอบทางกายภาพหรือเสรีภาพ (physical environment) เข้ามาร่วมพิจารณาด้วย ทฤษฎีนี้กล่าวถึงสังคมหนึ่งสังคมใดจะมีการพัฒนาหรือเจริญก้าวหน้าขึ้นจะต้องมีปัจจัยหลายอย่างสนับสนุน ได้กล่าวถึงทฤษฎีศักยภาพในการพัฒนาไว้ ดังนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2549)

1.1 ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น ดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ น้ำมัน ก๊าซ ทองคำ เพชร เป็นต้น จะทำให้เกิดเป็นทรัพย์สินเงินทองสามารถจะนำไปใช้จ่ายยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นได้ ซึ่งหากมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าจำนวนมากก็จะยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงขึ้น

1.2 ทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กลุ่มคนในวัยแรงงาน หากมีคนในวัยแรงงานมากเท่าใดก็จะยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้น คือ คนในวัยแรงงานมีกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้ เช่น เพิ่มการศึกษา ทำให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง จิตใจมั่นคง เข้มแข็ง ทำให้เกิดการพัฒนาได้

1.3 องค์การสังคม หมายถึง กลุ่มคนประเภทต่างๆ เช่น กลุ่มอาชีพ คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งจะทำให้เกิดพลังในการทำงานได้ใหญ่ขึ้นและมากขึ้น เพราะได้ร่วมคิดร่วมพิจารณาที่มีความรอบคอบ ไม่บกพร่องหรือบกพร่องน้อย ทำให้เกิดการพัฒนาดได้

1.4 ภาวะผู้นำ หมายถึง จำนวนคนที่เป็นผู้นำ เช่น ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำกลุ่มชาวไร่ชาวนา เป็นต้น ซึ่งหากได้ผู้นำที่มีคุณภาพหรือมีบารมีก็จะทำให้คนมารวมตัวกันทำงานได้เป็นจำนวนมาก สามารถทำงานใหญ่หรืองานปริมาณมากได้ รวมทั้งทำงานอย่างทุ่มเท จึงเกิดผลดีต่อการพัฒนา

1.5 การติดต่อสื่อสาร หมายถึง การติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมืองหรือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่ด้อยพัฒนาจะได้ประโยชน์ เพราะทำให้เกิดการถ่ายทอดเรียนรู้ รับเอาความรู้ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยี จากสังคมที่เจริญมาใช้หรือผลิตเครื่องมือเครื่องใช้

1.6 การฝึกอบรม หมายถึง การได้รับการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เช่น การฝึกอาชีพ การสาธารณสุข การตลาด การช่าง เพราะทำให้ความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดการพัฒนารุดขึ้น

ปัจจัยทั้ง 6 ประการ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ ส่วนที่เป็นศักยภาพ (potential) ของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยแรก 4 ประการ หมายความว่าหากชุมชนใดมีปัจจัยทั้ง 4 ประการครบ มีแนวทางว่าชุมชนนั้นจะมีปัจจัยที่สามารถพัฒนาความเจริญมากกว่าชุมชนที่มีปัจจัยเหล่านั้นอยู่น้อย และอีกส่วนหนึ่งคือปัจจัยที่ 5-6 เป็นส่วนของทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (diffusion theory)

ดังนั้นถ้าชุมชนที่มีปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ ทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ผู้นำของชุมชน องค์การทางสังคมของชุมชน การติดต่อกับโลกภายนอก ระดับการศึกษาของคนในชุมชน ที่สามารถนำมาเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สร้างความมั่นใจในความสามารถของตนเอง ที่จะทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ในรูปแบบของจัดทำแผนชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชน จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. ทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคม (Social Support Theory) แรงสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาทางพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ รวมทั้งพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะสาเหตุที่ว่า คนเราเกิดมาแล้วไม่ได้อยู่คนเดียวในสังคม ต้องมีการติดต่อพบปะกับบุคคลอื่นอยู่เสมอ การติดต่อกันทำให้รู้จักกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์กับคนอื่นหลายคน จนกลายเป็นเครือข่ายทางสังคม (Social Network) ขึ้น ซึ่ง

เครือข่ายทางสังคม เป็นเครือข่ายโยงใยที่แสดงให้เห็นว่า คนนั้นมีการติดต่อสัมพันธ์กับใครบ้าง เช่น กับคนในครอบครัวและญาติ เป็นต้น จากคนใกล้ชิดตัวขยายวงกว้างออกไปถึงเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และสมาชิกชมรมหรือสมาคมต่าง ๆ เป็นต้น

2.1 ความหมายของการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) มีความหมาย กว้างขวาง ได้มีผู้ศึกษาวิจัย และให้คำจำกัดความไว้ดังนี้ พิชามณูชู่ โต โจนงาม (2552) เสนอว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การแสดงถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ผู้ให้การสนับสนุนจะแสดงออกถึงความสนใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้านวัตถุ สิ่งของ ข้อมูลข่าวสาร หรือ อารมณ์ โดยที่มีลักษณะของการติดต่อสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย การถ่ายทอดข้อมูลสาระสำคัญที่ทำให้ผู้รับเชื่อว่ามีคนเอาใจใส่และมีความรักความหวังดี และรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เป็นที่ยอมรับในสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นประโยชน์แก่สังคม และ อรุณี เกตรอุบล (2544) เสนอว่า การสนับสนุนทางสังคมมีลักษณะที่เป็นปฏิสัมพันธ์ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเวลาของการมีความสัมพันธ์ทางสังคม บุคคลจะประเมินว่าเขาได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือหรือประทับใจประทับใจได้มากน้อยอย่างไร บุคคลที่มีการสนับสนุนทางสังคมจะเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับและให้ความเห็นใจช่วยเหลือ ทั้งในด้านการให้สิ่งของ แรงงาน การให้คำแนะนำ ข้อมูลข่าวสาร การให้ข้อมูลย้อนกลับและการมีส่วนร่วมทางสังคม จากการติดต่อสัมพันธ์กับคนในกลุ่มสังคม ทำให้บุคคลรู้สึกได้รับความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่าและยกย่องตัวเขาว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สอดคล้องกับนักวิชาการด้านจิตวิทยาต่างประเทศที่ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม คล้ายกับได้แก่ Kaplan (1976); Bareara (1982); Pilisuk (1982) ได้ให้คำจำกัดความของแรงสนับสนุนทางสังคมว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มีความใกล้ชิด การได้รับการช่วยเหลือในรูปแบบของ เงิน แรงงาน การให้คำแนะนำ ข้อมูลข่าวสาร การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการมีส่วนร่วมทางสังคม รวมทั้งด้านอารมณ์ เช่น ความมั่นคงทางอารมณ์ รวมไปถึงการที่บุคคลรู้สึกว่าตนเองได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มด้วย ซึ่งจะเป็แรงผลักดันให้ผู้รับไปสู่เป้าหมายที่ผู้รับต้องการ

2.2 ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารหลายแหล่งทำให้ผู้วิจัยพอจะสรุปประเภทของการสนับสนุนทางสังคม ได้ดังต่อไปนี้

2.2.1 การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional support) คือ ความรู้สึกของความรักและห่วงใย การทำให้ไว้วางใจรวมถึงความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของให้กับบุคคล เมื่อบุคคลรู้สึกว่เรื่องต่างๆ มีคนรับฟังและให้คุณค่า เขาก็จะพัฒนาการตระหนักในความสำคัญของการ

มีแผนชุมชน การยกย่องชื่นชมจากคนรอบข้างทำให้เกิดความมีคุณค่าในตัวเองเพราะการสนับสนุนทางอารมณ์มีความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและคงที่ของพฤติกรรม (Haber, 2003)

2.2.2 การสนับสนุนทางด้านสิ่งของและบริการ (Instrumental support) หมายถึง การให้ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมและการให้บริการซึ่งได้ช่วยบุคคลที่มีความต้องการโดยตรงยกตัวอย่างเช่น การให้ความช่วยเหลือทางการเงินและอุปกรณ์ สถานที่ การสนับสนุนทางด้านการบริการเป็นเครื่องช่วยที่ดีมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ขณะเดียวกันยังสามารถทำให้เพิ่มความพึงพอใจในชีวิตให้มากขึ้น (Haber, 2003)

2.2.3 การสนับสนุนทางด้านข้อมูล (Information support) หมายถึงการให้คำแนะนำชี้แนะแนวทาง การให้ผลป้อนกลับ (Feedback) เพื่อช่วยให้บุคคลรับรู้สถานการณ์ของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ (Haber, 2003)

2.2.4 การสนับสนุนทางด้านศักดิ์ศรี (Esteem support) เป็นลักษณะของการสนับสนุนซึ่งทำให้บุคคลได้รับการปฏิบัติ หรือการแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ในลักษณะที่เห็นด้วยกับความคิดหรือความรู้สึกหรือให้กำลังใจจะทำให้บุคคลนั้นมีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความหมาย และพร้อมจะต่อสู้กับปัญหาหรือความเครียดที่เกิดขึ้น การสนับสนุนในลักษณะนี้จึงช่วยให้บุคคลมองตนเองในแง่ดี และมีความเชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น (สุริย์ กาญจนวงศ์, 2551)

Jacobson (1987) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมเป็น 3 ประเภท ดังนี้ ประเภทแรกคือการสนับสนุนทางด้านอารมณ์ หมายถึงพฤติกรรมที่ทำให้บุคคลรู้สึกสบายใจ และเชื่อว่าเขาได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ความยกย่องนับถือจนเกิดความมั่นใจ ประเภทที่สองคือการสนับสนุนทางด้านความคิด หมายถึงการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำที่จะช่วยให้บุคคลเข้าใจสิ่งต่างๆ และสามารถเข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชนอย่างถูกต้อง ประเภทสุดท้ายคือการสนับสนุนทางด้านสิ่งของ หมายถึงการให้วัสดุ สิ่งของและบริการต่างๆ ที่ช่วยในการระดมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนของชาวบ้าน

House and Umberson (1988) ได้แบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ เป็นความรู้สึกเห็นใจ การให้การดูแลเอาใจใส่ ให้กำลังใจ การยอมรับ ยกย่อง
2. การสนับสนุนด้านการประเมินเปรียบเทียบ ทำให้เกิดความมั่นใจ
3. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นการให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริง การให้คำแนะนำ

4. การสนับสนุนด้านสิ่งของหรือบริการ เป็นการให้ความช่วยเหลือในรูปวัตถุ
สิ่งของ หรือแรงงาน

ประเภทของการสนับสนุนทางสังคมในการจัดทำแผนชุมชนสามารถอธิบายตาม
แนวคิดของ House and Umberson (1988) ดังนี้ 1) การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ เป็นความรู้สึก
เห็นใจ การให้การดูแลเอาใจใส่ ให้กำลังใจ การยอมรับ ยกย่อง เช่น เห็นคุณค่าของการเข้าไปมี
ส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชน เป็นการแสดงถึงความรักความผูกพันที่มีต่อกัน 2) การ
สนับสนุนด้านการประเมินเปรียบเทียบ เป็นการรับข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำไปประเมินตนเอง ทำให้
เกิดความมั่นใจและรู้สึกเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น เช่น ชุมชนตนเองกับชุมชนที่ประสบ
ความสำเร็จในการดึงให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชน 3) การสนับสนุนด้านข้อมูล
ข่าวสาร เป็นการให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริง การให้คำแนะนำ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการ
ตัดสินใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชน 4) การสนับสนุนด้านสิ่งของ
หรือบริการ เป็นการให้ความช่วยเหลือในรูปวัตถุ สิ่งของ หรือแรงงาน เช่น ผู้นำ แกนนำชุมชน
เสียสละเวลาส่วนตัวในการ เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างควมมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำแผน
ชุมชน

2.3 แหล่งของการสนับสนุนทางสังคม

Kaplan (1976) ในการจำแนกกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นแหล่งของการสนับสนุนทาง
สังคมไว้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มแรกคือ กลุ่มที่มีความผูกพันกันตามธรรมชาติ ประกอบด้วยบุคคล 2
ประเภท คือ ประเภทหนึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในครอบครัวสายตรง ได้แก่ ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่
ลูกหลาน กับอีกประเภทหนึ่งเรียกว่าครอบครัวใกล้ชิด ได้แก่ เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน ผู้รู้จักคุ้นเคย
คนในที่ทำงานด้วยกัน กลุ่มที่สองคือ องค์กรและสมาคมที่ให้การสนับสนุน หมายถึงกลุ่มบุคคล
ที่มารวมตัวกันเป็นหน่วย เป็นชมรม สมาคม เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มผู้
ช่วยเหลือวิชาชีพ หมายถึง บุคคลที่อยู่ในวงการส่งเสริม พัฒนาศักยภาพขอประชาชน หรือผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชน ให้มีประสิทธิภาพในการทำแผนชุมชน

2.4 ระดับของการให้การสนับสนุนทางสังคม

Gottlieb (1985) ได้แบ่งเป็น 3 ระดับคือ ระดับแรกคือ ระดับ Macro เป็นการ
เข้ามีส่วนร่วมในสังคม วัดได้จากความสัมพันธ์กับสถาบันในสังคม การเข้าร่วมกับกลุ่มต่างๆ ด้วย
ความสมัครใจ ระดับที่สองคือ ระดับ Mezzo เป็นการวัดความสัมพันธ์ที่กลุ่มบุคคลที่มีสัมพันธ์ภาพ
สม่ำเสมอ เช่น กลุ่มเพื่อนบ้าน ระดับสุดท้ายคือ ระดับ Micro เป็นระดับที่บุคคลมีความสัมพันธ์
ใกล้ชิดกันที่สุด ซึ่งเน้นที่ความ สัมพันธ์ในเชิงคุณภาพมากกว่าปริมาณ ความสัมพันธ์ระดับนี้ได้แก่

สามีภรรยา สมาชิกในครอบครัว คนรักซึ่งมีการสนับสนุนด้านจิตใจ แสดงออกถึงความรัก ความห่วงใย

ดังนั้น พอสรุปได้ว่า การได้รับการสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับความช่วยเหลือ ความร่วมมือจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ติดต่อสัมพันธ์ ในด้านวัตถุประสงค์ของ ข้อมูลข่าวสาร ความรู้จากแหล่งต่างๆ เพื่อให้ผู้นำชุมชน หรือชาวบ้านในชุมชน มีพลังอำนาจสามารถปฏิบัติงานหรือกิจกรรมในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแผนชุมชน

แผนพัฒนาชุมชนเปรียบเสมือนเครื่องมือหรือคู่มือ ที่ทำให้คนในชุมชนสามารถดำเนินการพัฒนาชุมชนตนเองได้อย่างมีทิศทาง หมายถึง รู้ว่าใครจะทำอะไร ทำที่ไหน ทำอย่างไร ทำเมื่อไร เพื่อให้การพัฒนาชุมชนมุ่งไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน

2.1 ความหมายของแผนชุมชน

ความหมายของแผนชุมชนมีทั้งองค์การต่างๆและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนได้ให้ความหมายไว้หลากหลายดังนี้

องค์การหลักสำคัญที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาชุมชนคือ กรมพัฒนาชุมชน (2553) ซึ่งได้นิยามความหมายของแผนชุมชนในมุมมองของนักวิชาการและชาวบ้านพอเป็นตัวอย่งเพื่อความเข้าใจร่วมกัน ดังนี้ 1) ขบวนการวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาว่าคืออะไร และจะทำอะไร คือ การวิเคราะห์ทางเลือก เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลัง เมื่อวิเคราะห์และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหา กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง 2) แผนชุมชน คือ ส่วนหนึ่งของระบบการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งแสดงถึงประสิทธิภาพของความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตน ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ชุมชนจะมีการดำเนินการใน 6 เรื่อง คือ มีระบบข้อมูล มีแผนชุมชน มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการนำแผนไปปฏิบัติ มีทุนของชุมชน และมีองค์กรเข้มแข็งอย่างน้อย 1 องค์กร 3) แผนชุมชน หมายถึง กิจกรรมพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันเพื่อจัดทำแผนขึ้นมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้ โดยคนในชุมชนได้มาร่วมกันคิดร่วมกำหนดแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอกด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมใน ท้องถิ่นเป็นหลัก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, 2550) ซึ่งบางกิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถทำเองได้ ก็

สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้ โดยชุมชนเสนอแผนชุมชนเข้าเป็นแผนของ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือแผนงาน/โครงการของทางราชการได้ แผนชุมชนมีชื่อเรียก แตกต่างกันไปตามความเข้าใจของแต่ละท้องถิ่น อาทิ แผนแม่บทชุมชน แผนชุมชนพึ่งตนเอง แผน ชีวิต เป็นต้น และ 4) แผนชุมชน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ ปรับความคิดของคนในชุมชนให้ ตรงกัน โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เป็นเครื่องมือในการแก้จนได้

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้คำจำกัดความของแผนชุมชน ในคู่มือการจัดเก็บข้อมูล กชช.2 ค (ปี 2550 – 2554) ไว้ดังนี้ แผนชุมชนหมายถึง การกำหนดอนาคตและกิจกรรมพัฒนาของ ชุมชนโดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการ พัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ความต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญ อยู่ร่วมกัน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทาง และทำกิจกรรมการพัฒนาด้วยกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถี ชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก จึงกล่าวได้ว่า “แผนชุมชน เป็นของชุมชน ดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อประโยชน์”ของชุมชน ซึ่งแตกต่างจากแผนที่ภาครัฐจัดทำขึ้นเพื่อ จัดสรรงบประมาณเป็นหลัก

สำหรับนักวิชาการสำคัญๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศได้แก่ ประเวศ วะสี (2548) ซึ่งให้ความหมายแผนชุมชน ดังนี้ กระบวนการวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหา ว่าคืออะไร แล้ว จะทำอะไร คือการวิเคราะห์ทางเลือก เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลัง เมื่อวิเคราะห์แล้ว นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหา กระบวนการจัดทำแผนชุมชน เป็นการเรียนรู้ จากการปฏิบัติจริง (Interactive Learning Interaction) ส่วนจารุพงศ์ พลเดช (2546) กล่าวว่าแผน ชุมชน หมายถึง กิจกรรมพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันเพื่อจัดทำแผนขึ้นมาใช้ เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามความต้องการและสามารถ แก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้โดยคนในชุมชนได้มาร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแนวทาง และ กิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึง ศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก ความหมาย ดังกล่าวคล้ายกับกับแนวคิดของ ขนิษฐา กาญจนรังษิณนธ์ (2548) ที่กล่าวเกี่ยวกับความหมายของ การจัดทำแผนชุมชนว่าคือการวางแผน การใช้พลังของชุมชนในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน นำมาใช้ดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของ ตนเอง การวางแผนชุมชนจึงต้องเป็นสิ่งที่ริเริ่มโดยชุมชน การจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการ ของชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับ ผลประโยชน์จากการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ทำให้มีระบบและมีข้อมูลที่เพียงพอในการตัดสินใจ เกิด

ความเชื่อมั่นในทรัพยากรชุมชน ศักยภาพของชุมชน และภูมิปัญญาของตนเองเพิ่มมากขึ้น และการจัดทำแผนชุมชนสามารถนำไปสู่การเกิดพลังอำนาจในการจัดการกับปัญหาของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความหมายของแผนชุมชนตามความคิดของ สวัสดิ์ ศรีอุไร (2550) ที่กล่าวว่า แผนชุมชน คือ แผนที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดเพื่อวางเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้ข้อมูลเป็นฐานเป็นแผนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยตรง เป็นแผนงานหรือกิจกรรมทางเลือกที่เกี่ยวกับการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมหรือแผนงานที่คนในชุมชนช่วยกันคิด เพื่อให้อนาคตของคนในชุมชนเป็นไปอย่างหวังไว้ นักวิชาการสำคัญอีกท่านหนึ่งคือโกวิทย์ พวงงาม (2553) ให้ความหมายของแผนชุมชน ในมุมมองที่แตกต่างว่าเป็นการสร้างฐานพลังอำนาจในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น แผนชุมชนเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนพลังชุมชน อันจะนำมาซึ่งรูปแบบ วิธีการ และการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนเอง

จากความหมายของแผนชุมชนที่มีผู้นิยามไว้หลากหลาย สามารถสรุปได้ว่า แผนชุมชนหมายถึง การกำหนดกิจกรรมพัฒนาของชุมชนตนเอง โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำทุกขั้นตอนตามความสามารถของบุคคล จากนั้นนำมาเขียนเป็นแผนงานโครงการ ตลอดจนจัดทำเป็นแผนชุมชน ที่สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างพลังอำนาจในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบของแผนชุมชนที่จัดทำโดยชาวบ้าน หรือสามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าแผนชุมชน คือกลไก หรือเครื่องมือ ในการพัฒนาชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนนั่นเอง

2.2 ความเป็นมาของแผนชุมชน

แผนชุมชนมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามความเข้าใจของแต่ละท้องถิ่น ก่อนปี พ.ศ. 2523 เคยมีแผนพัฒนาหมู่บ้าน แต่ทำกันในบางหมู่บ้าน โดยมีคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน (กพม.) ร่วมกันทำ (ปัจจุบันไม่มี กพม. มีกรรมการหมู่บ้าน หรือ กม. แทน) ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้นำแนวทางการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านแบบมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค AIC มาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน/ตำบล โดยสนับสนุนให้มีการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านในตำบลนำร่อง และในปี พ.ศ. 2537 ได้มีการขยายผลครอบคลุมทุกหมู่บ้านในเขตชนบท ซึ่งถือเป็นขั้นตอนหนึ่งตาม กระบวนการพัฒนาชุมชน

แผนชุมชน เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านมานาน โดยเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบหนึ่งที่กรมการพัฒนาชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการ

วางแผนพัฒนาชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 กรมการพัฒนาชุมชน ได้เริ่มดำเนินการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนตามแนวทางปัจจุบัน ดังนี้

1. ปีพ.ศ. 2546 ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และภาคีการพัฒนา 5 หน่วยงาน ประกอบด้วย กรมส่งเสริมการเกษตร กรมสนับสนุนการบริการสุขภาพ กรมการศึกษานอกโรงเรียน และกองบัญชาการทหารสูงสุด โดยรับผิดชอบการประสานการดำเนินงานในพื้นที่ 14 จังหวัด

2. ปีพ.ศ. 2547 กรมการพัฒนาชุมชน ได้จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินงานส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้หมู่บ้านที่ยังไม่สามารถจัดทำแผนชุมชนได้ ทบทวนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของตนเอง และเรียนรู้จากหมู่บ้านที่สามารถจัดทำแผนชุมชนได้ และกิจกรรมเจรจาภาคีการพัฒนาเพื่อสนับสนุนแผนชุมชน เพื่อผลักดันให้เกิดการสนับสนุนกิจกรรมตามแผนชุมชนที่หมู่บ้านต่างๆ จัดทำขึ้น นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้พัฒนาระบบฐานข้อมูลแผนชุมชนของกรมฯ เพื่อสนับสนุนดำเนินงานโครงการนำร่องบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (12 จังหวัด) และการขยายผลของโครงการต่อไปในอนาคต โดยติดตั้งไว้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจเข้าใช้ประโยชน์ได้ทางเว็บไซต์

3. ปีพ.ศ. 2548 กรมการพัฒนาชุมชน ได้จัดทำระบบฐานข้อมูลคุณภาพแผนชุมชน เป็น 3 ระดับ คือระดับดี (A) ระดับปานกลาง (B) ระดับพอใช้ (C) โดยใช้ตัวชี้วัดและเกณฑ์ดังนี้ ตัวชี้วัด 4 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย

1. มีกระบวนการวิเคราะห์ตนเองของคนในชุมชน โดยพิจารณาจากฐานข้อมูลการใช้บัญชีรับ-จ่ายของครัวเรือนในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการในระดับครัวเรือน

2. มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผน โดยพิจารณาจากฐานข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในเวทีจัดทำแผนชุมชน

3. มีแผนชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษรมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนตั้งแต่ต้น โดยพิจารณาจากฐานข้อมูลการมีส่วนร่วมของ อบต. ในการจัดทำแผนตั้งแต่ต้นเกณฑ์ประกอบด้วย มีข้อมูลที่ครัวเรือนทำและใช้ (บัญชีรายรับรายจ่าย) ร้อยละ 70 ขึ้นไป มีแผนชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นรูปเล่ม ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ร้อยละ 70 ขึ้นไป และมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมจัดทำแผนตั้งแต่ต้น

4. ปีพ.ศ. 2549 กรมการพัฒนาชุมชน จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน ในการสร้างกลยุทธ์การบริหารจัดการแก้ไขปัญหาความ

ยากจน และงบประมาณสำหรับจัดกระบวนการเพื่อปรับแผนชุมชนโดยเป็นงบประมาณส่วนหนึ่งของโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน (ปี 2549)

5. ปีพ.ศ. 2550 กรมการพัฒนาชุมชน จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดสร้างการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเป็นงบประมาณส่วนหนึ่งของโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” การประเมินคุณภาพแผนชุมชน ปี 2550 กรมการพัฒนาชุมชน ได้จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินการเพิ่มประสิทธิภาพแผนชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพแผนชุมชน และได้กำหนดตัวชี้วัดในการประเมินคุณภาพแผนชุมชนใหม่ ประกอบด้วยตัวชี้วัดเดิม 4 ตัวชี้วัด และตัวชี้วัดใหม่ 2 ตัว ตัวชี้วัดแรกคือ มีกระบวนการจัดทำแผนชุมชนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแผนงาน/โครงการ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ อยู่ดี มีสุข ตัวชี้วัดที่สองคือ มีกิจกรรมพึ่งตนเอง (ทำเอง) อย่างน้อยร้อยละ 30 ของกิจกรรมในแผนชุมชนและมีการปฏิบัติได้จริงร้อยละ 30 ของกิจกรรมพึ่งตนเอง

6. ปีพ.ศ. 2551 กรมการพัฒนาชุมชน จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินกิจกรรมเพิ่มประสิทธิภาพแผนชุมชนงบประมาณ 174 ล้านบาทและกรมการพัฒนาชุมชน ได้จ้างสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังดำเนินการประเมินคุณภาพแผนชุมชนระดับคุณภาพดีเด่น (ระดับจังหวัด) และดีเยี่ยม (ระดับเขต) ซึ่งสถาบันฯ ได้ออกแบบกระบวนการประเมินคุณภาพแผนและกำหนดตัวชี้วัด ที่แตกต่างจากวิธีการประเมินคุณภาพแผนชุมชนที่กรมการพัฒนาชุมชน ใช้อยู่เดิม เรียกว่า การประเมินคุณภาพแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ตัวชี้วัด 5 ตัวชี้วัด คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ การนำแผนชุมชนไปใช้ประโยชน์ และโครงสร้างแผนชุมชน ซึ่งผลการประเมินคุณภาพแผนชุมชนใน พ.ศ. 2551 มีแผนชุมชนดีเด่น จำนวน 75 แผน/หมู่บ้าน และแผนดีเยี่ยม จำนวน 42 แผน/หมู่บ้าน (ประเมินโดยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง)

7. ปีพ.ศ. 2552 กรมการพัฒนาชุมชน ให้จังหวัดดำเนินงานส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้มีการทบทวนและปรับปรุงกลไกการขับเคลื่อนการจัดทำแผนชุมชนทุกระดับ ทบทวนและปรับแผนชุมชนของหมู่บ้านให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง โดยประเมินผลการจัดทำแผนชุมชนและการนำไปใช้ประโยชน์ และดำเนินการประเมินคุณภาพแผนชุมชนโดยหมู่บ้านประเมินแผนชุมชนเบื้องต้นด้วย ตัวชี้วัด 6 ตัวชี้วัด และตัวชี้วัด 5 ตัวชี้วัด ของกระบวนการประเมินคุณภาพแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และมีระบบรับรองคุณภาพแผนชุมชน เพื่อให้แผนชุมชนมีมาตรฐานและเกิดการยอมรับแก่หน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการสนับสนุนกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนชุมชนของหมู่บ้าน และจัดบูรณาการแผนชุมชนระดับอำเภอ

8. ปีพ.ศ. 2553 กรมการพัฒนาชุมชน ให้จังหวัดดำเนินการเพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาระบบรับรองมาตรฐานแผนชุมชน และพัฒนากระบวนการบูรณาการแผนชุมชนในระดับจังหวัด เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การทำให้แผนชุมชนซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานประสานการดำเนินงานเป็นเครื่องมือที่มีมาตรฐาน สามารถสนับสนุนยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดสอดคล้องกับสถานการณ์และแก้ไขปัญหาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเป้าหมาย เพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนในพื้นที่ ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องมีความสอดคล้องในภาพรวมของกระทรวงมหาดไทย มีการกำหนดให้ทุกหน่วยในพื้นที่บูรณาการการทำงานร่วมกัน โดยสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานกลางในการบูรณาการ กรมการปกครองเป็นหน่วยงานหลักในการทำความเข้าใจ และชักจูงแนวทางปฏิบัติในการบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการสร้างความเข้าใจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนา วิทยากรกระบวนการ และระบบรับรองมาตรฐานแผนชุมชน นอกจากนี้กรมการพัฒนาชุมชนได้มีหนังสือชักจูงแนวทางให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนได้ทำความเข้าใจและพิจารณาบทบาทในการสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนชุมชนเพิ่มเติม ดังนี้ (1) การตรวจสอบคุณภาพแผนชุมชน และการสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนา (2) การเป็นวิทยากรกระบวนการ (3) ระบบการรับรองมาตรฐานแผนชุมชน

9. ปีพ.ศ. 2554 – 2555 กรมการพัฒนาชุมชน ได้สนับสนุนงบประมาณให้จังหวัดดำเนินการขับเคลื่อนแผนชุมชน จำนวน 2 โครงการ คือ โครงการที่ 1 คือ การบูรณาการแผนชุมชน สนับสนุนกระบวนการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบล โครงการที่ 2 คือการรับรองมาตรฐานแผนชุมชน สนับสนุนกระตุ้นให้ชุมชนยกระดับแผนชุมชนให้มีมาตรฐาน เชื่อถือได้ ท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการประสานงานและบูรณาการกิจกรรมโครงการ นอกจากนี้ ยังได้ จัดทำเอกสารคู่มือแนวทาง 1 ชุด มี 3 เรื่อง คือ 1) การขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชน 2)การรับรองมาตรฐานแผนชุมชน 3) การบูรณาการแผนชุมชน ให้กับเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้อง ทุกตำบลใช้เป็นแนวทางดำเนินงาน ตลอดจนผู้สนใจใช้เป็นข้อมูลเรียนรู้ในเรื่องการขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชนในปัจจุบัน

2.3 แนวคิดเกี่ยวพื้นฐานของแผนชุมชน

แนวคิดของแผนชุมชนคือการให้ชาวบ้านในหมู่บ้านและชุมชน จัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเองมีแนวคิดหลักการและความเชื่อในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน,2553 ก)

1. แนวคิดจากปรัชญาพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นสากลที่บอกว่าชาวบ้านมีศักยภาพสามารถพัฒนาตนเองได้ถ้าให้โอกาส และการพัฒนาต้องเริ่มต้นที่ชาวบ้าน
 2. แนวคิดจากหลักการพัฒนาชุมชน คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง
 3. แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการให้ชุมชนได้มีกระบวนการในการจัดการชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการชุมชน
 4. แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการสร้างพลังชุมชน ใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน
 5. แนวคิดที่ว่า ไม่มีใครรู้ปัญหาชุมชนเท่าคนในชุมชน ดังนั้น การแก้ปัญหาชุมชนจึงเริ่มจากชุมชน การให้การสนับสนุนของภาครัฐจะต้องเป็นลักษณะ Bottom-up ไม่ใช่ Top Down
- จากแนวคิดดังกล่าวแผนชุมชนสามารถสรุปความสำคัญของแผนชุมชนดังนี้ 1) ทำให้ชาวบ้านเกิดการรู้ตัวเอง แทนที่ชาวบ้านจะทำตามหน่วยงานอย่างเดียวแต่กลับตั้งสติ ได้เริ่มคิด เริ่มจัดการข้อมูลและดูปัญหา ดูแนวทางการพัฒนา นำมาสู่การเริ่มจัดการทุกอย่างด้วยตนเอง 2) ทำให้ชาวบ้านมีข้อมูล รับรู้ข้อมูล รู้ว่าทำเรื่องนี้ไปทำไม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอะไร มีการเชื่อมโยงรวมตัวเป็นการทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกัน หรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการที่ทำงานต่างกัน 3) ทำให้เกิดการความสัมพันธ์ที่ดีและระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงาน 4) ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งประเด็นนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ได้จากกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

2.4 หน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายในการพัฒนาแผนชุมชน

การประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ทั้งภายในกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานอื่นๆ นอกเหนือจากนั้น กรมพัฒนาชุมชน ได้มีการหารือเพื่อประสานแนวทางการร่วมมือครั้งนี้(กรมการพัฒนาชุมชน, 2553 ก)

1. ร่วมมือกับเครือข่ายแผนชุมชน 4 ภาค (พอช.) ในการพัฒนาแผนชุมชนไปสู่แผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับตำบลสู่การจัดการตนเอง ในพื้นที่ 152 ตำบลทั่วประเทศ ซึ่งนอกจาก พอช.แล้วยังมีหน่วยงานภาคีจากกระทรวงต่างๆ และองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเข้าร่วม จำนวนมากกว่า 10 หน่วยงาน
2. ร่วมกับสำนักงานเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับรายได้ชุมชน (สำนักนายกรัฐมนตรี) ในการนำกิจกรรมตามแผนชุมชนมาทำรายละเอียดเพื่อขอมติจากเวทีประชาคมในการรับการสนับสนุนงบประมาณตามขนาดหมู่บ้าน และใช้ชุมชนที่ผ่านการรับรองมาตรฐานแผนชุมชนเป็นพื้นที่ในการต่อยอดกิจกรรม โครงการเพิ่มเติมจากปกติ

3. ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการพัฒนาคุณภาพแผนชุมชน โดยใช้ข้อมูลการจัดทำบัญชีรับจ่ายครัวเรือน ซึ่ง ชกส. และกรมส่งเสริมสหกรณ์ จะมีบทบาทในระดับบุคคล/ครัวเรือน กทบ.จะมีบทบาทในระดับกลุ่มองค์กร กรมฯและสกว. จะมีบทบาทในระดับของชุมชนหมู่บ้าน

4. ร่วมกับกรมการปกครอง และส่วนราชการและสถาบันการศึกษา สนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานของ กม. โดยเฉพาะการบูรณาการแผนชุมชน/หมู่บ้าน กลุ่มบ้าน แผนกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในหมู่บ้านให้เป็นแผนพัฒนาหมู่บ้านเพียงฉบับเดียว เพื่อนำส่งต่อกิจกรรมแก้ไขปัญหาและความต้องการให้กับท้องถิ่น/อำเภอต่อไป (ตามมติ ครม.ปี 2552)

5. ร่วมกับกรมการปกครอง ในการบรรยายสร้างความเข้าใจในเรื่องการเชื่อมโยงแผนชุมชนกับแผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอ ให้กับนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบสำนักงานอำเภอ ในอำเภอนำร่องทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 6 ครั้ง เพื่อเชื่อมกระบวนการแผนที่บรรจุกิจกรรม โครงการตามความต้องการและการแก้ไขปัญหาของพี่น้องประชาชนในชุมชนหมู่บ้าน ให้สู่ระบบงบประมาณของรัฐผ่านคำเสนอขอรับงบประมาณ (แผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด)

6. ประสานความร่วมมือกับ ปก.ในการเน้นนำประเด็นการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเข้าไปคุยและวางแผนงานร่วมกันของชุมชนในแผนชุมชน

7. ประสานความร่วมมือกับกระทรวงเกษตรฯในการนำประเด็นเรื่องการเกษตรเข้าไปคุยและวางแผนงานร่วมกันของชุมชนในแผนชุมชน

2.5 วัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2553 ข) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนชุมชน ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของชุมชน กำหนดอนาคตของชุมชนตนเอง
2. เพื่อให้เกิดกระบวนการในการจัดการชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกัน
3. เพื่อนำไปสู่การวางแผนงานในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาและชุมชน
4. เพื่อให้ชุมชนได้มีเป้าหมาย แนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาให้คนในชุมชนอยู่ดี มีสุขในทุกบ้าน
5. เพื่อให้ชุมชนได้มีแผนรองรับการสนับสนุนจากภายนอกได้อย่างครอบคลุม สมบูรณ์

2.6 องค์ประกอบของแผนชุมชนเนื้อหา ดังนี้

กรมการพัฒนาชุมชน (2553) ได้กำหนดไว้ในคู่มือแผนชุมชน ปี 2553 ว่าประกอบไปด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. ข้อมูลสภาพพื้นที่
2. ตำนาน ความเป็นมา วิถีชีวิตและแนวทางปฏิบัติของชุมชน
3. ศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิสังคม ทูทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โอกาส การพัฒนา
4. สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชน สะท้อนความต้องการและปัญหาส่วนรวม ของชุมชน
5. วิธีการ รูปแบบการวิเคราะห์และผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเชื่อมโยงกับสถานการณ์แวดล้อมภายนอก การคาดหมายเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต
6. เป้าหมายความสำเร็จ ที่ชุมชนต้องการให้เกิดขึ้น สำหรับเตรียมการ ป้องกันแก้ไขและรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต
7. กรอบแนวทาง ยุทธศาสตร์ ในการทำให้เป้าหมายที่ต้องการเกิดขึ้นจริงในอนาคต
8. วิธีการในการทำให้กรอบแนวทางและการ ไปถึงเป้าหมายได้อย่างแท้จริง หมวดยุทธศาสตร์และประเภทของกิจกรรมหรือ โครงการ ที่ดำเนินการตามลำดับความสำคัญเร่งด่วน
9. องค์กร กลุ่ม หรือบุคคลที่รับผิดชอบใน การบริหารจัดการ กิจกรรมโครงการ
10. และหรืออื่นๆ ตามแต่ต้องการ เช่น กลวิธี ขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผนของชุมชน

2.7 ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2553 ข) ได้กำหนดขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชนไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมความพร้อมชุมชน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของทีมทำงานในชุมชน ประชุม/พูดคุย/แลกเปลี่ยน ทำความเข้าใจร่วมกัน ในทีมงานเตรียมข้อมูลชุมชน (จับคู่ กชช.๒๓ ข้อมูลศักยภาพชุมชน บัญชีครัวเรือน ฯลฯ) ประมวลผลสภาพชุมชนเบื้องต้นแนวนโยบายแห่งรัฐ / ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขทำความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวคิด วิธีการ ขั้นตอน การจัดกระบวนการแผนชุมชน ประโยชน์ของแผนชุมชน คุณภาพแผนชุมชน (๖ ตัวชี้วัด) เตรียมการจัดเวทีประชาคม (จำนวนเวทีประชาคม / ผู้เข้าร่วม /

บทบาทของผู้เข้าร่วม) แผนปฏิบัติการของทีมแกนนำเพื่อจัดกระบวนการแผนชุมชน ผลลัพธ์ของ
ขั้นตอนนี้คือ ทีมงานทำแผนชุมชนมีความเข้าใจและพร้อมจัดกระบวนการแผนชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล การเรียนรู้ตนเองและชุมชน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพชุมชนในปัจจุบันเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนตั้ง
คำถามกระตุ้นใจเพื่อการเรียนรู้สำรวจ / วิเคราะห์เรียนรู้ข้อมูลชุมชนวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน อาทิ
ออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูล จปฐ. กชช.๒ค บัญชีครัวเรือนข้อมูลศักยภาพชุมชนวิเคราะห์
ผลกระทบที่มีต่อชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกในทุกระดับ ได้แก่ ประเทศ โลก และทุกมิติ
ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิเคราะห์สภาพชุมชนได้แก่ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ
อุปสรรค เพื่อรู้ศักยภาพของตนเองและชุมชนรู้โอกาสในการพัฒนา และรู้ข้อจำกัดวิเคราะห์สภาพ
ปัญหาและหาสาเหตุของปัญหาของชุมชนวิเคราะห์คาดการณ์ แนวโน้ม ผลที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนใน
อนาคต ผลลัพธ์ของขั้นตอนนี้คือ ชุมชนมีความเข้าใจในสภาพและศักยภาพของตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา

เพื่อให้ได้เป้าหมายและทิศทางการพัฒนาของหมู่บ้าน มองเห็นอนาคต สะท้อนถึง
ตัวตนที่ต้องการจะเป็นใน 5-10 ปีข้างหน้า กำหนดเป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้าน (วิสัยทัศน์) และทิศ
ทางการพัฒนาตามศักยภาพของหมู่บ้าน กำหนดการพัฒนาอาชีพและแหล่งรายได้เพื่อสร้างรายได้
ให้ชุมชนตามศักยภาพชุมชนและกลไกการตลาดกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนากำหนดประเด็นหลัก
ในการพัฒนาตามยุทธศาสตร์กำหนดเป้าหมายการพัฒนาตามประเด็นหลักกำหนดวิธีการพัฒนา
ตามประเด็นหลัก เพื่อทำให้บรรลุยุทธศาสตร์ ผลลัพธ์ของขั้นตอนนี้คือ มีเป้าหมายและทิศทางการ
พัฒนาหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดแผนงาน/โครงการ

เพื่อให้ได้แผนชุมชนที่เป็นของชุมชนอย่างแท้จริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ และ
นำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ที่วางไว้กำหนดแผนงาน/โครงการ โดยมีการจัดประเภทของโครงการ/
กิจกรรม การจัดลำดับความสำคัญ รวมถึงการประชาพิจารณ์แผนชุมชน ซึ่งพิจารณาจากอัตลักษณ์
ของชุมชนกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษายุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขเป็นแนวทางประกอบพิจารณา
กำหนดโครงการ/กิจกรรม เพื่อให้บรรลุยุทธศาสตร์การพัฒนาคด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แยก
ประเภทโครงการ/กิจกรรม (ทำเอง ทำร่วม ทำให้)จัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรมร่าง
แผนชุมชนประชาพิจารณ์แผนชุมชน ผลลัพธ์ของขั้นตอนนี้ คือ แผนงาน/โครงการ เพื่อบรรลุเป้าหมาย
การพัฒนา

ขั้นตอนที่ 5 ปฏิบัติการตามแผนชุมชน

เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนตามแผนชุมชน จัดตั้งคณะทำงานปฏิบัติตามแผนชุมชน (เพื่อรับผิดชอบโครงการ/กิจกรรมตามยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข/กิจกรรมทำเอง/กิจกรรมทำร่วม/กิจกรรมขอรับการสนับสนุน) จัดองค์กรสำหรับรับผิดชอบการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์/โครงการ/กิจกรรมจัดระบบการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาของชุมชน ประสานภาคีการพัฒนา/หน่วยสนับสนุนวางแผนกำหนดรูปแบบการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนชุมชน ผลลัพธ์ของขั้นนี้คือ การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนตามแผนชุมชน

การจัดทำแผนชุมชน 5 ขั้นตอน ดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวทางที่กรมการพัฒนาชุมชนได้ศึกษาค้นคว้าจากกรณีศึกษาแผนชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชน อาจปรับให้เข้ากับบริบทล้อมรอบหรือภูมิสังคมแต่ละพื้นที่ได้ตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากการดำเนินงานนั้นๆ

2.8 ประโยชน์ของแผนชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2553 ก) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแผนชุมชน ดังนี้

1. เป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนา หมู่บ้านของคนในชุมชน โดยการร่วมคิด ร่วมทำค้นหาศักยภาพและ พัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน ไปสู่การพึ่งพาตนเอง โดยคนในหมู่บ้าน ร่วมกันค้นหาสาเหตุและแนวทางการแก้ไข เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2. ทำให้คนในชุมชนได้เห็นข้อดี ข้อเด่น โอกาส ข้อจำกัดของชุมชนในการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย
3. สร้างพลังความสามัคคีในชุมชนทำให้ชุมชนใช้ประสบการณ์ และความรู้ ร่วมกันกำหนด ทิศทาง แนวทางการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการ เหมาะสม กับสภาพพื้นที่และสถานการณ์
4. กระบวนการแก้ไขปัญหาที่สาเหตุของปัญหามีเป้าหมาย ความสำเร็จที่ชัดเจน เชื่อมโยงรองรับนโยบายการพัฒนาของประเทศ และ กำหนดระยะเวลาเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายในการดำเนินการได้
5. มีขั้นตอนสำหรับการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน มีลักษณะรายละเอียด โครงการ/กิจกรรมที่ชุมชนปฏิบัติได้ด้วย ความสามารถและ ศักยภาพของคนในชุมชนเอง โดยพึ่งพาทภายนอกให้น้อยที่สุด
6. เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและการเชื่อมประสานภาคีการพัฒนา ทั้งภาครัฐบาล และเอกชน ในการสนับสนุนงบประมาณและวิชาการ หรืออื่น ๆ ได้ด้วยเป้าหมาย ของการจัด

กระบวนการแผนชุมชน เพื่อ เสริมสร้างให้คนในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการตนเอง และชุมชนได้

7. เป็นการเสริมสร้างให้เกิดวิถีประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน โดยการทำงานร่วมกับภาครัฐ และประชาชน

2.9 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเองของชุมชน

แนวคิด การจัดการตนเองนั้น เริ่มต้นมาจากการนำแนวคิด “การพึ่งตนเอง” ในประเด็นการพัฒนาต่างๆ เช่น ประเด็นเกี่ยวกับป่าชุมชนและเกษตรทางเลือก และประเด็นการพัฒนาอื่นๆ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมายาวนานและกระจายอยู่ทั่วประเทศ ประเด็นการกระจายอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการตนเองในด้านทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีหลักคิด คือ ต้องการจะลดบทบาทของรัฐส่วนกลางลงและเพิ่มอำนาจให้ท้องถิ่น เป็นการ “ลดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจประชาชน” และประชาชนสามารถบริหารจัดการท้องถิ่นนั้นๆ ได้เอง

2.9.1 ความหมายของการจัดการตนเอง

โกวิท พวงงาม (2553) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการตนเอง นั้นมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นตัวตนของหน่วยๆ หนึ่งที่มีความหมายครอบคลุมตั้งแต่ระดับหน่วยย่อยไปจนถึงหน่วยที่มีขนาดใหญ่ในภาพรวม ที่สามารถจัดการตนเองได้ โดยที่การจัดการตนเองนั้น จะมีความซับซ้อนมีลักษณะไม่เป็นมาตรฐาน (Non-Standardize) และไม่อยู่ในภาวะดุลยภาพ (Non-Equilibrium) แต่จะมีลักษณะที่สามารถปรับตัวเปลี่ยนแปลงแบบอิสระในเชิงพลวัต ตามบริบทที่เกิดขึ้นภายใต้องค์ความรู้ที่มีอยู่ของตนเอง ดังนั้น การส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ก็จะเป็นผลต่อการลดภาระของรัฐบาลในอนาคตซึ่งกระบวนการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น เป็นการปลดปล่อย (Liberating) ที่ทำให้ประชาชน ชุมชนท้องถิ่นมีความคิดอย่างเป็นอิสระในการจัดการตนเอง โดยสามารถก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและทำให้พลังอำนาจของคน กลุ่ม องค์กรในชุมชน (Empowerment) จะนำไปสู่เป้าหมายชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้นั้นก็คือ การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง ส่วนทางด้าน สมพันธ์ เตชะอธิก(2540) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการตนเอง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนา การบริหารจัดการจังหวัดของตนเองในทุกด้าน ทั้งด้านการเมืองเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาวะทางร่างกาย จิตใจ สังคมปัญญา ที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน เมื่อเกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและสังคม ก็สามารถจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเองและเท่าทันกับสถานการณ์ปัญหา

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นนั้นทำให้ พอสรุปได้ว่า การจัดการตนเอง หมายถึงการที่ประชาชนภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาทั้งทางด้าน การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสุขภาวะ อยู่บนพื้นฐานของการเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชนท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองในทุกด้านได้อย่างยั่งยืน

2.9.2 แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน

การจัดการตนเองของชุมชนจะเกิดขึ้นได้นั้นชุมชนท้องถิ่นเองจะต้องมีแนวคิด โดยเฉพาะความเชื่อพื้นฐานในปรัชญาการพัฒนาชุมชนว่ามนุษย์มีความสามารถและมีพลังอันซ่อนเร้น (Potential Ability) แฝงอยู่ทั้งความคิด ทักษะแรงงานที่มีความสามารถพัฒนาตนเองได้ตามขีดความสามารถทางคุณภาพ และคุณธรรม หากโอกาสอำนวยและมีผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งการอยู่ในชุมชน สังคมมนุษย์ต้องการอยู่ด้วยความสุขกาย สบายใจและมีความเป็นธรรมโดยชุมชนมีความสมดุลในการพัฒนา ดังนั้นการที่ชุมชนจะสามารถจัดการตนเองได้นั้นชุมชนจะต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของคน และชุมชนว่าสามารถจัดการตนเองได้ ด้วยการยึดหลักการพึ่งตนเองเป็นที่ตั้ง (โกวิทย์ พวงงาม,2553)

มนตรี และศิริินภา กรรพุมชาติย์ (2551) ได้เสนอแนวคิดการสร้างเสริมศักยภาพชุมชน (Community Capacity Building – CCB) ซึ่งให้นิยามว่าเป็นการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนภายใต้ฐานความยุติธรรมทางสังคม และการยอมรับซึ่งกันและกัน ในที่นี้การเสริมสร้างชุมชนเน้นความสำคัญของคุณค่าแห่งความเป็นธรรม ความเสมอภาคภาค หลักรับผิดชอบ โอกาส การเลือก การมีส่วนร่วม และการยอมรับซึ่งกันและกัน การเสริมสร้างความสามารถและการเสริมสร้างพลังอำนาจหลักของการพัฒนาชุมชน ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทุนมนุษย์ ทรัพยากรในองค์กรและทุนทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชนหนึ่ง ๆ ที่สามารถยกระดับเพื่อแก้ไขปัญหาของส่วนรวม และปรับปรุงหรือผดุงรักษาความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนนั้น ๆ การดำเนินการอาจกระทำผ่านกระบวนการของสังคมแบบไม่เป็นทางการ หรือการรวมกลุ่มของปัจเจกบุคคล องค์กรและเครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่ในระดับต่าง ๆ รวมทั้งในระดับชุมชน ซึ่งลักษณะศักยภาพชุมชน มักประกอบไปด้วย 4 ประเด็น ดังนี้ ความรู้สึกของความเป็นชุมชน (Sense of community) การมีคำมั่นสัญญา (Commitment) ความสามารถในการแก้ปัญหา (Ability to solve Problems)การเข้าถึงทรัพยากร (Access to Resource)

สรุปการจัดการตนเองของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชน มีความสามารถจัดการกับปัญหาและสามารถจัดการความสัมพันธ์ของชุมชน หรือจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความอิสระ ทั้งทางด้านความคิด การแสดงออก และมีองค์ความรู้ (Knowledge)

ที่อาจจะถูกถ่ายทอดในรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือเกิดขึ้นจากการสังสรรค์ของชุมชนท้องถิ่นเอง ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปของการจัดทำแผนงานและโครงการเป็นของตนเอง การจัดรูปแบบองค์กรชุมชน สถาบันชุมชน หรือสภาองค์กรชุมชน การวางกฎระเบียบชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยคนในชุมชนท้องถิ่น และเพื่อคนในชุมชนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความเสมอภาค เป็นธรรมสิทธิมนุษยชน และอัตลักษณ์ของชุมชนเอง

2.9.3 การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเพื่อการจัดการตนเองของชุมชน

การจัดการตนเอง มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นตัวตนของหน่วย ๆ หนึ่ง ที่มีความหมายครอบคลุมตั้งแต่ระดับหน่วยย่อย ไปจนถึงหน่วยที่มีขนาดใหญ่ในภาพรวม ที่สามารถจัดการตนเองได้ โดยที่การจัดการตนเองนั้น จะมีความซับซ้อน มีลักษณะที่ไม่เป็นมาตรฐาน (Non-Standardize) และไม่อยู่ในภาวะดุลยภาพ (Non-Equilibrium) แต่จะมีลักษณะที่สามารถปรับตัวเปลี่ยนแปลงแบบอิสระในเชิงพลวัตตามบริบทที่เกิดขึ้นภายใต้ความรู้ที่มีอยู่ของตนเอง

บัญชา แก้วส่อง และคณะ(2537) ทำการศึกษาศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญในการพิจารณาศักยภาพที่สำคัญขององค์กรชาวบ้าน ดังเช่น

1. ศักยภาพในการริเริ่มโครงการ องค์กรชาวบ้านในหลายพื้นที่สามารถรวมตัวกันเอง โดยริเริ่มโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาอีกทั้งความสามารถในการประสานประสพการณ์เพื่อใช้ในกิจกรรมของโครงการ

2. ศักยภาพการบริหารจัดการ องค์กรชาวบ้านหลายกลุ่มหลายองค์กรสามารถที่จะแบ่งบทบาทหน้าที่ และจัดการทั้งในเรื่องคน เรื่องเงิน และกิจกรรม รวมทั้งการกระจายผลประโยชน์สู่สมาชิกได้อย่างทั่วถึง

3. ศักยภาพในการระดมทุน มีทั้งการระดมทุนภายในชุมชนด้วยรูปแบบต่างๆ เช่น การลงหุ้น การเก็บเงินสมาชิก การทอดผ้าป่า การรวมกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น และการระดมทุนจากภายนอก เช่น ในรูปแบบของการกู้ยืมเงิน การประสานโครงการพัฒนาแบบให้เปล่าจากภาครัฐ การประสานงบประมาณจากองค์กรพัฒนาเอกชน และแหล่งทุนจากภาคธุรกิจ ซึ่งหลายองค์กรพบว่าสามารถเข้าถึงแหล่งทุนต่างๆเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี และมีความสามารถในการนำเงินทุนมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ศักยภาพในการต่อรองทางการเมืองการรวมกันเป็นเครือข่ายขององค์กรชาวบ้านสามารถ มีอำนาจต่อรองทางการเมือง ซึ่งมีให้เห็นในหลายกรณีปัญหา เช่น ปัญหาป่าไม้ที่ดิน สิ่งแวดล้อม หรือปัญหาการประกอบอาชีพ ซึ่งการต่อรองทางการเมือง จะทำให้ชาวบ้านลดความกลัว และกล้าแสดงออกต่อผู้ที่อำนาจหรือกลุ่มทุนมากขึ้น

5. ศักยภาพผู้นำชาวบ้าน ซึ่งผู้นำถือว่าเป็นคนที่มีความสำคัญอย่างสูง ผู้นำเหล่านี้ อาจประกอบด้วยผู้นำทางความคิด ผู้นำทางศีลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพ หรือเทคนิค หรือการปฏิบัติ ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานและประสานงานกับทางราชการ และเอกชน รวมทั้งประสานภายในหมู่บ้าน ศักยภาพของผู้นำต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่จริง และได้รับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้นำที่สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้าน มักมีคุณสมบัติหลายประการ คือ เป็นนักประสานงาน มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการพูดที่ชักจูงคนได้ มีความสามารถในการจดจำและบันทึกได้ละเอียด ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน มีความเท่าทันต่อสถานการณ์ภายนอกชุมชน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเชื่อมั่นและเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งหากชุมชนได้มีผู้นำในลักษณะนี้ก็จะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับทั้งองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี

John (1996) ได้อธิบายถึงการเสริมสร้างศักยภาพของครัวเรือนในฐานะหน่วยการกระทำในภาคพลเรือน คือ สิ่งที่ภาคประชาชนต้องเรียกร้องและรัฐต้องสนองตอบในการจัดการให้เกิดขึ้น อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพ และอำนาจของภาคประชาชน (Empowerment) ที่เน้นศักยภาพของครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วย

1. ครัวเรือนต้องสามารถมีพื้นที่ในการดำรงดำเนินชีวิต (Defensible Life Space) เช่น บ้าน ที่ทำกิน รวมทั้งพื้นที่ในชุมชน เพื่อสามารถสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนและสังคมได้
2. ต้องมีเวลาเหลือที่จะไปทำกิจกรรมอื่นๆ เป็นการพัฒนาตนเองนอกเหนือไปทำมาหากิน (Surplus Time)
3. ต้องได้รับการพัฒนาความรู้ และความชำนาญเฉพาะทาง ที่เขาสนใจ (Knowledge and Skill)
4. ต้องได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและพอเพียง (Appropriate Information)
5. สามารถมีการจัดองค์กรได้ (Clubs และ Association ต่าง ๆ)
6. ต้องมีเครือข่ายทางสังคมทั้งที่เป็นและไม่เป็นทางการ (Social Networks)
7. มีเครื่องมือในการทำงานและดำรงชีพตามสมควร (Instrument of Work and Livelihood)
8. ต้องมีแหล่งทุนตามสมควร (Financial Resources)

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนอย่างแท้จริง จำเป็นต้องปรับบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานพัฒนาให้เป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาจึงเป็นเพียงผู้สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาโดยชาวบ้านเป็นผู้พัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง หรือกระตุ้นให้เกิดการจัดการตนเองของชุมชนโดยมีวิธีการ ดังนี้ 1)

การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการวางแผนและดำเนินงานพัฒนาชุมชน 2) การสร้างพลังอำนาจ โดยชุมชนเป็นเจ้าของกิจการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเอง 3) การร่วมมือกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน 4) การขยายขอบเขตกิจกรรมของชุมชนให้กว้างขึ้นและครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ 5) การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงข้อมูล ชุมชนได้ทราบและเรียนรู้ข้อมูลการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา 6) การพัฒนา กิจกรรมพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม ไม่แยกเป็นรายกิจกรรมย่อย เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ทำงาน พัฒนาชุมชนอย่างรอบด้าน

2.9.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการตนเองของชุมชนและแผนชุมชน

การจัดการตนเองของชุมชน เป็นผลที่มาจาก การสังเคราะห์แผนชุมชน หมายถึง การจัดการตนเองของชุมชนด้านแผนชุมชน เป็นการสร้างอำนาจชุมชนท้องถิ่นเพื่อช่วยในการดูแลตัวเองโดยใช้ “แผนชุมชน” เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการจัดการตนเองของชุมชน โดยตัวอย่างชุมชนที่สามารถสร้างแผนชุมชนขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับปัญหา จนนำไปสู่การสร้างโอกาสให้กับคนในชุมชน ซึ่งสามารถนำมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนให้กับสังคม และประเทศชาติอย่างชุมชน บ้านหนองกลางดง อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กล่าวได้ว่า การจัดการตนเองของชุมชน ที่ใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือ นั้น ต้องเน้นกระบวนการการเรียนรู้ ทั้งการเรียนรู้ในการร่วมคิด ร่วมเรียนรู้ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและรับรู้ข้อมูลร่วมกัน เพื่อร่วมแก้ปัญหา และกำหนดทิศทางของชุมชนในแง่วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ รวมทั้งแผนปฏิบัติการของชุมชน ซึ่งกำหนดภารกิจที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัย อาชีพที่มั่นคง การพัฒนาเกษตรแบบยั่งยืน การจัดการผลผลิตและวิสาหกิจ การพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน

2.9.5 ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการตนเองและการสร้างพลังอำนาจชุมชน

การบริหารจัดการชุมชน ประกอบด้วย คน องค์กรชุมชน ทรัพยากร ฯลฯ เพื่อพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่เป้าหมายอย่างยั่งยืน คนในชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เป้าหมาย เชื่อมมั่น วิถีและพลังชุมชน มีความสามารถในการจัดการชุมชนและความสัมพันธ์กับภาคี โดยใช้แผนชุมชน จัดการทุนชุมชนแก้ไขปัญหา และพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเป็นระบบ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นกระบวนการขับเคลื่อนที่มีพลังในชุมชน นอกจากอาศัยภาคีความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชนและนักวิชาการต่างๆ แล้ว สิ่งจำเป็นต่อการจัดการตนเอง (Self-organization) คือการสร้างพลังอำนาจชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ดังนั้นถ้าชุมชนมีพลังอำนาจในการจัดการชุมชนตนเองตามกระบวนการจัดการตนเองที่กล่าวมาข้างต้น จะเป็นแนวทางก่อให้เกิดการกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางซึ่งเป็นการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจนำไปสู่การกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาได้

ตรงกับความต้องการของประชาชน และประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชนตนเองได้ในทุกด้าน โดยผ่านการร่วมจัดทำแผนชุมชน ซึ่งนำไปสู่การความเข้มแข็งของชุมชน และชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

2.10 ทฤษฎีเกี่ยวกับแผนชุมชน

ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการอธิบายกระบวนการของการจัดทำแผนชุมชน มีดังนี้

2.10.1. ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory)

ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีเครือข่ายสังคมคอยสนับสนุน เช่น เครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคประชาชน เป็นต้น ดังนั้น ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (Social Network Theory) จึงเป็นอีกทฤษฎีที่สามารถใช้อธิบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

แนวคิดเครือข่ายทางสังคม

แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network Concept) มีพัฒนาการมาจากพื้นฐานของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) โดยมีนักคิดคนสำคัญ คือ Richard Emerson (1976) ซึ่งต่อยอดความคิดมาจาก George C. Homans (1958) โดยมีฐานคติ (Assumption) คือ ในเครือข่ายสังคม จะประกอบไปด้วยบุคคลหรือตัวแสดง (Actor) ที่มีความสัมพันธ์ (Relation) ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ของแต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนนั้นมีได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายสังคม บางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีของการแลกเปลี่ยน เพราะบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคม หรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ ในปัจจุบันสถานภาพองค์ความรู้ของแนวคิดนี้ได้ถูกใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) การสร้างตัวตนของเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเชิงบูรณาการ (Integrated Exchange Forming) รวมไปถึงการศึกษาอำนาจและการพึ่งพา (Power and Dependence) ภายในเครือข่าย

ความหมายเครือข่ายทางสังคม

มีผู้ให้นิยามของคำว่า เครือข่ายทางสังคม ไว้หลายความหมาย โดยผู้วิจัยขอเสนอโดยสังเขป ดังนี้

Catherine and Hage . (1993) กล่าวว่า เครือข่าย Network คือ รูปแบบทางสังคม ที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เพื่อแลกเปลี่ยน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียว และการร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่งซึ่งมีอาณาเขตที่แน่นอนหรือไม่ก็ได้ และองค์กรเหล่านี้มีฐานะเท่าเทียมกัน ซึ่งตรงกับในหนังสือ Encyclopedia of Sociology (Volume 4 : S-Z Index) ที่นิยาม เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ว่าหมายถึง ปรากฏการณ์ทางสังคมในรูปแบบหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดเรียงความสัมพันธ์ (Patterned Arrays of Relationship) ระหว่างปัจเจกชน (Individual) ที่ร่วมกระทำการในสังคม

Jeremy (1974) ให้ความหมายของเครือข่ายทางสังคมว่าเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล โดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับใน The SAGE Dictionary of Sociology (2006) ที่นิยามว่า เครือข่ายทางสังคม คือ รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Pattern of Social Relationship) ของปัจเจกชน (Individual) ซึ่งนักสังคมวิทยาถือว่าเป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ในการศึกษา และใช้วิธีศึกษาโดยการสังเกต (Observation) ก่อนจะเขียนออกมาเป็นแผนที่ปฏิสัมพันธ์ (Interaction Mapping) ซึ่งตรงกับแนวคิดของ พระมหาสุทนต์ อากาศโร (2547) ที่กล่าวว่าเครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย ส่วนเสรี พงศ์พิศ (2546) ได้เพิ่มเติมเรื่องความสัมพันธ์ว่าเครือข่าย (Network) หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรที่สนใจสื่อสารสัมพันธ์กัน หรือดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยไม่ทำให้แต่ละคนหรือแต่ละองค์กรสูญเสียความเป็นอิสระ

จากที่กล่าวมาในข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เครือข่ายทางสังคม (Social Network) หมายถึง รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Pattern of Social Relationship) ของปัจเจกบุคคล (Individual) กลุ่ม (Group) และองค์กร (Organization) ผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ในรูปแบบต่างๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย ตลอดจนมีเป้าหมายร่วมกัน

ประเภทของเครือข่ายทางสังคม (Type of Social Network)

ในการจำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม สามารถแบ่งได้ในหลายรูปแบบ โดยมีนักวิชาการหลายคนที่ได้จำแนกประเภทของเครือข่าย ผู้วิจัยขอเสนอ ดังนี้

นฤมล นิราทร (2543) ได้จำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคม ตามมิติ 4 มิติ ดังนี้ 1) จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศ 2) จำแนกตามกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานเกี่ยวกับแผน ชุมชน พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม 3) จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายด้านการพัฒนาชุมชน เครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง เครือข่ายองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นต้น 4) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ ทำให้เกิดเครือข่ายใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือเครือข่ายตามแนวตั้ง คือ เครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นช่วงชั้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน และ อีกลักษณะคือ เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ Kilduff Martin and Wenpin Tsai (2003) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายตามระดับของการศึกษาวิเคราะห์เครือข่าย (Network Analysis) โดย แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) เครือข่ายระดับปัจเจกบุคคล (Individual Level Network) 2) เครือข่ายระดับหน่วยธุรกิจ (Business Unit Level Network) 3) เครือข่ายระดับองค์กร (Organization Level Network) และ 4) เครือข่ายระดับอื่นๆ (Other Level Network) หรือระดับระหว่างองค์กร อย่างไรก็ตาม แม้มติของการจำแนกประเภทของเครือข่ายทางสังคมดังกล่าว จะค่อนข้างชัดเจน สามารถจำแนกประเภทได้ แต่หากพิจารณาอย่างละเอียดแล้วจะพบว่า บางเครือข่ายอาจมีลักษณะทับซ้อนกันอยู่ในแต่ละมิติ เช่น เครือข่ายแรงงาน มีลักษณะเป็นทั้งเครือข่ายด้านแรงงาน และเป็นเครือข่ายระดับประเทศด้วย

สาเหตุการสร้างเครือข่ายทางสังคม (Social Network Construct)

การสร้างเครือข่าย (Networking) หมายถึง กิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นกลุ่มองค์กร หรือกลุ่มบุคคล เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือการผลิตระหว่างองค์กรสมาชิก ต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย นฤมล นิราทร (2543) กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายมีมาจากสาเหตุ 5 ประการ ดังนี้ 1) ต้องการมีเพื่อนในการทำงาน ต้องการมีหมู่ มีพวก 2) ต้องการทรัพยากรในการทำงาน 3) ต้องการรับภาระความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน 4) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา 5) ต้องการประหยัด และ 6) ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน รวมไปถึงมีปัจจัยเสริมที่เป็นเงื่อนไขสำคัญ คือ ความเต็มใจที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ส่วนพระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547) ให้เหตุผลว่าการสร้างเครือข่ายทางสังคมเกิดจากเหตุผล 3 ประการดังนี้ ประการแรก คือสถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อมที่เข้าซ้อน หลากหลาย และขยายตัว จนเกินความสามารถของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่ม ที่จะดำเนินการแก้ไข ประการที่สองคือเครือข่ายเป็น

เครื่องมือหรือยุทธศาสตร์ในการสร้างพื้นที่ทางสังคม และ ประการสุดท้าย เพื่อให้การประสานผลประโยชน์เป็นไปอย่างเท่าเทียม จากเหตุผลของนักวิชาการทั้งสองท่าน จะเห็นได้ว่าประเด็นสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางสังคม คือ การมุ่งที่จะบรรลุเป้าหมายของปัจเจกบุคคล ซึ่งไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองโดยลำพัง แต่ต้องอาศัยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร อันจะส่งผลให้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย อันเป็นการประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

องค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม (Social Network Components)

มีนักวิชาการหลายท่านได้กำหนดองค์ประกอบของเครือข่ายทางสังคม ไว้หลายแนวทาง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอ ดังนี้

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (2547) กล่าวว่าองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ประกอบด้วย 1) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก 2) จุดมุ่งหมาย 3) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก 4) การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน และ 5) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร ส่วนเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ว่ามีอยู่ 7 ประการ ประกอบด้วย 1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง 5) มีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 6) มีการพึ่งอิงร่วมกัน และ 7) การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน

ความสำคัญของเครือข่ายทางสังคมต่อการจัดทำแผนชุมชน

พื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมที่สำคัญ คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคลอื่นๆ ใดๆก็ตามการติดต่อสื่อสารอย่างเดียว ยังไม่เพียงพอที่จะเรียกว่า เป็นเครือข่ายสังคมได้ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบอย่างอื่นด้วย ซึ่งได้แก่การปฏิสัมพันธ์ (interaction) และการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูล เครื่องใช้ไม่สอย อาหาร การบริการ (transaction) ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในเครือข่ายสังคมนั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุกๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายสังคมมีต่อกันทั้งในด้านของระบบเศรษฐกิจ การแต่งงาน เครือญาติ การเมือง สุขภาพอนามัย ฯลฯ เครือข่ายสังคมของบุคคลหนึ่งๆ จึงเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ และขณะเดียวกันบุคคลนั้นๆ ก็เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลอื่นๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งสามารถมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นด้วยเช่นกัน เครือข่ายสังคมของบุคคลหนึ่งประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดที่บุคคลนั้นมีอยู่ในสังคม นับตั้งแต่ความสัมพันธ์

ในครอบครัว ระหว่างญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน เพื่อนบ้าน เป็นต้น ถ้าหากจะมองเครือข่ายสังคมให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา เครือข่ายสังคมก็เปรียบเสมือนรูปภาพของจุดต่างๆ ที่มีเส้นหลายๆ เส้น โยงมา ระหว่างจุดต่างๆ เหล่านี้กับจุดๆ หนึ่ง ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลาง จุดศูนย์กลางเปรียบเสมือนบุคคลคนหนึ่ง และจุดต่างๆ เป็นตัวแทนของบุคคลอื่นรอบๆ ข้างที่บุคคลนั้นมีความสัมพันธ์ด้วย ส่วนเส้นโยงหลายๆ เส้นนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมหลายๆ ความสัมพันธ์ที่บุคคล และหรือกลุ่มบุคคลมีต่อกัน และกัน ดังนั้นในการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วม จำเป็นต้องอาศัยพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้น ได้แก่ การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแนวคิดเครือข่ายทางสังคม มีหลักการที่ว่าในเครือข่ายสังคมจะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตามบทบาทหรือหน้าที่ของแต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนนั้นมีได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน บุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคม หรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านวัตถุ ด้านข้อมูลและทางด้านจิตใจ ในปัจจุบันสถานภาพองค์ความรู้ของแนวคิดนี้ได้ถูกใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนได้ด้วยตนเอง

2.10.2 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล (Individualistic Exchange Theory)

George C.Homans (1958) ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากทฤษฎีจิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Psychology) ของ B.F. Skinner โดยเขาได้เสนอแนวคิดสำคัญ คือ กระบวนการของการเสริมแรง (Process of Reinforcement) ในการอธิบายปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์โดยเสนอว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็น เรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างกัน การที่บุคคลคนหนึ่งจะแสดงพฤติกรรมอย่างใด ย่อมมีเหตุผลมาจากรางวัล (Reward) หรือ การลงโทษ (Punish) ซึ่งเป็นการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และทางลบ (Negative Reinforcement) ตามลำดับ สิ่งที่ George C.Homans ใช้เป็นตัวชี้วัดเพื่อสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว คือ ปริมาณของการกระทำ (Quantity of Activity) และระดับของคุณค่าของการกระทำ (Value of Activity) การที่บุคคลจะเลือกกระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งในเชิงปริมาณ George C.Homans ใช้หลักเศรษฐศาสตร์ (Principle of Economics) อธิบายว่ามนุษย์จะเลือกหนทางที่ให้ผลกำไร (Benefit) สูงสุด ในขณะที่ระดับคุณค่านั้น

George C.Homans ใช้หลัก อุปสงค์-อุปทาน (Principle of Demand and Supply) มาเชื่อมโยงกับแนวคิดทางจิตวิทยาพฤติกรรม คือ ความพอใจ (Satisfaction) และความขาดแคลน(Deprivation)

แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล

George C.Homans (1958) ได้อาศัยความคิดพื้นฐานทางจิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (Behavioral Psychology) ของ B.F. Skinner เพื่อเป็นข้อเสนอของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน ดังนี้ (1) ข้อเสนอด้านความสำเร็จ (Success Proposition) (2) ข้อเสนอด้านตัวกระตุ้น (Stimulus Proposition) (3) ข้อเสนอด้านคุณค่า (Value Proposition) (4) ข้อเสนอด้านการสูญเสียความพึงพอใจ (Deprivation-Satiation Proposition) (5) ข้อเสนอด้านการก้าวร้าว-ยอมรับ (Aggression-Approval Proposition) ซึ่งจากข้อเสนอดังกล่าว ยิ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า George C.Homans นั้นเน้นที่พฤติกรรมการกระทำของปัจเจกในฐานะคู่แลกเปลี่ยน (Exchange Dyadic)

ลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล

George C.Homans พบว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลมีลักษณะ 10 ประการ ดังนี้

- 1) ถ้าความถี่ของการกระทำระหว่างกันของบุคคล 2 คน หรือมากกว่า 2 คน เพิ่มขึ้น ระดับของความชอบพอกันก็จะสูงขึ้นหรือกลับตรงกันข้าม
- 2) การเพิ่มขึ้นของความรู้สึกชอบพอของบุคคลจะแสดงออกด้วยการเพิ่มการกระทำระหว่างกันหรือกลับตรงกันข้าม
- 3) การกระทำระหว่างกันของบุคคลยิ่งบ่อยมากขึ้นเพียงใด ความคล้ายคลึงของการกระทำและความรู้สึกก็จะยิ่งเพิ่มขึ้น หรือกลับตรงกันข้าม
- 4) บุคคลมีตำแหน่งในกลุ่มสูงเพียงใด ก็จะยิ่งกระทำตามบรรทัดฐานของกลุ่มมากขึ้นเพียงนั้น หรือกลับตรงกันข้าม
- 5) บุคคลยังมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด ก็จะยิ่งมีขอบเขตของการกระทำกว้างขวางมากขึ้นเพียงนั้น
- 6) บุคคลยังมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด จำนวนคนที่จะเป็นผู้เริ่มการกระทำให้เขาไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ก็จะยิ่งมีมากขึ้นเพียงนั้น
- 7) ยิ่งบุคคลมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด จำนวนคนที่เขาจะต้องริเริ่มกิจการให้โดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตามจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น
- 8) บุคคลยังมีตำแหน่งทางสังคมใกล้เคียงกันมากเพียงใด ก็จะยิ่งมีการกระทำระหว่างกันบ่อยมากขึ้นเพียงนั้น
- 9) บุคคลยังมีการกระทำระหว่างกันถี่มากขึ้นเพียงใด ขณะที่ไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้เริ่มการกระทำระหว่างกันมากกว่าใคร ความชอบพอกันก็จะยิ่งมีมากขึ้น และจะมีความสะดวกใจในการที่คนเหล่านี้จะรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกัน
- 10) เมื่อบุคคลสองคนมีการกระทำระหว่างกัน หากคนหนึ่งทั้งสองยังเป็นผู้เริ่มการกระทำระหว่างกันให้อีกคนหนึ่งมากขึ้นเพียงใด อีกคนหนึ่งจะยิ่งเพิ่มความมากขึ้นเพียงนั้นและจะยิ่งพยายามลดความถี่ของการกระทำระหว่างกันให้น้อยลงเพียงนั้น

จากทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคลของ George C.Homans สามารถใช้อธิบายพฤติกรรมการแลกเปลี่ยนข่าวสารเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับบุคคล เช่น ความถี่ในการติดต่อสื่อสารอาจทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำแผนชุมชน ตำแหน่งของผู้ส่งสารมีผลต่อพฤติกรรมของผู้รับสาร และสอดคล้องกับแนวคิดหลักการเรื่องความไว้วางใจ (Trust) ระหว่างกัน ของการเสริมพลังอำนาจในชุมชนในกิจกรรมการทำแผนชุมชน

2.10.3 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนรวมหมู่ (Collective Exchange Theory)

ทฤษฎีนี้ต่อเนื่องจากทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล นักทฤษฎีที่สำคัญคือ Peter M. Blau (1960) นักทฤษฎีชาวอเมริกันซึ่งมีแนวความคิดที่สำคัญ 2 ประการคือ หลักการแลกเปลี่ยนรวมหมู่เบื้องต้น และทฤษฎีอำนาจหลักการแลกเปลี่ยนรวมหมู่เบื้องต้น (Basic Exchange Principles) ซึ่งมีหลักการแลกเปลี่ยนรวมหมู่เบื้องต้น ซึ่งมีหลักการเบื้องต้น 7 ประการ ดังนี้ 1) ความคาดหวัง หมายถึง ยิ่งบุคคลความคาดหวังว่าจะได้กำไรจากการกระทำกิจกรรมเฉพาะใด เขาก็ยิ่งมีแนวโน้มจะกระทำกิจกรรมนั้นมากขึ้น ทำให้บุคคลเลือกทำกิจกรรมที่เขาคาดว่าจะได้รับรางวัลหรือผลประโยชน์จากกิจกรรมนั้น ยิ่งหวังว่าจะได้มากเท่าไร ก็ยิ่งทำกิจกรรมนั้นเท่านั้น 2) ความถี่ หมายถึงยิ่งบุคคลได้ทำการแลกเปลี่ยนรางวัลกับบุคคลอื่นบ่อยครั้งมากขึ้นเพียงใด โอกาสที่ความผูกพันระหว่างกันจะเกิดมากยิ่งขึ้น และความผูกพันนี้จะกำหนดกิจกรรมแลกเปลี่ยนของเขทั้งสองที่จะติดตามมา รางวัลหรือผลประโยชน์ต่างตอบแทนกันนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งเดียวกัน อาจจะแตกต่างกันได้แต่ทั้งสองฝ่ายต้องเห็นว่าเป็นสิ่งคู่ควรกันเมื่อแลกเปลี่ยนรางวัล กันนาน และบ่อยครั้งก็จะสร้างความผูกพันระหว่างกันหรือความผูกพันต่างตอบแทนขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปในสังคมจะมีบรรทัดฐานแห่งการตอบแทนกัน (Norm of Reciprocity) ที่บังคับให้บุคคลตอบแทนสิ่งที่ผู้อื่นให้อยู่แล้ว ทำให้ความสัมพันธ์นี้ยืนยาวยิ่งขึ้น 3) ลักษณะความสัมพันธ์ หมายถึง ยิ่งความผูกพันต่างตอบแทนถูกฝ่าฝืนมากยิ่งขึ้นเพียงใด คู่สัมพันธ์ผู้เสียประโยชน์ก็จะยิ่งแสดงสิทธิทางลบ (ขบวนการหรือวิธีการสร้างระบบการควบคุม และลงโทษทางสังคมเป็นเครื่องมือของสังคมที่สร้างขึ้นให้คนในสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ถูกต้อง ดังามมากยิ่งขึ้น) กล่าวคือในความผูกพันต่างตอบแทนนี้ ถ้าหากคู่สัมพันธ์ฝ่ายหนึ่งไม่ได้ตอบแทนให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่ไม่ได้รับตอบแทนก็จะแสดงสิทธิทางลบ (Negative Sanction) มากยิ่งขึ้นเพียงนั้น เช่น แสดงความไม่เป็นมิตร แสดงความไม่พึงพอใจ ลดผลประโยชน์ลง เลิกสัมพันธ์แลกเปลี่ยนหรืออาจกลายเป็นศัตรูคู่แข่งกันได้ 4) คุณค่าของผลประโยชน์ หมายถึง บุคคลยิ่งได้รับรางวัลที่คาดหวังไว้จากการกระทำเฉพาะใดบ่อยมากขึ้นเพียงใด บุคคลก็ยิ่งลดคุณค่าของกิจกรรมเฉพาะนั้นลง พร้อมทั้งยังลดการกระทำ

กิจกรรมเฉพาะนั้นลงด้วย เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือผลประโยชน์ของกิจกรรมที่ขึ้นลงตามความถี่ของการได้รับรางวัล อันเนื่องมาจากกิจกรรมเฉพาะนั้นๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักเศรษฐศาสตร์ เรื่องการถ่วงดุลประโยชน์หน่วยสุดท้าย (Law of Marginal Utility) ที่ว่ายิ่งบุคคลได้รับรางวัลใดมากขึ้นบุคคลก็จะยิ่งรู้สึกอิ่ม (Satiated) กับรางวัลนั้นคุณค่าของรางวัลนั้นก็ค่อยๆ ลดลงแต่จะเริ่มหารางวัลอื่นมาทดแทน ในขณะที่เดียวกันถ้าหากว่าเขาได้รับรางวัลน้อยก็จะถึงจุดอิ่มตัวอีกเช่นเดียวกัน 5) ความมั่นคงของความสัมพันธ์ หมายถึง ยิ่งความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนมีความมั่นคงมากขึ้นเพียงใด ความเป็นไปได้ที่จะใช้บรรทัดฐานแห่งการแลกเปลี่ยนอย่างยุติธรรมก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนที่มั่นคง หมายถึง ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนที่คู่สัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นเพียงสองคน หรือมากกว่ายอมรับว่ามีอยู่ต่างได้ทดแทนแลกเปลี่ยนรางวัลต่อกันเป็นเวลานานจนกลายเป็นเรื่องปกติ ความสัมพันธ์แบบนี้จะทำให้เกิดบรรทัดฐานหรือมาตรฐานสังคมในการแลกเปลี่ยนอย่างยุติธรรมมากขึ้น 6) ความยุติธรรม หมายถึง ยิ่งมีการปฏิบัติตามบรรทัดฐานแห่งความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนน้อยลงไปเท่าใด คู่สัมพันธ์ที่ไม่ได้รับความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนก็จะยิ่งใช้สิทธิขานุมัติทางลบต่ออีกฝ่ายหนึ่งมากขึ้น 7) ความสมดุล หมายถึง ยิ่งความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเกิดความสมดุล และความมั่นคงขึ้นในบางหน่วยสังคม ก็ยิ่งเป็นไปได้มากกว่าความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนในหน่วยสังคมอื่นจะไม่สมดุลและมั่นคง อย่างไรก็ตามหากความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนของบางหน่วยสังคม เช่น สถาบันการเมืองการปกครอง มีความสมดุลและมั่นคง ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนของอีกบางหน่วยสังคมในสังคมเดียวกัน เช่น เศรษฐกิจ ครอบครัว ศาสนาจะไม่สมดุลและมั่นคง ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากการทุ่มเททรัพยากรและความเอาใจใส่น้อยกว่าสถาบันการเมือง การปกครอง

จากแนวคิดและหลักการของทฤษฎีการแลกเปลี่ยนรวมหมู่ สามารถใช้อธิบายว่า การดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง และล่มสลายของชุมชนเป็นไปอย่างไร รวมทั้งความจำเป็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับกลุ่มที่มีความหลากหลาย เช่น ต่างอาชีพ ต่างระดับการศึกษา สามารถร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการส่งเสริมการสร้างพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งลดการพึ่งพา

3. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน สามารถนำวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) มาใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินการได้ เนื่องจากเป็นวิธีการของการพัฒนารูปแบบที่ส่งเสริมศักยภาพแก่ชุมชน เพราะบริบทพื้นที่แต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Kermis; and Wilkinson (1998) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการวิจัยในลักษณะของกิจกรรมทางสังคมที่ดำเนินการอย่างรอบคอบภายใต้ความสัมพันธ์ที่เป็นปัจเจกชนและสังคม และมีการเข้าร่วมจากประชาชนในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และค่านิยม และการทำความกระจำงในสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ โดยเป็นสิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการคือความร่วมมือจากคนอื่น ๆ และต่อมา Kemmis and McTaggart (2005) ได้กล่าวถึงลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้เพิ่มเติมว่า เป็นผลสรุปที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในสถานการณ์เฉพาะ ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจากจุดเริ่มต้นของความคิดของผู้เข้าร่วมที่แตกต่างกันไปอันเนื่องมาจากทัศนคติ ทฤษฎี หรือวาทกรรม จนเกิดเป็นความคิดความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ในที่สุด และช่วยให้เกิดความชัดเจนในกลวิธีที่นำไปสู่การพัฒนาชีวิตและงานในบริบทนั้น ๆ ได้ สำหรับ สุภางค์ จันทวานิช (2542) ได้กล่าวถึงการวิจัยประเภทนี้ว่า เป็นการประยุกต์หลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการเข้ากับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) ซึ่งผู้วิจัยจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหา หรือส่งเสริมกิจกรรม การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการติดตามผล และประเมินผล และสำหรับ สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร (2545) ที่กล่าวถึงการวิจัยในแง่ของกระบวนการว่า เป็นการวิจัยที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชน เข้ามาร่วมศึกษาปัญหา โดยกระทำร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผล และอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการ จึงเป็นกระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชนไม่ใช่ผู้ถูกกระทำ แต่เป็นผู้กระทำการที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีอำนาจร่วมกันในงานวิจัย

จากความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่นักวิชาการ ได้กล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การวิจัยที่มีส่วนร่วมของนักวิจัย ผู้ปฏิบัติ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในปัญหา เข้ามาร่วมศึกษาปัญหาโดยกระทำร่วมกันในกระบวนการวิจัยในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ปัญหา การหาแนวทางในการแก้ปัญหา ตลอดจนการดำเนินงานและประเมินผล ซึ่งผลจากการดำเนินการวิจัยทำให้เกิดความรู้ วิธีการ และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกันตามสภาพ บริบทในแต่ละพื้นที่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

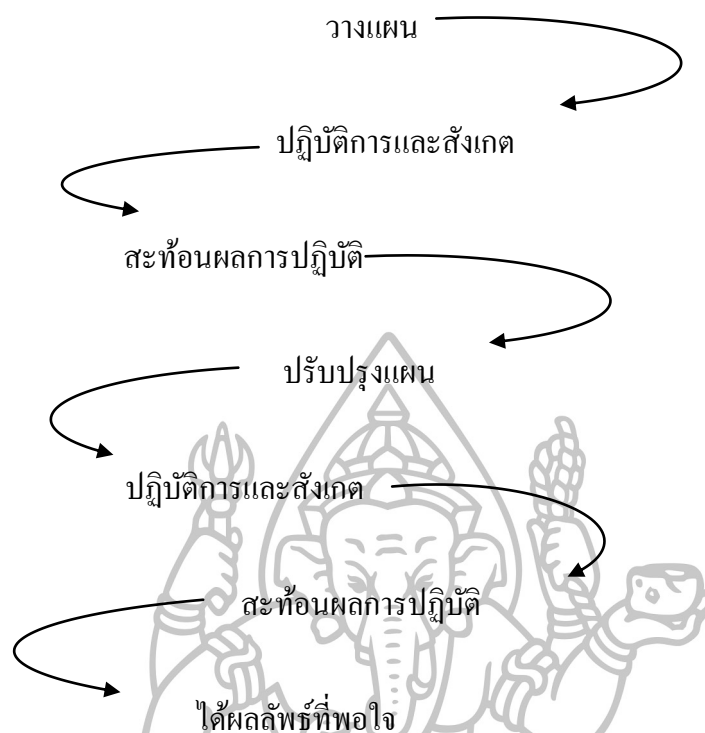
3.2 คุณลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Kemmis; and Wilkinson (1998) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ 6 ประการ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า

1. เป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้วิจัยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างรอบคอบกับคนอื่น
2. การวิจัยอาจเริ่มต้น โดยนักวิจัย แต่ในระหว่างกระบวนการ จะเน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนในกลุ่ม โดยนำเสนอความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจ ทักยะ และมุมมองต่างๆ
3. เป็นการวิจัยที่เน้นกลวิธีและการมีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมนี้จะเป็นการวิพากษ์ร่วมกันกับคนอื่นๆ จนได้ข้อสรุป สำหรับกลวิธีที่ปฏิบัติจะลดความไม่มีเหตุผล ความเอนเอียง หรือความรู้สึกไม่พอใจที่กระทบกระทั่งกันด้วยกระบวนการสื่อสารและการสร้างองค์ความรู้
4. เป็นกระบวนการวิจัยที่มีความเป็นอิสระ คือช่วยคนได้หลุดพ้นจากข้อจำกัดของการไม่มีเหตุผล และความไม่ยุติธรรมจากโครงสร้างที่จำกัดการพัฒนาตัวตนและความคิดเห็น
5. เจตนาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือการช่วยให้ปัจเจกบุคคลมีอิสระด้วยตัวของเขาเองจากอิทธิพลของสื่อ ภาษา ขั้นตอนการทำงาน และอำนาจทางการศึกษาที่ควบคุม
6. มีการดำเนินการที่ต่อเนื่อง โดยมีการสะท้อนผลที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกลวิธี โดยมีลักษณะเป็นวงจรปฏิบัติการ

เป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือการร่วมกันคิดและทำเพื่อมุ่งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในองค์กรหรือชุมชน รวมทั้งคนในครอบครัว ซึ่งจะต้องร่วมกันค้นหาประเด็นปัญหา และกำหนดแผนการและวิธีการ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการปฏิบัติ และในการปฏิบัติจะต้องเกี่ยวข้องกับภูมิหลัง วัฒนธรรม รวมทั้งการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์และสัมผัสกับอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ของบุคคล (Stringer, 1999) การวิจัยลักษณะนี้จึงมีปฏิริยาสะท้อนกลับจากผลการปฏิบัติเป็นวงจรต่อเนื่อง ทำให้การดำเนินการต้องกระทำเป็นวงรอบจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ (Hawkins, 1981) ซึ่งการดำเนินการแบบสะท้อนผลการปฏิบัติและปรับเปลี่ยนวิธีการหลายครั้งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้มี 4 ขั้นตอนคือ (Kemmis and McTaggart, 1998)

1. การวางแผน (Plan) เป็นขั้นของการพัฒนาแผนเพื่อกำหนดการปฏิบัติ หรือการปรับปรุงแผนในกรณีที่มีการดำเนินการมาก่อนหน้านี้
2. การปฏิบัติ (Act) เป็นการนำแผนไปปฏิบัติให้สำเร็จ
3. การสังเกต (Observe) เป็นการสังเกตผลที่เกิดขึ้นในแต่ละบริบทจากการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดขึ้นก่อนหน้านี้
4. การสะท้อนผล (Reflect) เป็นการสะท้อนผลภายหลังการปฏิบัติ และเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการวางแผนในครั้งต่อไป

ภาพที่ 2 วงรอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ

ที่มา : Kemmis, S. and McTaggart, R. **Participatory Action Research: Communicative Action and the Public Sphere**, 3rd.ed. (Denzin, N.K.; and Lincoln, Y.S. Editors, 1998) pp.559-603.

คุณลักษณะของการวิจัยประเภทนี้จะมุ่งในสถานการณ์ที่เฉพาะเจาะจง และเน้นความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีการอภิปราย (Dialogue) ในประเด็นที่ต้องการพิสูจน์ รวมทั้งในขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนการปฏิบัติการแทรกแซงในที่พิเศษและอ่อนไหวจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างรอบคอบ ซึ่งกระบวนการวิจัยที่ดีจะสามารถสร้างองค์ความรู้หรือทฤษฎีใหม่ได้

3.3 วิธีดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในบริบทที่เป็นชุมชน มีการดำเนินการใน 2 ระยะ ดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 ; ขอบ เข้มกัลด์ และโกวิท พวงงาม, 2547)

3.3.1 ระยะก่อนทำการวิจัย (Pre- research phase)

เป็นขั้นเตรียมชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมของการวิจัย โดยในขั้นนี้จะมีกระบวนการที่เริ่มจากการสร้างสัมพันธภาพระหว่างนักวิจัยกับชาวบ้านในชุมชน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในลักษณะแบบไม่เป็นทางการเพื่อให้เกิด

ความคุ้นเคยและไว้วางใจในตัวนักวิจัย หากนักวิจัยมีสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนจะทำการสำรวจและศึกษาข้อมูลของชุมชนเป็นไปได้อย่างง่ายดายซึ่งจะส่งผลให้นักวิจัยได้ข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการคัดเลือกชุมชนที่เหมาะสมต่อไป และเมื่อได้ทำการเลือกชุมชนที่เหมาะสมแล้วกระบวนการขั้นต่อไปคือการเข้าสู่ชุมชนและทำการเตรียมเครือข่าย เตรียมทีม เตรียมผู้นำ ให้พร้อมในทุกด้านเพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิธีการวิจัย และอยากที่จะมีส่วนร่วมทำวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมต่อไป โดยกระบวนการทั้งหมดในขั้นระยะก่อนทำวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. การสร้างสัมพันธภาพ ในระยะเริ่มต้นจะเป็นการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งนักวิจัยแต่ละคนอาจจะมีทักษะและเทคนิคที่แตกต่างกัน อาจจะมีทั้งการแวะทักทายตามบ้านแนะนำตนเองและพูดคุยชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไป รวมทั้งการเข้าช่วยเหลือกิจกรรม ประเพณีต่างๆของชุมชนที่จัดขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านเกิดการยอมรับและไว้วางใจในตัวผู้วิจัยมากขึ้นจนเหมือนกับคนในชุมชนเดียวกัน หากความสัมพันธ์ของนักวิจัยดีในระยะแรกนี้การดำเนินงานในขั้นต่อไป ก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. การสำรวจและศึกษาชุมชน เป็นการสำรวจและศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน นับตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากรของชุมชน ข้อมูลด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ การสื่อสาร และวัฒนธรรม ซึ่งสามารถทำการศึกษารวบรวมข้อมูลได้ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้แหล่งข้อมูลทั้งจากหน่วยงานราชการ องค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งติดต่อกับผู้นำหรือบุคคลสำคัญในชุมชนเพื่อให้ได้ทราบข้อมูลของชุมชนมากยิ่งขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ในการคัดเลือกชุมชน

3. การคัดเลือกชุมชน ชุมชนที่เลือกมักพิจารณาจากความค้อยโอกาสของประชาชนในชุมชน หรือการค้อยโอกาสทางสังคมกว่าชุมชนอื่น เพื่อเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างโอกาสให้เกิดความเท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าในตนเองและร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้พัฒนาอย่างยั่งยืน

4. การเข้าสู่ชุมชน ผู้วิจัยจะต้องเริ่มดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ กับชาวบ้านด้วยการแนะนำตนเอง ซึ่งเจงวัตถุประสงค์ของโครงการในรูปแบบไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุย การจัดประชุมกึ่งทางการ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์โครงการให้ชุมชนได้รับรู้ วิธีการสร้างความสัมพันธ์ขั้นต้นที่ดีที่สุด คือ การไปพักอาศัยอยู่กับชาวบ้าน โดยผู้วิจัยต้องปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ควรร่วมทำกิจกรรมทุกอย่างของชุมชน เพื่อจะช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจโลกทัศน์ของชาวบ้านได้เร็วขึ้น และช่วยให้ชาวบ้านยอมรับนักวิจัยได้โดยสนิทใจ ไว้วางใจ แต่นักวิจัยต้องระมัดระวังในเรื่องการมิให้ตนมีบทบาทเกินกว่าที่ควรจะเป็น และมีให้เกิดความลำเอียงในการดำเนินงาน เมื่อเข้าสู่ชุมชนนักวิจัยควรทำการพบปะกลุ่ม องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ รวมทั้งการพบปะผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจง

วัตถุประสงค์ รวมทั้งกระบวนการและวิธีการปฏิบัติอย่างเป็นทางการมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นการวิจัยรูปแบบใหม่ที่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การเตรียมทุกฝ่ายให้เข้าใจและพร้อมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึง

5. การเตรียมคน การเตรียมเครือข่าย กระบวนการในขั้นสุดท้ายของการเตรียมชุมชนก่อนที่จะเข้าสู่ขั้นระยะการทำวิจัย คือการเตรียมคนและเตรียมเครือข่าย ให้เกิดความพร้อมในการลงมือดำเนินงาน เพราะการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น ผู้มีส่วนร่วม คือ นักวิจัย นักพัฒนา และชาวบ้านจะต้องมีความเข้าใจที่ตรงกันเพื่อให้เกิดการประสานงานกันในการปฏิบัติ

5.1. การเตรียมคน คือ การเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านแกนนำ นักวิจัยและนักพัฒนา ซึ่งการเตรียมชาวบ้าน ควรกำหนดกิจกรรมที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านได้เห็นกระบวนการวิจัย ซึ่งจะสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมและการแก้ปัญหาของกระบวนการวิจัย นอกจากนี้ การให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการของการวิจัย จะทำให้ชาวบ้านเข้าใจและมองภาพของการวิจัยประเภทนี้ได้มากขึ้น ว่าเป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วม และเห็นคุณค่าของมนุษย์ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกันซึ่งจะก่อประโยชน์ให้กับชุมชนต่อไป นอกจากนี้ การเตรียมชาวบ้านให้เป็นกลุ่มหรือทีมในการวิจัย เช่น ทีมวิจัย ทีมวางแผน และทีมปฏิบัติ จะทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณทุกคนในชุมชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนได้ ซึ่งทำให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนทัศนคติในการมองคุณค่าและศักดิ์ศรีในตนเองให้มากขึ้น

5.2. การเตรียมเครือข่าย คือการที่นักวิจัยจะประสานงานกับเครือข่ายต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อให้กระบวนการดำเนินไปได้อย่างที่ ซึ่งเครือข่ายภายในอาจจะเป็นชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ในชุมชน หรืออาสาสมัครก็ได้ ส่วนเครือข่ายภายนอกนั้นเช่น องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่ต้องการเข้ามาให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชน แสวงหาทรัพยากรที่ชุมชนต้องการในการแก้ปัญหา ความร่วมมือในลักษณะของการสร้างเครือข่ายเป็นการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมและเติมในสิ่งที่ชุมชนด้อยไป

3.3.2 ระยะเวลาของการทำวิจัย (Research phase)

1. การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ขั้นนี้เป็นการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน ควบคู่ไปกับการให้ความรู้ เป็นการศึกษาที่ลึกกว่าในระดับแรก คือ การประเมินถึงศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อดูขีดความสามารถของชุมชนนั้น ขั้นตอนนี้จะเน้นการศึกษา วิเคราะห์ชุมชน และการให้การศึกษากับชุมชนพร้อมกันไป โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติ โดยการอภิปรายปัญหา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้าน ซึ่งสามารถนำเทคนิคของ AIC ในการระดมความคิดเห็นของทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่ม มาประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน พร้อมกับการประเมินความเป็นไปได้ด้านทรัพยากร

2. การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ โดยชาวบ้านและนักวิจัยจำเป็นต้องพิจารณาร่วมกันว่าปัญหาใดเร่งด่วน และจะแก้ไขด้วยวิธีใดจึงจะเหมาะสม การพิจารณาความเหมาะสมของโครงการ อาจพิจารณาในด้านความคุ้มค่า ความเหมาะสมกับพื้นที่ ความเข้ากันได้กับขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านควรจะเป็นตัวหลักในการเลือกกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา แนวทาง การแก้ไข และกำหนดโครงการหรือกิจกรรม โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของ ขนาด ความเร่งด่วน ความพร้อม ความร่วมมือและความสนใจของประชาชนต่อปัญหา

3. ระยะเวลาของการจัดทำแผน เป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ เป็นโครงการที่ประชากรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ระบุกิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ให้ชัดเจน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคนในการดำเนินกิจกรรม ผู้วิจัยควรจะต้องมีวิธีการที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น โดยจะต้องให้มีการตอบคำถามร่วมกันของกลุ่มผู้ดำเนินงานในประเด็นเกี่ยวกับโครงการนั้นเป็นโครงการที่มีกิจกรรมอะไร ใครเป็นผู้ทำ ทำอย่างไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการเจรจาต่อรอง เป็นต้น

4. ระยะเวลาการนำแผนไปปฏิบัติ ในการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ ควรจะต้องมีแกนนำหรือกลุ่มในชุมชนเป็นกลุ่มทีมงาน โดยกลุ่มทำงานหรือกลุ่มแกนนำนี้อาจจะเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งมีความเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือลักษณะของงาน ส่วนกรณีที่ชุมชนยังไม่มีกลุ่มหรือองค์กรที่เหมาะสม ก็จำเป็นต้องตั้งกลุ่มขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมที่ตั้งไว้ สิ่งสำคัญในขั้นนี้ คือ การกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ระหว่างสมาชิกในกลุ่มทำงาน ระหว่างสมาชิกชุมชนกับผู้วิจัย และการมอบหมายงานให้ตรงกับศักยภาพและความสามารถของบุคคล การกระจายทรัพยากร และการให้สมาชิกได้มีส่วนในการดำเนินงานต่างๆ

5. ระยะเวลาติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินผลโครงการเป็นกิจกรรมที่จำเป็นและขาดไม่ได้ ขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบของชาวบ้านหรือองค์กรชาวบ้านตลอดเวลา ว่างานหรือกิจกรรมที่ได้เริ่มทำไปนั้น สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง/เหมาะสมหรือไม่ เป็นไปตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด มีอะไรบ้างที่จะต้องแก้ไข มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ เพื่อที่จะได้มีการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมได้ทันการ ซึ่งเป็นการติดตามและประเมินผลโดยสมาชิกของชุมชน

3.4 เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control

Technique : AIC)

ในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะมีเทคนิคหรือเครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยหลายเทคนิคที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในกลุ่มผู้วิจัย แกนนำชุมชน หรือผู้นำชุมชน และชาวบ้านหรือผู้เผชิญกับปัญหานั้นๆ ได้มีส่วนร่วม คือ ตัดสินใจวางแผน แก้ปัญหาชุมชนร่วมกัน และเป็นเทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยควรพิจารณาเลือกใช้ตามความเหมาะสมของสภาพปัญหาและบริบทของชุมชน ได้แก่ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย

3.4.1 ความหมายของกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC)

พิธีสิทธิ์ คำนวนลศิลป์ (2544) ให้ความหมายของกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control Technique : AIC) ว่าเป็นกระบวนการที่มีวิวัฒนาการมาจากกระบวนการกลุ่ม แบบโนมินอล (Nominal Group Technique) และแบบเดลฟาย (Delphi) โดยเทคนิคกระบวนการ AIC ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองกระบวนการทัศน์ใหม่ในการทำงานทางด้านการพัฒนา (New Development Paradigm) โดยมองว่าการพัฒนาสังคมเป็นเรื่องที่ยุ่ยาก และซับซ้อนไม่ตรงไปตรงมาเหมือนการพัฒนาทางด้านวัตถุ กระบวนการ AIC จะดึงบุคคลที่หลากหลาย และจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาในภาพรวม โดยไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน และเน้นการคิดในเชิงบวกเป็นสำคัญ

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2543) ให้ความหมายของเทคนิคกระบวนการ AIC ว่าเป็นการประชุมที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน โดยเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุม ได้มีเวทีพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสาร ที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ความต้องการ ข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการระดมพลังสมองในการศึกษา วิเคราะห์หาทางเลือก เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนา มีการตัดสินใจร่วมกัน เกิดพลังของการสร้างสรรค์ และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน

สามารถสรุปความหมายของกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมได้ว่าเป็นเทคนิคการประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ที่การระดมสมองทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา/ขีดจำกัด ความต้องการ/และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆ เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจ ถึงสภาพปัญหา ความต้องการข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการระดมพลังสมองในการศึกษา วิเคราะห์พัฒนาทางเลือก เพื่อใช้ในการ

แก้ไขปัญหาและพัฒนา เกิดการตัดสินใจร่วมกัน เกิดพลังของการสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น

3.4.2 ความสำคัญของกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC)

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543) ได้สรุปความสำคัญของเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม จากประสบการณ์ในการนำเอาเทคนิคกระบวนการ AIC ไปใช้ในการพัฒนา ดังนี้

3.4.2.1 เทคนิคกระบวนการ AIC ช่วยให้ประชาชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งใน และนอกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น

3.4.2.2 เทคนิคกระบวนการ AIC เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แทนกลุ่มต่างๆ ประชาชน โดยเฉพาะผู้รู้ กลุ่มคนจน ผู้ด้อยโอกาส ผู้หญิง และเยาวชน เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด กำหนดแนวทางการพัฒนาและการจัดสรรทรัพยากร การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และการเสริมสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นการรวมพลังเชิงสร้างสรรค์

3.4.2.3 ประชาชน กลุ่มองค์กรต่างๆ มีความรู้สึกเป็นทั้งเจ้าของกิจกรรม โครงการผลของการพัฒนา และความเป็นเจ้าของชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดความมีพลัง รู้ถึงศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง

3.4.2.4 องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน เรียนรู้ที่จะร่วมมือกันในการพัฒนาอย่างประสานสอดคล้องสามารถสรุปได้ว่า เทคนิคกระบวนการ AIC ช่วยให้เกิดการระดมแนวคิดที่สร้างสรรค์มีส่วนร่วม และเสริมสร้างพลังของชุมชนในการพัฒนา

3.4.3 ขั้นตอนการดำเนินการเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) เทคนิคกระบวนการ AIC มีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน ดังนี้ (ธีระพงษ์ แก้วหาญ, 2543)

3.4.3.1 เป็นขั้นตอนการสร้างความรู้ความเข้าใจในสภาพของหมู่บ้าน (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนที่สร้างการรับรู้ การเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข้อเท็จจริงจากมุมมองความคิดเห็น และประสบการณ์ของบุคคลต่างๆ ที่เข้าร่วมประชุม วัตถุประสงค์ในขั้นตอนนี้เน้นการสร้างการยอมรับ และความเข้าใจ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็น และรับฟังความคิดเห็น พร้อมทั้งหาข้อสรุปที่ทุกคนเข้าใจ และยอมรับร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย หัวใจของการเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมอย่างเสรี จะช่วยให้บุคคลมีความเข้าใจสถานการณ์มากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการปรับทัศนคติ และเจตคติ (Paradigm Shift) และจุดเด่นของขั้นตอนอยู่ที่การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกโดยไม่มีการวิพากษ์ หรือการต่อต้าน สำหรับการประชุมในขั้น Appreciation

แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน (A1) และ 2) การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางใด (A2)

3.4.3.2 ขั้นตอนการสร้างแนวทางพัฒนา (Influence หรือ I) เป็นขั้นตอนที่สมาชิกได้มีโอกาสคิดแนวทางในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยใช้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนร่วมกัน โดยสมาชิกทุกคนจะร่วมกันคิดหาวิธีการหรือโครงการ/กิจกรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ และบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ในช่วง (A2) ในการกำหนดโครงการ/กิจกรรมของผู้เข้าร่วมระดมความคิดทั้งหมดจะต้องช่วยกันคิดวิเคราะห์ร่วมกันว่าโครงการ/กิจกรรมใดบ้างที่มีความสำคัญเหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด และที่สำคัญต้องเป็นโครงการ/กิจกรรมที่เป็นที่ยอมรับของบุคคลที่เกี่ยวข้องในชุมชนด้วย การประชุมแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ 1) การคิดโครงการ/กิจกรรมที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ (I2) 2) การคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรม (I2) โดยแยกออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) โครงการ/กิจกรรมที่หมู่บ้านหรือชุมชนทำได้เอง 2) โครงการ/กิจกรรมที่บางส่วนต้องการความร่วมมือ หรือสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุนอยู่ 3) โครงการ/กิจกรรมที่หมู่บ้านหรือชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เองต้องขอความร่วมมือจากภาครัฐหรือเอกชน (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543)

3.4.3.3 ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) เป็นการนำเอาแนวคิดในการพัฒนามาวางแผนปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมโดยการนำเอาโครงการ/กิจกรรมต่างๆที่ได้ร่วมตกลง และยอมรับมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติอย่างละเอียดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และจัดกลุ่มผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการ/กิจกรรม ขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ 1) การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ (C1) 2) การตกลงรายละเอียดในการดำเนินงาน (C2) นอกจากนี้ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุม คือ

1. รายชื่อกิจกรรม หรือโครงการที่กลุ่ม องค์กรชุมชนดำเนินการได้เอง ภายใต้อำนาจรับผิดชอบและเป็นแผนปฏิบัติการของหมู่บ้านชุมชน
2. กิจกรรมโครงการของชุมชนหรือองค์กรชุมชน เสนอขอรับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานหรือสนับสนุน
3. รายชื่อกิจกรรมโครงการ ที่ชาวบ้านต้องแสวงหาทรัพยากร และประสานความร่วมมือ จากภาคีความร่วมมือต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการระดมความคิดตามเทคนิคกระบวนการ AIC ประกอบด้วยขั้นตอนแรกคือการวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน และการกำหนดอนาคตที่อยากเป็น ขั้นตอนต่อไปคือการสร้างแนวทางการพัฒนาจากสมาชิกทุกคนร่วมกันคิด และขั้นตอนสุดท้ายคือ การสร้างแนว

ทางการปฏิบัติหรือกิจกรรมการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

3.4.4 ปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้เทคนิคกระบวนการ AIC ประสบความสำเร็จได้
ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543) กล่าวว่าปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้เทคนิค
กระบวนการ AIC ประสบความสำเร็จ มีดังนี้

3.4.4.1 การเน้นความเป็นกระบวนการ คือจะดำเนินการข้ามขั้นตอน หรือ
สลับขั้นตอนไม่ได้ เน้นการระดมความคิด และสร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับ
การตัดสินใจในการกำหนดอนาคตร่วมกัน และเน้นการสร้างพลังความคิด วิเคราะห์ และเสนอ
ทางเลือกในการพัฒนา และพลังความรัก ความเอื้ออาทร การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร อันเป็น
พลังเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนา

3.4.4.2 การศึกษาและการเตรียมชุมชน

3.4.4.2.1 การศึกษาชุมชนเพื่อให้เข้าใจสภาพการณ์ของหมู่บ้าน/
ชุมชน หรือตำบลความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ การทราบความสามารถ ศักยภาพของกลุ่มสภาพการ
พึ่งตนเอง เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงพอ และเป็นข้อเท็จจริงในการกำหนดอนาคต ทางเลือก
รวมทั้งกลวิธีที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา และการประสานความร่วมมือ

3.4.4.2.2 การเตรียมชุมชนเพื่อทำให้กลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน และ
ประชาชนเข้าใจแล้ว ส่งผู้แทนที่มีอำนาจ ในการตัดสินใจของกลุ่ม เข้าร่วมประชุม รวมทั้งมีการ
พิจารณาเพื่อกระจายโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น กลุ่มสตรี เด็ก คนจน ผู้
ประสบปัญหาต่างๆ เป็นต้น

3.4.4.2.3 วิทยาการกระบวนการ ที่เข้าใจขั้นตอนของเทคนิค
กระบวนการ AIC มีประสบการณ์ ความรู้ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในการประชุม มีไหวพริบในการแก้ไข
ปัญหาสถานการณ์เฉพาะหน้า สามารถไกล่เกลี่ย หรือมีวิธีการในการจัดการกับความขัดแย้งที่
เหมาะสม ในกรณีที่เกิดขึ้นโดยสามารถทำหน้าที่ ดังนี้ 1) เตรียมชุมชน เตรียมการประชุม
ดำเนินการประชุม และสรุป 2) สร้างบรรยากาศในการประชุมเพื่อคลายความตึงเครียด ของผู้ร่วม
ประชุม 3) ควบคุมขั้นตอน และใช้เวลาในการดำเนินการประชุมให้เป็น ไปตามกระบวนการ
AIC ที่วางแผนไว้ 4) การสรุปความเห็นที่แท้จริงของผู้ประชุม โดยไม่สอดแทรกความคิดเห็น หรือ
ทัศนคติของตนเองลงไป 5) ในกรณีที่มีข้อถกเถียงระหว่างผู้ร่วมประชุม ซึ่งเกิดความต้องการ
ปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ผู้นำการประชุมต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและหาข้อยุติให้ได้
6) วิเคราะห์ และสังเกตบรรยากาศในการประชุม สำหรับจำนวนผู้จัดการประชุมอาจมีเพียงคนเดียว
ก็ได้ เป็นผู้นำการประชุม ซึ่งอาจมีข้อดีคือกระบวนการประชุมจะเป็นเอกภาพมากกว่า แต่หากไม่

มั่นใจในการดูแลบรรยากาศการประชุม ควรจัดทีมงานมาช่วยกัน โดยแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน และต้องทำความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการให้ตรงกันและสอดคล้องกัน

กล่าวได้ว่าหัวใจของเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) คือการระดมความคิด และสร้างการยอมรับซึ่งกันและกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจ ในการกำหนดอนาคตร่วมกัน และเน้นการสร้างพลังความคิด วิเคราะห์ และเสนอทางเลือกในการพัฒนา ฉะนั้น วิทยากรกระบวนการจะต้องทำการศึกษา และการเตรียมชุมชนก่อนดำเนินการมาเป็นอย่างดี รวมทั้งต้องมีประสบการณ์ ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในการประชุม มีไหวพริบในการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เหมาะสม จึงจะสามารถดำเนินการตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง

3.4.5 จุดแข็งและจุดอ่อนของเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC)

3.4.5.1 จุดแข็งของเทคนิคกระบวนการ AIC มีดังนี้

3.4.5.1.1 เกิดความร่วมมือกันทางด้านสติปัญญา และทรัพยากรทำให้มีพลัง

3.4.5.1.2 ทุกคนได้ความเป็นผู้นำ และรู้ว่าเมื่อใดควรแสดงออก

3.4.5.1.3 สามารถประสานความแตกต่าง ความถนัดของแต่ละคนมาเป็นพลังในการจัดการดำเนินงาน และประมณผลอย่างสร้างสรรค์ได้

3.4.5.1.4 เป็นเครื่องมือของการจัดการ เพื่อวางแผนกลวิธี หาวิธีแก้ไขปัญหาลดความขัดแย้งของคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องเดียวกัน

3.4.5.1.5 สร้างทีม พัฒนางาน พัฒนากลุ่มชุมชนเพื่อการมีส่วนร่วม

3.4.5.1.6 พัฒนาการจัดการด้วยวิธีการใหม่ที่ได้ผลในการพัฒนาคนไปพร้อมกัน

3.4.5.2 จุดอ่อนของเทคนิคกระบวนการ AIC มีดังนี้

3.4.5.2.1 เทคนิคกระบวนการ AIC นี้ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ในหน่วยงานจึงจะเกิดสัมฤทธิ์ผล และทุกคนมีความรู้สึกพอใจกับงาน

3.4.5.2.2 เทคนิคกระบวนการ AIC ไม่มีการตัดสินใจว่าจะให้ใครทำอะไร ผู้ประชุมเป็นผู้เลือก และตัดสินใจเองว่าตนมีศักยภาพจะทำอะไรได้ อธิปไตยที่ได้รับจากการถกอภิปรายกับผู้อื่นในขั้นตอนต่างๆมีผลกระทบต่อสถานะของตนเอง จึงต้องซึ้งใจเอง ยอมรับสภาพความพร้อมและยอมรับผู้อื่น ซึ่งอาจทำได้ไม่ถนัดนัก

3.4.5.2.3 เทคนิคกระบวนการ AIC เป็นการทำแผนร่วมกับผู้อื่นหลายระดับงาน และต่างประสบการณ์จะต้องเชื่อผู้อื่นบ้าง จึงยากที่ผู้เคยชินการทำแผนกับคนพวกเดียวกันจะยอมเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และแนวคิดเดิมๆของตน

สรุปได้ว่า จุดแข็งของของเทคนิคกระบวนการ AIC คือการเกิดความร่วมมือในทุกด้าน การสร้างภาวะผู้นำ การสร้างทีม ก่อให้เกิดพลังในการทำงาน ในส่วนของจุดอ่อน คือ จะต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การเปิดใจยอมรับทุกความคิดเห็นการยอมรับผู้อื่น และหากไม่เคยชินจะทำให้ไม่เกิดการยอมรับในการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนแนวคิดแบบเดิมๆของตนเอง

จากการศึกษาด้านความหมาย ความสำคัญ ขั้นตอนการดำเนินการ ปัจจัยที่สำคัญ รวมทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนของกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมหรือเทคนิคกระบวนการ AIC เป็นกระบวนการ กล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมในกิจกรรมได้มีเวทีพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ สามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ความต้องการ ข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ ช่วยให้เกิดการระดมสมองในการศึกษาวิเคราะห์และพัฒนาทางเลือกเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา เกิดการตัดสินใจร่วมกัน ช่วยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ ร่วมสร้างความเข้าใจในการดำเนินงาน สร้างการยอมรับ มีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกลึกถึงความเป็นเจ้าของและเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจในผลงานที่ตนมีส่วนร่วม เกิดพลังของการสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังนั้นงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้นำเอากระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมหรือเทคนิคกระบวนการ AIC มาใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research : PAR) เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศและการถอดบทเรียน

4.1 วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices)

4.1.1 ความหมายของวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ(Best Practices)

วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) หมายถึง แนวทางหรือวิธีการปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จและบรรลุจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น Best Practice Process Management, Best Practice Human Resources Focus, Best Practice Customer Satisfaction and Relationships Focus เป็นต้น คำที่มีความหมายใกล้เคียงกับ Best Practice ก็คือ Good Practice เป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างกว้างใช้ในความหมายเกี่ยวกับการ

ปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เช่น ข้อเสนอแนะ คำแนะนำ แนวทางการปฏิบัติงานที่อยู่บนพื้นฐานของความสำเร็จของงานที่เป็นความคาดหวังของการปฏิบัติงานโดยทั่วไป ส่วนอีกคำหนึ่งก็คือ Innovative Practice หมายถึง จุดเน้นและแนวทางการทำงานที่น่าสนใจ

บุรุษย์ ศิริมหาสาคร (2548) กล่าวว่า วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) คือ วิธีการปฏิบัติ ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จ ซึ่งเป็นผลมาจากการนำความรู้ไปปฏิบัติจริง แล้วสรุปความรู้และประสบการณ์นั้น เป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดของตนเอง

วิจารณ์ พานิช (2555) กล่าวว่า วิธีการจัดการความรู้อย่างง่าย คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวิธีการทำงานแบบ Best Practice องค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของการจัดการความรู้ คือ การมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของหน่วยงานต่างๆ ที่มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับในด้านต่างๆ เช่น ด้านแนวคิด กระบวนการวางแผน การดำเนินงานตามแผน การประเมินผล และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีการเผยแพร่วิธีปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ เพื่อให้หน่วยงานหรือชุมชนอื่นได้นำไปปรับใช้ ซึ่งเป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ในมาตรา 11 ระบุว่า “ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการ เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ”

กล่าวโดยสรุป วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ หมายถึง เป็นบทสรุปของวิธีการปฏิบัติที่เป็น Tacit Knowledge (ความรู้ในตัวคน) ซึ่งเผยแพร่เป็น Explicit Knowledge (ความรู้ที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในรูปแบบต่างๆ) เพื่อให้ผู้อื่นได้นำไปทดลองปฏิบัติ กล่าวอีกนัยคือ วิธีปฏิบัติหรือกระบวนการที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ หรือวิธีปฏิบัติที่นำองค์กรไปสู่ความเป็นเลิศ ซึ่งเหมาะสมกับองค์กรนั้นๆ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่สามารถทำได้หรือเหมาะสมกับทุกองค์กร หลักการสำคัญของวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ คือ การได้นำความรู้ที่ได้ไปใช้ ความรู้นั้นก็ยิ่งเพิ่มคุณค่า เพราะทำให้เกิดการต่อยอดความรู้ให้แตกแขนงออกไปอย่างกว้างขวาง

4.1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดทำวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices)

คุณลักษณะสำคัญของกรณีศึกษาที่ดีเลิศ คือ การสังเคราะห์ (Systematic) การบูรณาการ (Integrate) และการเชื่อมโยง (Linkage) ในการจัดทำกรณีศึกษาที่ดีเลิศนั้น โดยทั่วไปมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อนำเสนอกรณีที่ประสบความสำเร็จ (Success Cases)
2. เพื่อเป็นการเล่าเรื่องราวที่เป็นกรณีศึกษา (Stories Telling)
3. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ (Knowledge Management)
4. เพื่อเป็นต้นแบบและแรงบันดาลใจให้กับองค์กรหรือชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเดียวกัน (Lessons and Inspiration)

5. เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการแข่งขันเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศ (The good gets better)

4.1.3 ขั้นตอนการวิเคราะห์วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ

การวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ดีเลิศ มีวิธีการดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การศึกษากระบวนการดำเนินการต่างๆ ของหน่วยงานอย่างเป็นระบบ
2. ศึกษาประวัติของการดำเนินการและเส้นทางสู่ความสำเร็จ
3. วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ
4. บทเรียนจากกรณีศึกษา

4.1.4 รูปแบบของการเขียนวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices)

1. รูปแบบการเขียนเฉพาะกระบวนการ (Process Best-practices)
2. รูปแบบการเขียนเฉพาะระบบงาน (System Specific Best-practices) เช่น เขียนเฉพาะการเรียนรู้ การสอน หรือการบริหาร เป็นต้น
3. รูปแบบการเขียนครอบคลุมทั้งองค์กร (School/Level Best-practices)

4.1.5 ขั้นตอนการจัดทำกรณีศึกษาที่ดีเลิศ (Best Practices)

การจัดทำวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ มีขั้นตอนดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ การเตรียมการ การเลือกกรณีศึกษา การเก็บข้อมูล และการเขียนกรณีศึกษา (Case Study)

1. ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย กำหนดกรอบแนวทางในการศึกษา กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์หาความเป็นเลิศ อ่านเอกสาร Best Practices ที่มีคนเขียนไว้แล้ว สูดท้ายเลือกทีมงาน
2. ขั้นตอนการเลือกกรณีศึกษา ประกอบด้วย การเลือกกระบวนการที่จะศึกษา และหน่วยงานหรือชุมชน กำหนดระยะเวลาในการศึกษา จัดทำแผนการเก็บข้อมูล กำหนดผู้ประสานงานของทั้งสองฝ่าย
3. ขั้นตอนการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย กำหนดและเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กำหนดประเด็นหรือรอบคำถามในการเก็บข้อมูล กำหนดวิธีการเก็บข้อมูล ประสานงานและนัดหมายผู้ให้ข้อมูล ลงมือเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งการบันทึกข้อมูลไว้เป็นหลักฐาน
4. ขั้นตอนการเขียนกรณีศึกษา ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูล การเลือกรูปแบบการเขียน การลงมือเขียนและเรียบเรียงกรณีศึกษา การตรวจทานแก้ไข การจัดทำรูปเล่มหรือรายงาน

กล่าวโดยสรุปคุณลักษณะสำคัญของวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) คือ เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อเข้าใจที่มาแห่งกระบวนการที่เป็นเลิศของต้นแบบ เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพวิธีหนึ่ง (Grounded Theory) เป็นวิธีการหนึ่งของ Knowledge Capturing เป็นการเรียนรู้และเข้าใจที่มาของความสำเร็จขององค์กรหรือชุมชนเพื่อนำไปใช้ให้เกิดผลต่อไป ส่วนอุปสรรคขัดขวางการนำวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) ไปขยายผล คือขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการของกรณีศึกษาที่เลิศที่มีอยู่ ขาดการจูงใจในการนำไปใช้ให้เกิดผล และสุดท้ายขาดทักษะและองค์ความรู้ที่แท้จริงที่จะช่วยให้บรรลุความสำเร็จ

4.2 การถอดบทเรียน

การถอดบทเรียน เป็นทั้งแนวคิดและเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ เป็นการสกัดความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนออกมาเป็นบทเรียนที่ชัดเจน ซึ่งผลที่ได้จากการถอดบทเรียนทำให้ได้บทเรียนในรูปแบบชุดความรู้ และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เข้าร่วมกระบวนการ ที่นำไปสู่การปรับวิธีคิดและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่สร้างสรรค์และมีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้นในที่สุด

4.2.1 ความหมายของการถอดบทเรียน

วิจารณ์ พานิช (2555) กล่าวว่า การถอดบทเรียนจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากความสำเร็จหรือความผิดพลาดจากการทำงาน กล่าวคือ การถอดบทเรียนจะช่วยให้เราสามารถสกัดบทเรียนออกมาว่า เพราะอะไรหรือเพราะเราทำอย่างไรจึงทำงานสำเร็จ หรือมีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ ผู้ที่ปฏิบัติอยู่ในแนวเดียวกันจะได้หยิบเอาบทเรียนหรือความรู้นี้ไปใช้เพื่อให้ปฏิบัติงานได้สำเร็จเช่นกัน รวมทั้งอาจพัฒนาการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ในขณะที่หากการปฏิบัติงานเกิดความผิดพลาด หรือไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การถอดบทเรียนจะช่วยให้เราทราบว่าเราพลาดตรงจุดใด พลาดเพราะอะไรและควรปรับปรุงอย่างไร การถอดบทเรียนจึงช่วยให้เราไม่เกิดความผิดพลาดซ้ำซาก และยังช่วยต่อยอดความรู้ที่มีอยู่ให้ลึกซึ้งหรือกว้างขวางยิ่งขึ้น

ประภาพรณ อุ่อบ และณภัทร ประภาสุชาติ. (2551) กล่าวว่า การถอดบทเรียน คือ วิธีการจัดการความรู้รูปแบบหนึ่งที่เน้นเสริมสร้างการเรียนรู้ในกลุ่มที่เป็นระบบเพื่อสกัดความรู้ฝังลึกในตัวคนและองค์ความรู้ของท้องถิ่นออกมาเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปสรุปและสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ คู่มือ สื่อรูปแบบต่างๆ โดยผลที่ได้จากการถอดบทเรียนนอกจากคือชุดความรู้แล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุด คือผู้ร่วมกระบวนการถอดบทเรียนจะต้องเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้นการสรุปหลังปฏิบัติกิจกรรม

สรุปได้ว่า การถอดบทเรียน หมายถึง วิธีการจัดการความรู้ รูปแบบหนึ่งที่เน้นการเสริมสร้างการเรียนรู้ในกลุ่มที่เป็นระบบ สกัดความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนและความรู้ท้องถิ่น ออกมาเป็นบทเรียน ที่สามารถนำไปสรุปสังเคราะห์ ความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนและความรู้สิ่งที่สำคัญ คือ ผู้ร่วมกระบวนการต้องเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และวิธีทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพมากขึ้น โดยบทเรียนที่ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราเรียนรู้ได้จากสิ่งที่ชุมชนเคยทำและประสบความสำเร็จมาก่อนในเรื่องแผนชุมชน อันจะนำไปเป็นบทเรียนที่เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นหรือชุมชนอื่น กระบวนการถอดบทเรียนที่เหมาะสม ต่อการพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน เพื่อการจัดทำแผนชุมชน

4.2.2 วิธีการถอดบทเรียน

4.2.2.1 การถอดบทเรียนอาจทำแบบเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

การถอดบทเรียนแบบเป็นทางการเป็นลักษณะที่มีการกำหนดวันเวลา สถานที่ หัวข้อที่จะทำการถอดบทเรียนรวมทั้งกำหนดรูปแบบการรายงานความรู้ชัดเจนล่วงหน้า ซึ่งต้องมีการจัดเตรียมอย่างเป็นทางการ รวมทั้งใช้อุปกรณ์และเวลามากกว่า และผู้วิจัยมักจะเป็นบุคคลภายนอก ตัวอย่างเช่น ภายหลังจากเสร็จสิ้นโครงการวิจัยเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมประชาชนในชุมชนแห่งหนึ่ง คณะผู้วิจัยได้ขอให้ผู้เขียนซึ่งไม่ได้อยู่ในทีมวิจัย ช่วยดำเนินการถอดบทเรียนเพื่อสังเคราะห์บทเรียนของความสำเร็จและไม่สำเร็จ โดยมีการวางแผนกำหนด วัน เวลา สถานที่ หัวข้อ และรูปแบบการรายงานผลไว้ล่วงหน้า

การถอดบทเรียนแบบไม่เป็นทางการ เป็นลักษณะการปฏิบัติทันที ณ บริเวณที่จัดกิจกรรม ภายหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจหรือระหว่างดำเนินงาน ผู้ที่ร่วมอยู่ในกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งมักใช้อุปกรณ์และเวลาเพียงเล็กน้อย การบันทึกอาจเป็นรายงานแบบสั้นๆ เพื่อให้สามารถปรับปรุงงานได้อย่างทันที่ ตัวอย่างเช่น ในการจัดประชุมวิชาการใหญ่ๆ ที่ใช้เวลา 3-5 วัน หลังเสร็จสิ้นการประชุมวันแรก ทีมงานอาจใช้เวลาประมาณ 15-30 นาที เพื่อถอดบทเรียนการจัดการประชุมที่ผ่านมา เพื่อปรับปรุงการจัดประชุมในวันต่อไป ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้

4.2.3 กระบวนการถอดบทเรียน

รัตนา ดวงแก้ว (2553) กล่าวถึง ขั้นตอนการถอดบทเรียนว่าประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนการถอดบทเรียน ขั้นตอนการถอดบทเรียน ขั้นตอนเขียนรายงานการถอดบทเรียน และ ขั้นตอนติดตามการนำบทเรียนไปใช้ประโยชน์

4.1.3.1.ขั้นเตรียมการถอดบทเรียน

1. สร้างทีมงานถอดบทเรียนที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้จริง ประมาณ 3-6 คน พร้อมทั้งทำคำสั่งแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษรและประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

2. เรียนรู้ทีมงานถอดบทเรียน โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีที่เกิดขึ้นภายในทีมงาน เน้นการเคารพซึ่งกันและกัน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน และความเท่าเทียมกัน

3. วิเคราะห์หัวข้อการศึกษาวิจัย เพื่อให้ทีมงานมีความเข้าใจตรงกันในแต่ละประเด็นของเรื่องที่ศึกษาวิจัย ได้แก่ หลักการและเหตุผลของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ กลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินงานและกิจกรรมในโครงการ ระยะเวลาในการดำเนินงาน และงบประมาณ

4. กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมงานถอดบทเรียน ซึ่งประกอบด้วย ดังนี้ 1)หัวหน้าทีมหรือผู้วิจัย เป็นผู้ที่ทำให้การถอดบทเรียนดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายที่กำหนด 2)ผู้วิจัย เป็นผู้ที่กระตุ้นให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นจากกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติ ดังนั้น จึงต้องมีทักษะในการตั้งคำถามที่ กระตุ้นให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้วิเคราะห์สาเหตุของความสำเร็จและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน 3)ผู้จัดบันทึก เป็นผู้จัดบันทึกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ การอภิปรายของผู้ร่วมถอดบทเรียน พร้อมทั้งเขียนเรียบเรียงเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ 4)ผู้ประสานงาน เป็นผู้ช่วยเหลือให้ทีมงานถอดบทเรียนมีความสะดวกในการติดต่อระหว่างสมาชิกทีมงานถอดบทเรียน เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างดี รวมทั้งประสานความร่วมมือจากบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการถอดบทเรียน

5. จัดทำแผนภูมิโครงสร้างกระบวนการถอดบทเรียนซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้ 1) กิจกรรมที่ต้องการถอดบทเรียน 2) กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการถอดบทเรียน 3)เลือกวิธีการถอดบทเรียนที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย 4) กำหนดขั้นตอนในการถอดบทเรียนตามลำดับก่อนหลัง 5) กำหนดประเด็นคำถามที่มีความชัดเจน โดยเรียงลำดับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุด 6) กำหนดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการถอดบทเรียน พร้อมทั้งจัดทำเอกสารการถอดบทเรียน 7)เลือกเทคนิคการถอดบทเรียน ควรเป็นเทคนิคที่ช่วยให้ทีมงานถอดบทเรียนและผู้ร่วมถอดบทเรียนเกิดการเรียนรู้ในระหว่างการทำงานและได้บทเรียนพัฒนาวิธีการทำงานให้ดีขึ้น เช่น เทคนิคการวิเคราะห์หลังการปฏิบัติ (After Action Review : AAR) 8) จัดทำปฏิทินการถอดบทเรียน เพื่อวางแผนการดำเนินการถอดบทเรียนของแต่ละกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการดำเนินงาน โดยหัวข้อที่ควรปรากฏในปฏิทินการถอดบทเรียนได้แก่ ลำดับที่

ของกิจกรรม ประเด็นกิจกรรม ระยะเวลาในการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม ผู้รับผิดชอบกิจกรรม และวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในกิจกรรม

4.2.3.2. ขั้นตอนการถอดบทเรียน

ทีมงานควรแจ้งกำหนดการ ระยะเวลาและสถานที่ที่จะดำเนินการถอดบทเรียนให้กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมถอดบทเรียนทราบล่วงหน้า ในขั้นนี้แบ่งด้วย 2 ช่วง คือ ช่วงการถอดบทเรียน และช่วงการบันทึกบทเรียน

1. ช่วงการถอดบทเรียนมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1.1. การสร้างบรรยากาศ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการถอดบทเรียนมีความผ่อนคลายเป็นกันเอง ซึ่งอาจใช้เพลงหรือเกมในการละลายพฤติกรรม รวมทั้งผู้อำนวยความสะดวกควรชี้แจงถึงความเสมอภาคและสิทธิในการร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้ร่วมถอดบทเรียน

1.2. การกำหนดกติกาในการถอดบทเรียนอย่างมีส่วนร่วม โดยกติกาควรครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ เป้าหมายการถอดบทเรียนและวัตถุประสงค์ วิธีที่ใช้การถอดบทเรียนบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมถอดบทเรียน และข้อพึงระวังในการถอดบทเรียนควร เช่น ไม่ตำหนิ และไม่ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมถอดบทเรียน

1.3. การจัดกิจกรรมอุ่นเครื่อง ผู้อำนวยความสะดวกชี้แจงให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนเข้าใจวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการเพื่อให้สามารถทบทวนความทรงจำจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่ผ่านมา

1.4. การเข้าสู่ประเด็นสำคัญของการถอดบทเรียนเป็นขั้นตอนสำคัญในการสกัดความรู้จากผู้ร่วมถอดบทเรียน โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) การเล่าประสบการณ์จากวิธีการปฏิบัติงานของผู้ร่วมถอดบทเรียน 2) การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิธีการปฏิบัติงานที่กำหนดในแผนปฏิบัติงานกับวิธีการปฏิบัติงานจริง 3) การวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานที่ทำได้เป็นอย่างดี 4) การให้ข้อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติงานต่อไปให้ดีขึ้น 5) การวิเคราะห์อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน 6) การให้ข้อเสนอแนะวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงาน 7) ข้อเสนอแนะในสิ่งที่ควรทำเพิ่มเติมในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา 8) การประเมินความพึงพอใจผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา 9) ทั้งนี้ผู้จัดบันทึกต้องจรายละเอียดของข้อมูลทุกขั้นตอนบันทึกเสียงพร้อมทั้งสังเกตรายการในระหว่างการถอดบทเรียนและจัดบันทึกไว้ประกอบการจัดทำรายงานการถอดบทเรียน

2. ช่วงการบันทึกบทเรียนมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.1. การเตรียมตัวก่อนบันทึกบทเรียน เป็นขั้นตอนที่ผู้จัดบันทึกควรเตรียมความพร้อมก่อนบันทึกบทเรียนใน 4 ประเด็น คือ 1) ศึกษารายละเอียดของโครงการ/กิจกรรมที่จะถอดบทเรียน 2) ศึกษารายละเอียดการถอดบทเรียนเกี่ยวกับกรอบแนวคิด ขั้นตอนการถอดบทเรียน และประเด็นคำถามที่ใช้ในการถอดบทเรียน 3) จัดเตรียมอุปกรณ์ในการบันทึกการถอดบทเรียน และ 4) เตรียมความพร้อมด้านทางด้านร่างกายจิตใจ

2.2. การบันทึกข้อมูลการถอดบทเรียน ข้อมูลที่ต้องจดบันทึกระหว่างการถอดบทเรียน คือ 1) ข้อมูลขั้นตอนและวิธีการจัดกิจกรรมถอดบทเรียน 2) ข้อมูลการเล่าเรื่องการวิเคราะห์ และการอภิปรายของผู้ร่วมถอดบทเรียน 3) ข้อมูลบรรยากาศของระหว่างการถอดบทเรียน

2.3. การสรุปและรายงานการถอดบทเรียน ผู้จัดบันทึกต้องอ่านรายงานการถอดบทเรียนให้ที่ประชุมของผู้ร่วมถอดบทเรียนและทีมงานการถอดบทเรียนได้รับทราบข้อมูลที่จดบันทึกไว้เพื่อให้มีการปรับแก้และเพิ่มเติมให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยบทเรียนที่ถอดได้ต้องได้รับการสรุปให้เห็นอย่างน้อย 2 ประเด็นคือ 1) อะไรคือสิ่งที่ได้อยู่แล้วและควรทำต่อไปเพื่อกลับไปวางแผนพัฒนาลงมือทำแล้วตามด้วยการวิจัยให้ก้าวหน้าต่อเนื่องเป็น DandR (Development and Research) 2) อะไรคือสิ่งที่ยังบกพร่องเป็นจุดอ่อน และควรจะปรับปรุงอย่างไร มีความรู้พอที่จะปรับปรุงหรือไม่ ถ้าไม่ ควรทำวิจัยเพื่อหาแนวทางปรับปรุงเป็นการวิจัยแล้วพัฒนาแบบ R & D (Research and Development) ทั้งนี้ R & D และ R & D ควรเป็นการวิจัยแบบ PAR (Participatory Action Research) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ของคนทั้งหมด

4.2.3.3. ขั้นตอนเขียนรายงานการถอดบทเรียน

ในขั้นตอนนี้ แบ่งเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1. ความเป็นมาของโครงการ/กิจกรรมที่จะถอดบทเรียน
วัตถุประสงค์ของการถอดบทเรียน

2. การเตรียมการถอดบทเรียน เป็นการเล่ารายละเอียดของขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ วิธีการ ทีมงาน บทบาทหน้าที่ กรอบแนวคิด เทคนิคการถอดบทเรียน กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมถอดบทเรียน และปฏิทินการถอดบทเรียน

3. เนื้อเรื่องการดำเนินการถอดบทเรียน เป็นการเล่ารายละเอียด ซึ่งครอบคลุมประสบการณ์จากวิธีการปฏิบัติงานจริงของผู้ร่วมถอดบทเรียน วิธีการปฏิบัติงานที่กำหนดในแผนปฏิบัติงานเปรียบเทียบกับความแตกต่าง สิ่งที่ได้เป็นอย่างไรจากการปฏิบัติ ข้อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติงานต่อไปให้ดีขึ้นปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงานข้อเสนอแนะในสิ่งที่ควรทำเพิ่มเติมในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา ประเมินความพึงพอใจผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา

4.2.3.4. ขั้นตอนการนำบทเรียนไปใช้ประโยชน์

ในขั้นตอนนี้ให้ความสำคัญกับการนำบทเรียนที่เรียนรู้จากการปฏิบัติงานไปใช้เพื่อให้การปฏิบัติงานต่อไปมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยควรมีการกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ เพื่อตรวจสอบว่าได้มีการนำบทเรียนไปใช้ประโยชน์รวมทั้งอุปสรรคหรือสาเหตุของการที่ไม่นำไปใช้

กล่าวโดยสรุปการถอดบทเรียนในปัจจุบันจะมุ่งเน้นไปที่การมองอนาคต ทำสิ่งที่ดีขึ้นในอนาคต มากกว่า จะแสวงหาความล้มเหลวของผลงานในอดีต การถอดบทเรียนควรมุ่งเน้นประเด็นที่สิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับการวางแผนเพื่อความสำเร็จในอนาคต นอกจากนี้ไม่จำเป็นต้องถอดบทเรียนของสิ่งที่ศึกษาในทุกเรื่อง แต่จะให้ความสำคัญเฉพาะประเด็นที่มีความสำคัญเป็นพิเศษ หรือ ประเด็นที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อช่วยให้การดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไปดีขึ้น และลดข้อผิดพลาด สำหรับการศึกษเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้การกรณีศึกษาที่ดีเลิศและการถอดบทเรียนจากการศึกษามาเป็นแนวทางในการพัฒนา

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

6.1 งานวิจัยประเทศไทย

ศิริขัญ อุทา (2548) ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูน พบว่า วิทยากรหรือแกนนำควรมีทักษะ และความรู้เรื่องการทำแผนชุมชน การระดมความคิดเห็น เทคนิคการรวบรวมข้อมูล การประสานงาน และการจัดการความรู้ นอกจากนี้ต้องจัดการให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และขั้นตอนและเทคนิคในการจัดทำแผนชุมชนใน คือ การสร้างแกนนำก่อนเข้าร่วมด้วยการศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จ อุปสรรคต่อการทำแผนชุมชนคือ ไม่มีการตั้งทีมงานอย่างเป็นทางการ และชัดเจน ซึ่งทำให้ชุมชนขาดความกระตือรือร้นในการผลักดันแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติจริงได้

เสาวลักษณ์ ลิ้มศิริวงศ์ (2548) ศึกษาสภาพและปัญหากระบวนการจัดทำแผนชุมชนกรณีศึกษา : เขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดพิษณุโลก พบว่า สภาพกระบวนการจัดทำแผนชุมชน มีการนำหลักการจัดทำแผนกลยุทธ์มาใช้ดำเนินการกระบวนการจัดทำแผนชุมชนครบ

ทุกด้าน และสรุปภาพรวมในแต่ละด้านดังนี้ ด้านการศึกษาสภาพวิเคราะห์สำรวจข้อมูลชุมชนพบว่า มีการจัดเวทีศึกษาข้อมูล ด้านการกำหนดแผนชุมชนพบว่าทั้งผู้นำและประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด ด้านการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติพบว่าการใช้ภาวะผู้นำและมีการรวมกลุ่ม และด้านการประเมินผลแผนชุมชนพบว่าแผนชุมชนสามารถแก้ปัญหาให้คนในตำบลได้ ส่วนสภาพกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในตำบลพบว่าส่วนใหญ่เห็นว่ามีความแตกต่างกันในด้านเทคนิค วิธีการ ขั้นตอน และเครื่องมือในการดำเนินงานในแต่ละด้านของกระบวนการจัดทำแผนชุมชนแตกต่างกันไปตามสภาพของพื้นที่และปัญหาของตำบล ความต่อเนื่องของการดำเนินกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และระยะเวลาเรียนรู้ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน รวมทั้งปัจจัยภายนอกชุมชนที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ สำหรับปัญหาในภาพรวมของกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในแต่ละด้านมีดังนี้ ด้านการศึกษาสภาพวิเคราะห์สำรวจข้อมูลชุมชนพบว่า มีปัญหาการจัดเวทีศึกษาข้อมูล ด้านการกำหนดแผนชุมชนพบว่า มีปัญหาในการกำหนดแผนจากผู้นำและประชาชนในชุมชนที่ร่วมกันกำหนด ด้านการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติพบว่า มีปัญหาจากผู้นำและประชาชนในชุมชนไม่สามารถบริหารจัดการชุมชนได้ ด้านการประเมินผลแผนชุมชนพบว่า มีปัญหาแผนชุมชนไม่สามารถแก้ปัญหาให้คนในตำบลได้เพราะผู้นำท้องถิ่น และขาดบุคลากรและหน่วยงานจากภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

ศุภชัย เทพบุตร (2550) ศึกษาเรื่องการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า 1) ยุทธศาสตร์การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ มีหน่วยระบบทำงาน 2 หน่วยระบบ ได้แก่ หน่วยระบบทำงานที่ 1 การสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ หน่วยระบบทำงานที่ 2 การประชาสัมพันธ์แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ 2) ภายหลังจากวิจัยสร้างแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ หลังการทดลองตัวแทนชุมชนบ้านหนองเข้มีระดับความรู้ในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อนำความรู้เปรียบเทียบกับกันโดยใช้สถิติค่าที ความรู้ก่อนการทดลองมีความแตกต่างจากหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และตัวแทนชุมชนมีความพึงพอใจในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

อนรรักษ์ ลักษณ์ะภู(2550) ศึกษาปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ การเป็นสมาชิกของกลุ่มในชุมชน ระยะเวลา

ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชน การรับรู้ข่าวสารและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความแตกต่างในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ เพศ และอายุ สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ควรพัฒนารูปแบบและกระบวนการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างทั่วถึง และควรเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับแผนและการจัดทำแผนชุมชน โดยจัดการฝึกอบรม หรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนให้แก่ประชาชนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิและความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชน อย่างเท่าเทียมกัน

สมาน นวลจันทร์(2551) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลนาขยง อำเภอนาขยง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ในการทำแผนชุมชน ทุกหน่วยงานราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีการพัฒนาที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดทำแผนชุมชนทุกระดับในการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน ควรร่วมดำเนินการดังนี้ 1.จำเป็นต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจแก่ทีมปฏิบัติการแผนชุมชนหมู่บ้าน กลุ่มองค์กร และประชาชน ตามกระบวนการแผนชุมชนและสร้างความตระหนักในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในการได้รับผลประโยชน์ โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2. ร่วมให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยในการประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ หากชุมชนเกิดปัญหาในการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้รับการแก้ไขปัญหา เกิดความรู้ เห็นแนวทางสู่ความสำเร็จและผลประโยชน์ที่จะได้รับ จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น 3. การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดทำแผนชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนการปฏิบัติ การรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผล โดยการจัดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอันเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชน ไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานราชการเป็นผู้ดำเนินการเอง

ไพบุลย์ ดาวเวียงกันและคณะ (2551) ศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นบ้านป่าไม้แดง หมู่ 2 ต.ป่าป้อ อ.คอยสะแกด จ. เชียงใหม่ พบว่าสิ่งที่ต้องคำนึงในการทำแผนแม่บทชุมชน มีดังนี้ 1) การทำบัญชีครัวเรือนสามารถทำให้ชุมชนได้รู้ถึงความสำคัญของรายรับ รายจ่าย ซึ่งส่งผลในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเอง 2) การสำรวจข้อมูลในด้านต่างๆของชุมชนทำให้ชุมชนได้ทราบถึงสภาพปัญหา ผลกระทบ ตลอดจนทราบถึงความต้องการของคนในชุมชน เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ถูกทาง 3) การไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จทำให้เราได้ทราบถึงแนวทางที่สามารถ

นำมาปรับประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชุมชนต่อไป 4) กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน แผนแม่บทที่ดีต้องมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น ต้องเป็นแผนที่เกิดขึ้นจากชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นผู้คิดเอง ต้องเป็นแผนที่สามารถทำได้จริง ข้อมูลที่ได้ต้องเป็นจริงหรือใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด แผนแม่บทที่ได้สามารถพัฒนาชุมชนให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน 5) วิธีการทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้เราได้ตระหนักถึงขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบและต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนในแต่ละกิจกรรม เช่น ในกลุ่มต้องมีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน ก่อนทำงานต้องมีการวางแผน หลังจากทำงานต้องมีการนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ ประเมินผล และทำการสรุป 6) การร่วมเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำให้เราได้ องค์ความรู้ ประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนอาจมีความใกล้เคียงกันหรือมีลักษณะคล้ายกัน ดังนั้นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงนับว่าเป็นเวทีที่มีความสำคัญต่อนักวิจัยทุกคน ส่วนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ทีมวิจัยชาวบ้านบางคนยังไม่เข้าใจรูปแบบการดำเนินงานอย่างแท้จริง ทีมวิจัยยังมีแนวความคิดไม่ตรงกัน การดำเนินงานไม่สามารถทำได้อย่างจริงจังเพราะทีมวิจัยไม่มีเวลาเนื่องจากแต่ละคนมีภารกิจต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือกับทีมวิจัย ทำให้ข้อมูลที่สำรวจมาได้ อาจไม่ตรงกับความจริง ทีมวิจัยชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ในการค้นหาข้อมูล บันทึกข้อมูลเสนอข้อคิดเห็นตลอดจนการเขียนรายงานวิจัย

ทินกร ศิลาพันธุ์ (2551) ศึกษาบทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสาทเหล็ก จังหวัดพิจิตร พบว่า ประชาชนมีบทบาทในการจัดทำแผนชุมชน ในตอนการติดตามและสรุปบทเรียนในประเด็นการเข้าร่วมประชุม ติดตามความคืบหน้าแผนชุมชน และไม่มียกย่องในขั้นตอนการร่างแผนชุมชนในประเด็นการยกร่างกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการกิจกรรมของแผน ส่วนสาเหตุที่ทำให้ประชาชนไม่มีบทบาทต่อการจัดทำแผนชุมชนพบว่าในด้านประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรมจัดทำแผนชุมชนเท่าที่ควรจะเป็น ผู้วิจัยเสนอว่าแนวทางที่จะทำให้ประชาชนมีบทบาทต่อการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้นนั้น ควรเพิ่มความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชนให้แก่ประชาชน ในด้านเจ้าหน้าที่ของรัฐควรเพิ่มประสิทธิภาพการให้ความรู้ ในด้านกระบวนการควรมีการประสานความร่วมมือจากกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ให้มากขึ้น

วิวรรณ ชันเพี้ยแก้ว (2551) ศึกษาเรื่อง การจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษา ตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า อบต. มีศักยภาพและบทบาทในกระบวนการพัฒนาแผนชุมชนระดับตำบลใน 4 ประการคือ 1) การสนับสนุนงบประมาณในโครงการวิจัยกระบวนการจัดทำแผนชุมชน 2) การสนับสนุนงบประมาณส่งเสริม

อาชีพตามโครงการในแผนชุมชน 3) การสนับสนุนการก่อตั้งเครือข่ายผู้นำการเปลี่ยนแปลงแผนชุมชนระดับตำบล และกิจกรรมของเครือข่าย 4) บทบาทในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนในแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากการยกระดับการพัฒนากิจกรรมของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนระดับตำบล

สยาม วิชาพรหม (2552) ศึกษาเรื่องการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า การจัดทำแผนชุมชนมีปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง 3 ประการ คือ ภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคกระบวนการ ในภาคประชาชนพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชนดี และมองเห็นผลประโยชน์ของแผนชุมชน แต่การมีส่วนร่วมในการทำแผนชุมชนยังอยู่ในระดับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ที่เป็นเช่นนี้เพราะไม่มีเวลา มองว่าการจัดทำแผนชุมชนเป็นหน้าที่ของรัฐ และประชาชนไม่เห็นความจำเป็นในการทำประชาพิจารณ์แผน ในภาครัฐพบว่าส่วนใหญ่การให้ความรู้ของภาครัฐมีความเหมาะสม วิทยากรมีความรู้ แต่ควรมีวิธีการอื่นๆ เพื่อสามารถทำให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการทำแผนมากขึ้น นอกจากนี้ควรมีการให้ความรู้แก่สมาชิกเทศบาลเพื่อสามารถให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านได้ สำหรับในภาคกระบวนการ พบว่ากระบวนการคัดเลือกพื้นที่ที่มีความเหมาะสมแต่ด้านทีมงานควรจะมีการแต่งตั้งบุคลากรอื่นๆ ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ร่วมในกลุ่มการจัดทำแผนชุมชนด้วย เพื่อสามารถให้คำปรึกษา และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมได้ สำหรับผลการศึกษาด้วยวิธีวิจัยปริมาณพบว่าปัจจัยด้าน ภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคกระบวนการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน ผู้วิจัยเสนอแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนชุมชนที่จะทำให้การจัดทำแผนชุมชนมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ด้านนโยบาย คณะกรรมการชุมชนที่ทำแผนควรมาจากการคัดเลือกจากประชาชน และควรมีค่าตอบแทนเพื่อเป็นแรงจูงใจ ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างครอบคลุมทุกด้านให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพิ่มการประชาสัมพันธ์ด้านปฏิบัติการควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนให้มีระดับเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของประชาชนควรเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ให้ค่าตอบแทน ลดผลกระทบด้านเวลา และปรับความเชื่อที่ว่าจัดทำแผนชุมชนเป็นหน้าที่ของรัฐเพียงอย่างเดียว สุดท้ายด้านวิชาการ ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน โดย และศึกษาในเรื่องความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาชุมชนจากการใช้แผนชุมชน

เขมภักดิ์ เย็นเปี่ยม (2552) ศึกษาวิจัยกระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา : เปรียบเทียบระหว่างชุมชนต้นแบบในแถบภาคกลาง กับ ชุมชนนำร่องในเขต

กรุงเทพมหานครผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการจัดทำแผนชุมชน ของชุมชนต้นแบบในแถบภาคกลางและชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครมีความคล้ายคลึงกัน 2) วิธีการจัดทำแผนชุมชนของชุมชนต้นแบบในแถบภาคกลางและชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครมีความแตกต่างกันใน ประเด็นของวิทยากรกระบวนการ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนชุมชน และขั้นตอนของการติดตามประเมินผล 3) ปัญหาและอุปสรรคของการจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย ผู้เก็บข้อมูลขาดความรู้และเทคนิคในการเก็บข้อมูลข้อมูลที่เก็บได้คาดเคลื่อนไม่ตรงกับความเป็นจริง ขาดผู้นำทางความคิด ผู้นำที่มีจิตอาสา และผู้นำที่ขาดความรู้และวิธีการ ขาดการสนับสนุนงบประมาณและเทคนิค ประชาชนขาดความสนใจในการเข้าร่วมประชุมในเวทีชาวบ้าน ภาครัฐนำเอาวิธีการทำแผนชุมชนแบบเบ็ดเสร็จไปดำเนินการทำแผนให้กับชุมชนต่างๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ได้นำแผนชุมชนไปบูรณาการกับแผนพัฒนาตำบลและประชาชนขาดกระบวนการการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชน 4) แนวทางกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่ดีมี 2 แนวทาง คือ เริ่มต้นจากกิจกรรม นำไปสู่ การจัดทำแผน และกระบวนการสร้างการเรียนรู้ นำไปสู่ กระบวนการจัดทำแผนชุมชน และ 5) แนวทางการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติประกอบด้วย การจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ควรให้ประชาชนในชุมชนร่วมกันทำด้วยตนเอง โดยให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในระดับตำบล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับแผนชุมชนที่จัดทำโดยชาวบ้าน โดยนำมาบูรณาการร่วมกับแผนพัฒนาตำบลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ควรนำวิธีการและรูปแบบการพัฒนาที่เบ็ดเสร็จไปครอบงำชาวบ้านหรือสั่งให้ทำพื้นที่ไหนที่มีความพร้อมก็สามารถดำเนินการทำได้ โดยไม่ควรนำรูปแบบและวิธีการของชุมชนต้นแบบไปทำพร้อมกันทั่วประเทศ ชุมชนใดที่มีลักษณะเป็นชุมชนเข้มแข็งควรให้สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ หรือเทคนิคใหม่ๆ ให้กับกิจกรรมของชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะและศักยภาพให้แก่ชุมชน ขณะที่ชุมชนอ่อนแอต้องพัฒนากระบวนการคิด สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยนำเอาวิธีการจัดการความรู้มาใช้ แผนชุมชนควรพัฒนาบนพื้นฐานของวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ การจัดทำแผนชุมชนไม่ควรยึดตามกรอบเวลา การพัฒนาผู้นำเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะการพัฒนาให้เป็นวิทยากรกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชน ก่อนเก็บข้อมูลต้องสร้างความเข้าใจกับประชาชนและการเก็บข้อมูลควรมีเทคนิคในการสอบถาม

ประวิทย์ ออกตัน (2552) ศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดทำแผนชุมชน:กรณีศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษา ในเชิงปริมาณผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่าบทบาทมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดทำแผนชุมชนของอำเภอทุ่งหัวช้าง มีส่วนร่วมปานกลาง ซึ่งในแต่ละประเด็นผลปรากฏ ดังนี้ 1) กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำ

แผนชุมชนของผู้นำ กลุ่มต่าง ๆ คือ กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชน 2) รูปแบบและระดับของการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดทำแผนชุมชนคือ ต้องการแสดงความคิดเห็น 3) สาเหตุของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ พบว่าผู้นำต้องการเสนอโครงการเพื่อบรรจุไว้ในแผนชุมชน 4) ปัญหาและอุปสรรคของการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดทำแผนชุมชน คือห้วงเวลาในการจัดทำแผนชุมชนไม่เหมาะสม ส่วนผลการศึกษาเชิงคุณภาพ ในประเด็นต่าง ๆ ในการจัดทำแผนชุมชนสามารถสรุปผลการศึกษาในแต่ละส่วน ดังนี้ 1) ทักษะและความเข้าใจต่อแผนชุมชนของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติงานในตำบล คือ แผนชุมชนเป็นแผนพัฒนาของแต่ละหมู่บ้านที่จัดทำขึ้นโดยผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน 2) กระบวนการขั้นตอนการจัดทำ แผนชุมชนผู้นำ กลุ่มต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระดับตำบล มีกระบวนการขั้นตอนในการจัดทำแผนชุมชนตามแนวทางที่ทางหน่วยงานราชการกำหนด 3) รูปแบบการจัดทำแผนชุมชน ผู้นำกลุ่ม ที่ได้ดำเนินการ ในหมู่บ้าน คือ การพบปะพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การ ประชุมประชาคมอย่างเป็นทางการ โดยมีเจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำ 4) ปัญหาอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน เจ้าหน้าที่ไม่มีความชำนาญในการเป็นวิทยากรกระบวนการ ผู้นำชุมชน และประชาชน ไม่ให้ความสำคัญในการจัดทำแผนชุมชน สำหรับข้อเสนอแนะของผู้วิจัยคือ ผู้นำชุมชนและประชาชนต้องให้ความสำคัญและนำแผนชุมชน ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต้องมีการบูรณาการกันทำงานร่วมกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องเป็นตัวหลักในการดำเนินการจัดทำแผนชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องสนับสนุน งบประมาณและเจ้าหน้าที่ ในการจัดทำแผนชุมชน

วิระวิทย์ อินทรสุภา (2552) ศึกษาเรื่อง บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกระบวนการแผนชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดชุมพร ผลการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกระบวนการแผนชุมชนน้อย เนื่องจากผู้บริหาร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานส่วนตำบล ขาดความรู้ความเข้าใจและไม่ให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนชุมชนในส่วนของผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า การขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการแผนชุมชน จึงทำให้ขาดความร่วมมือจากบุคคล/ชาวบ้าน ผู้วิจัยได้เสนอว่า แนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกระบวนการแผนชุมชนจะต้องเริ่มต้นจากระดับครัวเรือน ชุมชน หมู่บ้าน และตำบล โดยองค์การบริหารส่วนตำบลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และร่วมกันคิด ค้นหาข้อมูล โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

และภูมิสังคมตนเอง และมีการทบทวนการพัฒนา ตลอดจนการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

อนุพนธ์ จูติวร (2552) ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องและปัญหาในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลเมือง จ.จันทบุรี พบว่า 1) แกนนำการจัดทำแผนชุมชน มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับมากและปานกลาง 2) แกนนำมีบทบาทในร่วมปฏิบัติในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน 3) ผู้บริหารเทศบาลและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ มีนโยบายแนวทางสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ในขั้นตอนหลักของการดำเนินการ ทั้งขั้นเตรียมการ ขั้นปฏิบัติการจัดทำแผนชุมชน การนำแผนสู่การปฏิบัติและขั้นขยายผล/ติดตามประเมินผล 3) อุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คือ ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับน้อย แกนนำบางส่วนยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจในลำดับขั้นของกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ที่สำคัญคือการขาดความร่วมมือระหว่างแกนนำกับประชาชน รวมทั้งการขาดแคลงงบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำแผนชุมชน และการขาดแคลงเอกสารทางวิชาการ 4) แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวคือ 4.1) จัดให้มีการประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจในเรื่องแผนชุมชนแก่ประชาชนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ 4.2) จัดให้มีการอบรมเพิ่มความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนแก่แกนนำการจัดทำแผนชุมชน 4.3) จัดอบรมผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ และบุคลากรผู้รับผิดชอบให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการจัดทำแผนชุมชนอย่างจริงจัง 4.4) จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการในการจัดทำแผนชุมชนของแต่ละชุมชน

ธนิสรา สุภายี (2552) ศึกษาเรื่องปัจจัยส่งเสริมคุณภาพการวางแผนชุมชนในอำเภอเมืองลำพูน พบว่า 1) ปัจจัยด้านผู้นำชุมชน ประชาชน และกลไกภาครัฐ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การวางแผนชุมชนมีคุณภาพในระดับมาก 1.1) ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีศักยภาพในด้านความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ ตัดสินใจได้ และเป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมนำประชาชนเข้าร่วมกระบวนการวางแผนชุมชน 1.2) ส่วนประชาชนเป็นพลังสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมให้เกิดกระบวนการวางแผนชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และสนใจเข้าร่วมเวทีประชาคม เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความรู้คิดวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน 1.3) ด้านกลไกภาครัฐ เป็นปัจจัยภายนอกที่เข้าไปเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความรู้ ความสามารถในการกระตุ้นให้ชุมชนจัดเวทีประชาคมเพื่อวางแผนชุมชน 2) การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้แผนชุมชนมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก โดยประชาชนควรเข้าไปร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดทำแผนชุมชน 3) ปัญหาอุปสรรคในการวางแผนชุมชนให้มีคุณภาพ คือ ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจไม่เพียงพอ โดยคิดว่าการวางแผนชุมชนเป็นเรื่องของรัฐและผู้นำ

ชุมชนเท่านั้น จึงไม่ให้ความสนใจเข้าร่วมเท่าที่ควร ในส่วนของภาครัฐขาดการประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการเรียนรู้ในความสำคัญของแผนชุมชนแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่ภาครัฐ มีภาระงานตามบทบาทหน้าที่มาก จึงทำให้การติดตามประเมินผลในแต่ละขั้นตอนของการจัดทำแผนไม่จริงจัง ด้วยเหตุผลเหล่านี้ทำให้แผนชุมชนขาดคุณภาพ

ชฎาพร กมลกิจไพศาล (2553) ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคกจังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า 1) กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว มีจำนวน 4 ขั้นตอนได้แก่ 1.1) ขั้นตอนวิเคราะห์ชุมชน 1.2) ขั้นตอนการวางแผน 1.3) ขั้นตอนการดำเนินการ และ 1.4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล 2) แผนชุมชนได้แบ่งแผนงานแบ่งออกเป็นแผนพึ่งตนเองแผนความร่วมมือ และแผนขอรับการสนับสนุน 3) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ชาวบ้านมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนระดับมากในขั้นตอนการวิเคราะห์ชุมชน โดยให้ข้อมูลปัญหาและความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ขั้นตอนการวางแผนใช้วิธีประชุมประชาคมให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์และโครงการของชุมชน ขั้นตอนการดำเนินการผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ประสานกับหน่วยงานสนับสนุน ชาวบ้านจะเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมหรือเป็นสมาชิกโครงการ และขั้นตอนการติดตาม และการประเมินผลชาวบ้านมีส่วนร่วมน้อยส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ติดตามและรายงานผล และ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ ขาดการเตรียมความพร้อม การจัดลำดับความสำคัญของปัญหามีน้อย การกำหนดเป้าหมายและทิศทางพัฒนาไม่ชัดเจน การวิเคราะห์ความสอดคล้องของโครงการไม่ชัดเจนความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่มีน้อย และการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลน้อยดังนั้นจึงควรส่งเสริมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน ให้วิเคราะห์ความสำคัญและเชื่อมโยงได้พร้อมกับปรับปรุงแผนเป็นรายปีและบูรณาการแผนของหน่วยงานในพื้นที่

สุพิชญา พยัคฆ์เกรง (2553) ศึกษาเปรียบเทียบการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติของภาคีการพัฒนาอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผลการศึกษาระดับการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติของภาคีการพัฒนา ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 7 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้านคือ ด้านการเรียนรู้ร่วมกันขององค์กร และด้านการนำ แผนชุมชนไปใช้ประโยชน์ขององค์กร ส่วนผลการเปรียบเทียบการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติระหว่างภาคีการพัฒนาต่างหน่วยงาน และต่างสถานภาพ ในภาพรวม พบว่า ภาคีการพัฒนาต่างหน่วยงาน และต่างสถานภาพ มีการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติขององค์กรไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาในรายด้าน พบว่าด้านกิจกรรมในแผนชุมชนสอดคล้องกับแนวเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการนำแผนชุมชนไปใช้ประโยชน์ของภาคีการ

พัฒนาต่างหน่วยงาน มีการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

นิภา อมรวงูร (2553) ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลเมืองพิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร พบว่า 1) ประชาชนมีส่วนร่วมของการจัดทำแผนชุมชนน้อยมาก และไม่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของการจัดทำแผนชุมชน เพราะไม่เข้าใจเรื่องแผนชุมชนและกระบวนการจัดทำแผนชุมชน 2) แนวทางในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมของการจัดทำแผนชุมชน คือ เทศบาลต้องเพิ่มช่องทางให้เข้าถึงประชาชน เพื่อรับทราบข้อมูลของชุมชน โดยผ่านเว็บไซต์ การออกพบปะประชาชน และการออกแบบสอบถาม เพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการจัดทำแผนชุมชน โดยเผยแพร่ข่าวสารถึงชุมชนและรับฟังผลการตอบรับของทุกชุมชน อย่างต่อเนื่อง ต้องมีการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ การร่วมประชุม การประชาสัมพันธ์ผ่านสมาชิกสภา การติดต่อทางเว็บไซต์เทศบาล การให้ความรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่องให้กับผู้นำทุกกลุ่มในชุมชน

เครือวัลย์ ทาแดง (2554) บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในกระบวนการการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อบทบาทการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพของ อสม. ได้แก่ เพศ, อายุ, การเคยได้รับการอบรมการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ, การมีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, การเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน, การไม่มีตำแหน่งอื่นทางสังคม และแรงสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์กับบทบาทการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.005 ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพที่พบบ่อย คือ 1) ขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชน 2) งบประมาณวัสดุ อุปกรณ์ ในการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพไม่เพียงพอ 3) อสม. ขาดความรู้ด้านการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ ส่วนข้อเสนอแนะคือ ประการแรกให้มีการจัดการประชุมชี้แจงรายละเอียดการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบโดยทั่วถึง ประการที่สองให้มีการอบรมเพิ่มศักยภาพแก่ อสม. ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ และ ประการสุดท้ายให้ส่วนราชการจัดสิ่งสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ เพิ่มเติมให้เพียงพอ

กิตติกานต์ ใจคำ (2554) ศึกษาเรื่อง บทบาทคณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก ปัญหาอุปสรรคของบทบาทคณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน แต่ละขั้นตอนคณะกรรมการยังไม่ให้ความสำคัญต่อการจัดทำแผนชุมชน ในการร่วมปฏิบัติเกิดความเบื่อหน่ายการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน

เนื่องจากเคยเสนอแผนงาน กิจกรรม โครงการไปแล้วไม่ได้รับการตอบสนองหรือทำตาม เพราะงบประมาณของเทศบาลไม่เพียงพอ และไม่ค่อยมีเวลาว่างเนื่องจากต้องประกอบอาชีพการเกษตร และรับจ้าง การเข้าร่วมทำให้ขาดรายได้ อีกประการคือขาดความสำนึกร่วมรับผิดชอบการมีจิตบริการสาธารณะ ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการแก้ไขดังนี้ บริหารจัดการเชิงรุกออกชุมชน สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คณะกรรมการชุมชน เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ประโยชน์ในการจัดทำแผนชุมชน และผลที่ได้รับจากการจัดทำแผนชุมชน เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน เป็นประจำทุกปี และสนับสนุนงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารการจัดการของคณะกรรมการชุมชน การจัดอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้บริหารท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เทศบาล และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนชุมชน ให้เล็งเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการจัดทำแผนชุมชนอย่างจริงจัง และประชาสัมพันธ์เสียงตามสายให้ประชาชนในชุมชนทราบอย่างต่อเนื่อง ให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อเกิดการตื่นตัว ในการจัดทำแผนชุมชนและมีความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนเป็นเป้าหมายทิศทางการพัฒนาชุมชน คณะกรรมการชุมชนต้องสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเอง

งานวิจัยต่างประเทศ

Rennie (1995) ศึกษาเรื่องการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการดำรงชีวิตแบบยั่งยืน พบว่า จุดเริ่มต้นของ IISD (สถาบันระหว่างประเทศที่ดำเนินการให้คำแนะนำนโยบายในด้านต่างๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน) ตามแนวทางการดำรงชีวิตแบบยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้กลยุทธ์การปรับตัวเพื่อลดภาวะขาดแคลน แนวทางนี้ถือว่าชุมชนเป็นทั้งผู้กระทำและเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง และชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างมากและมีความรู้อย่างมากเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาของตนเอง แนวคิดนี้นับว่าปัญหาความยั่งยืนในด้านความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคมของประชาชน การปกครองและนโยบายรวมทั้งความเชื่อมโยงของสิ่งเหล่านี้ แนวทางนี้ใช้การสร้างเสริมพลังอำนาจมากกว่าการให้สวัสดิการ การเพิ่มผลิตภาพของระบบการดำรงชีวิตที่เป็นอยู่ และสร้างโอกาสใหม่ๆอย่างยั่งยืน แนวทางการดำรงชีวิตแบบยั่งยืนเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเสริมพลังอำนาจของชุมชน ที่ช่วยในการสร้างตัวชี้วัดเพื่อวัดการพัฒนาในระบบการดำรงชีวิตและความยั่งยืนของระบบเหล่านี้

Aziz et.al (2013) ศึกษาเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเป็นวิธีการสร้างเสริมพลังอำนาจสตรี พบว่าการสร้างเสริมอำนาจสตรีได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือเพื่อการบรรลุซึ่งสิทธิ สุขภาพ และการพัฒนาของสตรี ความสำเร็จของการสร้างเสริมอำนาจสตรี ซึ่งเป็น

เป้าหมายสุดท้ายหรือเป็นการเริ่มต้นกระบวนการจำเป็นต้องใช้วิธีการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการดำเนินการเชิงผลักดัน หน่วยงานวิทยาศาสตร์สุขภาพชุมชน (The Community Health Sciences Department -CHS) ของมหาวิทยาลัย Aga Khan University Karachi ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแบบ 5 องค์ประกอบ (five-component study) (ใน 4 ประเทศเอเชีย) ที่มีชื่อโครงการว่า ‘การสร้างเสริมพลังอำนาจสตรีในบริบทมุสลิม -Women’s Empowerment in Muslim Contexts’ (WEMC) ได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมพลังอำนาจสตรี การทำงานกับชุมชนประกอบด้วย การสะท้อนคิด การวิเคราะห์ และการปฏิบัติ ไม่เพียงเพื่อสร้างความรู้เท่านั้น แต่รวมไปถึงการให้ความรู้ การพัฒนาจิตสำนึกให้รักตัวเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และการขับเคลื่อนเพื่อดำเนินการ เราปรับใช้เครื่องมือประเมินท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม [participatory rural appraisal (PRA) tools] เพื่อศึกษามุมมองและการสะท้อนคิดของสตรีในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ของพวกเขา และความต้องการของชุมชนเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจ ทัศนสุขภาพ สุขภาพจิต อนามัยการเจริญพันธุ์ ภาระงานประจำวัน การเข้าถึงทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการกระทำความรุนแรงต่อสตรี ประสพการณ์ของเราแสดงในรูปแบบของโมเดล 5 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเสริมพลังอำนาจสตรี ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการสืบเสาะภาคสนาม (field inquiry) การวิจัยการปฏิบัติ (analysis for action) การฝึกอบรมให้ความรู้ (advocacy training) การสนทนาด้านนโยบาย (policy dialogue) และการติดตามการปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลง (tracking action for change) การสะท้อนคิดในโมเดลนี้เป็นเครื่องมือการเรียนรู้สำหรับผู้ซึ่งทำงานในชุมชน และการปฏิรูปสังคม

Bowes (2013) ศึกษาเรื่องการประเมินผลวิธีการวิจัยแบบสร้างเสริมพลังอำนาจ : การพิจารณาการวิจัยเชิงปฏิบัติการในสตรีเอเชียใต้ พบว่า สังคมวิทยาต่อต้านลัทธิเหยียดผิว สังคมวิทยาศตรินิยม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ต่างก็ให้ความสนใจในการสร้างเสริมพลังอำนาจแก่ “กลุ่มตัวอย่างการวิจัย” บทวิจารณ์แนวคิดการสร้างเสริมพลังอำนาจตามแนวทางต่อต้านลัทธิเหยียดผิวสตรีนิยม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้นำมาใช้เพื่ออธิบายการใช้แนวคิดของ Stauss ในการศึกษาการต่อรองอำนาจในกระบวนการวิจัย และอธิบายอำนาจการต่อรอง (Power negotiation) ในกรณีศึกษาแบบสะท้อนคิดของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งดำเนินการในกลุ่มสตรีเอเชียใต้ในกลาสโกว์ กรณีศึกษานี้ประกอบด้วยการจัดตั้งโครงการที่มุ่งสร้างเสริมพลังอำนาจในตัวเอง การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่พยายามตอบสนองข้อวิตกของชุมชน และประสพการณ์ของนักวิจัย 2 คนในโครงการนี้ สรุปได้ว่า การสร้างเสริมพลังอำนาจ นอกจากจะเป็นเป้าหมายที่ต้องการโดยทั่วไปแล้ว ยังคงเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงอย่างต่อเนื่อง

Erika (2009) ศึกษาบทบาทของการกำหนดวิสัยทัศน์ในการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการวางแผนชุมชน: กรณีศึกษาของเขตอัลเลน มลรัฐอินเดียน่า โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ความคิดเห็นกลุ่มใหญ่ และการสำรวจโดยใช้ การสำรวจผ่าน e-mail และทางโทรศัพท์ มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ เพื่อศึกษาการใช้วิธีกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชนเป็นเทคนิคหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อพัฒนาแผนชุมชนที่ครอบคลุม ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมหลักแสดงข้อค้นพบที่เหมือนกันเป็นส่วนใหญ่เช่นเดียวกับกรณีศึกษาที่อ้างไว้ในกรณบททวนวรรณกรรม ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มองในแง่ดีเกี่ยวกับการใช้วิธีกำหนดวิสัยทัศน์ในการรวบรวมความคิดเห็นของประชาชน และส่วนใหญ่เป็นผู้สามารถวางแผนชุมชนได้หรือทำงานด้านการวางแผนชุมชนได้ ในขณะที่ทุกคนพอใจกับแนวคิดการกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชน แต่มีความไม่พึงพอใจกับผลลัพธ์บางประการ เป็นไปได้ว่าหากการศึกษาครั้งนี้มีบุคคลธรรมดาเข้าร่วมมากขึ้น น่าจะแสดงให้เห็นความไม่พึงพอใจมากกว่านี้ ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Shipley และคณะ (2004) ที่พบว่าผู้ปฏิบัติในการวางแผนชุมชนและผู้อำนวยการความสะอาดก่อนข้างพอใจกับการกำหนดวิสัยทัศน์ ในขณะที่ผู้เข้าร่วมพึงพอใจน้อยกว่า และสอดคล้องกับ Lee Uyesugi & Shipley (2005) ที่ว่าบุคคลมีความพึงพอใจกับกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ ผู้ให้สัมภาษณ์ 4 รายระบุว่าแผนชุมชนสุดท้ายน่าจะชัดเจนกว่านี้ ประโยชน์ของการกำหนดวิสัยทัศน์สามารถวัดได้จากประสิทธิผลของแผนชุมชน จากบทสรุปสำหรับผู้บริหารของแผน Plan-it Allen! แผนชุมชนที่ครอบคลุมเป็นแนวทางสำหรับแก้ปัญหาการใช้และพัฒนาพื้นที่ ในขณะที่การศึกษาครั้งนี้พบว่าวิสัยทัศน์ที่รวบรวมกระบวนการวางแผน Plan-it Allen! ได้นำมาบรรจุไว้ในแผน ซึ่งยังเร็วเกินไปที่จะบอกได้ว่าแผนจะประสบความสำเร็จได้จริงหรือไม่ในการแก้ปัญหาการใช้และพัฒนาพื้นที่ ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งรู้สึกว่แผนชุมชนนี้ล้มเหลวเพราะไม่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาในเขตนี้ แต่ส่วนใหญ่ยังคงมองในแง่ดีเกี่ยวกับแผนชุมชนและสามารถมีอิทธิพลต่อการเติบโตและพัฒนาในอนาคตของเขตนี้ ผลการวิจัยพบว่า 1) ได้วัตถุประสงค์แสดงทิศทางนโยบายที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้นและช่วยสร้างกลยุทธ์การพัฒนา กลยุทธ์จะเป็นรายละเอียดการดำเนินการที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการและข้อกำหนดของแผนรวมและคำอธิบายเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) ในแผนชุมชนของอินเดียน่าต้องประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) การระบุวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาในอนาคต 2.2) การระบุนโยบายการพัฒนาการใช้พื้นที่ 2.3) การระบุนโยบายการพัฒนาเส้นทางสาธารณะ สถานที่สาธารณะ พื้นที่สาธารณะ โครงสร้างและสาธารณูปโภค 3) แผนชุมชนต้องสามารถคาดการณ์ความต้องการของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ชุมชน 20 ปี และกำหนดนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย มิใช่แผนรวมอำนาจของรัฐ แผนโครงการ แผนการเงินหรือแผนธุรกิจ และควรปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันทุกๆ 5 ปี 4) ประโยชน์ของ

การแผน มีดังนี้ มีวิสัยทัศน์ชุมชนที่ชัดเจนที่เกิดจากชุมชน แสดงถึงค่านิยม เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชุมชน มีนโยบายที่เป็นปัจจุบันซึ่งเน้นการส่งเสริมการพัฒนาทางกายภาพและเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน เป็นการเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันในอนาคต เป็นการสงวนรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนตนเอง เป็นแนวทางสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถประยุกต์ใช้การวางแผน เพื่อการพัฒนาชุมชน และสร้างแนวคิดใหม่ๆ

Hall (2010) บทบาทการปฏิบัติ และศักยภาพของเทศบาลและชุมชนชนบทในการเข้าร่วมการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มย่อย , การสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง , การถอดเรื่องเล่า , การจัดเวทีประชาคม และการวิเคราะห์เอกสาร มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1. เพื่อวิเคราะห์และตีความแนวคิดบางอย่างจากทฤษฎีการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการตัดสินใจในเทศบาลชนบท 2. เพื่ออธิบายและตีความบทบาทการปฏิบัติ และศักยภาพของเทศบาลชนบทและชุมชนในการวางแผนพัฒนาชุมชน 3. เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องเชิงอธิบายของแนวคิดการพัฒนาชุมชนในการวางแผนพัฒนาชุมชน 4. เพื่อระบุปัจจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับทฤษฎีการพัฒนาชุมชน การวางแผนและการปฏิบัติด้านการพัฒนาในชุมชนชนบท การศึกษาครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ภายในวาทกรรมการพัฒนาชุมชน แนวคิดการสร้างความร่วมมือร่วมใจ การมีส่วนร่วม อำนาจ และองค์กร เป็นหัวใจสำคัญของทฤษฎีพัฒนาชุมชน มีการตีความแนวคิดเหล่านี้เกี่ยวกับการวางแผนและการตัดสินใจของเทศบาลชนบท กรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นจากรวบรวม ได้นำมาใช้เพื่อตีความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มจากการวางแผนพัฒนาชุมชน 3 กรณี ในเขตฮาลิเบอร์ตัน ออนตาริโอ จากนั้นอธิบายรายละเอียดและตีความบทบาทและการปฏิบัติของเทศบาลและชุมชนชนบทในการวางแผนพัฒนาชุมชน จากการวิเคราะห์ดังกล่าว การตีความเพิ่มเติมระบุว่า มีหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างคงไว้ และบั่นทอนศักยภาพของเทศบาลและชุมชนชนบทในการเข้าร่วมการวางแผนพัฒนาชุมชน แนวคิดการพัฒนาชุมชนอธิบายข้อค้นพบในการวางแผนแต่ละกรณีและมีอำนาจเชิงอธิบายในระดับที่ต่างกันไปในกรณีศึกษา และได้ข้อสรุปเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนและอำนาจเชิงอธิบาย ดังนี้ 1) ผลการศึกษายืนยันว่าทฤษฎีพัฒนาชุมชนของ Bhattacharyya โดยอิง Hustedde & Ganowicz มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติ ทฤษฎีของ Bhattacharyya อยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่าชุมชนคือความเป็นปึกแผ่นและการพัฒนาคือองค์กร กล่าวคือความเป็นปึกแผ่นเป็นปัจจัยเบื้องต้นสำหรับองค์กร และต่างก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน Bhattacharyya ซึ่งให้เห็นว่าการพัฒนาชุมชนสร้างความเป็นปึกแผ่นและองค์กร โดยยึดหลักปฏิบัติ 3 ข้อ คือ การช่วยเหลือตนเอง การรับรู้ความต้องการ และการมีส่วนร่วม ทฤษฎีพัฒนาชุมชนเป็นการศึกษาด้านเหตุโดยการกำหนด

วิธีดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว จุดมุ่งหมายหรือเหตุผลของการพัฒนาจึงมีอิทธิพล และปรับเปลี่ยนการปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้องตลอดกระบวนการพัฒนา 2) ผลการศึกษาแสดงว่าการพัฒนาชุมชนตามลักษณะของแนวคิดการสร้างควมหมายร่วมกัน การมีส่วนร่วม อำนาจ และองค์กรสามารถช่วยอธิบายความสัมพันธ์ของเหตุและผลระหว่างกระบวนการวางแผนพัฒนากับผลลัพธ์การวางแผนพัฒนา กระบวนการที่ไม่เปิดเวทีเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอภิปรายอย่างมีความหมายเกี่ยวกับประเด็นสำคัญด้านการวางแผนและการพัฒนา เพื่อสร้างความหมายร่วมกันและความเป็นปึกแผ่น ย่อมส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง และศักยภาพอันจำกัดขององค์กรและชุมชน แนวคิดจากทฤษฎีพัฒนาชุมชนดังกล่าวนี้ สามารถช่วยอธิบายกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชน และเป็นแนวทางแก่นักวางแผนชุมชนและนักวิชาการพัฒนาชุมชนในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและองค์กร 3) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าทฤษฎีเรื่องทุนทางสังคมและระบบการจัดการมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติด้านพัฒนาชุมชน งานวิจัยหลายเรื่องแสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างทุนทางสังคมกับรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ การเข้าร่วมของประชาสังคมจะช่วยสร้างทุนทางสังคม กล่าวคือ มีอุปทานเพิ่มขึ้นตามการใช้ และลดลงหากไม่ใช้ ทฤษฎีสามารถให้แนวทางแก่รัฐบาลท้องถิ่นในแง่ของการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนเพื่อประโยชน์ของประชาชน งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าสังคมแบบมีส่วนร่วมทำงานได้ดีกว่าเพื่อให้รัฐบาลมีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ และมีประสิทธิภาพ ซึ่งช่วยให้บรรลุเงื่อนไขเกี่ยวกับความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ จากผลการวิจัยสรุปว่าชุมชนชนบทเป็นสถานที่ที่มีความหลากหลาย มีทรัพยากรสินหลายอย่าง และที่สำคัญที่สุดคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน สถานที่และพื้นที่ชนบทมีปัญหาลเฉพาะที่ต้องให้ความสนใจในแง่ของการวางแผนและการพัฒนา กรอบโครงสร้างทางกฎหมายและขั้นตอนการวางแผนโดยตัวมันเองแล้วมิใช่การวางแผนชุมชนแต่แสดงถึงมิติทางกายภาพของการพัฒนา และจึงมีวิธีการอันจำกัดในการแก้ปัญหาเชิงกลยุทธ์ของชุมชนโดยรวม

Victoria (1998) ศึกษาศักยภาพของการวางแผนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อลดความยากจนในเขตเมือง: กรณีศึกษาเมืองกอนโดลาญ ใน ยอกยาคาต้า, อินโดนีเซีย โดยมีคำถามการวิจัย 2 ประเด็นคือ 1) อะไรคือศักยภาพของการวางแผนชุมชน (การวางแผนที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นเพื่อตนเอง การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิปฏิบัติกรวางแผน) เพื่อบรรเทาความยากจนในเมือง 2) อะไรคือกระบวนการที่ผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นนำมาใช้ในการวางแผนชุมชนเพื่อบรรเทาความยากจนในเมือง ผลการวิจัยพบว่าผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นสร้างกรอบความคิดความยากจนในแง่ของภาวะขาดแคลนในหลายมิติ และเพื่อจุดมุ่งหมายของการวางแผนชุมชน จึงระบุข้อบ่งชี้ของความยากจน 3 ด้าน เพื่อการบรรเทาความยากจน ได้แก่ (1) ความไม่มั่นคงของการถือครองที่ดิน (2) ขาดการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน และ (3) ขาดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและเอกสารเพื่ออ่าน จาก

การวิเคราะห์ความพยายามในการวางแผนชุมชนในพื้นที่เหล่านี้ การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นพื้นที่ทางสังคมหลายด้านอันเป็นช่องทางให้แก่โอกาสและปัญหาอุปสรรคของความพยายามบรรเทาความยากจนของชุมชน สรุปได้ว่าศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นในการค้นหาพื้นที่เหล่านี้ บางครั้งต้องอาศัยนักกิจกรรมชุมชนเพื่อกำหนดพื้นที่ที่มีอยู่ สร้างพื้นที่ใหม่ และ/หรือละทิ้งพื้นที่ซึ่งพิจารณาแล้วว่าใช้ประโยชน์ไม่ได้ และพบว่าผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นเข้าร่วมในการวางแผนชุมชนในลักษณะที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ในโมเดลการมีส่วนร่วมของพลเมืองทั้งในการรวมตัวและการขับเคลื่อนทางสังคม รูปแบบใหม่ของการมีส่วนร่วมของพลเมืองเช่นนี้ ซึ่งหมายถึง 'การให้อำนาจในทางปฏิบัติ' เป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ มีต้นกำเนิดในระดับรากหญ้า และมีวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม (ตรงข้ามกับการเมือง) โดยสรุป ตัวอย่าง 3 เรื่องของการวางแผนชุมชนที่นำมาวิเคราะห์ แสดงให้เห็นว่าผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นมีภูมิปัญญาอันเป็นประโยชน์ต่อการบรรเทาความยากจนในระดับชุมชน แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนเรื้อรังในระดับครัวเรือน โฉนดของนัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ ข้อค้นพบนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า นอกเหนือจากการวางแผนชุมชนแล้ว จำเป็นต้องมีเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคมที่พึ่งพาได้ หากต้องการลดความยากจนระดับครัวเรือนได้อย่างยั่งยืนในอนาคต ข้อเสนอแนะมีดังนี้การวางแผนชุมชนที่ไม่สามารถเจาะลึกไปในพื้นที่ระดับจุลภาคของครัวเรือนและบรรเทาความยากจนเรื้อรัง ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาแสดงถึงสถานะแวดล้อมที่ดีที่สุดที่เป็นไปได้ในหลายๆด้านเพื่อพัฒนาการวางแผนชุมชน เป็นชุมชนที่ยึดเกาะกัน ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีประวัติศาสตร์และผลประโยชน์ร่วมกัน และเต็มไปด้วยนักกิจกรรมที่มีภูมิปัญญา มีความสามารถและสร้างสรรค์ที่มุ่งมั่นพัฒนาสุขภาวะของผู้อยู่อาศัย ผู้วิจัยคิดว่ากรณีศึกษาชี้ให้เห็นว่าการวางแผนชุมชนตอบสนองความต้องการเฉพาะในระดับชุมชนได้เป็นอย่างดี เป็นต้นว่า สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เสื่อมโทรม ขาดการดูแลสุขภาพ และการเข้าถึงไม่ถึงเอกสารสำหรับอ่าน เหล่านี้ล้วนเป็นข้อบ่งชี้สำคัญของความยากจนในระดับชุมชน

Sharon (1998) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและการวางแผนการออกแบบการให้บริการสำหรับเด็กและครอบครัวในทางตะวันตกเฉียงใต้อัลเบอร์ต้า โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสำรวจและใช้เอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ใช้ในการออกแบบบริการสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวในตะวันตกเฉียงใต้อัลเบอร์ต้า 2) การประเมินผลของความพยายามในการทำงานร่วมกันดำเนินการโดยผู้มีส่วนร่วมของชุมชนในระหว่างกรริเริ่มดำเนินการ ผลการวิจัยพบว่า รัฐบาลอัลเบอร์ต้า ขาดแคลนในกลยุทธ์ด้านการประสานงาน โดยรวมสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายความว่าองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการการวางแผนและการดำเนินการมีการทุจริตและถูกทะเลาะจากการตรวจสอบจาก

ประชาชน การขาดการสนับสนุนจากทางการเมืองที่ชัดเจน ในการส่งเสริมการวางแผนการบริการแบบบูรณาการ หมายความว่า เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐที่ให้บริการเด็ก ไม่มีการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการ ทำให้คนในชุมชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาลเกี่ยวกับการให้เข้ามามีส่วนร่วม ส่วนประเด็นกระบวนการก่อให้เกิดปัญหาในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น คือการขาดคำอธิบายที่ชัดเจน ทำให้มีความสับสนในการวางแผนชุมชน ในเรื่องบทบาทและความรับผิดชอบ ทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ผู้เข้าร่วม นอกจากนี้การที่มีมาตรการวัดผลที่หลากหลาย อาจทำให้เกิดการว่าจ้างในการปรับปรุงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่นำมาใช้ และเสริมสร้างความร่วมมือที่เกิดขึ้น แม้ว่าคำแนะนำในงานวิจัยนี้เจาะจงไปยังการออกแบบวางแผนการให้บริการเด็ก แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ประยุกต์ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการและการวางแผนการทำงานร่วมกัน

Samantha (2001) ศึกษาการวางแผนชุมชนและการพัฒนาชุมชนในเกาะ ฟรินซ์ เอ็ดเวิร์ด. โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดย การสำรวจ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงานการประชุมของสมาชิก, การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้ คือ 1. เพื่อศึกษาการวางแผนและการพัฒนาชุมชนในเกาะฟรินซ์ เอ็ดเวิร์ด เพื่อให้เข้าใจว่ามีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างไรในจังหวัดนั้นและในที่อื่น มีความเชื่อมโยงหรือไม่และอย่างไร และผลกระทบที่มีร่วมกันหรือแยกกันต่อชุมชนบนเกาะ 2. เพื่อศึกษาโมเดลการวางแผนทั้ง 2 แบบ ที่จะนำมาใช้เพื่อกำหนดเกณฑ์และคุณลักษณะของกระบวนการวางแผนที่ช่วยในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการของสำนักพัฒนาชุมชนกับวิถีปฏิบัติในการวางแผนของเกาะฟรินซ์ เอ็ดเวิร์ด มีความแตกต่างกัน ถึงแม้จะมีข้อเท็จจริงพบว่าหลายๆโครงการจะคล้ายคลึงกัน เช่น โครงการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ โครงการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และโครงการสาธารณะ ซึ่งโดยพื้นฐานมีความคล้ายคลึงกัน 2) การเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการของสำนักพัฒนาชุมชนกับการวางแผนชุมชน แสดงให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้อย่างมากที่จะพบความสัมพันธ์อย่างมากระหว่างทั้งสองกระบวนการ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในแง่ของการวางแผนและการพัฒนาชุมชน ในด้านการบูรณาการการวางแผนระยะยาวของเกาะกับกระบวนการของสำนักพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกัน รูปแบบการพัฒนาที่มีอยู่เป็นเครื่องมือสำหรับดำเนินกระบวนการที่กำลังดำเนินอยู่แล้ว ยกเว้นด้านกฎระเบียบและการมุ่งเน้นเป้าหมายระยะยาว จะเห็นได้ว่าความเชื่อมโยงดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญ 3) การตรวจสอบการพัฒนาชุมชนและการวางแผนชุมชนของเกาะฟรินซ์ เอ็ดเวิร์ด เปิดโอกาสให้มีการพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องต่างๆโดยนักวางแผนและนักพัฒนาชุมชนทั้งในจังหวัดและในชุมชนที่ใหญ่ขึ้น ดังนี้ 3.1) ชุมชนบนเกาะได้รับการตอบสนองและสนับสนุนอย่างไรบ้างจากรัฐบาล 3.2) เป็นไปได้มากน้อยเพียงใดที่

พวกเขาจะสามารถกำหนดไว้ในมือของตนเอง ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจลักษณะการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ 3.2) ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาชุมชนกับการวางแผนข้อสรุปหลายแบบเกี่ยวกับความเชื่อมโยงโดยทั่วไประหว่างการพัฒนาชุมชนกับการวางแผน และนัยที่เกี่ยวข้อง 4. ในทางปฏิบัติ ทั้งสองกระบวนการไม่ประสานงานกัน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะปัจจุบันกระบวนการพัฒนาชุมชนมีอายุค่อนข้างสั้น ชุมชนที่เข้าร่วมมิได้เข้าไปเกี่ยวข้องนานพอที่จะถึงระยะการควบคุม มีหลายชุมชนและหลายพื้นที่ที่ไม่มีประสบการณ์มากนักกับกระบวนการปกครองท้องถิ่นหรือปกครองตนเอง ดังนั้นจึงค่อนข้างไม่วิตกหรือสนใจในการวางแผนหรือควบคุมในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจึงไม่มีเหตุผลที่ต้องคำนึงถึงว่าเครื่องมือดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการอย่างไร แต่เห็นได้ชัดว่าอายุของกระบวนการพัฒนาชุมชนมิใช่อุปสรรคเดียวสำหรับความพยายามเพื่อให้ร่วมมือมากขึ้น ผลของการมี 2 กระบวนการแยกกันก็คือการพัฒนาชุมชนการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นในด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่ง เทศบาลจ้างนักวางแผนเพื่อสร้างแผนทางการและเทศบัญญัติ โดยแทบไม่มีหรือไม่มีประสานกันระหว่างทั้งสองฝ่าย

Low (2006) ศึกษาการวางแผนชุมชนในชุมชนชนบทของหมู่บ้านกรณีศึกษาเฟาสต์ ด้วยการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ Key Informant, และการสำรวจ. จากการศึกษาเอกสารพบว่า ชุมชนชนบทอัลเบอร์ตาเผชิญปัญหาที่แตกต่างกันกว่าชุมชนเมืองรวมทั้งการสูญเสียของการให้บริการที่เป็นประโยชน์ สำหรับวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ คือการร่างองค์ประกอบที่สำคัญที่ประกอบด้วยแผนชุมชน (แผนโครงสร้างพื้นที่ในชุมชน) ซึ่งมีแนวคิดเบื้องต้น มาจากความต้องการของชุมชนโดยผ่านการวิเคราะห์และขั้นตอนการออกแบบของกระบวนการ เพื่อผลลัพธ์สุดท้ายของแผนโครงสร้างพื้นที่ในชุมชน เพื่อให้บริการที่ดีที่สุดของชุมชน การวิจัยครั้งนี้ มีสองประเด็นหลัก ประเด็นแรกคือผลลัพธ์ที่ได้จากเงินสมทบของโครงการวิจัยที่ส่งผลในการพัฒนาของแผนโครงสร้างพื้นที่สำหรับหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งเฟาสต์ในเทศบาลตำบลแห่งทะเลสาบใหญ่ ประการที่สองคือการตรวจสอบเชิงลึกของกระบวนการการวางแผนชุมชนที่ถูกนำมาใช้เพื่อเน้นขั้นตอนหลักที่ก่อตัวขึ้นจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นที่ในชุมชน ประเด็นสำคัญของการศึกษานี้ คือข้อเสนอแนะ ที่ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนในอนาคตของชุมชนในชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศบาลตำบลแห่งทะเลสาบใหญ่ ได้แก่ 1) เจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องมีรายละเอียดชุมชนที่ระบุปัญหาต่างที่ได้รับการพบผ่านแผนชุมชน แผนชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นมาใช้แก้ปัญหาก็ถูกระบุ เช่น การส่งเสริมการจัดหาที่อยู่อาศัยที่ราคาไม่แพง การตรวจสอบประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ส่งเสริมบริการด้านการป้องกันเหตุฉุกเฉินที่อาจจะเกิดขึ้นเพิ่มการบริการและส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาสำหรับหมู่บ้านเล็ก ๆ 2) แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของแผนชุมชน ควรจะนำมากำหนดบทบาทพิเศษในนโยบายของรัฐ เพื่อประสิทธิภาพของ

การวางแผนในอนาคต ซึ่งเป็นขั้นตอนเริ่มต้นของแผนการพัฒนา 3) การมีแผนชุมชนจะเป็นแนวทางให้ภาครัฐสามารถให้ความช่วยเหลือในอนาคตเมื่อแผนได้รับการรับรอง

Meghan (2008) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลในการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐบาลในวางแผนชุมชน : กรณีศึกษาบทเรียนที่ได้รับจากการโพสต์แคทรินามิสซิชชิปปี้ วัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) การพัฒนาของความร่วมมือแนวตั้งระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นและรัฐ 2) ความร่วมมือในแนวนอนระหว่างรัฐบาลท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่าระบบความสัมพันธ์ทั้งแนวตั้งและแนวราบส่งผลต่อความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและชุมชนท้องถิ่น โดยสัมพันธ์แนวราบชุมชนจะให้ความร่วมมือมากกว่า การเกิดวิกฤติขึ้นในชุมชนจะส่งผลให้เกิดการทำงานร่วมกันเพิ่มมากขึ้น ผลจากการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง พบว่า หนี้สิน อารมณ์ และความคิดเห็น ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมดำเนินงานวางแผนชุมชน จากการสังเคราะห์เอกสารพบว่า ทุกทฤษฎีให้ความสำคัญกับผู้ปฏิบัติงาน ศักยภาพชุมชน ความไว้วางใจ และความเป็นผู้นำ เป็นปัจจัยที่มีคืออิทธิพลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐบาล ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า ปัจจัยด้านลักษณะของผู้ปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อการทำงานร่วมกันในการวางแผนในระดับสูง ปัจจัยด้านความเสมอภาคของอำนาจมีอิทธิพลต่อการทำงานร่วมกันในการวางแผนในระดับปานกลาง ประเด็นของปัญหาที่มีอิทธิพลต่อการทำงานร่วมกันในการวางแผนในระดับต่ำ นอกจากนี้ยังพบว่า งบประมาณ ความรู้เกี่ยวกับการวางแผน ค่านิยมและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลสำคัญในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาล ส่วนการเป็นผู้นำแบบการอำนวยความสะดวก และความสัมพันธ์ในชุมชนแบบการพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีความสำคัญต่อการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมือในการวางแผน

6.3 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยทำการสรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน โดยใช้ตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

ผู้แต่ง	ปี	วิธีการและเครื่องมือ	ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ศิริขวัญ อุทา	2548	วิจัยเชิงคุณภาพ	ผู้จัดทำแผนชุมชน	<p>-พบว่า ขั้นตอนและเทคนิคในการจัดทำแผนชุมชนในขั้นตอนแรกคือ การคัดเลือกแกนนำก่อนเข้าร่วม</p> <p>นอกจากนี้ หากผู้นำไม่เข้าใจและให้ความสำคัญ ทำให้การสื่อสารต่อไปยังบุคคลเพื่อมาร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนมีน้อยลง และ การสร้างแกนนำก่อนเข้าร่วมด้วยการศึกษางานชุมชนที่ประสบความสำเร็จ</p> <p>-อุปสรรคต่อการทำแผนชุมชนคือ ไม่มีการตั้งทีมงานอย่างเป็นทางการ และชัดเจน ซึ่งทำให้ชุมชนขาดความกระตือรือร้นในการผลักดันแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติจริงได้</p> <p>-การเพิ่มทักษะในการสื่อสารประสานงานที่มีประสิทธิภาพทั้งภายในชุมชนและภายนอก และกลไกการขยายข้อมูลข่าวสาร เพราะถ้าผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนชุมชนขาดสิ่งนี้ไป ทำให้ข้อมูลกระจุก</p>
เสาวลักษณ์ ลีศิริวงศ์	2548	วิจัยเชิงคุณภาพ -การสัมภาษณ์เชิงลึก วิจัยเชิงปริมาณ -แบบสอบถาม	-ผู้นำชุมชน -แกนนำทำแผนชุมชน จำนวน 5 ตำบล จังหวัดพิษณุโลก	พบว่าปัญหาในภาพรวมของกระบวนการจัดทำแผนชุมชนมีดังนี้ ปัญหาการจัดเวทีศึกษาข้อมูล ปัญหาในการกำหนดแผนและบริหารจัดการจากผู้นำ/ประชาชนในชุมชน ปัญหาขาดบุคลากรและหน่วยงานจากภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนชุมชน
ศุภชัย เทพบุตร	2550	การวิจัยและพัฒนา -แบบสำรวจความพึงพอใจ -แบบทดสอบความรู้	-แกนนำชุมชน -ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาชัย จังหวัดเพชรบุรี	พบว่า เมื่อเปรียบเทียบความรู้ หลังการทดลองใช้แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ที่สร้างขึ้น ตัวแทนชุมชนมีความพึงพอใจในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน (ต่อ)

ผู้แต่ง	ปี	วิธีการและเครื่องมือ	ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
อนุรักษ์ ลักษณะภู	2550	วิจัยเชิงปริมาณ -แบบสอบถาม	ประชาชนที่มีอายุ 18 ขึ้นไป ที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ พระนครศรีอยุธยา ประชาชนที่มีอายุ 18 ขึ้นไป ที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ พระนครศรีอยุธยา	-ปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชน การเป็นสมาชิกของกลุ่มในชุมชน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชน การรับรู้ข่าวสารและความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน -ข้อเสนอแนะว่า เทศบาลควรจะต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจังในด้านการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดยเน้นรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงประชาชนได้โดยตรงให้มากยิ่งขึ้น เช่นการทำแผ่นพับใบปลิว วารสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ไปสเคอร์ประชาสัมพันธ์ รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และกระจายเสียงไปสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง
สมาน นวลจันทร์	2551	การวิจัยเชิงสำรวจ -แบบสอบถาม การวิจัยเชิงปฏิบัติการ -การสัมภาษณ์เชิงลึก -การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและเทคนิค AIC	-ทีมปฏิบัติการขับเคลื่อนแผนชุมชน -ทีมแกนนำหมู่บ้านสว่าง หมู่ที่ 2 ตำบลนาขยง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี	พบว่า ยุทธศาสตร์ด้านการปฏิบัติจัดทำแผนชุมชน ควรสร้างความตระหนัก ความเข้าใจ ในการจัดทำแผนชุมชน อย่างชัดเจน โดยถ้าประชาชนมีความตระหนัก เข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชน จะทำให้ชาวบ้านสำนึกว่าแผนชุมชนเป็นของตนเอง
ไพบูลย์ ดาวเวียง กันและ คณะ	2551	การวิจัยเชิงปฏิบัติการ -แบบสอบถาม -การสัมภาษณ์ -การจัดประชุมกลุ่มย่อย -การศึกษาดูงาน -การวิเคราะห์ SWTO analysis	ทีมแกนนำชุมชนบ้านป่าไม้แดง หมู่ 2 ตำบลป่าป้อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่	พบว่า แผนแม่บทที่ดีต้องมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และการร่วมเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำให้เราได้ องค์ความรู้ ประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ปัญหาคือ ทีมวิจัยชาวบ้านบางคนยังไม่เข้าใจรูปแบบการดำเนินงานอย่างแท้จริง

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน (ต่อ)

ผู้แต่ง	ปี	วิธีการและเครื่องมือ	ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ทินกร ศิลาพันธ์	2551	วิจัยเชิงสำรวจ - แบบสอบถาม	- คณะกรรมการหมู่บ้าน - ตัวแทนครัวเรือนจำนวน 6 ตำบล ตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสากเหล็ก จังหวัดพิจิตร	- พบว่า ในการจัดทำแผนชุมชน ประชาชนคิดว่าแผนชุมชนเป็นเรื่องของทางราชการ ไม่ใช่หน้าที่ของชุมชนได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้าน ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชน และบทบาทของประชาชนในการทำแผนชุมชน ในขั้นตอนการเตรียมพื้นที่และเตรียมทีมงาน คือ การเป็นอาสาสมัครหรือทีมจัดทำแผนชุมชน
วิวรรณ ขันเพีย แก้ว	2551	วิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม - แบบประเมินสภาพชุมชน - แบบสอบถาม - การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม	- ผู้บริหาร อบต. - ผู้นำชุมชน ตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา	พบว่า กลยุทธ์ในการจัดทำแผนชุมชนในแต่ละระดับ ควรสนับสนุนองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของบุคคลในองค์การบริหารส่วนตำบลให้สามารถทำการพัฒนาโดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการจัดทำแผน
โกมินทร์ วังอ่อน	2552	วิจัยเชิงสำรวจ - แบบสอบถาม	- หัวหน้า/ตัวแทนครัวเรือน ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนคือด้านการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนและด้านการตัดสินใจวางแผนชุมชน ปัญหาอุปสรรคคือด้านการเตรียมความพร้อม ด้านกระบวนการ ด้านบุคลากร และด้านงบประมาณวัสดุ
สยาม วิชา พรหม	2552	วิจัยเชิงคุณภาพ - การสัมภาษณ์เชิงลึก วิจัยเชิงปริมาณ - แบบสอบถาม	- กรรมการชุมชน - เจ้าหน้าที่เทศบาล - ประชาชน ตำบลรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์	- แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนชุมชนที่จะทำให้การจัดทำแผนชุมชนมีประสิทธิภาพ คือ คณะกรรมการชุมชนที่ทำแผนควรมาจาก การคัดเลือกจากประชาชน และควรมีค่าตอบแทนเพื่อเป็นแรงจูงใจ ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างครอบคลุมทุกด้านให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพิ่มการประชาสัมพันธ์ - ในการจัดทำแผนชุมชนที่จะทำให้การจัดทำแผนชุมชนมีประสิทธิภาพ คือ ควรมีค่าตอบแทนเพื่อเป็นแรงจูงใจ
เขมภักดิ์ เย็นเปี่ยม	2552	วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ - การสัมภาษณ์เชิงลึก	คณะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำแผน ชุมชนพึ่งตนเองในแถบภาคกลาง	- พบปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อความสำเร็จในการจัดทำแผนชุมชน ในเขตกรุงเทพมหานคร คือ ประชาชนไม่เห็นความสำคัญในการจัดทำแผนชุมชน เนื่องจากประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน - ขั้นตอนแรกของการทำแผนชุมชนคือ ค้นหาแกนนำและองค์กรท้องถิ่น สร้างทีมที่จะเข้าร่วมและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน (ต่อ)

ผู้แต่ง	ปี	วิธีการและเครื่องมือ	ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ประวิทย์ อกคั่น	2552	วิจัยเชิงปริมาณ -แบบสอบถาม วิจัยเชิงคุณภาพ -การสัมภาษณ์	ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดทำแผนชุมชนในเขตอำเภอทุ่งหัวช้างจังหวัดลำพูน	พบปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ ผู้นำกลุ่มต่างๆ เข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชน คือ ไม่ได้รับการฝึกอบรม หรือสัมมนาในการจัดทำแผนชุมชน
วีระวิทย์ อินทรสุ ภา	2552	วิจัยเชิงสำรวจ -แบบสอบถาม	-ผู้บริหาร และพนักงาน อบต. -ผู้นำ -ประชาชนใน 8 อำเภอ จังหวัดชุมพร	พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกระบวนการแผนชุมชนน้อย เนื่องจากผู้บริหาร สมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชน ขาดความรู้ความเข้าใจและไม่ให้ความสำคัญกับการทำแผนชุมชน จึงทำให้ขาดความร่วมมืออย่างจริงจัง
อนุพนธ์ ฐิติวร	2552	วิจัยเชิงปริมาณ -แบบสอบถาม วิจัยเชิงคุณภาพ -การสัมภาษณ์	-ผู้บริหารเทศบาล -เจ้าหน้าที่ภาครัฐ -แกนนำในการทำแผนชุมชน ในเทศบาลเมือง จังหวัดจันทบุรี	-ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คือ ขาดการทำงานเป็นทีม -แนวทางหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คือ การจัดการให้มีการอบรมเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้แก่แกนนำการจัดทำแผนจัดทำแผนอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี และ การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการในการจัดทำแผนชุมชนของแต่ละชุมชน งบประมาณนี้เพื่อใช้จ่ายด้านการสร้างแผ่นพับ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของแผนชุมชนให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึง
ธนิตรา สุภาณี	2552	วิจัยเชิงปริมาณ -แบบสอบถาม วิจัยเชิงคุณภาพ -การสัมภาษณ์	-คณะทำงาน สนับสนุนการขับเคลื่อนการวางแผนชุมชนในระดับหมู่บ้าน อำเภอเมืองลำพูน	พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการวางแผนชุมชนให้มีคุณภาพ คือ ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจไม่เพียงพอ โดยคิดว่าการวางแผนชุมชนเป็นเรื่องของรัฐและผู้นำชุมชนเท่านั้น จึงไม่ให้ความสนใจเข้าร่วมเท่าที่ควร ในส่วนของภาครัฐขาดการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการเรียนรู้ในสำคัญของแผนชุมชนแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง
ชฎาพร กมลกิจ ไพศาล	2553	วิจัยเชิงคุณภาพ -การสัมภาษณ์ เชิงลึก - การสังเกต แบบมีส่วนร่วม	คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มบ้าน ผู้นำกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ของหมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคก จ.ปทุมธานี	พบปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ ขาดการเตรียมความพร้อม

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน (ต่อ)

ผู้แต่ง	ปี	วิธีการและเครื่องมือ	ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
สุพิชญา พยัคฆ์เกรง	2553	การวิจัยเชิงสำรวจ -แบบสอบถาม	ภาคีการพัฒนาที่ปฏิบัติในงานในพื้นที่ อำเภอ บางปะหัน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	พบว่า ผลเปรียบเทียบการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติของภาคีการพัฒนา ในด้านต่อไปนี้ นโยบาย บทบาทหน้าที่ แผนปฏิบัติการ งบประมาณ การติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วม ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านกิจกรรมในแผนชุมชนสอดคล้องกับแนวเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการนำแผนชุมชน ไปใช้ประโยชน์ขององค์กรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05
นิภา อมรางกูร	2553	วิจัยเชิงสำรวจ -แบบสอบถาม	ประชาชนที่มีอายุ 18 ขึ้นไป ที่อยู่ในเขตเทศบาล เมืองพิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร	พบว่าแนวทางในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมของในการจัดทำแผนชุมชน คือ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ การร่วมประชุม การประชาสัมพันธ์ผ่านสมาชิกสภา การติดต่อทางเว็บไซต์เทศบาล การให้ความรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่องให้กับผู้นำทุกกลุ่มในชุมชน
เครือวัลย์ ทาแดง	2554	วิจัยเชิงสำรวจ -แบบสอบถาม	อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น	พบข้อเสนอแนะว่า ให้มีการจัดอบรมเพิ่มศักยภาพแก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ
กิตติ กานต์ใจคำ	2554	วิจัยเชิงคุณภาพ -การสัมภาษณ์ -สนทนากลุ่ม -แบบสอบถาม ปลายเปิด	-คณะกรรมการชุมชน -ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ ของเทศบาลตำบลบ้านแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่	-ปัญหาอุปสรรคของบทบาทคณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน แต่ละขั้นตอน คือคณะกรรมการยังไม่ให้ความสำคัญต่อการจัดทำแผนชุมชน งบประมาณของเทศบาลไม่เพียงพอ และไม่ค่อยมีเวลาว่าง อีกประการคือขาดความสำนึกร่วมรับผิดชอบการมีจิตบริการสาธารณะ สำหรับแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดทำแผนชุมชน คือ การไปศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการจัดทำแผนชุมชน -แนวทางและการแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดทำแผนชุมชน คือ การบริหารเชิงรุก เชิญวิทยากรจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และสร้างทีมงานเจ้าหน้าที่ทำแผนชุมชน สร้างความรู้ความเข้าใจแก่คณะกรรมการชุมชน ประชาชนเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน -แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดทำแผนชุมชน ที่สำคัญที่สุด คือการจัดให้มีการอบรมเพิ่มศักยภาพแก่คณะกรรมการชุมชนในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งจะทำให้คณะกรรมการชุมชนทุกคนมีระเบียบ วัฏวิธีการจัดทำแผนชุมชน

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน (ต่อ)

ผู้แต่ง	ปี	วิธีการและเครื่องมือ	ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
Rennie	1995	วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม -การสัมภาษณ์เชิงลึก -การสนทนากลุ่ม	ชุมชนในประเทศ -ซิมบับเว -บูร์กินาฟาโซ -เคนนาดา -เคนย่า -อริโอเปีย -แอฟริกาใต้	พบว่าแนวทางการดำรงชีวิตแบบยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือความเข้มแข็งของชุมชน ควรใช้การสร้างเสริมพลังอำนาจมากกว่าการให้สวัสดิการ
Bowes, Alison	2013	วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม -การสัมภาษณ์เชิงลึก -การสนทนากลุ่ม	กลุ่มสตรีเอเชียใต้ในกลาสโกว์	พบว่า สังคมวิทยาต่อต้านลัทธิเหยียดผิว สังคมวิทยาสตรีนิยม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ต่างก็ให้ความสนใจในการสร้างเสริมพลังอำนาจแก่ “กลุ่มตัวอย่างการวิจัย” และสามารถนำมาใช้เพื่ออธิบาย การศึกษาการต่อรองอำนาจในกระบวนการวิจัย และอธิบายการต่อรองอำนาจ
Ayesha Aziz, Meenaz Shams, Kausar S Khan	2013	วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม -แบบประเมินท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม	ผู้หญิงใน 4 ประเทศเอเชีย	พบว่า รูปแบบของโมเดล 5 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเสริมพลังอำนาจสตรี ประกอบด้วยขั้นตอนการสืบเสาะภาคสนาม การวิจัยการปฏิบัติ การฝึกอบรมให้ความรู้ การสนทนาด้านนโยบาย และการคิดตามการปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการสะท้อนคิดในโมเดลนี้เป็นเครื่องมือการเรียนรู้สำหรับผู้ซึ่งทำงานในชุมชนและการปฏิรูปสังคม
Erika L. Hinshaw	2009	วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ความลึกเห็นกลุ่มใหญ่ และการสำรวจโดยใช้การสำรวจผ่าน e-mail และทางโทรศัพท์	กรณีศึกษาของเขตอัลเลน มลรัฐอินเดียน่า	พบว่า ประโยชน์ของการดำเนินแผน มีดังนี้ - มีวิสัยทัศน์ชุมชนที่ชัดเจนที่เกิดจากชุมชน แสดงถึงค่านิยม เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชุมชน - มีนโยบายที่เป็นปัจจุบันซึ่งเน้นการส่งเสริมการพัฒนาทางกายภาพและเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน - มีการเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันในอนาคต - มีการสงวนรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนตนเอง - มีแนวทางสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น - มีแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะร่วมกัน - สามารถประยุกต์ใช้การวางแผน เพื่อสร้างแนวคิดใหม่ๆ

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน (ต่อ)

ผู้แต่ง	ปี	วิธีการและเครื่องมือ	ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
Hall, Kate	2010	วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง การถอดเรื่องเล่า	กรณี ในเขตฮาลิเบอร์ตัน ออนตาริโอ	พบว่าเป็นดังนี้ 1) การพัฒนาชุมชนที่มีลักษณะของแนวคิดการสร้างความหมายร่วมกัน การมีส่วนร่วม อำนาจ และองค์กร จะช่วยอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างกระบวนการวางแผนพัฒนา กับผลลัพธ์การวางแผนพัฒนา แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานทฤษฎีการพัฒนาชุมชน และช่วยอธิบายกระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชน และเป็นแนวสำหรับนักวางแผนชุมชนและผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาชุมชนเพื่อให้บรรลุความเป็นปึกแผ่นและองค์กร 2) การวางแผนพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการและการปฏิบัติ ซึ่งช่วยให้ประชาชนและรัฐบาลท้องถิ่นร่วมมือกันแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและบรรลุสิ่งที่ยิ่งใหญ่ สร้างความเป็นปึกแผ่น จากการมีส่วนร่วมในการหารือเพื่อสร้างความหมายร่วมกันของฝ่ายต่างๆ โดยชุมชนเข้าร่วมในการระบุปัญหาที่พบ และร่วมในกิจกรรมที่กำหนดความเป็นอยู่ที่ดี
Victoria A. Beard,	1998	ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์, การสำรวจ, การบอกเล่า ประวัติศาสตร์, สัมภาษณ์ ประชากร	กรณีศึกษาเมืองคอนโคลาในชอกยาคาตา อินโดนีเซีย	พบว่าเป็นดังนี้ 1) การวิจัยเรื่องนี้สนับสนุนทฤษฎีการวางแผนใน 2 ด้าน คือ 1) เป็นการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ต่อศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติด้านการวางแผน 2) เป็นการวิเคราะห์กระบวนการซึ่งผู้อยู่อาศัยเข้าร่วมในระหว่างการวางแผนชุมชน จากทั้ง 2 ประเด็น ทำให้ค้นพบมิติทางสังคมและกายภาพเพื่อการวางแผนชุมชน และการระบุรูปแบบใหม่ของการให้อำนาจในทางปฏิบัติโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน นั่นคือ การให้อำนาจในทางปฏิบัติ ซึ่งควรเป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ และมีต้นกำเนิดในระดับรากหญ้า
Sharon Mae Stroick	1998	ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสำรวจและใช้เอกสารที่เกี่ยวข้อง	เด็กและครอบครัวในทางตะวันตกเฉียงใต้อัลเบอร์ต้า	พบว่าเป็นดังนี้ 1) รัฐบาลอัลเบอร์ต้า ขาดแคลนในกลยุทธ์ด้านการประสานงาน โดยรวมสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรประกอบที่สำคัญของกระบวนการวางแผนและการดำเนินการมีการทุจริตและถูกละเลยจากการตรวจสอบจากประชาชน 2) การขาดการสนับสนุนจากทางการเมืองที่ชัดเจนในการส่งเสริมการวางแผน หมายความว่าปัจจุบันเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐที่ให้บริการ ไม่มีการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการ 3 คนในชุมชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาลเกี่ยวกับการให้เข้ามามีส่วนร่วม ส่วนประเด็นกระบวนการก่อให้เกิดปัญหาในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น คือการขาดคำอธิบายที่ชัดเจน ทำให้มีความสับสนในการวางแผนชุมชน ในเรื่องบทบาทและความรับผิดชอบ ทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ผู้เข้าร่วม

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน (ต่อ)

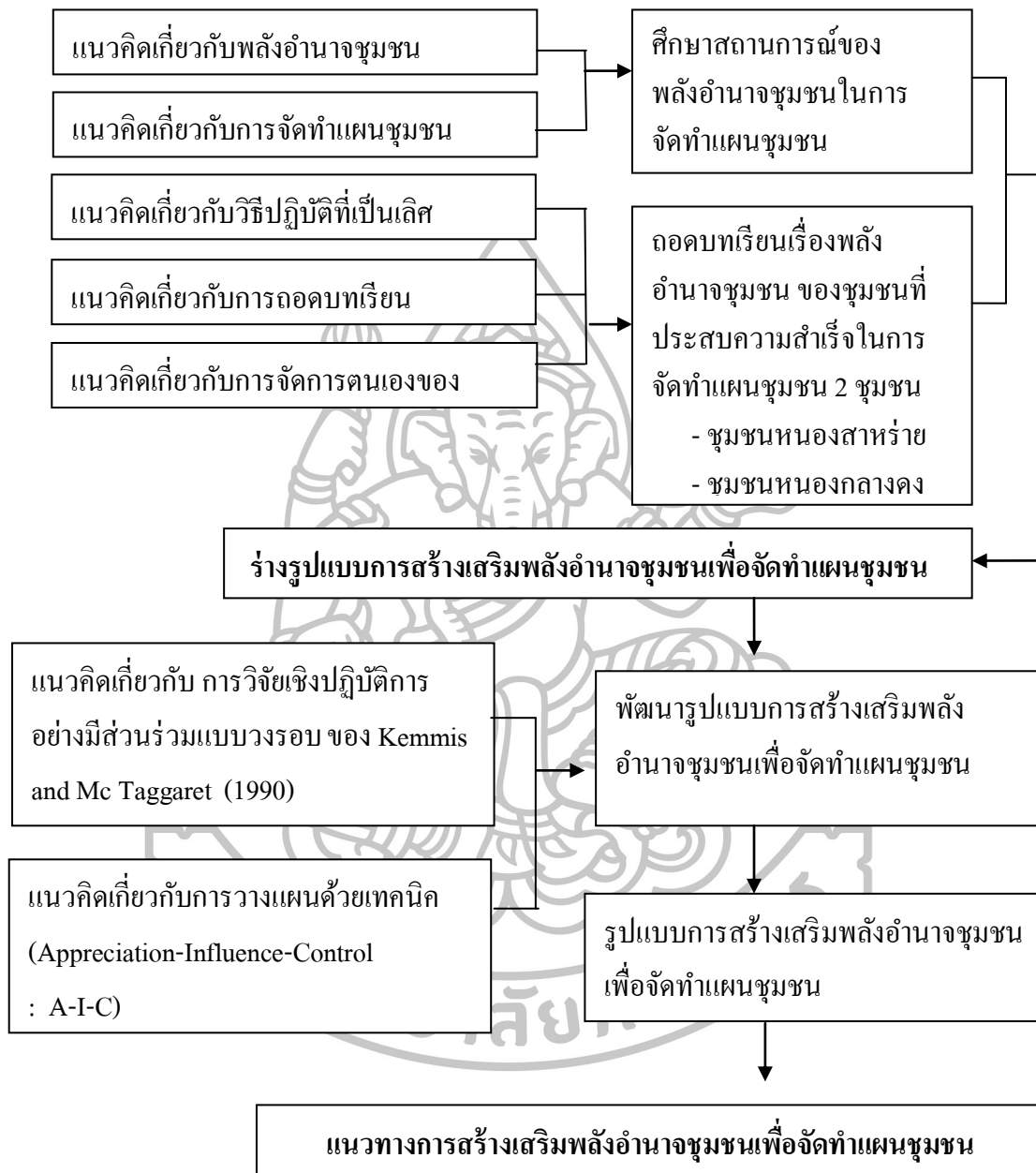
ผู้แต่ง	ปี	วิธีการและเครื่องมือ	ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
Samantha J. Murphy.	2001	วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสำรวจ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง	ชุมชนในเกาะพรินซ์ เอ็ดเวิร์ด	พบว่า เป็นดังนี้ 1. การสนับสนุนการวางแผนชุมชน มีอิทธิพลอย่างมากต่อเกาะนี้ในปัจจุบัน การที่จังหวัดไม่มีการวางแผนอย่างจริงจัง และขาดการสนับสนุนจากเทศบาล ทำให้เกิดช่องว่างในหลายๆชุมชน แต่ปัจจุบันช่องว่างเหล่านั้น ได้เติมเต็มโดยสำนักพัฒนาชุมชนและความพยายามพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจ 2. แผนชุมชนเป็นการทดลองปรับโครงสร้างความสัมพันธ์ทั้งจังหวัดในลักษณะที่ครอบคลุมและเข้าถึงอย่างกว้างขวาง เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงว่าชุมชนจะแก้ปัญหาและความร่วมมือมากกว่าประสบความสำเร็จหากมีการพิจารณาร่วมกันทางสังคม เศรษฐกิจ สังคม และกายภาพ แผนดังกล่าวเป็นโอกาสผลักดันไปสู่ความทันสมัย รวมทั้งเป็นกลไกการมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัยบนเกาะซึ่งต้องการทำให้เกาะน่าอยู่ขึ้น การวางแผนเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมทุกด้าน ในลักษณะของการวางแผนชุมชน การวางแผนพัฒนา และการวางแผนสังคม
Low, Shawn M.,	2006	วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ	กรณีศึกษาเฟสดี	พบ ประเด็นสำคัญ ที่ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนในอนาคตของชุมชนในชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศบาลตำบลแห่งทะเลสาบใหญ่ ได้แก่ 1. เจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องมีรายละเอียดชุมชนที่ระบุปัญหาต่างที่ได้รับการพบผ่านแผนชุมชน แผนชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นมาใช้แก้ปัญหาที่ถูกระบุ เช่น การส่งเสริมการจัดหาที่อยู่อาศัยที่ราคาไม่แพง การตรวจสอบประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ส่งเสริมบริการด้านการป้องกันเหตุฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นเพิ่มการบริการและส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาสำหรับหมู่บ้านเล็ก ๆ 2 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของแผนชุมชน ควรจะนำมากำหนดบทบาทพิเศษในนโยบายของรัฐ เพื่อประสิทธิภาพของการวางแผนในอนาคต ซึ่งเป็นขั้นตอนเริ่มต้นของแผนการพัฒนา 3. การมีแผนชุมชนจะเป็นแนวทางให้ภาครัฐสามารถให้ความช่วยเหลือในอนาคตเมื่อแผนได้รับการรับรอง
Meghan Zimmerman Gough,	2008	ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ	กรณีศึกษาบทเรียนที่ได้รับจากการโพสต์แลทรีนา มิสซิสซิปปี	พบว่า เป็นดังนี้ 1 ระบบความสัมพันธ์ทั้งแนวตั้งและแนวราบ ส่งผลต่อความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและชุมชนท้องถิ่น โดยสัมพันธ์แนวราบชุมชนจะให้ความร่วมมือมากกว่า 2 การเกิดวิกฤติในชุมชนจะเพิ่มการทำงานร่วมกัน 3 ผลจากการสัมภาษณ์ก็มีโครงสร้าง พบว่า หนี้สิน อารมณ์ และความคิดเห็น ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมดำเนินงานวางแผนชุมชน

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน (ต่อ)

ผู้แต่ง	ปี	วิธีการและเครื่องมือ	ตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
				4. จากการตอบแบบสอบถามพบว่า งบประมาณ ความรู้เกี่ยวกับการวางแผน ตำนนิยมและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลสำคัญในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐบาล 5. การเป็นผู้นำแบบการอำนวยความสะดวก และความสัมพันธ์ในชุมชนแบบการพึ่งพาซึ่งกันและกัน มีความสำคัญต่อการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมือในการวางแผน

จากตารางที่ 2.1 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดที่จะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้คือ แนวคิดเกี่ยวกับพลังอำนาจชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับกรณีศึกษาที่ตีเลิศ แนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเองของชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เนื่องจากการวิเคราะห์งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่าวิธีการดังกล่าวสามารถใช้เพื่อศึกษาเรื่องเกี่ยวกับชุมชนและการเสริมพลังอำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้วิจัยเลือกแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแบบรอบวงจรของ Kemmis and Mc Taggart (1990) ร่วมกับเทคนิคการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบการวิจัย จนนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน โดยวิธีการเชิงประยุกต์ (Applied Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) ซึ่งแบ่งเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ระยะที่ 2 การศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ระยะที่ 4 การนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

1. ระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาสภาพการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน โดยศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือ สํารวจสภาพการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งเป็นข้อมูลในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ของการวิจัย และใช้เป็นข้อมูลในการร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อทำแผนชุมชน

1.1 ขอบเขตของการวิจัย

1.1.1 ประชากรและตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการสำรวจ ครั้งนี้ คือ คณะกรรมการหมู่บ้านของประเทศไทยจำนวน 74,956 หมู่บ้าน (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนกลางกรมการปกครอง, 2554) โดยกำหนดหมู่บ้านละ 5 คน รวมเป็นจำนวน 374,780 คน

1.1.1.2 ตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน

1.1.1.3 กำหนดขนาดตัวอย่างโดยโดยคำนวณจากสูตรของยามานะ (Yamane,1967) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 ได้จำนวนตัวอย่าง 400 คน

การกำหนดขนาดตัวอย่างโดยการคำนวณจากสูตร Yamane (1967)

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n = ขนาดของตัวอย่าง

N = ขนาดของกลุ่มประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ยอมให้เกิด ความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$

แทนค่าในสูตร

$$n = \frac{374,780}{1 + 374,780 (0.05)^2} = 400$$

ดังนั้น การวิจัยนี้ตัวอย่างจำนวน 400 คน

1.1.2.3 การสำรวจครั้งนี้ทำการสุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. แบ่งเขตพื้นที่ประเทศไทยออกเป็น 4 ภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ มีรายละเอียดดังนี้

ภาคเหนือ มี 15 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา น่าน อุตรดิตถ์ แพร่ พิชญ์โลก สุโขทัย ตาก กำแพงเพชร นครสวรรค์ พิจิตร

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 21 จังหวัด ประกอบด้วย อำนาจเจริญ บึงกาฬ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น เลย มหาสารคาม มุกดาหาร นครพนม นครราชสีมา หนองบัวลำภู หนองคาย ร้อยเอ็ด สกลนคร ศรีสะเกษ สุรินทร์ อุบลราชธานี อุตรธานี ยโสธร เพชรบูรณ์

ภาคกลาง มี 27 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์

ภาคใต้ มี 14 จังหวัด ประกอบด้วย ระนอง พังงา กระบี่ภูเก็ต ตรัง สตูล ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ยะลา สงขลา พัทลุง นราธิวาส ปัตตานี

2. ทำการเลือกจังหวัดเพื่อเป็นตัวอย่าง ภาคละ 2 จังหวัด ด้วยการจับฉลาก ได้จังหวัดที่เป็นตัวอย่างดังนี้

ภาคเหนือ ได้แก่ น่าน สุโขทัย

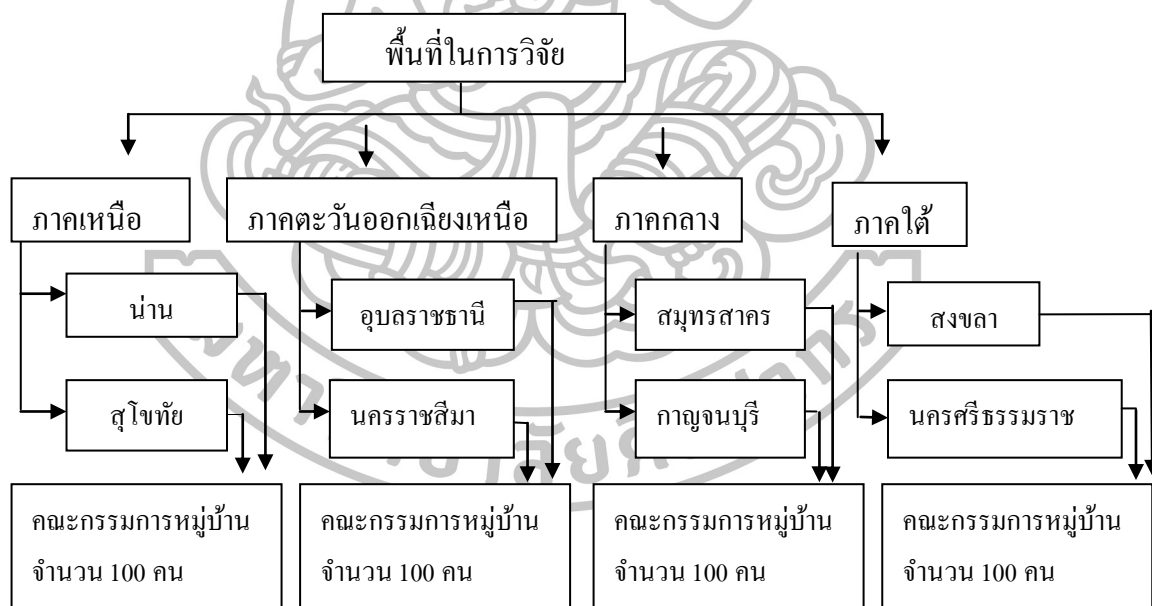
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ นครราชสีมา อุบลราชธานี

ภาคกลาง ได้แก่ สมุทรสาคร กาญจนบุรี

ภาคใต้ ได้แก่ สงขลา นครศรีธรรมราช

3. ทำการเลือกหมู่บ้านเพื่อเป็นตัวอย่างด้วยการจับฉลาก จังหวัดละ 10 หมู่บ้าน

4. ทำการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงและความสมัครใจหมู่บ้านละ 5 คน ได้จำนวนตัวอย่างที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 400 คน ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงการเลือกพื้นที่ของตัวอย่าง

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามจำนวน 1 ชุด สำหรับคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของ ผู้ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนในระดับตำบลได้แก่ สถานะผู้ให้ข้อมูล เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการร่วมจัดทำแผนชุมชน แบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารทางวิชาการ ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จำนวน 52 ข้อ มี 2 ระดับ ประกอบด้วย ระดับบุคคล และระดับทีมงาน

ระดับบุคคล ได้แก่ 1) มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน 2) การเห็นคุณค่าในตนเอง 3) ความเชื่อมั่นในตนเอง 4) ความพึงพอใจในงาน 5) การแก้ปัญหาและจัดการสถานการณ์ 6) มีความยึดมั่นผูกพันกับชุมชน 7) ทักษะการสื่อสาร 8) การตัดสินใจ 9) ความตั้งใจมุ่งมั่น

ระดับทีมงาน ได้แก่ 1) การจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน 2) ความไว้วางใจ 3) การส่งเสริมในเชิงบวก 4) มีการปรับปรุงระบบการติดต่อสื่อสารในทีมงาน 5) การสร้างความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วม 6) การประสานความร่วมมือ 7) การสนับสนุนทางสังคม 8) มีการพัฒนาสัมพันธภาพของบุคลากร

ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ประกอบด้วยตัวเลือก 5 ระดับ ได้แก่

5	หมายถึง	มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นมากที่สุด
4	หมายถึง	มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นมาก
3	หมายถึง	มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นปานกลาง
2	หมายถึง	มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นน้อย
1	หมายถึง	ไม่เคยปฏิบัติในเรื่องนั้นเลย

โดยในแบบสอบถามให้ผู้ตอบเลือกเพียง 1 ตัวเลือกและมีเกณฑ์ในการให้คะแนนคือ ข้อความที่แสดงถึงการปฏิบัติในเรื่องนั้น จะได้คะแนน 5 ถึง 1 คะแนน จากคำตอบมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ส่วนข้อความที่ตรงกันข้ามจะได้คะแนนกลับกัน ผู้ที่ได้คะแนนมากแสดงว่ามีการปฏิบัติในเรื่องนั้นเป็นประจำมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อย

เกณฑ์การแบ่งกลุ่มคะแนนเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติในเรื่องประเด็นคำถาม ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการแบ่งระดับคะแนนของเบสท์ (Best, 1977) รายละเอียดดังต่อไปนี้

- ค่าเฉลี่ย 4.50 ถึง 5.00 แสดงว่า อยู่ในระดับมากที่สุด
- ค่าเฉลี่ย 3.50 ถึง 4.49 แสดงว่า อยู่ในระดับมาก
- ค่าเฉลี่ย 2.50 ถึง 3.49 แสดงว่า อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 ถึง 2.49 แสดงว่า อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 ถึง 1.49 แสดงว่า อยู่ในระดับไม่เคย

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามลักษณะคำถามปลายเปิดที่ถามเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้บุคคล และทีมงาน มีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้น

1.3 การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

ในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1.3.1 ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสาร งานวิจัย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

1.3.2 สร้างเครื่องมือ ซึ่งพัฒนาเป็นแบบสอบถามที่มีเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผ่านการตรวจสอบ ความเที่ยงตรงตามโครงสร้าง (construct validity) และความถูกต้องความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ตลอดจนความชัดเจนของข้อความ ความเหมาะสมและความสอดคล้องของเครื่องมือการวิจัย โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 ท่าน ด้วยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item objective congruence: IOC) ของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาคัดเลือกเฉพาะข้อรายการ (items) ที่มีค่า IOC=0.5 ขึ้นไป ซึ่งหมายถึงข้อรายการนั้นมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาที่จะวัด ดังนี้

+1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาที่จะวัด

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาที่จะวัด

-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะวัด

จากนั้นเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ลงความคิดเห็นแล้วมาวิเคราะห์ความเหมาะสมและความสอดคล้องของเครื่องมือ โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องรวมทั้งแก้ไขปรับปรุง ให้เรียบร้อยตามคำแนะนำที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ไว้ โดยคำนวณได้ตามสูตร ดังนี้

$$\text{จากสูตร} \quad \text{IOC} = \frac{\Sigma R}{N}$$

$$\Sigma R = \text{ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ}$$

$$N = \text{จำนวนผู้เชี่ยวชาญ}$$

ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item objective congruence: IOC) ของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พบว่า ทั้งระดับบุคคลและระดับทีมงาน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง มากกว่า 0.5 ทุกข้อ

1.3.3 นำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นจากข้อ 3.2 ซึ่งผ่านการปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ ไปทดลองใช้ (Try out) กับคณะกรรมการหมู่บ้านที่ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนในระดับตำบล ที่ไม่ใช่ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 30 คน

1.3.4 นำแบบสอบถาม ที่นำไปทดลองใช้ ไปหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีการหาสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha Coefficient, อ้างถึงใน พวงรัตน์ ทวีรัตน์ , 2543) วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม แต่ละด้าน ดังนี้

1.3.4.1 สถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนระดับบุคคล มีข้อคำถามจำนวน 27 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .9777

1.3.4.2 สถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนระดับทีมงาน มีข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .9653

1.3.5 นำแบบสอบถาม ที่ปรับปรุงและแก้ไขจนมีคุณภาพแล้ว ไปใช้เก็บกับตัวอย่างต่อไป

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม

1.4.1.1 ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อทำหนังสือขอความร่วมมือจากนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่เป็นตัวอย่าง ให้คณะทำงานเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของแต่ละหมู่บ้านตอบแบบสอบถาม

1.4.1.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม ที่ผ่านการพัฒนาและปรับปรุงให้มีคุณภาพในระดับที่ยอมรับได้ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จำนวน 400 ชุด

1.4.1.3 ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม พบว่าแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมมาได้เป็นแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ จำนวน 400 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 พร้อมทั้งลงรหัสในแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติต่อไป

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์

1.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1.5.1.1 วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานะ ผู้ให้ข้อมูล เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการร่วมจัดทำแผนชุมชน โดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage)

1.5.1.2 วิเคราะห์ค่าระดับของสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยใช้สถิติพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์ของ เบสท์ (Best, 1977)

1.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งตอบโจทย์งานวิจัยที่กำหนด (Goodwin, 1993)

2. ระยะที่ 2 การศึกษาพลังอำนาจชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านการจัดทำแผนชุมชน

ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาจากชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน จำนวน 2 ชุมชน (best practices) แล้วนำมาถอดบทเรียนด้านการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากนั้นนำมาตีความและวิเคราะห์ร่วมกับผลการวิจัยในระยะที่ 1 ในการร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน จากนั้นประชุมเพื่อรับรองร่างรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบในระยะที่ 3 ต่อไป

2.1 ขอบเขตการวิจัย

2.1.1 พื้นที่ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนต้นแบบ 2 ชุมชน เพื่อลงพื้นที่ศึกษาด้วยตนเอง โดยพิจารณาจากความสำเร็จในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน คือ

2.1.1.1 ชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

2.1.1.2 ชุมชนบ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาตอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

2.1.2 ผู้ให้ข้อมูล

2.1.2.1 ชุมชนหนองสาหร่าย จำนวน 5 คน ได้แก่ คณะกรรมการแผนแม่บทชุมชน จำนวน 1 คน ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 จำนวน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 จำนวน 1 คน โดยเลือกแบบเจาะจง

2.1.2.2 ชุมชนบ้านหนองกลางดงจำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองบ้านหนองกลางดง จำนวน 1 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนองกลางดงจำนวน 2 คน ผู้นำชุมชนบ้านหนองกลางดง จำนวน 1 คน ประชาชนชาวบ้านของบ้านหนองกลางดงจำนวน 1 คน โดยเลือกแบบเจาะจง

2.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา มี 2 รูปแบบ ดังนี้

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนต้นแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้น

2.1.3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้าง ในเรื่องปัจจัยการเสริมพลังอำนาจชุมชนต่อการจัดทำแผนชุมชน ในระดับบุคคลและทีมงาน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาจากข้อมูลเชิงคุณภาพในระยะที่ 1

2.1.3.2 อุปกรณ์ที่ใช้ ได้แก่ จดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป

2.1.4. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร จำแนกข้อมูลตามเหตุการณ์ การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ เพื่อถ่ายทอดร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

2.1.5. ทำการตรวจสอบร่างรูปแบบเพื่อรับรองรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 ท่าน ด้วยวิธีใช้แบบสอบถามกิจกรรมเป็นลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ประกอบด้วยตัวเลือก 5 ระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายชื่อ โดยมีเกณฑ์แบ่งระดับ (Best, 1977) แบ่งเป็นช่วง แต่ละช่วงมีแปลผลดังนี้

ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.50-5.00 หมายความว่า ระดับความเหมาะสมมากที่สุด
 ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 3.50-4.49 หมายความว่า ระดับความเหมาะสมมาก
 ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.50-3.49 หมายความว่า ระดับความเหมาะสมปานกลาง
 ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.50-2.49 หมายความว่า ระดับความเหมาะสมน้อย
 ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 1.00-1.49 หมายความว่า ระดับความเหมาะสมน้อยที่สุด

ผลการตรวจสอบเพื่อรับรองร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการ
 จัดทำแผนชุมชน พบว่ากิจกรรมทั้งระดับบุคคลและระดับทีมงาน ส่วนใหญ่มีความเหมาะสมอยู่ใน
 ระดับมาก ยกเว้นการเข้ารับการอบรมเรื่องการออกแบบการเครื่องมือจัดเก็บข้อมูลวิธีการสำรวจ
 ข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำร่าง
 รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ที่ผ่านการรับรองไปเป็นแนวทาง
 ใช้กับพื้นที่จริง ในระยะที่ 3

3. ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 โดยนำร่าง
 รูปแบบที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 2 มาเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทใน
 พื้นที่ ขั้นตอนของการวิจัยแบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงแรกคือการเตรียมความพร้อม ได้แก่ การ
 คัดเลือกพื้นที่วิจัย ค้นหาผู้ร่วมวิจัย จากผู้นำชุมชน บุคลากรภาครัฐบาล ตัวแทนกลุ่มต่างๆ
 ตลอดจนประชาชน ที่มีความเต็มใจเข้าร่วมงานวิจัย ช่วงที่สองคือการดำเนินการวิจัยตามวงจร
 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ด้วยการ应用技术กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม
 (Appreciation-Influence-Control : A-I-C)

3.1 ช่วงการเตรียมความพร้อม

3.1.1 การเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

3.1.1.1 การคัดเลือกพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยคัดเลือก ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว
 จังหวัดสมุทรสาคร เป็นพื้นที่ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

หลักการคัดเลือกหมู่บ้าน เพื่อใช้ในพัฒนารูปแบบที่ได้จากการวิจัยใน
 ระยะที่ 2 โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกหมู่บ้าน ดังนี้

1. เป็นตำบลที่อยู่ภายใต้การปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 ที่ถูกคัดเลือกให้เป็นกรณีศึกษา เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของการทำงานร่วมกันระหว่างคนใน
 ชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

2. สมาชิกของชุมชนยินดีให้ความร่วมมือ และยืนยันที่จะเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอจนสิ้นสุดโครงการ มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมและให้ข้อมูลที่เป็นจริง

3. เป็นชุมชนที่มีความขัดแย้งน้อย คือ สมาชิกของชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน สามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี มีการประสานและให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน สามารถพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างอิสระ สำหรับการตรวจสอบข้อมูลในประเด็นความขัดแย้ง ผู้วิจัยได้สอบถามกับชาวบ้าน และพัฒนากรของตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

4. จากการสอบถามพบว่า เป็นตำบลที่ชาวบ้านยังไม่เคยทำแผนชุมชนด้วยตนเอง

3.1.1.2 การเข้าสู่พื้นที่ ผู้วิจัยนำหนังสือจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ยื่นต่อนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว อย่างเป็นทางการ พร้อมทั้งประสานกับนักพัฒนากรตำบล เพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของ ชุมชนบ้านต้นคลองเจ็ดริ้ว ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จากนั้นจึงจะติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการในพื้นที่ เพื่อแสดงเจตจำนงที่จะศึกษาวิจัย โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงโครงการวิจัยให้กับผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ รวมทั้งประสานงานกับเครือข่ายพัฒนาชุมชนเช่น เกษตรตำบล สาธารณสุขตำบล ผู้วิจัยจะแนะนำตนเองกับผู้นำชุมชนในพื้นที่เพื่อสร้างความคุ้นเคย ก่อนที่เข้าสู่ชุมชนแบบเต็มตัว

3.1.1.3 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ด้วยเอกสาร และการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านในประเด็นการทำแผนชุมชน และสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน คนในชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนชุมชน ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนนี้ เป็นการศึกษาในระยะเริ่มต้นที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ ซึ่งข้อมูลบางส่วนอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ วัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อมูลที่ได้ในเบื้องต้นนี้ใช้เพื่อ ค้นหาผู้ร่วมวิจัย และเป็นการยืนยันว่าบริบทของชุมชนมีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นพื้นที่วิจัยได้

3.1.2 การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการวิจัยในช่วงนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม

3.1.2.1 กลุ่มผู้ร่วมวิจัย (Participants) เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้เป็นการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างบุคคล 3 ฝ่าย ผู้วิจัย เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนชุมชน และผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน

3.1.2.1.1 เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่ต้องรับผิดชอบดูแลการจัดทำแผนชุมชนโดยตรง 1 คน

3.1.2.1.2 ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ที่ทำการวิจัย มีจำนวน 6 คน

เมื่อได้ผู้ร่วมวิจัยแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย ด้วยแบบวัดความรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 ข้อ ลักษณะข้อคำถามแบบมีตัวเลือก 2 ตัวเลือก ให้เลือกเพียงคำตอบเดียว โดยกำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้ ถ้าตอบถูกต้องคะแนนเท่ากับ 1 คะแนน และถ้าตอบผิดได้คะแนนเท่ากับ 0 คะแนน (ค่าพิสัยอยู่ระหว่าง 0 – 20) เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนของระดับความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การประเมินแบบอิงกลุ่ม ใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามแนว ความคิดของสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และอุษาวดี จันทรสนธิ (2537) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า $\bar{X} - 1$ S.D. คะแนน มีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ $\bar{X} - 1$ S.D. ถึง $\bar{X} + 1$ S.D. คะแนน มีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ยสูงกว่า $\bar{X} + 1$ S.D. คะแนน มีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับมาก

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือก พิจารณาจากบทบาทการแสดงออกในชุมชน ที่เป็นผู้นำทั้งทางความคิดและการกระทำอันมีอิทธิพลต่อคนในชุมชนในทางใดทางหนึ่ง เช่น ในฐานะบุคลากรภาครัฐหรือตัวแทนประชาชนที่มีหน้าที่ในชุมชน หรือในฐานะผู้เสียสละอุทิศตนให้กับชุมชนและสังคม โดยบุคคลเหล่านี้จะต้องเต็มใจที่จะเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน และมีเวลาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนบรรลุเป้าหมาย

3.1.2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) บุคคลกลุ่มนี้คือผู้ที่จะมาให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสถานการณ์แผนชุมชนในปัจจุบัน และผลที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนที่พัฒนาขึ้น ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก มีรายละเอียดดังนี้

3.1.2.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ สถานการณ์ปัจจุบันของการแผนชุมชนในตำบลเจ็ดริ้วและผลการพัฒนากิจกรรมในการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน กลุ่มนี้ จะเป็นหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 โดยบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นผู้ให้ข้อมูล

สำคัญเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของการแผนชุมชนและ ผลที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนอันเนื่องมาจากกิจกรรมพัฒนา ด้วยวิธีการเชิงปริมาณ เครื่องมือคือแบบสอบถามความคิดเห็นและแบบวัดความรู้ที่ผู้ร่วมวิจัยและผู้วิจัยสร้างขึ้น

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ผู้วิจัยพิจารณาตามสะดวก จากบุคคลที่เต็มใจจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบฯ

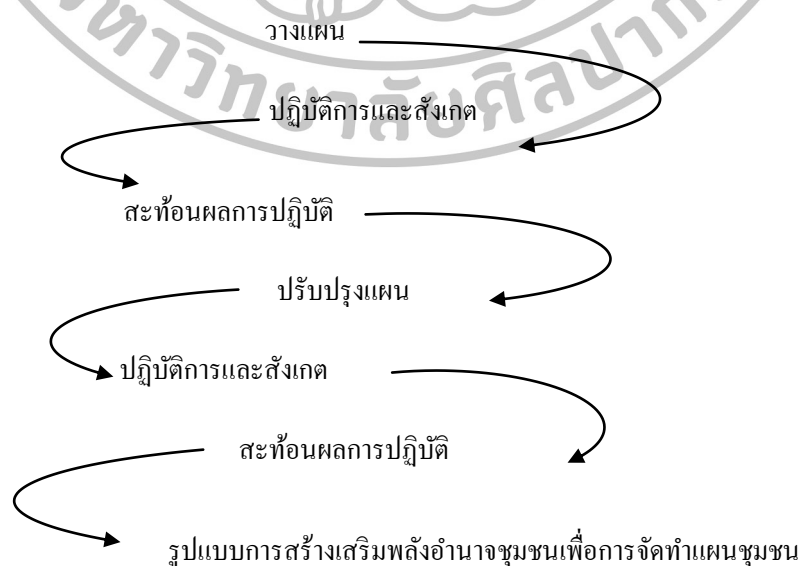
3.1.2.2.2 ทีมทำแผนชุมชน บุคคลกลุ่มนี้คือผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน มีจำนวน 26 คน เป็นผู้มาให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการทำแผนชุมชน และผลที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนที่พัฒนาขึ้น

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ซึ่งในขั้นนี้ผู้ร่วมวิจัยและผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกและทาบทามบุคคลเป้าหมาย โดยพิจารณาความสมัครใจเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน

3.2 ช่วงการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยโดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดของ Kemmis (1990) เป็นวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน โดย เริ่มต้นจาก การวางแผน การปฏิบัติตามแผนและการสังเกต และการสะท้อน รวมกับเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) ดังภาพที่

5

ภาพที่ 5 วงรอบการปฏิบัติการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

การวางแผน ขั้นตอนวางแผนการพัฒนากิจกรรมที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยกำหนดไว้ 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ร่วมวิจัย 2 วัน ดังนี้ วันแรกเป็นการชี้แจงวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัยเรื่องการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการทำแผนชุมชน และนำเสนอร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนที่ผู้วิจัยร่างขึ้น ในวันที่ 2 ผู้วิจัยอธิบายถึงวิธีการดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการ AIC เป็นเวลา 1 ชั่วโมง จากนั้นผู้วิจัย เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยพูดคุยเกี่ยวกับ ประสพการณ์ทำแผนชุมชน เป็นเวลา 1 ชั่วโมง ผู้วิจัยทำการประเมินประสพการณ์ทำแผนชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัยด้วยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ช่วงที่ 2 เป็นจัดประชุมปฏิบัติการ เพื่อวางแผนพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ในวันที่ 13 กันยายน 2557 โดยใช้กระบวนการ A-I-C (Appreciation-Influence-Control) เพื่อกำหนดรูปแบบกิจกรรมการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอน A (Appreciation) วิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบันและกำหนดอนาคต

ขั้นตอน A วิเคราะห์สภาพการณ์ทำแผนชุมชนในปัจจุบันและกำหนดแนวทางการทำแผนชุมชนในอนาคต เพื่อทราบสถานการณ์ของการทำแผนชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมวิจัยแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสพการณ์เกี่ยวกับการทำแผนชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน รวมทั้งรับฟังข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และเท่าเทียมกัน ซึ่งทำให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันทบทวนร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอ ขั้นตอน A แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือขั้นตอน A 1 และ ขั้นตอน A 2

ขั้นตอน A 1 วิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบัน เป็นการวิเคราะห์สภาพและปัญหาการขาดพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยกิจกรรมแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ และดำเนินการดังนี้ ขึ้นแรกสมาชิกของแต่ละกลุ่มระดมสมองนำเสนอความคิดเห็นด้วยการวางภาพแผนชุมชนที่ชุมชนต้องการ ขึ้นต่อมาให้แต่ละกลุ่มนำเสนอสาเหตุของปัญหาการขาดพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน และแนวทางในการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน จากนั้นให้ทั้ง 2 กลุ่มนำเสนอสรุปของแต่ละกลุ่ม โดยให้สมาชิกของกลุ่มอื่นตั้งใจฟัง และเปิดโอกาสให้ซักถามได้ โดยไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ เมื่อนำเสนอครบทั้งสองกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอความคิดเห็น

เพิ่มเติม ขั้นสุดท้าย ทั้งหมดร่วมกันสรุปลักษณะของปัญหาการขาดพลังอำนาจในการทำแผนชุมชน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ขั้นตอน A 2 การกำหนดอนาคตหรือภาพที่พึงประสงค์ของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยสมาชิกทุกคนกลุ่มร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน รวมไปถึงผู้วิจัยที่คอยช่วยเหลือและบันทึกข้อสรุปของที่ประชุม ผู้ร่วมวิจัยแต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนอนาคตร่วมกัน โดยใช้ร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนที่ผู้วิจัยร่างขึ้นในระยะที่ 2 เป็นแนวทางกำหนดอนาคตของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน

ขั้นตอน I (Influence) การสร้างแนวทางปรับปรุงและพัฒนาในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

ขั้นตอน I การสร้างแนวทางการปรับปรุง/พัฒนารูปแบบ มีวัตถุประสงค์ เพื่อหาวิธีการ และเสนอแนวทางการพัฒนาตามที่มีองภาพแผนชุมชนในอนาคตไว้ แนวทางปฏิบัติของขั้นตอนนี้ ผู้ร่วมวิจัยนำร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนที่ผู้วิจัยร่างขึ้นมาช่วยกันหาแนวทางวิธีการ และกิจกรรมสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนที่จะสอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยนำความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มที่มีองภาพในอนาคตมาพิจารณาร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ขั้นตอน I 1 คือ การปรับร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยร่างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของตำบลเจ็ดริ้ว ซึ่งในขั้นตอนนี้ใช้การแบ่งกลุ่ม 2 กลุ่ม เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยพิจารณาและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยร่างขึ้นกับปัญหาที่วิเคราะห์ในขั้นตอน A โดยให้ทั้งสองกลุ่มเขียนลงในกระดาษฟลิปชาร์ต และส่งตัวแทนมานำเสนอ จากนั้นจึงนำข้อเสนอของทั้งสองกลุ่มมาสรุปร่วมกัน

ขั้นตอน I 2 คือ การกำหนดแนวทางการทำจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน ของขั้นตอน I 1 การดำเนินงานคือแบ่งผู้ร่วมวิจัยเป็น 2 กลุ่ม แล้วให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะทำในแต่ละเดือน โดยให้ร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยร่างขึ้นเป็นแนวทางการประกอบกับการคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงตามบริบทของตำบลเจ็ดริ้ว จากนั้นให้แต่ละกลุ่มนำเสนอ และสรุปร่วมกัน

ขั้นตอน I 3 คือ การแยกแยะจัดหมวดหมู่ และเรียงลำดับกิจกรรม ให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันพิจารณากิจกรรมที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ คือสามารถปฏิบัติได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม และรวมกิจกรรมที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน จากนั้นจึงพิจารณาต่อว่ากิจกรรมใดควรทำก่อนหลัง เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม และสามารถปฏิบัติได้อย่างราบรื่น

ขั้นตอน C (Control) การวางแผนทางปฏิบัติ

ในขั้นตอนนี้ผู้ร่วมวิจัยนำแนวทางปฏิบัติในขั้นตอน I 3 มากำหนด ผู้รับผิดชอบตามกิจกรรมที่กำหนดขึ้น พร้อมตกลงรายละเอียดของการดำเนินการตลอดกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัยเขียนข้อสรุปของกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ ได้แก่ กิจกรรมที่คิดว่าดีที่สุด และสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงโดยพิจารณาจากทรัพยากรของชุมชน และสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง จากนั้นผู้ร่วมวิจัยกำหนดแผนงานของแต่ละกิจกรรมอย่างละเอียด ซึ่งประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เทคนิคที่ใช้ วิธีดำเนินการ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และประเมินผล

การปฏิบัติและการสังเกต ขั้นนี้เป็นกรนำแผนการปรับปรุง/พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ไปปฏิบัติจริงตามที่กำหนดไว้ โดยใช้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนที่กำหนดไว้ในขั้นวางแผน ในขณะเดียวกันผู้วิจัยจะมีหน้าที่ให้คำแนะนำ พิจารณาถึงความเหมาะสมของกิจกรรมในแต่ละด้าน และประสานสมาชิกของชุมชนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นเมื่อสิ้นสุดกระบวนการนี้ จะสามารถสร้างทีมทำแผนชุมชนขึ้นได้ รวมทั้งสามารถทำแผนชุมชนของตนเองได้

การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นการนำผลการสังเกตของผู้ร่วมวิจัย บันทึกกิจกรรมของผู้ร่วมวิจัยและการประเมินผลกิจกรรมของชาวบ้านในชุมชน ที่เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน มาตีความ อธิบาย วิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับแผนการพัฒนารูปแบบกิจกรรมสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน แล้วทำการบูรณาการข้อมูลทั้งหมดที่ได้มา ในการปรับแผนด้านกิจกรรม จากนั้นนำผลที่ได้ไปสู่วงจรที่ 2 คือ การปฏิบัติและการสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน

การดำเนินการ ในวงจรที่ 1 ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2557 ถึงเดือนมกราคม 2558 เป็นเวลา 5 เดือน

การปรับปรุงแผน เป็นการดำเนินการ โดยผู้วิจัยและผู้มีส่วนร่วมวิจัย เข้าร่วมกันคิด แก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติและการสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน ในวงจรแรก เพื่อปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการจัดทำแผนชุมชนด้วยการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน

ได้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจเพื่อการจัดทำแผนชุมชน เป็นรูปแบบที่สามารถสร้างทีมทำแผนชุมชนได้ และแสดงแนวทาง/วิธีการในการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนให้เชื่อมั่น

ในความสามารถของตนเองว่าสามารถทำแผนชุมชนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้แผนชุมชนที่สนองความต้องการของชุมชนเองได้

การดำเนินการ ในวงจรที่ 2 ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่วันที่ 2558 – สิงหาคม 2558 เป็นเวลา 7 เดือน

3.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ตัวผู้วิจัย เครื่องบันทึกเสียงและสมุดจดบันทึก กล้องถ่ายภาพ แนวนำคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกผลกิจกรรม

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในหลาย ๆ ช่วง ซึ่งข้อมูลที่ได้ในแต่ละส่วนจะนำมาเชื่อมโยงและปรับใช้ในการพัฒนากิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเพื่อให้ชุมชนให้มีพลังอำนาจมากขึ้น การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงต้องทำอย่างเป็นขั้นตอนดังนี้

3.2.1.1 แหล่งข้อมูลที่สำคัญในการตอบคำถามการวิจัย คือ คนในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่และเกี่ยวข้องกับการทำแผนชุมชน ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และ กลุ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3.2.1.2 เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลมีทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย แบบสอบถามคนในชุมชนเกี่ยวกับประสบการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการจัดทำแผนชุมชน แบบวัดระดับความรู้ในเรื่องแผนชุมชน แบบบันทึกการสังเกตของผู้ร่วมวิจัย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในขั้นเตรียมความพร้อม

แบบสอบถามและแบบวัดความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของแผนชุมชนในพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์คนในชุมชน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ประกอบด้วยตัวเลือก 5 ระดับ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ประสบการณ์เกี่ยวกับแผนชุมชน และความต้องการเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการจัดทำแผนชุมชน ส่วนแบบวัดความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน เป็นลักษณะเลือกตอบถูกผิด นอกจากนี้ก่อนทำวิจัยผู้วิจัยยังสัมภาษณ์คนในชุมชน และเจ้าหน้าที่ของภาครัฐบาล ด้านประวัติความเป็นมาของแผนชุมชน สิ่งที่สนับสนุนอุปสรรคในจัดทำแผนชุมชนรวมทั้งบริบททางสิ่งแวดล้อมของชุมชน ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อรวบรวมเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการ

จัดทำแผนชุมชน ภายในช่วงแรกของการลงพื้นที่ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 สัปดาห์

แบบสอบถามผู้ร่วมวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์ทำแผนชุมชน มีจำนวน 10 ข้อ และความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน 10 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ประกอบด้วยตัวเลือก 5 ระดับ ได้แก่

5 หมายถึง มีการปฏิบัติหรือมีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง มีการปฏิบัติหรือมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง มีการปฏิบัติหรือมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง มีการปฏิบัติหรือมีความต้องการอยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง มีการปฏิบัติ หรือมีความต้องการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

โดยในแบบสอบถามให้ผู้ตอบเลือกเพียง 1 ตัวเลือกและมีเกณฑ์ในการให้คะแนน คือ ข้อความที่แสดงถึงการมีประสบการณ์และความต้องการในการจัดทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย จะได้คะแนน 5 ถึง 1 คะแนน จากคำตอบมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ส่วนข้อความที่ตรงกันข้ามจะได้คะแนนกลับกัน ผู้ที่ได้คะแนนมากจะมีประสบการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนน้อย

เกณฑ์การแบ่งกลุ่มคะแนนเฉลี่ยของประสบการณ์และความต้องการ ในการจัดทำแผนชุมชน ผู้วิจัยใช้การแบ่งระดับคะแนนของเบสท์ (Best, 1977) รายละเอียดดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 ถึง 5.00 แสดงว่า มีประสบการณ์และความต้องการเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 ถึง 4.49 แสดงว่า มีประสบการณ์และความต้องการเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 ถึง 3.49 แสดงว่า มีประสบการณ์และความต้องการเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 ถึง 2.49 แสดงว่า มีประสบการณ์และความต้องการเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 ถึง 1.49 แสดงว่า มีประสบการณ์และความต้องการเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

นอกจากประเมินผู้ร่วมวิจัยด้วยแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยยังทำการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อนำข้อมูลมาประกอบกับผลประเมินเชิงปริมาณ เป็นการยืนยันประสพการณ์และความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

3.2.1.3 แนวคำถามแบบสอบถามชาวบ้านผู้เข้าร่วมทำแผนชุมชน เรื่องผลของกิจกรรมการเสริมพลังอำนาจ ผู้วิจัยใช้สัมภาษณ์คนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อศึกษาความคิดเห็นของคนในชุมชน ต่อกิจกรรมการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน รวมทั้ง ข้อเสนอแนะและสิ่งที่ต้องการปรับปรุง แนวคำถาม มีลักษณะคำถามแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านช่องทางการรับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของแผนชุมชน มีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงในการจัดทำแผนชุมชนครั้งต่อไป เป็นต้น

3.2.1.4 แบบบันทึกผลสังเกตการทำงานของผู้ร่วมวิจัย โดยผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการบันทึกผลการสังเกตการทำงานของผู้ร่วมวิจัยแต่ละท่าน เพื่อใช้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการร่วมกิจกรรมสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนของผู้ร่วมวิจัยและประชาชนที่ร่วมจัดทำแผนชุมชน

3.2.2. วิธีการรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ

3.2.2.1 การบันทึกการประชุม เป็นการบันทึกเสียงที่เกิดขึ้นจริงตลอดการดำเนินการวิจัย ประกอบกับบันทึกลงกระดาษทันทีที่มีการประชุมหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แล้วจึงนำมาจัดพิมพ์เก็บเป็นเอกสารประกอบการประชุมอย่างเป็นระบบ เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อน ซึ่งในการบันทึกมีรายละเอียดในเรื่องต่าง ๆ

1. เรื่องราวเกี่ยวกับการสนทนา การบรรยาย การซักถาม การแสดงความคิดเห็น
2. ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตในระหว่างดำเนินการประชุม หรือทำกิจกรรม
3. การประชุมสะท้อนผลการปรับปรุงและพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อทำแผนชุมชน

4. ข้อสรุปเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดในแต่ละกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้

3.2.2.2 การบันทึกข้อมูลในระหว่างการสัมภาษณ์ การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็น ได้แก่ เหตุการณ์ คำพูด การกระทำ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาตีความและวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง

3.2.2.3 การบันทึกเสียง ผู้วิจัยบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่ม และการแสดงความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งเมื่อจบการบันทึกเทปทุกครั้ง ผู้วิจัยจะถอดเทปและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อใช้ประกอบการผลการตีความหมาย

3.2.2.4 การถ่ายภาพ เป็นการบันทึกภาพถ่ายตลอดเวลาการวิจัย ภาพถ่ายจะช่วยบรรยายสภาพความเป็นไปของสถานการณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ดีกว่าการเขียนคำบรรยายยาว ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทันทีที่พบเหตุการณ์

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน ประสิทธิภาพในการจัดทำแผนชุมชน และความต้องการในการจัดทำแผนชุมชน ดังนี้

3.3.1.1 ข้อมูลที่เก็บจากประชากร ใช้ค่าพารามิเตอร์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

3.3.1.2 ข้อมูลที่เก็บจากตัวอย่าง ใช้ค่าสถิติพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3.3.2 สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

3.3.2.1 รวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบข้อมูล (Constant comparison) และตรวจสอบความสอดคล้องและถูกต้องของข้อมูล เช่น ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคล เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการขาดพลังอำนาจของชุมชนในการทำแผนชุมชนมาจากสาเหตุใด ผลเป็นอย่างไร เพื่อนำไปสู่การปรับปรุง/พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ประเมินผลการปฏิบัติงาน และปรับปรุงจนสามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนได้ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

3.3.2.2 การจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) การนำข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกกิจกรรมของผู้นำชุมชน แบบสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม และแบบบันทึกผลการสังเกตการของผู้ร่วมวิจัย นำมารวบรวมให้อยู่ในรูปของการพิมพ์ที่เป็นเอกสารอย่างเป็นระเบียบพร้อมที่จะใช้ได้สะดวก จากนั้นจึงจัดระเบียบออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ตามความเหมาะสมของการประเด็นที่จะศึกษาให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลในการตอบคำถามการวิจัย

3.3.2.3 ประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจะทำไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งทุกครั้งที่ได้ข้อมูลมาต้องจัดประเภทและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล สังเคราะห์ แปลความหมายและตีความข้อมูลที่ได้อบรมมา เมื่อสัมภาษณ์ข้อมูลทุกครั้ง หลังการสัมภาษณ์ผู้วิจัยนำข้อมูลไปถอด

เทพ รวบรวม เรียบเรียงความ และตรวจสอบความหมายกับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลสำคัญในแต่ละกลุ่ม พร้อมทำการแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้องจนครบ

3.3.2.4 ตรวจสอบความเชื่อถือได้ (Credibility) ของข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เพื่อตรวจสอบสาระที่ได้จากหลาย ๆ มุมมองที่สามารถดำเนินการได้ จากผู้ให้ข้อมูลมากกว่า 3 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโสของชุมชน นักพัฒนากรอำเภอ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้านในชุมชน ถ้าผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ตรงกับคนที่ 2 และ 3 แสดงว่า ข้อมูลที่รวบรวมได้มีความถูกต้อง แล้วนำข้อมูลจากเอกสารและเครื่องมือที่รวบรวมข้อมูลทั้งหมด มาอภิปรายร่วมกันกับผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย ทีมทำแผนชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเป็นการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลหรือนำไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งนักวิจัยมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ที่แบ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือตามแนวของ ซาย โปริลิตา (2547) ไว้ 2 ประการ คือ

3.3.2.5 ตรวจสอบจากภายในทำได้โดยตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ผู้วิจัยเน้นการนำข้อมูลที่มีคุณภาพมาวิเคราะห์ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงถึงคุณภาพคือ แหล่งข้อมูลหรือสถานที่ที่เลือกมาศึกษาเหมาะสมกับเรื่องและคำถามของการวิจัย ระยะเวลาในการอยู่ในสนามควรมานานพอที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลควรตอบคำถาม ข้อค้นพบ ข้อสรุป เพื่อหาหลักฐานที่หนักแน่น น่าเชื่อถือ และขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลชัดเจน ตรวจสอบได้ เช่น การสัมภาษณ์ที่เป็นกลางในทุกครั้ง เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลและผู้วิจัยมีการบันทึกภาคสนาม (Field note) ควบคู่ไปด้วยทุกครั้งทั้งการสังเกตบรรยากาศของสถานที่ สีหน้าท่าทางของตัวอย่าง แล้วนำข้อมูลสองส่วนมารวมกันวิเคราะห์ เพื่อลดอคติต่อสิ่งที่ได้เห็นได้ขึ้น

3.3.2.6 ตรวจสอบจากภายนอก ที่สามารถใช้วิธีการตรวจสอบด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบจากภายนอก ด้วยวิธีการใช้แหล่งข้อมูลที่แตกต่างมาวิเคราะห์เพื่อหาผลสรุปความสอดคล้องของข้อมูล ซึ่งใช้เก็บข้อมูลในส่วนของการศึกษาประวัติ ความเป็นมาของชุมชนหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ส่วนการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดวงจรปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ แบบบันทึกกิจกรรมของผู้ร่วมวิจัย แบบบันทึกผลการสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของทีมทำแผนชุมชนในการร่วมกิจกรรม แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม ใช้

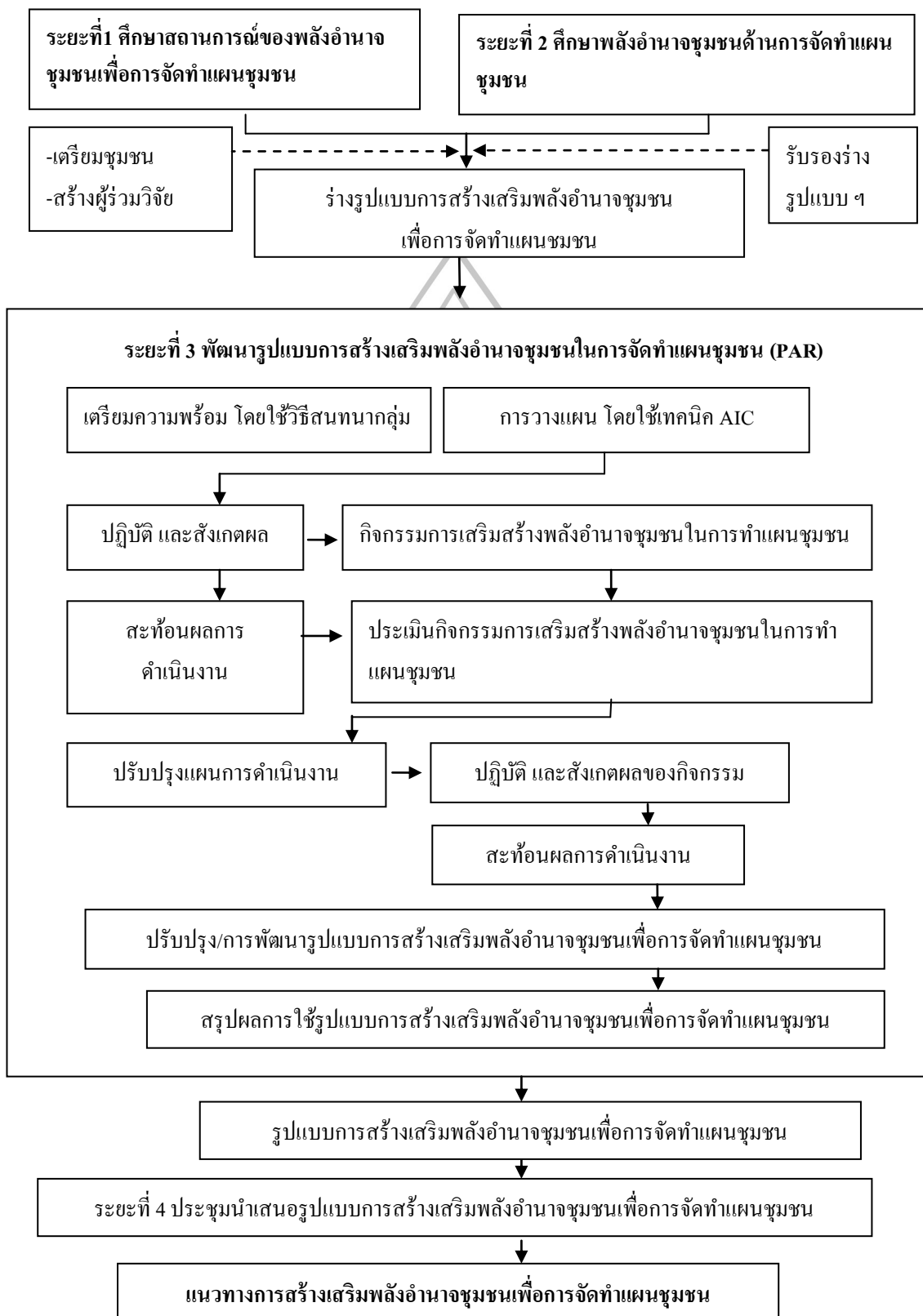
ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกตรวจสอบกับการประชุมกลุ่มย่อย และตรวจสอบด้วยการสังเกต หรือการบันทึกข้อมูล

4. ระยะที่ 4 การประชุมเพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผู้วิจัยจัดประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 18 คน สถานที่องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2558 เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มา วิเคราะห์วิธีเชิงคุณภาพ ผู้เข้าร่วมประกอบไปด้วยหน่วยงานภายในตำบลเจ็ดริ้ว ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน พัฒนาการตำบลเจ็ดริ้ว จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน จำนวน 1 คน คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 1 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 3 คน ผู้ร่วมวิจัย จำนวน 4 คน ทีมทำแผนชุมชน จำนวน 4 คน และหน่วยงานภายนอก ประกอบด้วย อาจารย์ ราชภัฏนครราชสีมา จำนวน 1 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ ของอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 2 คน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด เพิ่มเติม 2 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ 1 คน และนักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ กลุ่มงานสารสนเทศฯ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม 1 คน

ประเด็นที่ใช้ในการประชุม (ซึ่งมาจาก ผลการวิจัยระยะที่ 3) ประกอบด้วย

1. รายงานผลการวิจัย
2. ความเหมาะสมของรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว
3. แนวทางการพัฒนากิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนในพื้นที่อื่น
4. สรุปแนวทางการใช้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ภาพที่ 6 สรุปขั้นตอนในการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ เป็นการดำเนินการภายหลังจากได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบแผนการวิจัย แล้วนำมาข้อมูลทั้งหมดวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดย ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกออกเป็น 4 ระยะ คือ

ผลระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ผลระยะที่ 2 การศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน

ผลระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ผลระยะที่ 4 การนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ผลระยะที่ 1 การศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 คือ ศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน มาวิเคราะห์และเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ตารางประกอบคำบรรยาย จำแนกเป็น 3 ตอน ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของตัวอย่าง

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนในระดับตำบล ได้แก่ สถานะผู้ให้ข้อมูล เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการร่วมจัดทำแผนชุมชน ที่เป็นตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของตัวอย่าง

(n = 400)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
สถานะผู้ให้ข้อมูล		
1. เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชน	11	2.7
2. ผู้นำ/แกนนำชุมชน ที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชน	239	59.7
3. ประชาชน/ชาวบ้าน ที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชน	121	30.3
เพศ		
1. ชาย	200	50.0
2. หญิง	192	48.0
อายุ		
1. ต่ำกว่า 20 ปี	-	-
2. 20 – 30 ปี	28	7.0
3. 31 - 40 ปี	87	21.7
4. 41 – 50 ปี	159	39.7
5. 51 - 60 ปี	101	25.3
6. มากกว่า 60 ปี	15	3.8
ระดับการศึกษา		
1. ระดับประถมศึกษา	58	14.5
2. ระดับมัธยมศึกษา	89	22.3
3. ระดับอนุปริญญาตรี/เทียบเท่า	144	36.0
4. ระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า	93	23.3
5. สูงกว่าปริญญาตรี	8	2.0
ประสบการณ์ในการร่วมจัดทำแผนชุมชน		
1. ไม่เคย	46	11.5
2. จำนวน 1 ครั้ง	67	16.8
3. จำนวน 2 ครั้ง	90	22.5
4. จำนวน 3 ครั้ง	75	18.8
5. จำนวน 4 ครั้ง	41	10.3
6. มากกว่า 4 ครั้งขึ้นไป	68	17.0

จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้นำ/แกนนำชุมชน ที่เข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชน จำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 59.7 เป็นเพศชาย จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 39.7 มีระดับการศึกษาอนุปริญญาตรี/เทียบเท่า จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 36.0 และมีประสบการณ์ในการร่วมจัดทำแผนชุมชน จำนวน 2 ครั้ง จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ระดับสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

การวิเคราะห์ระดับสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนในระดับตำบลที่เป็นตัวอย่าง ซึ่งมี 2 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล และระดับทีมงาน ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังรายละเอียดใน ตารางที่ 3 และ ตารางที่ 4

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนในระดับบุคคล

(n = 400)

สถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนในระดับบุคคล	ระดับสถานการณ์ฯ ในระดับบุคคล			ลำดับ
	\bar{x}	S.D.	ค่าระดับ	
การมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน	3.08	0.99	ปานกลาง	9
การเห็นคุณค่าในตนเอง	3.46	0.94	ปานกลาง	5
การมีความเชื่อมั่นในตนเอง	3.30	0.82	ปานกลาง	8
การมีความพึงพอใจในงาน	3.47	0.92	ปานกลาง	4
การแก้ปัญหาและจัดการสถานการณ์	3.40	0.97	ปานกลาง	7
การมีความยึดมั่นผูกพันกับชุมชน	3.52	0.94	มาก	2
การมีทักษะการสื่อสาร	3.39	0.84	ปานกลาง	6
การตัดสินใจ	3.48	0.85	ปานกลาง	3
การมีความตั้งใจมุ่งมั่น	3.56	0.94	มาก	1
โดยภาพรวม	3.41	0.82	ปานกลาง	

จากตารางที่ 3 พบว่า สถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนระดับบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.41$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุดคือ การมีความตั้งใจมุ่งมั่น ($\bar{x}=3.56$) และการมีความยึดมั่นผูกพันกับชุมชน ($\bar{x}=3.52$) ตามลำดับ นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับได้ดังนี้ การตัดสินใจ ($\bar{x}=3.48$) รองลงมาคือ การมีความพึงพอใจในงาน ($\bar{x}=3.47$) การเห็นคุณค่าในตนเอง ($\bar{x}=3.46$) การแก้ปัญหาและจัดการสถานการณ์ ($\bar{x}=3.40$) การมีทักษะการสื่อสาร ($\bar{x}=3.39$) การมีความเชื่อมั่นในตนเอง ($\bar{x}=3.30$) และการมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน ($\bar{x}=3.08$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนในระดับทีมงาน

(n = 400)

สถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชน ในการจัดทำแผนชุมชนในทีมงาน	ระดับสถานการณ์ ^๑ ในระดับทีมงาน			ลำดับ
	\bar{X}	S.D.	ค่าระดับ	
การจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดทำ แผนชุมชน	3.31	0.93	ปานกลาง	5
การมีความไว้วางใจ	3.62	0.91	มาก	1
การส่งเสริมในเชิงบวก	3.41	0.91	ปานกลาง	2
การปรับปรุงระบบการติดต่อ สื่อสารในทีมงาน	3.13	0.88	ปานกลาง	8
การสร้างความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วม	3.39	0.90	ปานกลาง	4
การประสานความร่วมมือ	3.40	0.93	ปานกลาง	3
การสนับสนุนทางสังคม	3.20	0.89	ปานกลาง	7
การพัฒนาสัมพันธภาพของบุคลากร	3.29	0.90	ปานกลาง	6
โดยภาพรวม	3.34	0.81	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4 พบว่า สถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนระดับทีมงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.34$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่อยู่ในระดับมากที่สุดคือ การมีความไว้วางใจ ($\bar{x}=3.62$) นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับได้ดังนี้ การส่งเสริมในเชิงบวก ($\bar{x}=3.41$) รองลงมาคือ การประสานความร่วมมือ ($\bar{x}=3.40$) การสร้างความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วม ($\bar{x}=3.39$) การจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

($\bar{x}=3.31$) การพัฒนาสัมพันธภาพของบุคลากร ($\bar{x}=3.29$) การสนับสนุนทางสังคม ($\bar{x}= 3.20$) และการปรับปรุงระบบการติดต่อสื่อสารในทีมงาน ($\bar{x}=3.13$) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมให้บุคคลและทีมงานมีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้น

การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบได้รายละเอียดดังนี้

ด้านบุคคล

เงื่อนไขเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจที่ทำให้บุคคลเข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้น พบว่า สามารถแยกเป็นเงื่อนไขหลักได้ 2 เงื่อนไข คือ

เงื่อนไขภายในบุคคล คือ การรู้จักควบคุมตนเอง ได้แก่ ความตั้งใจการมุ่งมั่น การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การตระหนักในคุณค่าแห่งตน การยอมรับฟังคำแนะนำของผู้อื่น การมีความรับผิดชอบชุมชน ให้ความสนใจในงานที่ได้รับมอบหมาย ความรักในชุมชนของตนเอง มีทัศนคติและเป้าหมายที่จะพัฒนาชุมชน การตัดสินใจ

เงื่อนไขภายนอกบุคคล คือ การได้รับความสนับสนุนช่วยเหลือจากผู้อื่น ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การพัฒนาทักษะการสื่อสาร กำลังใจจากชาวบ้านและเพื่อนร่วมงาน การร่วมมือกันของชาวบ้าน สัมพันธภาพในชุมชน ค่าตอบแทนในการทำแผนชุมชนแต่ละครั้ง การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การวางแผนที่ดี ความพร้อมของอุปกรณ์และบุคคลที่เข้าร่วมจัดทำแผนชุมชน ความสามัคคีในชุมชน

ด้านทีมงาน

เงื่อนไขเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจทำให้ทีมงานมีการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้น พบว่า สามารถแยกเป็นเงื่อนไขหลักได้ 2 เงื่อนไขคือ

เงื่อนไขที่ทีมงานสามารถดำเนินการได้เอง ได้แก่ การสร้างบรรยากาศให้เกิดความไว้วางใจ การประสานงานของผู้นำชุมชนกับกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน การให้เกียรติซึ่งกันและกันในทีม การจัดระบบการสื่อสารที่เหมาะสม จัดให้มีการลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อเข้าใจในสภาพปัญหาที่เป็นจริง จัดการประชุมและปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การประชาสัมพันธ์ของข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน การประชาคมการจัดทำแผนชุมชน

เงื่อนไขที่ทีมงานต้องดำเนินงานร่วมกับภายนอก ได้แก่ จัดฝึกอบรมให้ความรู้และความสำคัญของแผนชุมชน การพัฒนาบุคลากรในทักษะที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การประสานความร่วมมือจากภาคชุมชนและเครือข่าย ทางการเงินสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน จัดหาที่ปรึกษาในการจัดทำแผนชุมชน การจัดกิจกรรมศึกษาฐานชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านแผนชุมชน

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะมาสร้างเป็นคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้างด้านเงื่อนไขการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนต่อการจัดทำแผนชุมชน ในระดับบุคคลและทีมงานเพื่อใช้เป็นเครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในระยะที่ 2 ต่อไป

ผลระยะที่ 2 การศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2 ผู้วิจัยการศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน ด้วยการถอดบทเรียนจาก 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยผู้วิจัยใช้การศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และนำเสนอข้อมูลดังนี้

บริบทของหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (แหล่งข้อมูลจาก เอกสารขององค์การบริหารส่วนตำบลศิลาลอย, 2557)

ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

1. ประวัติหมู่บ้าน

บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เริ่มเป็นชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 โดยมีผู้คนอพยพมาจากอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ประมาณ 10 ครอบครัว คือ นายนิวัตร ลิมประดิษฐ์นายล้วน แก้วลวี, นายเรือง เข้มทอง, นายเลี่ยม แก้วลวี, นายแดง สงวนวงษ์, นางฮวย แซ่อึ้ง, นายศรี โพธิ์สง่า ฯลฯ มาตั้งถิ่นฐาน หนองกลางดงตั้งชื่อตามลักษณะภูมิศาสตร์ คือ มีหนองน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่อยู่กลางหมู่บ้านซึ่งสมัยโบราณมีกองเกวียนสัญจรไปๆ มาๆ ใช้เป็นที่พักพิงหุงหาอาหารอยู่เป็นประจำ จึงเรียกชื่อนั้นว่า “หนองกลางดง” จนถึงปัจจุบัน

2. พื้นที่ทั้งหมด

บ้านหนองกลางดงมีพื้นที่ 6.25 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 3,750 ไร่ พื้นที่เกษตร และที่อยู่อาศัยประมาณ 2,000 ไร่

3. อาณาเขตและที่ตั้ง

ทิศเหนือ	ติดลำห้วยสาธารณะ เส้นแบ่งเขต อ.ปราณบุรี
ทิศใต้	ติดถนน รพช.เพชรเกษมหนองหญ้าปล้อง หมู่ 5 ต.ศิลาลอย
ทิศตะวันออก	ติดถนนเพชรเกษม หมู่ 1 ต.ศิลาลอย
ทิศตะวันตก	ติดคลองชลประทานสายใหญ่ หมู่ 4 ต.ศิลาลอย

4. ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงเอียงลาดมาทางทิศตะวันออก มีคลองชลประทาน สาย 16 ซ้าย พาดผ่านตลอดหมู่บ้าน จากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก เนื้อดินปนทรายร่วนซุย อุดมสมบูรณ์ ด้วยอินทรีย์วัตถุ และไม่ขาดน้ำจากคลองชลประทาน เหมาะกับการทำสวนผลไม้ยืนต้น พืชผัก นา ข้าว และไร่สับปะรด มีสถานที่ท่องเที่ยว คือ วัดเขาถ้ำดาวราย ลึกประมาณ 100 เมตร

5. เส้นทางคมนาคม

เส้นทางคมนาคม (ระบุเส้นทาง ถนนในหมู่บ้าน ระยะทางที่เข้าสู่หมู่บ้าน)
ถนนลาดยางทางหลวงชนบทหมายเลข ปข 1001 เป็นทางเข้าหมู่บ้านติดถนนเพชร
เกษม (ซอยหนองกลางดง- ห้วยลึก) ระยะทาง 6 กม.

ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก สายซอยสมานมิตร ระยะทาง 2 กม.

ถนนลาดยางซอยแยกเนินพยอม - สมานมิตร ระยะทาง 2 กม.

ถนนลูกรังสายต่อลาดยางเนินพยอม – วัดเขาถ้ำดาวราย ระยะทาง 1.5 กม.

6. ระบบสาธารณูปโภค

ไฟฟ้า ครอบคลุมหลังคาเรือน

โทรศัพท์สาธารณะ 2 จุด

โทรศัพท์บ้าน 25 หลังคาเรือน

คลองชลประทานสาย 16 ซ้าย ความยาว 7 กม.

การกำจัดขยะและของเสียในชุมชน กำจัดโดยวิธีเผาและฝัง

7. จำนวนครัวเรือน 281 ครัวเรือน จำนวนประชากร รวมทั้งสิ้น 1,615 คน
- 7.1 ชาย 762 คน หญิง 853 คน
- 7.2 ผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป) รวมทั้งสิ้น 119 คน
แยกเป็น ชาย 52 คน หญิง 67 คน
- 7.3 คนพิการ รวมทั้งสิ้น 6 คน แยกเป็น ชาย 4 คน หญิง 2 คน

8. การประกอบอาชีพ

8.1 อาชีพหลักของครัวเรือน

1. อาชีพ ไร่/สับปะรด	จำนวน	87	ครัวเรือน
2. สวนมะม่วง	จำนวน	68	ครัวเรือน
3. ทำนา	จำนวน	27	ครัวเรือน
4. สวนมะพร้าว	จำนวน	10	ครัวเรือน
5. สวนขนุน	จำนวน	17	ครัวเรือน
6. ไร่อ้อย	จำนวน	2	ครัวเรือน

8.2 อาชีพเสริม หรือ อาชีพรอง

1. สวนผัก / พืชล้มลุก	จำนวน	20	ครัวเรือน
2. อาชีพรับจ้าง	จำนวน	39	ครัวเรือน

9. จำนวนกลุ่มกิจกรรม / อาชีพ จำนวน 7 กลุ่ม ดังนี้
- 9.1 กลุ่มเกษตรกร สมาชิกจำนวน 216 คน
- 9.2 กลุ่มโรงสีข้าว สมาชิกจำนวน 35 คน
- 9.3 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน สมาชิกจำนวน 18 คน
- 9.4 กลุ่มผู้สูงอายุ สมาชิกจำนวน 119 คน
- 9.5 กลุ่มเยาวชน สมาชิกจำนวน 43 คน
- 9.6 กลุ่มผู้ใช้น้ำ สมาชิกจำนวน 276 คน
- 9.7 กลุ่มผู้ใช้แรงงาน สมาชิกจำนวน 216 คน

10. กองทุนในหมู่บ้าน มีจำนวน 6 กองทุน ดังนี้

- 10.1 กองทุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- 10.2 กองทุนหมู่บ้าน
- 10.3 กองทุนแม่ของแผ่นดิน
- 10.4 กองทุนกลุ่มร้านค้า / บั๊มน้ำมัน
- 10.5 กองทุนกลุ่มสตรีแปรรูปผลไม้

11. การบริการสาธารณะและสถานที่สำคัญ

- 11.1 ศูนย์ศึกษาวิทยาการชุมชนบ้านหนองกลางดงใช้เป็นี่ประชุมประจำเดือนของสภาผู้นำชุมชนและชาวบ้านทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน
- 11.2 ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานหมู่บ้าน
- 11.3 เลียงตามสายหมู่บ้าน ความยาว 14 กิโลเมตร ตำโพง 74 จุด
- 11.4 วัดเขาถ้ำดาวราย
- 11.5 ร้านค้าชุมชน
- 11.6 บั๊มน้ำมันชุมชน
- 11.7 โรงเรียนข้าวชุมชน
- 11.8 โทรศัพท์สาธารณะ

12. การศึกษา ศาสนาและประเพณีวัฒนธรรม

บ้านหนองกลางดง ไม่มีโรงเรียนอยู่ในเขตการปกครอง เนื่องจากมีโรงเรียนใกล้เคียงอยู่แล้ว ถึง 4 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านหนองตาแต้ม ห่างจากหมู่บ้าน 3 กิโลเมตร โรงเรียนบ้านลาดวิถี ห่างจากหมู่บ้าน 2 กิโลเมตร โรงเรียนบ้านหนองหญ้าปล้อง ห่างจากหมู่บ้าน 3 กิโลเมตร โรงเรียนบ้านหนองตาเมือง ห่างจากหมู่บ้าน 3 กิโลเมตร และมีรถรับส่งนักเรียนบริการถึงบ้านทุกบ้านจึงไม่เป็นอุปสรรคทางการศึกษา ด้านศาสนา มีวัดถ้ำดาวราย พระเดินบิณฑบาต ตลอดหมู่บ้าน และเป็นศูนย์รวมในการประกอบศาสนกิจของพุทธศาสนา ทุกวันพระและวันสำคัญต่าง ๆ ด้านการศึกษาและภาษา ภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นภาษากลาง ด้านการศึกษา เดิมคนส่วนใหญ่จะจบการศึกษาภาคบังคับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปัจจุบันจะส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อก่อนชุมชน

แผนชุมชนพึ่งตนเองบ้านหนองกลางดง (แหล่งข้อมูลจากเอกสารของศูนย์ศึกษา
วิทยาการชุมชนบ้านหนองกลางดง, 2557)

ความเป็นมา

ในอดีตที่ผ่านมาอนาคตของชุมชนบ้านหนองกลางดง มักจะถูกกำหนดจากคน
ภายนอกมาโดยตลอด ทำให้ชาวบ้านต้องพึ่งทรัพยากรจากภายนอก อย่างเช่น การส่งเสริมให้ปลูก
พืชเชิงเดี่ยว ทำให้ดินเสียจึงต้องพึ่งปุ๋ยเคมีที่ชาวบ้านผลิตเองไม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้อง
ยอมรับราคาซื้อที่ต่ำกว่าทุนที่ลงไป ชาวนาชาวไร่จึงเปรียบเสมือนเป็นแค่แรงงานบนไร่นาของ
ตัวเอง และเมื่อทุนนิยมเข้ามาสู่หมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ก็ยิ่งทำให้ทุกฝ่ายละเลยในสิ่งที่เรียกว่า ทุน
ทางสังคม ที่เคยร้อยรัดคนในชุมชนเอาไว้ จนในที่สุดชุมชนหรือหมู่บ้านก็อ่อนแอลงตามลำดับ
ประกอบกับที่ผ่านมามีแผนงานส่วนใหญ่จะเป็นแผนงานที่ผู้นำคิดให้และทำให้เท่านั้น ส่งผลให้
ชาวบ้านไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน จึงไม่ได้ให้ความร่วมมือ รวมทั้งตัวผู้นำเองก็ไม่ได้ถาม
ความคิดเห็นและความต้องการของชาวบ้านเลย ทั้ง ๆ ที่คนที่รู้ปัญหาดีที่สุดก็คือชาวบ้าน
เพราะฉะนั้นเราจะสังเกตได้ว่าการแก้ปัญหาที่ผ่านมามีไม่ตรงจุดและไม่ยั่งยืนรวมทั้งยังไม่ได้
ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอย่างเต็มที่อีกด้วย ดังนั้นเมื่อชุมชนหรือหมู่บ้านอยู่ในภาวะที่เป็นแค่
แรงงาน ในที่ดินของตัวเองและไม่สามารถระดมการแก้ปัญหาแบบเดิมๆ ที่นักการเมืองและ
หน่วยงานราชการทำให้อีกต่อไป ชุมชนจึงเกิดการล่มสลาย เกิดความแตกแยกทางความคิด ต่างคน
ต่างอยู่ ซึ่งหนทางเดียวที่จะช่วยให้ชุมชนอยู่รอดได้นั้นก็คือ การพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงจาก
ภายนอกให้ได้มากที่สุด เพื่อเป้าหมายที่สำคัญใน 3 เรื่อง คือ 1.ทำให้ตัวเองและครอบครัว
พอมีพอกิน ไม่เป็นหนี้ 2.เพื่อให้ลูกหลานอยู่ทำกินได้ต่อไปในชุมชน ไม่ต้องไปเร่ขายแรงงาน
3.เพื่อวิถีชีวิตที่มีคุณค่า มีความภูมิใจและมีศักดิ์ศรีของความเป็นคน

ผู้ใหญ่โชคชัย ลี้มประดิษฐ์ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนได้แรงบันดาลใจจากประยงค์ รัตนรงค์
แห่งชุมชนไม้เรียง จ.นครศรีธรรมราช ที่ได้ชื่อว่าเป็นต้นแบบงานแผนแม่บทชุมชน ดังนั้นบ้าน
หนองกลางดง จึงคิดเรื่องแผนชุมชนของตัวเองในปี พ.ศ.2543 และชักชวนทำความเข้าใจ ปรับ
สภาพให้เหมาะสมกับลักษณะวิถีของชุมชนตนเอง โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ร่วมกับหลัก
กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยการเปิดเวทีประชุมเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนกันรวมทั้งมีการ
เปลี่ยนแนวความคิดของชาวบ้านให้ทุกคนคิดว่าปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้นเป็นปัญหาของทุก
คน ไม่ใช่ปัญหาของผู้นำเพียงคนเดียว ซึ่งเทคนิคที่ผู้นำท่านนี้ผู้ใหญ่โชคชัย ใช้ในการดึงชาวบ้าน
เข้ามามีส่วนร่วมนั้นก็คือการสร้างศรัทธาในตัวผู้นำก่อน โดยที่ตัวผู้นำต้องเรียกศรัทธาในตัว 4
อย่าง คือ 1) กล้าหาญ 2) เสียสละ 3) อุดหนุน และ 4) มีคุณธรรม จนในที่สุดมีการพัฒนา
กระบวนการคิดกลายมาเป็น แผนแม่บทชุมชนที่ได้มาจากแบบสอบถามข้อมูลที่เป็นจริงของ

ชาวบ้าน และเมื่อชุมชนมีแผนเป็นของตนเองแล้วยังได้มีการออกไปศึกษาดูงานในชุมชนอื่น ๆ ร่วมด้วย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกันและกัน ซึ่งเมื่อได้ความรู้ใหม่ ๆ มากี่จะนำมาปรับใช้ให้เข้ากับชุมชนตัวเองต่อไป

ความหมายของแผนชุมชน คือ แผนของชุมชนหรือหมู่บ้านที่ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดว่าชีวิตในวันนี้และวันข้างหน้าของพวกเขาและของลูกหลานจะเดินไปอย่างไร รวมถึงการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ในปัจจุบันด้วย โดยการกำหนดร่วมกันออกมาเป็นแผนงานที่สามารถปฏิบัติได้ด้วยตัวของชาวบ้านเอง และพึงพาทักษะนอกชุมชนเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งก่อนที่ชุมชนบ้านหนองกลางดงจะได้เรียนรู้กระบวนการจัดทำแผนแบบใหม่ที่มีการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร มีการจัดข้อมูลที่ระบบระเบียบ เพื่อให้ช่วยต่อการคิด วิเคราะห์และการเห็นภาพรวมในด้านต่างๆ ของชุมชนที่เหมือนๆ กันนั้น ในอดีตภายในชุมชนเองก็มีกระบวนการของเขาอยู่เดิมเหมือนกัน เพียงแต่ไม่ได้ถูกเรียกว่าเป็นการทำแผนเท่านั้นเอง ซึ่งขั้นตอนเกือบทุกขั้นตอนเป็นไปตามธรรมชาติ อาจไม่ได้มีการจดบันทึก ไม่มีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ แต่การเก็บข้อมูลของชาวบ้านจะเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง ซึ่งก็คือการพูดคุยร่วมกันตั้งแต่เรื่องในครอบครัว อาชีพ ดินฟ้าอากาศ การเมืองอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นการพูดคุยตามสถานที่และการรวมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน อย่างเช่น ศาลาวิจิตรทาง ตลาด เป็นต้น โดยข้อมูลที่แลกเปลี่ยนกันนั้นจะถูกเก็บสะสมอยู่ในตัวบุคคลแต่ละคนมากน้อยไม่เท่ากัน ซึ่งเมื่อถึงเวลาที่ต้องทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่ในหัว ข้อมูลจะถูกกลั่นกรองออกมาเป็นความรู้สึก ทำให้ไม่มีข้อมูลที่เป็นตัวเลข คนที่เคยรับรู้มาเหมือนกันก็จะสามารถเข้าใจได้ แต่คนที่รับรู้มาน้อยก็ยังไม่รู้ลึกมากนัก เพราะความรู้สึกเป็นเรื่องที่ต้องสัมผัสเองจึงจะเข้าใจได้อย่างแท้จริง ซึ่งที่บ้านหนองกลางดงก็เคยใช้ความรู้สึกแบบนี้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของหมู่บ้านมาบ้างแล้ว อย่างเช่น ปัญหาการพนัน การลักขโมยหรือปัญหาหาหาเสพติด จนได้ผลสำเร็จ แต่ต่อมาได้มีเทคนิคการทำแผนแบบใหม่มาช่วยให้การแก้ปัญหามีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในระบบเดิมข้อมูลในหมู่บ้านจะถูกนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนผ่านเวทีประจำเดือนของหมู่บ้านในทุกอาทิตย์แรกของเดือนซึ่งในตอนแรก ๆ ก็เป็นการพูดคุยกันในหมู่ผู้นำ 10 กว่าคนแล้วก็ขยายออกไปมีคนเข้าร่วมมากขึ้น จนปัจจุบันได้เกิดเวทีใหม่อีก 1 เวทีเป็นเวทีสำหรับผู้นำของแต่ละกลุ่มในหมู่บ้านเข้ามานั่งเป็นองค์ประชุมที่เรียกว่า สภาผู้นำชุมชน อย่างไรก็ตามกระบวนการแบบเดิมมีข้อจำกัด ดังนี้ 1) ความน่าเชื่อถือของผู้นำจากคนนอก เพราะพูดคุยที่ไรก็เป็นเรื่องของความรู้สึกทุกที พูดไม่เหมือนกัน ไม่มีน้ำหนัก ไม่มีตัวเลข ไม่มีกระดาษที่จดบันทึกอย่างเป็นระบบระเบียบ 2) การสะสมข้อมูลและประสบการณ์ไม่เท่ากัน บางครั้งจึงยากที่จะทำให้ทุกคนใน

ชุมชนเห็นปัญหาที่ตัวเองไม่เคยได้สัมผัสให้เป็นภาพเดียวกัน 3) ข้อจำกัดด้านการแสดงความคิดเห็น ของผู้เข้าร่วมประชุม โดยเฉพาะคนด้อยโอกาส

ดังนั้นกระบวนการจัดทำแผนชุมชนใหม่นี้สามารถจะเชื่อมต่อข้อมูลที่แต่ละคนมีให้เป็นภาพเดียวกันได้ ที่สามารถมองเห็นได้ มีความน่าเชื่อถือและมีพลังสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้ กระบวนการทำแผนชุมชนแบบใหม่ที่เข้าไปช่วยแก้ปัญหาข้อจำกัดแบบเดิม นั้น ทำให้การเก็บข้อมูลเป็นระบบระเบียบ สามารถเอาข้อมูลจากหลาย คน หลายบ้านมารวมกันและทำให้ทุกคนเห็น ชุมชนหรือหมู่บ้าน เป็นภาพรวมเดียวกัน ทุกคนสามารถเชื่อมโยงข้อมูลของตัวเองกับข้อมูลของคนอื่นได้ โดยการทำแผนชุมชนที่หมู่บ้านหนองกลางดงนั้นเริ่มจากการประสบการณ์ของผู้ใหญ่โชคชัย ที่พบว่า การเปิดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของชาวบ้านไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร แบบสอบถามถูกคิดค้นขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสำรวจข้อมูลเรื่องต่างๆ ที่บ้านหนองกลางดงอยากรู้ ซึ่งการได้ข้อมูลเรื่องต่างๆ เหล่านี้ทำให้รู้ว่าปัญหาของตัวเองอยู่ที่ไหน อะไรคือสาเหตุ ตลอดจนเห็นหนทางที่จะแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นอีก ซึ่งกระบวนการจัดทำ แผนชุมชนพึ่งตนเอง นั้นประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. การร่วมกันคิดแบบสอบถาม ใช้วิธีการให้แกนนำของกลุ่มไม่น้อยกว่ากลุ่มละ 10 คนมานั่งคุยกันและช่วยกันคิดแบบสอบถามว่าเราอยากรู้อะไรเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่คำถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและค้นหาคำตอบ โดยประสานงานกับพี่เลี้ยงจากภายนอกชุมชนมาช่วยร่างแบบสอบถาม

2. การลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยจะใช้คนในพื้นที่กลุ่มละ 2 คน และบัณฑิตอาสาสมัครบัณฑิตกวดวิชา ต้องระวังเพราะ ถ้าใช้คนในพื้นที่ บางทีอาจถือโอกาสให้ข้อมูลแทนเพราะรู้จักคนในกลุ่มของตน แต่หากให้คนข้างนอกไปเก็บโดยไม่มีคนในพื้นที่เลยก็อาจเกิดปัญหาชาวบ้านกังวลไม่เข้าใจคำถามหรือให้ข้อมูลที่ไม่เป็นจริง จึงต้องใช้ทั้งคนในพื้นที่และคนนอกชุมชน

3. การรวบรวม สังเคราะห์ เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ขั้นตอนนี้ผู้ใหญ่จะให้พี่เลี้ยงจากภายนอกมาช่วยทำความเข้าใจเรื่องตัวเลขทำ แผนที่ชุมชน หรือ แผนที่ความคิด ช่วยทำบันทึก เพื่อจัดระบบข้อมูลให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ

4. การวิเคราะห์และรับรู้ข้อมูลร่วมกัน โดยระดมชาวบ้านทั้งชุมชนอย่างน้อย บ้านละ 1 คนนำข้อมูลออกมาตีแผ่ วิพากษ์วิจารณ์ร่วมกันเพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็งของชุมชน ซึ่งในขั้นตอนนี้เราจะเห็นทุกอย่างขึ้นอยู่กับว่าเราจะนำข้อมูลไปใช้อะไร เพื่อแก้ปัญหาและกำหนดทิศทางของชุมชนต่อไป

หลังจากได้ข้อมูลชุมชนทั้งหมดแล้วจึงสรุปออกมาเป็นแผนชุมชนพึ่งตนเองบ้านหนองกลางดง ประกอบด้วย 10 แผนงาน ดังนี้ 1) การบริหารจัดการ 2) วัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน 3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) สวัสดิการและสวัสดิภาพชุมชน 5) ด้านสุขภาพ 6) การลดต้นทุนการผลิต 7) ลดรายจ่ายของครอบครัว 8) เพิ่มมูลค่าผลผลิตเพิ่มรายได้ชุมชน 9) ธนาคารชุมชน 10) โครงสร้างพื้นฐาน

แผนชุมชนของบ้านหนองกลางดงมีการจัดทำทุก ๆ ปีไม่ใช่แค่เพียงครั้งเดียว เนื่องจากปัญหาในแต่ละปีนั้นจะแตกต่างกันออกไป รวมทั้งต้องมีการประเมินผลด้วยว่าในแต่ละปีแผนที่จัดทำไปนั้นประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดหรือต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง ปัจจัยความสำเร็จของการได้แผนและลงมือปฏิบัติ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. ความเชื่อมั่นและความกระตือรือร้นของชาวบ้าน เพราะความสำเร็จของการร่วมมือในการแก้ปัญหาของชาวบ้านหนองกลางดงที่ผ่านมาได้สะท้อนจนเป็นความเชื่อมั่นในพลังของตัวเอง

2. ผู้นำและแกนนำที่เชื่อมั่นว่าปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนเท่านั้น ปัญหาจึงจะถูกแก้ไข

3. ข้อมูลที่รวบรวมมาได้นั้นถูกต้องและมีการวิเคราะห์อย่างเชื่อมโยงกับคนในชุมชน

4. เรื่องที่จะลงมือทำต้องไม่ใหญ่เกินไปจนชาวบ้านไม่สามารถทำได้

กระบวนการทำแผนชุมชนพึ่งตนเองนั้น นอกจากจะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้แล้ว ยังทำให้ได้โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของชุมชน ดังนี้ 1) โครงสร้างสภาผู้นำชุมชน คือ การสร้างสภาผู้นำ 2) โครงสร้างกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งกองทุนนี้จะสนับสนุน 2 เรื่องหลัก เรื่องแรกคือสนับสนุนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน โดยกู้ยืมไปเป็นเงินลงทุนด้านอาชีพ ส่วนอีกเรื่องคือสนับสนุนสงเคราะห์ ผู้สูงอายุ การศึกษา ผู้ด้อยโอกาส ซึ่งเป้าหมายสูงสุดคือทำให้คนในชุมชนรักษาพยาบาลฟรี 3) โครงสร้างระบบข้อมูลชุมชน ข้อมูลที่หมู่บ้านหนองกลางดงรวบรวมนั้นมีรายละเอียดมากพอสมควรที่จะทำให้เห็นภาพรวมของทรัพยากรพื้นฐานของชุมชน ศักยภาพของชุมชนและปัญหาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเป็นข้อมูลที่สำคัญสำหรับทั้งคนในชุมชน (บุคคล กลุ่ม ผู้นำ) และคนภายนอกที่จะเข้ามาสนับสนุนด้าน ต่าง ๆ ทำให้การแก้ปัญหาและการสนับสนุนช่วยเหลือจากภายนอกตรงกับความต้องการของชุมชนดังนั้นเมื่อมีฐานข้อมูลแล้วเราก็สามารถเพิ่มเติมแก้ไขให้ทันสมัยและใช้งานได้ต่อไปอีก ทำให้สมาชิกในชุมชนเห็นความก้าวหน้าและมีกำลังใจ

กล่าวโดยสรุป หมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย เป็นหมู่บ้านที่ทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง โดยเรียนรู้ความสำเร็จและความล้มเหลวจากของตนเองและหมู่บ้านอื่น ๆ มาก่อน และ

ได้คิดค้น ดัดแปลง กระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองใหม่ให้มีความเหมาะสมกับหมู่บ้านตัวเอง ผลจากการทำแผนชุมชน ทำให้ได้เห็นเป็นรูปธรรมที่สามารถลงมือปฏิบัติและแก้ปัญหาของหมู่บ้านได้อย่างชัดเจน

บริบทของชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี (แหล่งข้อมูลจากเอกสารขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย ,2557)

ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

1.ประวัติหมู่บ้าน

ตามเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ที่สืบทอดกันมา คนเฒ่าคนแก่ของชุมชนหนองสาหร่ายที่นี่ ได้กล่าวขานถึงภูมิหลังของคนในท้องถิ่นแห่งนี้ว่าเป็นคนท้องถิ่นเดิมที่มีได้โยกย้ายมาจากที่ใดอีกทั้งได้บอกกล่าวถึงที่มาของชื่อหนองสาหร่ายดินแดนอาศัยของกลุ่มคนไว้ 3 ประการ ดังนี้ ประการแรกเป็นพื้นที่พักทัพและเสด็จผ่าน ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ประการที่สอง ชื่อหนองสาหร่ายถูกตั้งขึ้นมาตามสภาพแวดล้อมที่มีหนองน้ำและมีต้นสาหร่ายเป็นจำนวนมาก ประการที่สาม คำว่าหนองสาหร่ายเป็นชื่อที่เพี้ยนสำเนียงมาจากคำว่า หนองทราย เป็น หนองสาหร่าย ซึ่งโดยปกติแล้วคนหนองสาหร่ายจะมีสำเนียงพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีความแตกต่างไปจากสำเนียงคนท้องถิ่นอื่นในแถบจังหวัดกาญจนบุรี จะอย่างไรก็ตามถึงแม้ชื่อของหนองสาหร่ายจะมีที่มาที่แตกต่างหลากหลายดังกล่าวเบื้องต้นแต่ก็มิได้ทำให้คนหนองสาหร่ายแตกแยกความสามัคคีกันแต่ประการใด หากแต่กลับพบว่า ณ ดินแดนชุมชนหนองสาหร่ายแห่งนี้ได้เป็นดินแดนแห่งความร่วมมือ ร่วมใจที่ได้สร้างสรรค์งานพัฒนาให้ชุมชนของตน ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ดังที่จะได้บรรยายถึงเป็นลำดับต่อไปเดิมชุมชนหนองสาหร่าย ได้ถูกผนวกเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลดอนเจดีย์ และได้ขอแยกออกมาเป็นตำบลหนองสาหร่าย เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2535 โดยมีผู้นำ 3 ท่าน ที่ได้ร่วมใจกันดำเนินการเสนอขอแยกหมู่บ้านหนองสาหร่ายเป็นตำบล คือ นายชนะ สุขพรหม (ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสาหร่ายในสมัยนั้น)นายจอม ใจชุ่ม และนายชะลอม สมคิด (ปัจจุบันเป็นกำนันตำบลหนองสาหร่าย) โดยเหตุผลของการขอแยก ได้กล่าวถึง ตำบลดอนเจดีย์ที่เป็นตำบลใหญ่ ครอบคลุมถึง 13 หมู่บ้านในสมัยนั้น ทำให้การดำเนินการพัฒนา การได้รับงบประมาณจากภาครัฐไม่ทั่วถึง ถนนหนทางการเดินทางไปมาลำบากสภาพพื้นที่ต้องอาศัยน้ำฝนตามฤดูกาล หากหมดหน้าฝนจะเป็นพื้นที่แห้งแล้ง เกษตรกรทำนา ปลูกพืชไม้ได้ผล เกิดการโยกย้ายถิ่นฐานออกมามากงานทำในตัวเมือง หากแยกออกมาเป็นตำบลจะสามารถเสนอขอของบประมาณจากภาครัฐมาดำเนินการสร้างถนน พัฒนาแหล่งน้ำในชุมชนได้ ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการขอแยกหนองสาหร่ายออกมาเป็นตำบล

2. อาณาเขตตำบลหนองสาหร่าย มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลพนมทวน ตำบลพังครุ อำเภอพนมทวน

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลตะคร้ำเอน อำเภอท่ามะกา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลอุโลกสีห์หมื่น อำเภอท่ามะกา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอพนมทวน

3. อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และ
ค้าขาย อาชีพพรอง รับจ้าง จักสาน เย็บผ้าโหล

4. ประชากร

หมู่บ้านหนองสาหร่ายมีประชากรอาศัยอยู่ในพื้นที่จำนวน 3,840 คน เป็นชาย 1,896
คน เป็นหญิง 1,944 คน มีจำนวนครัวเรือน 782 ครัวเรือน

5. การปกครอง

หมู่บ้านหนองสาหร่ายเดิมได้รับจัดตั้งตามลักษณะปกครองท้องที่ในเขตตำบลดอน
เจดีย์ และได้ประกาศจากกระทรวงมหาดไทยตั้งเป็นตำบลหนองสาหร่าย เมื่อวันที่ 15 กันยายน
พ.ศ. 2535 ได้รับจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย ชั้น 5 เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์
2540 ต่อมาได้รับการจัดตั้งเป็นเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2551 ซึ่ง
เป็นเทศบาลขนาดเล็ก ซึ่งมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านสระลุม
พุก หมู่ที่ 2 บ้านโกรกยาว หมู่ที่ 3 บ้านหนองปรึก หมู่ที่ 4 บ้านหนองขุย หมู่ที่ 5 บ้านปลัก
เขว้า หมู่ที่ 6 บ้านหนองทราย หมู่ที่ 7 บ้านหนองแหน หมู่ที่ 8 บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 9 บ้าน
หนองสาหร่าย

6. ด้านสังคม

6.1 สถานศึกษา มีโรงเรียน 3 แห่ง ได้แก่

โรงเรียนบ้านสระลุมพุก (เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เริ่มตั้งแต่ชั้น
อนุบาล - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3)

โรงเรียนบ้านหนองขุย(ชั้นอนุบาล - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

โรงเรียนเกียรติวัชระเวคิน 2 (ชั้นอนุบาล -ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

6.2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์วัดปลักเขว้า 1 แห่ง

6.3 สถานที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 4 แห่ง

6.4 หน่วยงานสาธารณสุข สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง ตั้งอยู่บ้านสระดุมพุก หมู่ที่ 1 และอัตราการมีและการใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 98%

6.5 ศาสนาประชากรส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธ มีสถาบันทางด้านศาสนา คือ วัด ซึ่งมีทั้งสิ้น 2 แห่ง ได้แก่ วัดหนองขุย และวัดปลักเขว้า

6.6 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีจุดตรวจประจำตำบล 1 แห่ง

7. เส้นทางคมนาคม

เส้นทางคมนาคมในชุมชน มีถนนลาดยางเป็นถนนสายหลักของตำบล สามารถติดต่อได้ทุกหมู่บ้าน และมีถนนลาดยางติดต่อระหว่างตำบลถึงอำเภอและจังหวัด รวมทั้งมีการเชื่อมโยงถนนลูกรังในหมู่บ้านทั่วถึงทุกพื้นที่

8. ภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ตำบลหนองสาหร่ายโดยทั่วไป เป็นที่ราบปนทราย มีโครงการชลประทานตอนพระแท่นซึ่งได้มีการสร้างคลองส่งน้ำ มาจากเขื่อนท่าม่วง (เขื่อนวชิราลงกรณ์) ครอบคลุมทั้ง 8 หมู่บ้านในตำบลหนองสาหร่าย

9. กลุ่มองค์กร

กลุ่มองค์กรในตำบลหนองสาหร่ายในปัจจุบัน ทั้ง 3 ประเภท มีจำนวนทั้งสิ้น 93 กลุ่ม โดยแยกประเภทองค์กรเป็น 5 ประเภทใหญ่ ดังนี้

9.1 องค์กรการเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, กองทุนหมู่บ้าน, สหกรณ์, กลุ่มกู้เงิน ธ.ก.ส.

9.2 องค์กรด้านอาชีพ เช่น กลุ่มปลูกข้าว, เลี้ยงสัตว์, ปลูกอ้อย, รับจ้าง ฯลฯ

9.3 องค์กรด้านสุขภาพ เช่น กลุ่ม อสม., กลุ่มออกกำลังกาย ฯลฯ

9.4 องค์กรด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม เช่น ชมรมผู้สูงอายุ, กลุ่มเยาวชน, กลุ่มสตรี

9.5 องค์กรด้านสวัสดิการ เช่น กองทุนสวัสดิการเกิด แก่ เจ็บ ตาย, กองทุนฌาปนกิจการศึกษา

แผนแม่บทชุมชนหนองสาหร่าย (แหล่งข้อมูล เอกสารจากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหนองทราย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี, 2557)

ชุมชนคนหนองสาหร่าย เริ่มดำเนินการจัดทำแผนแม่บทชุมชนประมาณวันที่ 1 พฤศจิกายน 2545 โดยที่มาของแนวคิดการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเกิดจากแนวคิดของผู้นำชาวบ้านเองที่มีการติดตามข้อมูลข่าวสาร สถานการณ์โลกภายนอกอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับช่วงปี 2545 รัฐบาลได้มีนโยบายกองทุนหมู่บ้านลงสู่หมู่บ้านต่างๆ ในประเทศไทย เช่นเดียวกันกับชุมชนหนองสาหร่ายก็เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลจากนโยบายนั้น ซึ่งในระยะการลงมาของเงินงบประมาณกองทุนหมู่บ้านปรากฏว่าไม่มีสมาชิกชาวบ้านท่านใดในชุมชนมาขอใช้เงินสิทธิประโยชน์จากกองทุนหมู่บ้านนั้นเลย ดังนั้นการประชุมประจำเดือนของชุมชนจึงได้มีการหารือกันว่า “เราควรที่จะนำเงินกองทุนนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนของเรา” โดยในที่ประชุมได้มีข้อตกลงที่จะนำเงินกองทุนหมู่บ้านนั้นมาจัดทำโครงการสำรวจสภาพปัญหา หนี้สิน รายรับ รายจ่ายในชุมชนว่าเป็นอย่างไร เพื่อที่ว่าโครงการสำรวจครั้งนี้จะได้เป็นประโยชน์แก่การทำงานพัฒนาชุมชนอย่างมีทิศทางของกลุ่มคนต่อไปจากการดำเนินการสำรวจปัญหาต่างๆ ภายในชุมชนดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลหนองสาหร่าย โดยการสำรวจได้สำรวจประเมินรายได้ หนี้สินและรายจ่ายตลอดทั้งปีของคนทั้งตำบลหนองสาหร่าย สามารถประมาณการตัวเลขจากการสำรวจได้ คือ การประเมินรายได้ของคนในชุมชน ประมาณ 72 ล้านบาทต่อปี การประเมินหนี้สิน การกู้เงินทั้งในและนอกระบบ ประมาณ 88 ล้านบาทต่อปี และการสำรวจรายรับ – รายจ่ายในครัวเรือน โดยการออกแบบสำรวจแจกจ่ายให้ครัวเรือนสำรวจตนเอง ซึ่งการออกแบบสำรวจครั้งนี้ได้มีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาช่วยสนับสนุน และปรากฏว่า รายรับ รายจ่ายในครัวเรือนประมาณ 76 ล้านบาทต่อปี เมื่อการสำรวจเสร็จสิ้นได้มานำเสนอต่อที่ประชุมและประเมินการร่วมกัน หักลบกลมหนี้แล้วเห็นว่า ความเพียงพอของคนในชุมชนต่อไปอาจอยู่ไม่ได้ ชุมชนอาจเสื่อมสลาย หนี้สินอาจติดพันตัวไปถึงรุ่นลูกหลาน เมื่อเห็นปัญหาดังกล่าวร่วมกันแล้วจึงได้มีการปรึกษาหารือหาทางแก้ไขร่วมกัน โดยการแก้ไขในระยะแรกเห็นว่าควรสนับสนุนการให้ความรู้ การรู้เท่าทันกับสถานการณ์หรือการศึกษาดูงานชุมชนอื่นที่ประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาชุมชน ดังนั้นในที่ประชุมประจำเดือนของตำบลหนองสาหร่ายในวันนั้น จึงได้มีการสรุปข้อตกลงร่วมกันที่จะไปศึกษาอบรม ดูงานจากภายนอกชุมชน โดยชุมชนที่แกนนำตำบลหนองสาหร่ายเลือกไปศึกษาดูงาน เช่น ที่อบต.เขาคราม จังหวัดกระบี่, การดูงานที่เครือข่ายคุณประยงค์ ธรรมรงค์ ในเรื่องการทำแผนแม่บทชุมชนและการไปดูงานการดำเนินการสภาผู้นำชุมชน สภาภาคประชาชนของคุณ โชคชัย ลิ้มประดิษฐ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ในการไปศึกษาดูงานครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นภาคีหนึ่งทำงานร่วมกับชุมชน

จากการไปศึกษาดูงานในสถานที่ต่างๆ ได้เป็นเสมือนการเปิดโลกทัศน์ใหม่ในด้านการพัฒนาของภาคประชาชนอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งผลที่ได้จากการไปศึกษาดูงานได้เป็นแรงบันดาลใจที่จะมาคิดรูปแบบการดำเนินการการพัฒนาในชุมชนของตนว่า ควรจะพัฒนาชุมชนในด้านใดบ้าง ความรู้จากการไปศึกษาดูงาน ได้ถูกนำมาถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชน ได้รับทราบและได้ร่วมกันระดมสมองว่า จะช่วยกันแก้ปัญหาเรื่องใดก่อนเป็นลำดับแรก จากการพูดคุยหรือ หลายเสียงรวมเป็นเสียงเดียวว่า จะแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรเพราะการเกษตรถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน ซึ่งจากการสำรวจการใช้เงินซื้อปุ๋ยเคมีภายในชุมชนในแต่ละปี ปรากฏว่าสูญเสียเงินซื้อปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนถึง 11 ล้านบาทปี นับว่าเป็นการสูญเสียเงินของพี่น้องเกษตรกรจำนวนมาก ดังนั้นจากจุดนี้ จึงเป็นที่มาของการตั้งกลุ่มเกษตรกร การตั้งโรงงานปุ๋ยอัดเม็ดสำหรับรายทอง ขึ้นที่หมู่ 1 บ้านสระลุมพุก โดยผลผลิตที่ผลิตออกมาจะเน้นไปที่การให้ประโยชน์ของคนในชุมชนตำบลหนองสาหร่ายก่อนเป็นอันดับแรก และหากเหลือจึงส่งขายภายนอกชุมชน เช่นเดียวกับการตั้งโรงงานผลิตน้ำดื่มตราสาหร่ายทองในพื้นที่ หมู่ 2 บ้านโคกรกยาว ก็มีที่มาที่มิได้แตกต่างกันมากนัก โดยเห็นปัญหาว่าชาวชุมชนต้องสูญเสียเงินในการซื้อน้ำดื่มถึง 4 ล้านบาทบาทต่อปี หลายคนให้เหตุผลว่าถึงแม้จะมีการรองน้ำฝนไว้ใช้แต่ไม่มีใครกล้าบริโภค เพราะน้ำฝนที่รองไว้มีกลิ่น ฝุ่นละอองจากโรงงานอุตสาหกรรมและจากเมรุเผาศพที่อยู่ใกล้ชุมชน เป็นสาเหตุให้ชาวชุมชนไม่กล้าบริโภคน้ำฝน จึงเป็นที่มาของการตั้งโรงงานผลิตน้ำดื่มตราสาหร่ายทองในเวลาต่อมา นอกจากนี้รูปธรรมของการเกิดกิจกรรมการรวมกลุ่มยังปรากฏให้เห็นในหมู่บ้านทุกหมู่ของตำบลหนองสาหร่ายดังนี้

หมู่ 3 บ้านหนองปรึก รวมกลุ่มทำพริกแกงเผ็ดตำมือ

หมู่ 4 บ้านหนองซุย รวมกลุ่มจักสาน และผลิตไข่เค็ม

หมู่ 5 บ้านปลักเขว้า รวมกลุ่มผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาซัก

หมู่ 6 บ้านหนองทราย รวมกลุ่มผลิตข้าวสารบรรจุถุง

หมู่ 7 บ้านหนองแหน รวมกลุ่มผลิตดินปลูกต้นไม้ภูเก็ยม

หมู่ 7 บ้านใหม่พัฒนา รวมกลุ่มผลิตกล้วยฉาบ กล้วยอบเนย

การรวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหาและสร้างเวทีแห่งความเข้าใจ โดยใช้วิธีการร่วมกันประชุมหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการประชุมเวทีสัญจรที่มีความต่อเนื่องในทุกหมู่บ้าน ได้เป็นที่มาของการร่วมทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน อันเป็นผลให้เกิดผลผลิตที่เป็นความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจกัน ทุกสิ่งทั้งมวลที่ได้สร้างสรรค์ร่วมกันได้กลายเป็น “พลังชุมชน” ที่ชาวชุมชนสร้างขึ้นเองได้และพลังชุมชนนี้เอง คือ พลังที่ช่วยผลักดันการเกิดกลุ่มพัฒนาต่างๆ ขึ้นในตำบลหนองสาหร่ายแห่งนี้

การถอดบทเรียนจากชุมชนบ้านหนองกลางดงและชุมชนหนองสาหร่าย

เมื่อศึกษาบริบทของชุมชนทั้ง 2 แห่งจากเอกสารแล้ว ผู้วิจัยจึงลงศึกษาในพื้นที่ดังกล่าวได้แก่ ชุมชนบ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในวันที่ 20 กันยายน 2556 และ วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ในวันที่ 1 ตุลาคม 2556 และ วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ซึ่งเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จในเรื่องแผนชุมชน เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริม การจัดทำแผนชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้พบประเด็นเงื่อนไขที่สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ดังนี้

1. เงื่อนไขระดับบุคคลในการสร้างเสริมพลังอำนาจในการจัดทำแผนชุมชน

1.1) ความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน ความตระหนักเป็นสภาวะตื่นตัวทางจิตใจ ต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้นๆของบุคคลเช่น ความรู้สึก ความคิดเห็น ความสำนึกได้ เป็นการเห็นความสำคัญของแผนชุมชนจากการรับรู้หรือได้รับประสบการณ์ต่างๆ ผ่านระยะเวลาหนึ่ง ตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของนายแรม เขียงกา คณะกรรมการแผนแม่บทชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงการตระหนักถึงความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชนดังนี้

“...เราต้องมีความตั้งใจที่จะพยายามบอกชาวบ้านว่า แผนชุมชนหรือข้อมูลที่เขา(ชาวบ้าน)ให้มานั้นเป็นกระเจกบานใหญ่ที่สามารถจะให้คุณส่องแล้วสะท้อนกลับมาว่าคุณมีปัญหาอะไร แล้วก็เอากระเจกบานใหญ่ที่สะท้อนกลับมาเป็นข้อมูล เอาปัญหาที่พบมาขึ้นเป็นปัญหาของท้องถิ่น แล้วก็วางทางแก้ แก้ปัญหาต่อไป 2-3 ประเด็น นี่คือการจำเป็นที่เราต้องร่วมกันทำแผนชุมชนของเราเอง...”

สอดคล้องกับ ศิวโรฒ จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการทำแผนชุมชนว่า

“...เรามีภาวะหนี้สินที่มาก เราต้องทำไงถึงจะลด ถ้าเกิดเราไม่ลดปั๊บ ไม่ช้าไม่นานเราจะถูกเขายึดไปหมดเลย วิธีการก็คือว่าเราต้องมาร่วมกันทำการวางแผน แล้วก็เอาปัญหาเอาข้อมูลทั้งหมดมาร้อยเรียงว่า ปัญหาที่เกิด มันเรื่องอะไร เช่น ปัญหาเรื่องดิน ให้ชุมชนที่มีความถนัดในเรื่องนั้นแก้เรื่องดิน ปัญหาเรื่องเงิน ก็ให้หมู่บ้านที่มีความสามารถดูแลเรื่องเงิน มีปัญหาเรื่องน้ำ ก็ให้หมู่บ้านที่มีความสามารถเรื่องน้ำทำเรื่องน้ำ...”

และยังตรงกับที่นายพลวริศ วรรณะผู้ใหญ่อำเภอ 4 บ้านหนองขุย ตำบลหนอง
สาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ได้กล่าวถึงการให้ความสำคัญของการร่วมทำแผนชุมชนว่า

“...บางคนอาจจะคิดว่า การให้ข้อมูลทำแผนชุมชนมันไม่มีความสำคัญ มัน
เหมือนกับการที่เราจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายเท่านั้น เพราะฉะนั้นถ้าเกิดเราทำให้เขา
รู้สึกว่าการทำแผนชุมชนที่เราทำอยู่นั้นสำคัญและทำให้ชีวิตเค้าดีขึ้นอย่างไร จะทำให้
เขาเข้ามาพร้อมมากขึ้น หรืออย่างน้อยก็ให้ข้อมูลที่เป็นจริง...”

นอกจากการตระหนักถึงความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชนแล้ว การตระหนักถึง
แผนชุมชนที่ล้มเหลวในอดีต ส่งผลต่อการตัดสินใจของบุคคลในเข้าร่วมกิจกรรมจัดทำแผนชุมชน
ด้วยเช่นกัน ดังนั้นการพัฒนาตามแผนชุมชนที่ไม่ได้เกิดจากคนในชุมชนเอง จะส่งผลให้การ
พัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาไม่ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน เห็นได้จากคำสัมภาษณ์
ของนายพลสิทธิ์ เข้มเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองบ้านหนองกลางดง วันที่ 20 กันยายน
2556 ที่กล่าวถึงการพัฒนาตามแผนชุมชนที่ผ่านมาว่า

“...เมื่อรัฐบาลมีนโยบายให้หมู่บ้านทำแผนพัฒนาชุมชนขึ้นมา แนวนี้คิดดีครับ
แต่ทำไปทำมาแผนชุมชนมันกลายเป็นเป้าหมาย ก็คือคนที่รับผิดชอบเรื่องนี้ต้องการแค่
ให้แต่ละหมู่บ้านมีแผนก็พอ พอทุกหมู่บ้านมีแผนครบทีก็จบ เขาก็คิดถึงเป้าหมาย
ที่แท้จริงของการทำแผนชุมชน เขาก็เอาเป้าหมายนั้นมาแปลงว่าทำยังไงแผนชุมชน
มันถึงจะเป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมายชุมชนก็คือ ความสุขของคนในหมู่บ้าน ...”

และสอดคล้องกับนายบุญมี เนตรสว่าง ผู้ใหญ่อำเภอ 7 บ้านหนองแห่น ตำบล
หนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่พูดถึงแผนชุมชนที่ไม่ได้เกิดจากคนในชุมชนเองดังนี้

“...จากข้อมูลต่างๆ ที่เผยแพร่ออกไป ว่าตำบลหนองสาหร่ายมีแผนชุมชนที่ดี
มีนั่น มีนี่ มีโน่น นี่ละครับเป็นแรงกระตุ้นที่ต้องมีกิจกรรมตามแผนชุมชน เพื่อรองรับ
เขา(เวลาคนมาดูงาน) แต่พอมีไปสักพัก มันไม่ใช่แล้วละ มันไม่ใช่มีแผนชุมชน
เฉพาะไว้รอดเขา ให้เขารู้ว่ามันนั่น มีนี่ละ ไม่ใช่แล้ว พอเราเริ่มทำจริงจัง ผลสะท้อน
กลับมามันดี เราก็พบว่าแผนชุมชนที่ดี แผนที่เป็นของเราจริงๆมันช่วยเราเยอะมาก...”

เมื่อบุคคลเกิดความตระหนักต่อการจัดทำแผนชุมชนและความล้มเหลวของแผน
ชุมชนในอดีต บุคคลก็จะประเมินสถานการณ์ว่าส่งผลกระทบต่อตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม
อย่างไร ทำให้เกิดความตื่นตัว และพยายามค้นหาสาเหตุและแนวทางเพื่อจัดการแก้ไขปัญหาและ
อุปสรรคต่อการจัดทำแผนชุมชน ดังคำสัมภาษณ์ของนางสาวพวงเงิน บุญพวง อาสาสมัคร
สาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่พูดถึงการเข้าร่วมทำแผน
ชุมชนของเด็กเยาวชนว่า

“...ความเปลี่ยนแปลงของแผนชุมชน เรื่องที่ชัดเจนมากขึ้น ปัจจุบันมีการให้ความร่วมมือไม่ร่วมมือ ทุกคนก็จะมาช่วยกันทำงาน ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนเยอะมาก แต่ก่อนบ้านละคน หรือบางบ้านไม่มาเลย เดี่ยวนี้มีมากขึ้น มีวัยรุ่น เข้ามาร่วมให้ข้อมูลทำแผนมากขึ้น เมื่อก่อนพอประชุมแผนชุมชนจะมีแต่คนสูงอายุผู้เฒ่า ผู้แก่ มาร่วม เดี่ยวนี้เด็กเยาวชนก็เริ่มเข้ามาแล้ว เป็นเพราะเราจัดกิจกรรมกีฬาในชุมชนและให้พวกเค้าคิดกันเองว่าจะแข่งอะไร.....เพราะเราทำให้เขามองว่าแผนชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมแสดงออก คือ บางครั้งถ้าเขาอยากได้อะไร เขาจะมาเสนอ ถ้าเป็นแต่ก่อน การทำแผนเหมือนเขาโดนปิดกั้น...”

สอดคล้องกับนายสิริโรต จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงวิธีการพูดคุยให้ชาวบ้านตระหนักและเกิดความตื่นตัวจากการละเลยการให้ข้อมูลในการทำแผนชุมชนดังนี้

“...การทำแผนชุมชน จะทำให้เห็นข้อมูลต่างๆในชุมชน พอทำข้อมูลออกมาตัวนี้ละครับที่จะเป็นตัวช่วย ตัวบอกเขา ว่าถ้าเกิดเธอไม่ทำตามนี้ละ ไม่เข้าร่วมหรือไม่ให้ข้อมูลทำแผนชุมชน อีกไม่ช้าหรือก บ้านที่เราอยู่จะกลายเป็นของใครก็ไม่รู้ ถ้าไม่พูดไม่คุยแบบนี้ เราพูดอย่างไร เขาจะฟังเฉยๆ ...”

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนทั้งสองชุมชน พบว่าความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชนส่งผลต่อพฤติกรรมกรเข้าร่วมจัดทำแผนของบุคคล และเป็นปัจจัยแรกที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่างๆ เพื่อผลักดันให้การจัดทำแผนชุมชนสำเร็จ เช่น การเข้าร่วมประชุม การร่วมแสดงความคิดเห็น การให้ข้อมูล การช่วยเหลือข้อมูล เป็นต้น นอกจากนี้ความตระหนักถึงผลลัพธ์ของแผนชุมชนที่ไม่ได้เกิดจากการจัดทำขึ้นของคนในชุมชนเอง ก็เป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นให้บุคคลช่วยกันค้นหาแนวทางการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน ในการจัดทำแผนชุมชนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นแสดงว่าความตระหนักส่งผลต่อการเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชน

1.2) ความตั้งใจมุ่งมั่น ความตั้งใจและความมุ่งมั่นมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง กล่าวคือการตั้งใจ หมายถึงความมุ่งมั่นในอันที่จะกระทำการอันใดก็ทำให้จนสำเร็จตามเป้าหมายหรือ จุดหมายที่ตนตั้งไว้ ความตั้งใจเป็นพลังอำนาจในใจที่ทำให้บุคคลดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ อย่างสัมฤทธิ์ผลอันเกิดจากกำลังใจของคนหนึ่ง ความตั้งใจนี้มีอยู่ในใจของคนแล้วทุกคน เพียงแต่บางคนไม่รู้จักใช้ และบางคนไม่รู้จักวิธีใช้หรือใช้บ้างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นายสิริโรต จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 กล่าวเกี่ยวกับความตั้งใจความมุ่งมั่นดังนี้ “...ถ้าเราไม่ตั้งใจ แผนชุมชนมันทำไม่ได้ ต้องตั้งใจที่จะทำ ต้องมีความ

มุ่งมั่น เรื่องนี้ควรเป็นสิ่งที่ต้องมาในลำดับต้นๆ ด้วยซ้ำไป เพราะถ้าเขาตั้งใจนับ เขาจะเข้ามาร่วมกิจกรรมทำแผนกับเรา ส่วนความรู้ไม่มีเราก่อยให้เขาไปหาเอา...” จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นว่าความตั้งใจมุ่งมั่นของบุคคลที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชนเป็นปัจจัยอันดับต้นๆ ของเงื่อนไขที่ส่งผลให้บุคคลเข้าร่วมทำแผนชุมชน

จะเห็นว่าถ้าความตั้งใจไม่เกิดขึ้นกิจกรรมต่างๆ ของการทำแผนชุมชนก็จะไม่มีขึ้นหรือมีขึ้นก็เกิดจากถูกบังคับให้ทำตามคำสั่งและจำใจทำ บุคคลก็จะทำกิจกรรมต่างๆ ในการทำแผนชุมชนอย่างขอไปที เช่น มาร่วมประชุมตามหน้าที่ หรือให้ข้อมูลแบบส่งๆ เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายมาเสร็จสิ้นเท่านั้น โดยไม่ได้สนใจว่าแผนชุมชนจะเป็นอย่างไร ดังคำสัมภาษณ์ของนายพลสิทธิ์ เข้มเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองบ้านหนองกลางดง วันที่ 20 กันยายน 2556 ที่พูดถึงเรื่องนี้ดังนี้

“...ในการทำแผนชุมชนส่วนที่สำคัญคือปัจจัยภายในคน เช่น ความตั้งใจ ความมุ่งมั่น ความเชื่อมั่น ความผูกพัน มันต้องเริ่ม จากตัวนี้ก่อน มากกว่าคำสั่งมากกว่าบอกเขาให้ทำ เช่น ถ้าพี่สวดยจะทำ มันไม่ได้ออกจากเขา พี่สวดยก็ไม่ได้รู้สึกตั้งใจ หรือว่าอยากจะทำ มันต้องเริ่มจากที่ตัวคนแต่ละคน แต่ถ้าเริ่มต้นจากการบังคับการออกคำสั่ง มันจะทำแค่ให้เสร็จๆ ไป...”

สอดคล้องกับคำพูดของนายแรม เชียงกา คณะกรรมการแผนแม่บทชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงพลังความตั้งใจให้กับทุกคนดังนี้ “...พลังขับเคลื่อนที่ทำให้ทุกคนหรือทีมงานลุกออกมาช่วยทำแผนชุมชน ผมว่าคือความตั้งใจ ซึ่งในส่วนของชุมชนเราเองก็พยายามสร้างพลังความตั้งใจให้กับทุกคน โดยเฉพาะผู้นำหรือทีมงานในการทำแผนเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม ขององค์กร ของชุมชน ...”

การทำแผนชุมชนเป็นเรื่องของจิตอาสาหรือจิตสาธารณะ ประเด็นนี้ส่วนใหญ่ผู้ที่เข้าร่วมทำแผนชุมชนจะทราบว่าการมาประชุมทำแผนชุมชนไม่มีผลประโยชน์หรือค่าตอบแทนที่เป็นเงินโดยตรง แต่ผู้มาร่วมอาจได้รับความพึงพอใจบางอย่าง เช่น ได้เพื่อน ได้สังคม ได้รู้เรื่องราวต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น ตรงกับคำสัมภาษณ์ของนายบุญสวดย สุวรรณภาพ ผู้นำชุมชนบ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“...การทำแผนชุมชน มันขึ้นอยู่กับความตั้งใจของทีมงานและผู้นำของเรา คนที่มาดูงานในชุมชนเรา ส่วนใหญ่มาดูความตั้งใจของเรามากกว่า ซึ่งเป็นความภูมิใจของพวกเรา ในฐานะที่เราเป็นผู้นำ เราต้องเริ่มด้วยใจก่อน คือความตั้งใจ และความมุ่งมั่นอยากที่จะพัฒนา อยากมีคุณภาพชีวิตที่ดี ปกติคนทำงานเพื่อชาวบ้านร้อยทั้งร้อยเริ่มต้นเข้ามาทำ เขาคิดว่าต้องได้ประโยชน์ สิทธิประโยชน์เป็นอะไรแก่นั่นเอง

คำว่าผลประโยชน์ตรงนี้มีมันก็มีหลายรูปแบบนะ บางคนประโยชน์คือเพื่อให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น บางคนประโยชน์เพื่อค่าตอบแทนก็มี เพียงแต่ว่างานสาธารณะก็ไม่ได้ค่าตอบแทนอะไรมากมาย แต่เมื่อคุณประโยชน์ บางคนประโยชน์คือแค่อยากมีเพื่อน จึงจะมาประชุม บางคนแค่ร่วมรับรู้ก็มี อยากมาเห็น อยากรู้เรื่องโน่น เรื่องนี้ เขาก็มาแล้วก็กลับบ้านไป แต่ทั้งนั้นมันต้องเริ่มที่ใจ คือตั้งใจที่จะเข้ามาร่วมประชุม ทำแผนก่อน ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ที่ว่าเขาได้อะไร...”

สอดคล้องกับคำพูดของนายบุญมี เนตรสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหนองแห่น ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวว่า “...อีกอย่างนะ ใครที่จะเข้ามาร่วมทำแผนชุมชน ถ้าไม่มีใจ ทำไม่ได้ ต้องเอาใจมาด้วย ใจต้องรักจริง ถ้าถามว่าได้เงินตอบแทน ไม่มีนะ.. ทุกวันนี้ที่ทำอยู่คือ ถ้าไปประชุมจังหวัดก็ได้ค่ารถ ค่าตัว ถ้าประชุมในหมู่บ้านก็ไม่มีค่าอะไร คือมันทำอยู่ในหมู่บ้านทำด้วยใจมาด้วยใจ...”

นอกจากนี้ความต่อเนื่องในการจัดทำแผนชุมชนเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสนใจ เพราะแผนชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องทำทุกปี เริ่มจากเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ประชาคมชาวบ้าน สะท้อนข้อมูลกลับตลอดจนออกมาเป็นรูปเล่มแผนชุมชนที่เป็นรูปธรรม ถ้าบุคคลมีความตั้งใจที่จะทำ ผู้ นั้นจะสนใจในรายละเอียดของข้อมูลต่างๆ ในการทำแผนชุมชน เมื่อบุคคลมีความตั้งใจแล้วจะมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ ไม่ล้มเลิกกลางคัน แม้ว่าจะเจออุปสรรคก็จะพยายามหาหนทางก้าวผ่านไปได้ ซึ่งความตั้งใจมุ่งมั่นจะทำให้บุคคลทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ในประเด็นนี้เห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของ นายบุญมี เนตรสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหนองแห่น ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่ถึงความตั้งใจมุ่งมั่นว่าเป็นสิ่งสำคัญในการทำแผนชุมชนดังนี้ “...ในความรู้สึกของผมน่าจะเป็ความตั้งใจที่จะมาทำแผนชุมชน ความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะมาแล้ว พุดง่าย ๆ ตั้งใจแล้วไม่กลับแล้ว ต้องรุกไปข้างหน้าเลย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญตอนนี หลังจากที่ผมทำงานเกี่ยวกับจัดทำแผนหลายรอบ หลายครั้ง หลายปีแล้ว ...” สอดคล้องกับนายสุภาพ แก้วฉวี ผู้นำชุมชนและราษฎรชาวบ้านของบ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวเกี่ยวกับความต่อเนื่องในการทำแผนชุมชนดังนี้ “...ส่วนมาก คนส่วนใหญ่ที่จะอยากที่จะเข้ามาทำนี้ ต้องมาด้วยใจ ถ้าไม่มาด้วยใจแล้ว จะทำแผนไม่สำเร็จ แล้วก็ไม่ต้องเนื่อง มาด้วยความตั้งใจมันจะอยู่กันยาว...”

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนของชุมชนบ้านหนองกลางดง และชุมชนหนองสาหร่าย พบว่า ความตั้งใจมุ่งมั่น เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญต่อเนื่องมาจากความตระหนักในแผนชุมชน กล่าวคือเมื่อบุคคลเกิดความตระหนักในแผนชุมชนแล้วจากนั้นต้องมีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนและมีความมุ่งมั่นที่จะทำกิจกรรมนั้นให้สำเร็จ ดังนั้นความตั้งใจมุ่งมั่นเป็นเงื่อนไขต่อ

พฤติกรรมของบุคคลในการทำกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับแผนชุมชน ถ้าเราสร้างให้บุคคลมีความตั้งใจ มุ่งมั่น ในการทำแผนชุมชน จะช่วยให้การจัดทำแผนชุมชนสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

1.3) ความผูกพันกับชุมชน ความผูกพัน หมายถึง ความรู้สึกห่วงใยที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รวมทั้งให้ความสนใจและการเห็นความสำคัญของสิ่งนั้น บุคคลที่มีความผูกพันกับชุมชนของตนเอง ส่งผลให้เขามีทัศนคติและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน(sense of belonging) ความผูกพันกับชุมชนเป็นการแสดงความพอใจและความตั้งใจของบุคคลที่คงยังอาศัยอยู่ในชุมชน เห็นได้จากคำพูดของนางสาวพวงเงิน บุญพวง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวว่าความผูกพันที่ตนเองเกิดขึ้นกับชุมชนดังนี้

“...จริงๆ แล้วที่เข้ามาทำแผน เพราะได้กลับมาอยู่บ้าน แล้วก็เข้ามาทำงาน มาทำ โครงการเกี่ยวกับแผนชุมชน และได้เรียนรู้มาเรื่อยๆ จริงๆ แล้วหนูทำงานอยู่ที่ราชบุรี แม่อยากให้กลับมาอยู่ใกล้ๆ เขา ก็โอเคนะได้อยู่ใกล้ ได้อยู่บ้านเรา แล้วก็ได้อยู่ดูแลแม่ด้วย พอนานๆ เลยรู้สึกรักชุมชน อยากทำอะไรดีๆ ให้หมู่บ้าน ก็รู้สึกว่า ก็ดีนะ เรามาอยู่ใกล้บ้าน ทำงานใกล้บ้าน...”

นอกจากนี้ความผูกพันกับชุมชนจนทำให้รู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน ยังช่วยให้บุคคลเกิดความรู้สึกอยากเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่พัฒนาชุมชนตนเอง เช่น ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำแผนชุมชนชุมชน ตรงกับคำสัมภาษณ์ของนายแรม เชียงกา คณะกรรมการแผนแม่บทชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงข้อเสียของการให้ข้อมูลที่ผิดกับความจริงว่า

“...จากการเก็บข้อมูลของเราเมื่อก่อน พอเขาเริ่มมาให้ข้อมูลเพื่อทำแผนชุมชน ใหม่ๆ มันจะมีปัญหาอยู่ตัวหนึ่งคือ เรื่องของข้อมูลที่มันไม่จริง ข้อมูลที่มันไม่ตรง เหมือนเขาไม่อยากจะให้ข้อมูล แต่จะพัฒนาหมู่บ้าน ถ้าคุณให้ข้อมูลอย่างนี้ เราจะไม่แก้ปัญหามาไม่ได้ เมื่อคุณให้ข้อมูลจริงเมื่อไหร่ ข้อมูลที่ไม่เป็น...มั้ง.. เมื่อไหร่ มันก็จะมีพลังเกิดขึ้น เลยต้องขอรับรองว่าอย่ามั้ง ได้ไหม ถ้าคุณเป็นมั้ง งบประมาณท้องถิ่นที่จะมาพัฒนาชุมชนเรามันก็จะเป็นแบบ มั้ง คุณก็จะเป็นปัญหา ก็ด่ากัน เป็นลูกโซ่มั้งๆ กันต่อไป เราต้องสร้างให้เขารับรู้ว่าเป็นบ้านคุณ ชุมชนคุณ คุณเป็นเจ้าของชุมชน ถ้าคุณตื่นขึ้นมาให้ข้อมูลที่ตรง โดยที่ข้อมูลที่มันตรงกัน แล้วข้อมูลนั้นสะท้อนไปอยู่บนแผนของท้องถิ่น แล้วท้องถิ่นก็รู้ว่าปัญหามันคืออะไร แล้วก็ย้อนกลับมาพัฒนาได้ตรงจุด...”

เมื่อบุคคลมีความความผูกพันกับชุมชนของตนเองย่อมทำให้เกิดความรักในชุมชน และอยากจะทำสิ่งดีๆ ให้แก่ชุมชนอย่างเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน เห็นได้จากคำสัมภาษณ์

ของ นางสาวนิศาตร์ณ์ บุญพวง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่เล่าถึงผลจากการที่ทำให้ชาวบ้านมีความรักในชุมชนตนเอง “...ใช่ะ มันคือชุมชนของเรา ถ้าเราไม่รัก เราก็ไม่อยากจะทำอะไร เราจะเป็นยังไงมันก็เรื่องของเรา แขนชุมชนก็เหมือนกัน มันคือแขนของเรา ข้อมูลที่เอามาทำแผนก็เป็นเรื่องของเรานั่น อย่างนั้นเราต้องทำอะไร ถ้าทำแล้วมันล้มเหลว ก็ทำใหม่...” จะเห็นว่าความผูกพันกับชุมชนจะทำให้บุคคลพยายามเข้าไปเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนตนเอง ซึ่งการเข้าร่วมแผนชุมชนก็เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงความเป็นเจ้าของต่อชุมชนตนเอง ตรงกับคำสัมภาษณ์ของนายสิวโรต จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่เล่าเกี่ยวกับความผูกพันกับชุมชนของคนรุ่นก่อนดังนี้

“... การผูกพันกับชุมชน อันนี้สำคัญ เพราะถ้าไม่ผูกพันกับชุมชน จะไม่สนใจว่าชุมชนเป็นอย่างไร ชุมชนเราอะนะ สร้างมาสมัยพ่อแล้วนะ ถ้าไม่ได้รุ่นพ่อชุมชนเราไม่ได้เป็นอย่างหรอก มันมีความผูกพันตั้งแต่สมัยพ่อสมัยปู่โน้น อันนี้ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน...อย่างการเข้าร่วมในกิจกรรมทำแผน อันนี้เรื่องของเรานะ ไม่ใช่เรื่องของใครคนเดียว ถ้าเราสร้างให้เขามองเป็นเรื่องของเราได้ แผนชุมชนนี้เขาก็ร่วมทำได้ ไม่ใช่เรื่องของใครก็ทำไป ไม่ใช่เรื่องของฉัน ฉันไม่ทำ...ไม่ใช่ ชุมชนนี้เป็นของเรา แผนชุมชนจะสำเร็จได้ต้องร่วมมือกัน...”

สอดคล้องกับนายบุญมี เนตรสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหนองแหน ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ซึ่งเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นเจ้าของชุมชนว่า

“...ปกติแล้วตำบลหนองสาหร่ายทั้ง 9 หมู่บ้าน เขาใช้ส่วนกลางเป็นที่ประชุมทุกเดือน แล้ววันคืนดี เพื่อนๆ อสม. เขาบ่อยากมาประชุมตรงนี้ ถามว่าผมจะอยู่นิ่งไหม แน่นอน ผมอยู่นิ่งไม่ได้หรอก ผมเป็นเจ้าของบ้าน นิ่งแล้วมันอายเขา ผมเลยจะต้องกวาดต้องเก็บ คล้ายเอาเพื่อนมาดูแลที่บ้าน ชุมชนก็เหมือนบ้านของเรา พอมีคนมาดูงานที่เรา เราต้องทำให้ดีที่สุด เพื่อชื่อเสียงของชุมชนเรา ผมรู้ว่าอันนี้เป็นอุบายของท่าน สิวโรตกับคุณแรม ที่ต้องการกระตุ้นผม...”

กล่าวได้ว่าสิ่งที่ตามมาจากรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชนอย่างแท้จริงคือ ทำให้บุคคลมีความรับผิดชอบชุมชน อยากที่จะพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาต่างๆในชุมชน และรู้สึกว่าการจัดทำแผนชุมชนเป็นหน้าที่ของตนเองโดยตรง ซึ่งตรงกับที่นายพลสิทธิ์ เข้มเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 กล่าวว่าคุณผูกพันกับชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้รู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน

“...ความยึดมั่นกับชุมชนผูกพันกับชุมชนเป็นฐานที่ทำให้เขาเป็นเจ้าของชุมชนของเขาเอง ไม่ใช่ของคนอื่น อันนี้ต้องมีพื้นฐานเลย แผนชุมชนมันเรื่องของเรา เพราะเป็นเรื่องของหมู่บ้านเรา ต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่าเขา (ชาวบ้าน) เป็นเจ้าของชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ดี อาจารย์ที่เข้ามาทำวิจัยก็ดี เข้ามาเพราะหน้าที่ ทำแผนเสร็จแล้วเขาก็ไป ต้องกระตุ้นให้เขา รักชุมชน อย่าเห็นแก่ตัว...”

สอดคล้องกับคำบอกเล่าของนายพลวริศ วรรณะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านหนองขุย ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่เล่าประสบการณ์ของตนเองเกี่ยวกับความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ดังนี้

“...ต้องบอกว่าเริ่มจาก ประมาณสักสิบกว่าปี ช่วงนั้นผมไปเจอผู้นำอยู่คนหนึ่ง ที่หน้าสถานีอนามัย แก่ไม่ใช่คนที่นี่ ประมาณ 2-3 ทุ่มแกเข้ามาประชุมกับชุมชน ตอนนั้นผมยังไม่ได้เป็นผู้ร่วมทำแผน ผมก็คิดเราคนที่นี่ คนหมู่บ้านนี้แท้ๆ ทำไมละเราถึงไม่ทำเพื่อหมู่บ้าน แต่ทำไมเขาที่เป็นคนที่นี่ เพียงแต่มารับราชการแล้วมาอยู่ที่นี่ แล้วก็มาสร้างระบบแผนชุมชน มาร่วมกันสร้างให้หมู่บ้าน ให้ตำบล ให้เจริญ ให้ดี แต่ทำไมเราคนที่นี่แท้ๆ เราไม่เริ่มบ้างละ พอมาคิดแบบนั้นปั๊บ ก็เลยมาสมัครเป็นผู้ร่วมทำแผนชุมชน...”

จากข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองชุมชน สามารถสรุปได้ว่า การที่บุคคลมีความผูกพันกับชุมชนในระดับเกิดความรักในชุมชนตนเอง ทำให้บุคคลมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และมีความรับผิดชอบต่อชุมชน จึงอยากทำสิ่งดีๆ ให้กับชุมชนของตนเอง รวมถึงต้องการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของทีมงานหรือคณะจัดทำแผนชุมชนด้วยความสมัครใจ เพราะการเป็นส่วนหนึ่งในความสำเร็จของแผนชุมชนตนเองเป็นช่องทางที่ง่ายต่อการแสดงความเป็นเจ้าของชุมชนตนเอง อย่างเป็นรูปธรรมตามความสามารถของตนเองและถนัดของแต่ละบุคคล เช่น การร่วมเก็บข้อมูลชุมชน การร่วมวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ตรวจสอบ แก้ไขและลงมือปฏิบัติ ตลอดจนจัดทำแผนชุมชนเป็นรูปเล่ม ดังนั้นถ้าเราสร้างให้บุคคลมีความผูกพันชุมชนจนถึงระดับความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องเข้าร่วมทำแผนชุมชนด้วยความเต็มใจ ส่งผลให้การจัดทำเกี่ยวกับแผนชุมชนมีประสิทธิภาพ

1.4) ความภาคภูมิใจในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความรู้สึกของบุคคลที่รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า คนที่มีความภาคภูมิใจในตนเองมักจะมองตนเองในแง่ที่ดี มีความเคารพยอมรับในตนเอง มองว่ามีความสามารถ มีความมั่นใจในตนเอง มีความมานะความพยายาม มีความอดทนในการทำสิ่งต่างๆ ได้ พร้อมทั้งจะอยู่ร่วมกับผู้อื่น สามารถให้ความรักเอื้ออาทรกับบุคคล

อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานของความร่วมมือที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำแผนชุมชน กล่าวคือ ผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง จะเชื่อว่าตนเองมีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ หรือกิจกรรมในการจัดทำแผนชุมชนได้อย่างมีความสุข เห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของนางสาวนิสารัตน์ บุญพวง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวว่าการทำงานในชุมชนอย่างมีความสุข ดังนี้

“...ถ้าเราทำอยู่แล้ว แล้วเขาเห็นว่ามันดี เราพูดคนเดียวเขาก็มา คือนิสัยของคน ถ้าไม่เห็นว่าเป็นดี จะตามทำไม เราทำงานให้กับชุมชน จริงๆแล้วมันไม่ได้อะไร มันไม่ได้มีค่าตอบแทน ไม่มีอะไรที่เป็นสินจ้าง เราทำแล้ว เรามีความสุข เราพึงพอใจกับการที่เราได้มาร่วม อีกอย่างหนึ่ง มันก็เป็นหมู่บ้านของเรา ประโยชน์หลายสิ่งหลายอย่างมันก็ตกที่พี่ๆ น้องๆของเรา มันทำให้เราภูมิใจค่า...”

สอดคล้องกับความคิณายนบุญสวย สุวรรณภาพ ผู้นำชุมชน บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงความภูมิใจที่ได้ทำประโยชน์ให้ชุมชนและรู้สึกตัวเองมีค่า ดังนี้ “...เรื่องนี้เราทำเป็นตัวอย่างให้เห็นอย่างเดียวเขาจะทำตาม ทุกวันนี้เราเห็นเขาก็ยังมีอยู่ มีกิน เราก็ภูมิใจที่เขานำไปทำ เกิดความภูมิใจในตัวเอง ซึ่งเป็นความภูมิใจของพวกเราและรู้สึกตัวเองมีค่า...”

ความภาคภูมิใจในตนเอง ส่งผลให้บุคคลสามารถจัดการกับชีวิตตนเองได้ เห็นคุณค่าของวันเวลาและโอกาสที่ผ่านมาแล้วล่วงเลยไป มีการคิดวิเคราะห์ และวางแผนให้ตนเองสามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง มีความซื่อสัตย์ มีความภูมิใจในผลสำเร็จของงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาและรับผิดชอบปัญหาที่จะเกิดในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งตรงกับคำพูดของนายพลสิทธิ์ เข้มเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองบ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวพยายามทำให้แผนชุมชนเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชน “...ส่วนหนึ่งคือเราต้องทำให้เขาเข้ามาร่วมทำแผนกับเราแบบสบายใจ เข้ามาร่วมแล้วเขาไม่เสียอะไร เขาภูมิใจว่าได้ร่วมกับเรา เหมือนว่าให้การทำแผนชุมชนเป็นภารกิจสำคัญ และเป้าหมายหลักของชุมชนที่ต้องช่วยกันทำ แผนที่ดีจะช่วยให้เราไปถูกทาง ไม่ใช่คลำทางไปมั่วๆ...” สอดคล้องกับคำพูดของนายสุภาพ แก้วฉวี ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้านของบ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่เล่าประสบการณ์ความภูมิใจในความสำเร็จในเรื่องของแผนชุมชน

“... ผมเคยไปคุยกับคนที่อยู่ชานที่มาประชุม เป็นพวกแจก เราไม่ได้นอนเลย คุยกันทั้งคืน คุยกันเรื่องเกี่ยวกับทำแผนชุมชน กับสภาผู้นำชุมชน เขาถามเลยว่า ของตำบลลึกลาย เขาทำกันยังไง ผมก็เล่าให้เขาฟังแบบที่อาจารย์ถาม มันเป็นความภูมิใจ

ที่สามารถไปคุยกับชุมชนอื่นๆได้ว่า เราประสบความสำเร็จในเรื่องของแผนชุมชนว่า
ทำอย่างไร...”

นอกจากนี้ผลของความภาคภูมิใจในตนเอง ทำให้บุคคลรู้จักตัวตนที่แท้จริงของ
ตัวเอง ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงตนเองด้วยความสมัครใจ และสามารถดึงเอาพลังแห่งศักยภาพของ
ตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ เห็นได้จากคำพูดของนายบุญมี เนตรสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7
บ้านหนองแห่น ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่เล่าประสบการณ์ให้ฟังว่า

“...ถ้าวันนี้ใครมาดูงาน แล้วเห็นว่าเราทำได้ขนาดนี้ นั่นคือเราค่อยๆพัฒนา
โดยตัวเองทั้งสิ้น การที่让别人อื่นมาทำให้(พัฒนา) มันไม่ภาคภูมิใจ ดูเราไม่มีคุณค่า
วันนี้ไม่ต้องมีใครบอกให้ผมกวาดลานบ้านเพื่อต้อนรับคนมาประชุมทำแผน ผมทำเอง
เลยครับ ถ้าเป็นเมื่อก่อนต้องสั่งผมถึงกวาด เพราะที่ตรงนี้สมาชิกกับตัวผมเองเป็นผู้ทำ
ขึ้นมา มันเป็นความภาคภูมิใจที่มันบอกกันไม่ได้ มีหลายคนที่พยายามมาดูตำบลหนอง
สาหร่ายแล้วกลับไป เขาบอกทำไม่ได้ ผมบอกว่าท่านครับ อย่าลืมนะครับตำบลหนอง
สาหร่าย เราทำกัน 4 ปี ตั้งแต่ 2544 ถึงปี 2549 จึงเกิดแผนชุมชนของเรา...”

สอดคล้องกับนาย ศิวโรฒ จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบล
หนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่ให้สัมภาษณ์แนวทางที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกมีความ
ภาคภูมิใจในตนเอง ดังนี้

“...เราให้ทุกคนเข้ามีความภาคภูมิใจในตนเอง รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า คุณค่า
ทางสังคม ที่นี้ใช้การให้กำลังใจ เราก็ใช้การบอกเล่าเรื่องที่เขาทำดี การชื่นชมในที่
ประชุม และประกาศเสียงตามสาย ทำให้เขารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าในชุมชน และ
สุดท้ายมีการมอบเกียรติบัตร ตอนนั้นเขามาเองเลย อยากเข้ามาร่วมกิจกรรมชุมชน อย่าง
แรกมาเข้าประชุมทำแผนกัน...”

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนบ้านหนองกลางดง และชุมชนหนองสาหร่าย
จะเห็นว่าความภาคภูมิใจในตนเอง สามารถส่งเสริมให้บุคคลมีความเชื่อมั่นในความคิดและ
ความสามารถของตัวเองในการทำแผนชุมชน มีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหาและ
สามารถตัดสินใจเลือกวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้การจัดทำแผนชุมชนบรรลุตามเป้าหมาย เช่น การ
เก็บข้อมูลในชุมชน การกล้าแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่ตนพบเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผน
ชุมชน เป็นต้น ดังนั้นการส่งเสริมให้บุคคลมีความภาคภูมิใจในตนเอง ด้วยการสร้างให้โอกาส
บุคคลได้ใช้ความสามารถตามศักยภาพและความถนัดในกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชน จะทำให้
บุคคลเกิดจากความภูมิใจในตนเอง เมื่อทำสิ่งที่ได้รับมอบหมายสำเร็จตามเป้าประสงค์ ซึ่งจะทำให้
บุคคลมีความสุขกับการทำงาน

1.5) การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน หมายถึง บุคคลมีความจำเป็นสิ่งที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนมาก่อน เป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และรายละเอียด ที่ได้รับการเรียนรู้การสังเกตแล้วรวบรวมเป็นความจำเก็บไว้ แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน มีหลากหลาย ได้แก่ การเข้าอบรม การดูตัวอย่างที่ดีในการทำแผนทั้งจากสถานที่จริงหรือจากวีดิทัศน์ การศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน รวมทั้งเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของแผนชุมชน ระเบียบ กฎเกณฑ์ ตลอดจนขั้นตอนการดำเนินงานเพื่อให้แผนชุมชนเสร็จสมบูรณ์ ดังนั้นความรู้เกี่ยวกับการทำแผนชุมชนมีความเป็นสิ่งสำคัญต่อการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้แผนชุมชนที่มีประสิทธิภาพสามารถใช้งาน ได้จริง ซึ่งตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของ นายสิโรตม์ จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงความสำคัญของความรู้เรื่องแผนชุมชนว่า “...ในเรื่องความรู้ ถ้าเราไม่รู้บ้างไม่รู้บ้าง ทำงานไม่ได้ แม้แต่รู้ก็ต้องให้รู้ใกล้เคียงกันมากที่สุด การมีความรู้ไม่เท่ากัน มันก็ไม่เข้าใจ มันก็ทำไม่ถูก ทำแผนชุมชนเหมือนกัน เขาจะต้องรู้ว่า แผนชุมชนมันต้องเริ่มจาก หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า อันนี้ถ้าทุกคนรู้แล้วจะต้องเริ่มจากอันนั้นก่อนนะ...” สอดคล้องกับนางสาวนิศารินทร์ บุญพวง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวว่า

“...เรามองว่า ถ้ารู้แล้ว ทำได้ทุกเรื่อง แต่เราต้องรู้ก่อน เพื่อเขาเองจะได้ตัดสินใจถูกว่าเรื่องนี้ เราจะอยู่ส่วนไหนของเรื่อง สมมติ เราจะยกปูน 1 ถุง เราต้องรู้ก่อน ถุงที่กองอยู่มันหนักกี่กิโล สมมติ หนัก 50 ยกได้สบาย แต่ถ้าไม่รู้ ไปช่วยยกปูนหน่อย ปูนถุงหนึ่ง ถ้าเราไปยกถุง 100 กิโล โอ๊ย! ไหม! ไหม! แผนชุมชนก็เช่นกัน ต้องให้เขารู้วิธีการทั้งหมดเลย ต้องเข้าใจให้ได้ ต้องรู้ว่า ต้องทำอะไร อย่างไร แล้วจะง่ายขึ้น...”

และตรงกับคำบอกเล่าของนายบุญมี เนตรสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหนองแหวน ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่เล่าว่า

“...คนอื่น ไม่รู้เท่ากับเรา รู้ เพราะเราอยู่ในชุมชน ปัญหาของชุมชนต้องแก้ไขโดยชุมชน เพราะฉะนั้น ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เข้ามาร่วมทำแผนชุมชนคือ ต้องรู้จักชุมชนเป็นอย่างดี ขึ้นแรกต้องรู้จักตนเอง บางคนเกิดมาชีวิตหนึ่งไม่รู้จักตนเอง ผมงกล้าพูดได้นะครับว่า บางคน ไม่ใช่ทุกคนนะ เกิดมาชีวิตหนึ่ง ไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักว่าตัวเองคืออะไร ขึ้นแรกต้องรู้จักตัวเองให้ได้ พอรู้จักตัวเอง เราก็จะรู้จักชุมชน ส่วนความรู้เรื่องอื่นๆ ค่อยเสริมเอา เช่น ทำแผนชุมชน ก็จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำแผน ไม่รู้เราก็ทำไม่ถูก จริงมั๊ยครับ แต่มันเต็มได้....อีกอย่างถ้าเรามีความรู้ เวลาประชุม

คุณก็มั่นใจที่จะเสนอความคิดเห็น หรือใครพูดผิดคุณก็ค้าน อย่างน้อยๆ ถ้าเราพูดเสนอ เราต้องมั่นใจ...”

หลังจากที่บุคคลมีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนแล้ว สิ่งที่จะต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน เพราะจะทำให้บุคคลนั้นเกิดความมั่นใจในการจัดทำแผนชุมชน และสามารถทำได้ถูกต้องตามกระบวนการ แต่ถ้าบุคคลไม่มีความรู้ที่แท้จริง บุคคลอาจจะดำเนินการผิดวิธีก่อให้เกิดความเสียหายหรือเข้าใจผิดได้ การได้มาซึ่งความรู้นี้อาจได้จากหลายหลายช่องทาง เช่น การเข้ารับการอบรมเรื่องแผนชุมชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การชมวิดิทัศน์เกี่ยวกับการจัดทำแผน รวมทั้งการศึกษาจากเอกสารด้วยตนเอง ซึ่งตรงกับกรณีให้สัมภาษณ์ของ นายพลสิทธิ์ เข้มเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง บ้านหนองกลางดง วันที่ 20 กันยายน 2556 ที่กล่าวว่า

“...เรื่องความรู้ ความเข้าใจ เป็นเรื่องของการเสริมสร้างพัฒนาศักยภาพทั้งเทคนิคกระบวนการและเนื้อหา...อันนี้คือ มันมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนชุมชน กระบวนการเก็บข้อมูล เนื้อหานั้นคือ แบบสอบถาม เราจะคุยเรื่องอะไร เราอยากูรูเรื่องอะไร คุณอยากูรูจำนวนประชากรไหม คุณอยากูรูชาย หญิงกี่คน จำนวนครัวเรือนที่ลง นี่คือนี้อาไรทั้งหมด วิทยากรก็จำเป็นต้องมี ในตัวขณะทำงาน จำเป็นที่จะต้องหารายละเอียดเหล่านี้มา เพราะฉะนั้นการที่จะทราบเนื้อหาการทำแผนชุมชน เราควรที่จะจัดการ อบรม ให้ความรู้กับผู้ทำงาน...”

นอกจากวิธีการอบรมความรู้เรื่องแผนชุมชนแล้ว ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนสามารถได้มาจากการเห็นกระบวนการจัดทำแผนชุมชนด้วยตนเอง การได้รับจากการเข้าร่วมทำแผนชุมชนจริง เป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงที่เห็นผู้นำชุมชนทำเป็นแบบอย่าง ตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของนางสาวพวงเงิน บุญพุง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวว่า

“...ที่นี่มีการประชุมทุกเดือน เราก็เข้าทุกเดือนกับเขา มาอยู่ที่นี้ ได้รู้ ได้เห็น ได้ช่วยเขาทำตรงนั้น ทำตรงนี้ ได้รู้ว่าเขาทำอะไรกัน พุดง่ายๆว่าหนูเรียนรู้จากสิ่งที่เห็น ไม่เข้าใจก็ถาม เวลาเมื่ออบรมเกี่ยวกับทำแผนก็จะเข้าตลอด เริ่มจากที่เป็น อสม. เข้ามาเรียนรู้เรื่องแผนชุมชนว่า ควรจะจัดเก็บอย่างไร ทำให้เราเห็นข้อมูล ได้ฟังผู้นำที่เขาเป็นอยู่แล้ว คุยว่าแนวทางจะไปอย่างไร ทำให้เข้าใจ แล้วก็ช่วยเขาทำมีรุ่นน้องก็ช่วยบอกรุ่นน้องให้เขามาร่วม...”

สอดคล้องกับบุญสวย สุวรรณภาพ ผู้นำชุมชนบ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่อธิบายว่าการให้ความรู้เรื่องแผนชุมชนเขาใช้วิธีทำให้เห็น “...การทำแผนชุมชนผมก็เริ่มที่ตัวของผมเอง คือทำให้เห็น ไม่ได้แนะนำ ไม่ได้ชักชวน ทำให้เห็น ถ้าเราทำเป็นผลสำเร็จแล้ว เขาจะเต็มใจมาทำตาม สโลแกนที่บ้านก็คือ แนะนำ ทำให้เห็น ไม่ได้ชักชวน ไม่ได้ชักจูง ถ้าเขาเห็นว่าเราดี เขามาเอง มันจะมั่งคั่งกว่า...”

การศึกษาดูงานในชุมชนที่เป็นประสบความสำเร็จเรื่องการจัดทำแผนชุมชน ก็เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนเป็นอย่างดีด้วยเช่นกัน ตรงคำบอกเล่าของ นายแรม เชียงกา คณะกรรมการแผนแม่บทชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวว่า

“...ซึ่งมีโครงการหนึ่ง เราพาไปดูงาน ไม่เรียง เขาคราม แม้แต่ที่อาจารย์พูดเมื่อสักครู่นี้ หนองกลางดง เป็นต้นแบบของเราทั้ง 3 ที่ ...ที่เราเคยบอกว่า เมื่อก่อนยิ่งเราพัฒนา มันยิ่งจน ยิ่งเราพัฒนามันยิ่งแย่ เราจึงพัฒนา มันยังมีปัญหา เราก็เลยปิดตำบลปี 2546 ถึง 2548 ใน 3 ปีนี้เราไปดูพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จเรื่องการจัดทำแผนชุมชน อย่างปี 2546 ผมจะอยู่ไม่เรียง ปี 2547 ผมจะอยู่เขาคราม และปี 2548 ผมอยู่ที่หนองกลางดง ของผู้ใหญ่โชคชัย ซึ่งไปดูกระบวนการรูปแบบเขา ของเขามีกระบวนการคิด มีกระบวนการวางกรอบ และเราก็พาผู้นำไป ซึ่งผู้นำเราไม่พาไปเยอะ แต่เราหาแกนหลักของคนไปแล้วที่สามารถกักเก็บประสบการณ์ เก็บเกี่ยวทุกอย่างได้ออกมาหมด แล้วก็มาถ่ายทอดให้กับผู้นำหรือทีมงานของเรา คือ สร้าง ทำความเข้าใจ แล้วก็ให้สร้างแบบสร้างบทให้ทำตาม และปี 2549 เราก็เริ่มเอาแผนที่ทำ 3 ปี ออกมาสู่ปฏิบัติแล้วก็จะมีการกิจกรรมในกระบวนการแก้ไขปัญหากันไป...”

แหล่งความรู้ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งคือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการจัดทำแผนชุมชนกับชุมชนอื่นในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งนายพลวัติ วรรณะผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านหนองขุย ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ได้เล่าว่าความรู้เรื่องแผนชุมชนสามารถได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนที่เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชน ดังนี้

“... โชคดีของหมู่บ้าน โชคดีของตำบลเรา เราไม่ต้องไปรับความรู้จากใครที่ไหนก็ได้ เราได้จากท่านศิวิโรฒ และท่านแรม แล้วก็ได้จากคณะดูงานที่มาดูงานเรา เราไม่ต้องไป เวลาเขามาเราก็แลกเปลี่ยนความคิด เราได้ความรู้จากตรงนี้เยอะ เราจะดูเขาสังเกตพฤติกรรมของคณะผู้ที่มา เราจะดูจากเขา แล้วดูจากคำถามของเขา เราค่อนข้างที่จะได้เปรียบตรงนี้มีคณะดูงานมาก่อนข้างที่จะบ่อย บ่อยปึบ เราใช้เวทีตรงนี้ เหมือนกับได้เป็นเวทีแลกเปลี่ยน เหมือนจะทุกวันที่เราจะได้แลกเปลี่ยนคนต่างพื้นที่ คนต่างจังหวัด...”

จากคำให้สัมภาษณ์ของทั้งสองชุมชน พอสรุปได้ว่า ความรู้ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดทำแผนชุมชนในระดับบุคคล โดยความรู้ที่ได้อาจได้จากหลายหลายช่องทาง เช่น การเข้ารับการอบรมเรื่องแผนชุมชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การชมวิดิทัศน์เกี่ยวกับ การจัดทำแผน การศึกษาจากเอกสารด้วยตนเอง การได้รับความรู้จากการเข้าร่วมการจัดทำแผนชุมชนด้วยตนเอง การไปศึกษาดูงานที่มีการจัดทำแผนชุมชนที่ดี รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องการจัดทำแผนชุมชนกับชุมชนอื่นในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนั้นถ้าบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนเป็นอย่างดี ส่งผลให้บุคคลนั้นเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนและสามารถทำได้อย่างมั่นใจ พร้อมทั้งมีความสุขกับการทำงาน

2. เงื่อนไขระดับทีมงานในการสร้างเสริมพลังอำนาจในการจัดทำแผนชุมชน

2.1 การมีความไว้วางใจ ความไว้วางใจ คือ ความจริงใจและความไว้นับถือใจของสมาชิกในทีมงานหรือคณะผู้จัดทำแผนชุมชน เป็นเงื่อนไขที่ทีมงานหรือคณะผู้จัดทำแผนชุมชนจะต้องคำนึงถึงเพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทีมงานหรือคณะจัดทำแผนชุมชนเต็มใจที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการจัดทำแผนชุมชนด้วยความสบายใจ ตรงกับที่นายแรม เจริงกา คณะกรรมการแผนแม่บทชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“...ชาวบ้านเขาอยากได้คุณภาพชีวิตที่ดี อยากได้เรื่องการประกอบอาชีพ อยากได้เรื่องการแก้ไขหนี้สิน อยากได้โน่น อยากได้นี้ สิ่งแวดล้อมที่ดีก็อยากได้ เขาก็ให้ข้อมูลเพื่อทำแผนชุมชนมา แต่พอไปถึงข้างบนมันแปลงฐานข้อมูลของชาวบ้านไปเป็นโครงสร้างพื้นฐาน ถนนหนทางไปหมด เมื่อแผนชุมชนไม่ตอบสนองต่อความต้องการของชาวบ้าน พอมาปีต่อมา ชาวบ้านเลยไม่ยอมให้รวมข้อมูล ไม่อยากร่วมประชุมทำแผน เพราะเขาไม่เชื่อใจไม่ไว้วางใจคนทำแผนแล้ว เขาคิดว่ามาร่วมไปก็เท่านั้น ผู้บริหารข้างบนก็เปลี่ยนแผนเก่าของปีที่แล้วเป็นกระบวนการไปเลย...”

การสร้าง ความไว้วางใจ จะต้องอยู่บนพื้นฐานความจริง และต้องเป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่เสแสร้งแกล้งให้เกิดความไว้วางใจ ดังเช่นที่นายบุญมี เนตรสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหนองแห่น ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“...เรื่องความไว้วางใจนี้ผมเจอกับตัวเองเลย เมื่อสัก 10 ปี 20 ปีที่แล้ว วันหนึ่งมีคนมาขอข้อมูลเพื่อไปใช้ทำแผน เผอิญเดียวไม่อยู่ ผมเลยเป็นคนตอบ วันนั้นเขาก็ถามว่า... ท่านบุญมี ตำบลหนองสาหร่ายมีที่ดินสาธารณะเท่าไร... ผมก็คิดว่า บอกเท่าไร มันก็ต้องเท่านั้น เพราะคิดว่าเขาก็ไม่รู้หรอก แต่เขาก็จดไปนะ ท่านเชื่อหรือไม่ว่าวันนั้นผมนั่งเอาพัดลมเปิดตรงตัว เหนื่อยยังออกเลย เพราะโกหกเขาไป แล้วก็ตั้งใจว่า วันนี้

ข้าพเจ้าจะขอโกหกครั้งเดียว ต่อไปนี้จะต้องรู้ให้จริง เพราะว่าเดี๋ยวเขาก็ต้องเอาข้อมูลไปทำนั่น นี่ เดี่ยวมันจะกลับมาฆ่าตัวเราเอง ก็เขาจะไม่ไว้ใจเรามาก ความไว้ใจในการให้ข้อมูลนี้สำคัญต่อการทำแผนนะครับ ...”

จะเห็นว่าในการจัดทำแผนชุมชน ถ้าทีมงานหรือคณะผู้จัดทำแผนชุมชนมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปราบรื่น รวดเร็ว สอดประสานกัน ไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเกิดจากการให้ความกันเอง ไม่มีพิธีรีตอง หรือยึดพิธีการมากนัก มีการยอมรับให้เกียรติซึ่งกันและกันตรงที่นายสิวีโรฒ จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ให้สัมภาษณ์เรื่องความไว้วางใจและเชื่อใจต่อผู้ปฏิบัติงาน ดังนี้

“...ในการทำงานเราต้องให้ความไว้วางใจเขา บางทีเราให้คนนั้นทำงาน เขาบอกว่าอย่างนี้ก็ต้องเชื่อเขาละ เราต้องไว้วางใจเขาว่าเขาสามารถทำได้ วิธีการให้เขาได้รับความไว้วางใจ คือให้โอกาสเขาได้ทำก่อน... การสร้างความไว้วางใจ ให้ชาวบ้านเชื่อมั่นในคนนี้ได้ คนนั้นทำได้ คนนี้ทำอย่างนั้นได้ คนนี้ซื่อสัตย์ เบื้องต้นเราก็ดูซิว่า เทือกเขา เหล่ากอ ตั้งแต่พ่อ แต่ปู่ ไม่เคยคิดโกงใคร ถ้าเป็นคำโบราณ คือ ดูว่าให้คู่หาง คุณางให้คู่แม่ เทือกเขา เหล่ากอมันคู่ได้ไว้วางใจกันได้ อีกอย่างคนในชุมชนจะรู้จักกันหมด ใอันนั้นดูก็ใคร...”

นอกจากนี้สมาชิกแต่ละคนต้องเชื่อใจในคณะจัดทำแผนชุมชนว่าทุกคนต่างทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างบริสุทธิ์ใจ ซื่อสัตย์ โดยไม่ได้เข้าร่วมทำแผนเพื่อหาผลประโยชน์เข้าตนเอง ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางการเมือง ผลประโยชน์ทางตำแหน่งหน้าที่ หรือผลประโยชน์ทางวิชาการ ตรงกับที่นายพลวริศ วรรณะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านหนองขุข ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับความเชื่อใจในความซื่อสัตย์ของผู้ปฏิบัติงานแผนชุมชน ดังนี้

“...การทำโครงการในแผนชุมชนมันมีเงินเข้ามาเกี่ยวข้องเยอะ เพราะเดี๋ยวนี้มีงบประมาณอะไรหลายอย่าง ถ้าผู้นำไม่บอก ชาวบ้านก็จะไม่รู้ มีงบประมาณในส่วนการบริหารจัดการซึ่งเราไม่ต้องรายงานก็ได้ แต่เรารายงานให้ชาวบ้านรู้ตลอด และผู้นำที่นี้เกือบทุกคน เราจะไม่หีบเงิน แต่เราจะรู้ว่าเงินของหมู่บ้านส่วนนี้ เอาไปทำอะไร พอวันประชุม อย่างวันนี้ ผมก็ต้องชี้แจงชาวบ้าน ว่าเงินตรงกองนี้ๆ ของบัญชีนี้ทำอะไร แต่เราไม่ได้หีบ แต่ใครถามเราต้องรู้ ตรงนี้สำคัญที่สุด ความไว้วางใจ ถ้าไม่มีตรงนี้ทุกอย่างจะเกิดขึ้นไม่ได้ มั่วแต่คิดระแวงกัน...”

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้นำทั้งสองชุมชน สรุปได้ว่า ความไว้วางใจมีความสำคัญต่อการทำงานเป็นทีมอย่างมาก เมื่อทีมงานหรือคณะจัดทำแผนชุมชนมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันจะทำให้การจัดทำแผนชุมชนได้รับข้อมูลความถูกต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น การให้ข้อมูลอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อใจ ถ้าสมาชิกในทีมงานมีความหวาดระแวง ว่าคนในทีมงานจะบิดเบือนข้อมูลที่ได้รับจากชาวบ้านเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตนเอง จะทำให้เกิดความขัดแย้งและไม่ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกอย่างเต็มที่ และแผนชุมชนที่ได้อาจไม่สามารถตอบสนองชาวบ้านอย่างแท้จริง ดังนั้นถ้าเราสร้างเสริมให้ทีมงานหรือคณะจัดทำแผนชุมชนมีความไว้วางใจ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดความสามัคคีในทีม ทำให้สมาชิกในทีมงานทำงานอย่างมีความสุข สบายใจและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2 การสื่อสารในทีมงาน การทำงานเป็นทีม หมายถึง การร่วมกันทำงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งต้องมีการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน และการประสานงานกัน ดังนั้นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ทีมทำงานได้ คือการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในทีมงานหรือคณะจัดทำแผนชุมชนนั่นเอง เห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของนายพลสิทธิ์ เข้มเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง บ้านหนองกลางดง วันที่ 20 กันยายน 2556 ที่พูดถึงความจำเป็นของการสื่อสารในทีมงานดังนี้

“...เรื่องการติดต่อสื่อสารในทีมงานมันจำเป็นอยู่แล้ว การรับรู้ รับทราบข้อมูลต้องตรงกัน ถ้าไม่ตรงกันมันจะมีปัญหา คนนี้รู้อย่าง คนนี้รู้เท่านี้ ไอ้คนนั้นรู้เท่านั้น แต่พอเวลาแลกเปลี่ยน มันจะมีปัญหาเหมือนเราทำงาน และมีคนร่วมกับเรา 10 คน ที่รู้ข้อมูลในเรื่องเดียวกันแบบไม่เท่ากัน ก็คุยกันไม่รู้เรื่อง อาจเกิดความเข้าใจผิดได้อีก...”

สอดคล้องกับนายบุญสวย สุวรรณภาพ ผู้นำชุมชน บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวว่า การสื่อสารช่วยให้สมาชิกทำงานได้ง่ายขึ้น ดังนี้ “...ความสำคัญในระดับทีมงานก็คือ การสื่อสาร มันต้องช่วยกัน ต้องช่วยกันคิด ต้องช่วยกันค้นหาว่า เราทำยังไงให้แผนชุมชนของเราประสบผลสำเร็จให้ได้ ถ้ามีปัญหาที่พูดคุยกัน มันก็ไม่ได้ยากอะไร ในชุมชนของเรา มันก็ไม่ได้ใหญ่ ไม่ได้กว้างขวางอะไร เจอหน้ากันง่าย...” ซึ่งตรงกับนางสาวนิสาธิตน์ บุญพวง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่แสดงความคิดเห็นสอดคล้องเกี่ยวกับความสำคัญของการสื่อสารว่าช่วยให้สมาชิกมีความเข้าใจที่ตรงกัน ดังนี้ “...ในระดับทีมคิดว่า ควรเข้าใจในทางเดียวกัน ถ้าเข้าใจในทางเดียวกัน เราก็คุยกันง่าย ถ้าคนหนึ่งเข้าใจอย่าง อีกคนเข้าใจอย่าง ก็จะมาเถียงกัน ต้องเข้าใจในทางเดียวกันว่า ตรงนี้จะไปทางไหน มันต้องคุยกันบ่อยๆ ...”

สำหรับรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมสำหรับการจัดทำแผนชุมชนของทีมงานหรือ คณะจัดทำแผนชุมชน คือ การสื่อสารแบบทุกช่องทาง เช่น ใช้สื่อบุคคล เห็นได้จากคำให้ สัมภาษณ์ของนายสุภาพ แก้วฉวี ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวเรื่องใช้สื่อบุคคล ดังนี้ “...เราต้องจัดเวที ต้องประชุมบ่อยๆ มาคุยกัน ผู้ใหญ่ ของเรา (ผู้ใหญ่โชคชัย) ต้องการอย่างนี้นะ เรามาช่วยกันนะ เราต้องใช้สื่อบุคคล พูดต่อๆกันไป อย่างนี้ เจอตรงไหนก็คุยกัน คุยกันได้ทุกที่ คุยเรื่องทั่วไปก็ได้ ถ้ามีเรื่องอื่นก็คุยกันเรื่องอื่น โทรศัพทบ้าง...”

ในชุมชนที่มีพื้นที่กว้าง บางครั้งการกระจายข่าวสารในชุมชนมักจะใช้หอกระจาย ข่าว ซึ่งตรงกับคำสัมภาษณ์ของนายสิโรตม์ จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบล หนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่พูดถึงการใช้หอกระจายข่าวเพื่อสื่อสารดังนี้

“...การสื่อสารใช้การประชุมบ้าง หอกระจายข่าวบ้าง พูดคุยบ้าง แต่ที่นี้จะ มีการประชุมค่อนข้างเยอะ บ่อยมาก เพราะมีอะไรเราจะแจ้งให้ชาวบ้านรู้ตลอด อย่างเรื่องงบประมาณ ส่วนใหญ่เราประชุมกันตอนกลางคืน หุ่สองหุ่เพราะไม่ กระทบกระเทือนกับเวลาการทำงานของชาวบ้าน ดังนั้น ทุกคนมาร่วมได้หมด...”

สอดคล้องกับนางสาวพวงเงิน บุญพวง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนอง กลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่มีความคิดเห็นเรื่องการสื่อสารด้วยการผ่านเสียงตามสายว่า

“...ที่นี่มีการประชุมผ่านเสียงตามสาย เพราะว่า คนมาประชุมเฉลี่ยอยู่ที่ 100 คน ไม่มามาก 1000 คน มันจะมีลำโพงตามเสาไฟ มันจะได้ยิน อันนี้คือการสื่อสารของ หมู่บ้านของผู้เฒ่า...การให้ชาวบ้านรับรู้ข่าวกิจกรรมต่างๆของการทำแผนชุมชนที่เราทำ คือ ให้ชาวบ้านได้รับรู้ก่อน เขาจะเข้าใจหรือไม่ไม่เป็นไร แต่ความหวังของเราคือ ต้องการให้เขา รู้ เกิดความเข้าใจ พอเขา รู้และเข้าใจแล้ว มันจะสร้างความร่วมไม้ร่วมมือ ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เขาก็ตัดสินใจเอง การให้ข้อมูลนี้สำคัญ แต่ถ้าเราไม่ให้ข้อมูลเลย เขาไม่รู้ เขาจะไม่สนใจอะไรเลย เราก็ใช้เดือนละครั้งที่เราเปิดเสียงตามสายที่จะให้ ชาวบ้านเขาได้ร่วม เสียงตามสายก็เป็นเครื่องมือหนึ่งของผู้นำที่นี่ เพราะว่ามันทุกเรื่อง ไม่ใช่เรื่องแผนชุมชนอย่างเดียว...”

ช่องทางการสื่อสารในทีมงานอีกทางคือผ่านเวทีการประชุม เห็นได้จากคำให้ สัมภาษณ์ของนายพลสิทธิ์ แยมเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง บ้านหนองกลางดง วันที่ 20 กันยายน 2556 ที่กล่าวถึงการสื่อสารผ่านเวทีการประชุม ดังนี้

“...ความตั้งใจแรก คือ เราต้องการอยากแก้ปัญหาเรา เริ่มต้นจากตรงนั้นก่อน เราต้องเอาตัวปัญหาเป็นตัวตั้ง แล้วเอาคนในหมู่บ้านมาคุยกัน เพื่อให้เขารู้ว่าปัญหานี้ เป็นของเรา มันจะช่วยให้คนเข้าใจตรงกัน...ส่วนใหญ่จะเริ่มที่ปัญหาก่อน คนใกล้ชิดตัว ปัญหาที่มันใกล้ชิดตัว ปัญหาวัยรุ่น ปัญหายาเสพติด ลักขโมย ปัญหาการทำมาหากิน เรา เจอกันอยู่แล้ว เราต้องเอาตรงนี้มาคุย ประชุมกัน ปรึกษากัน ...”

เห็นได้ว่าการสื่อสารแบบทุกช่องทาง เป็นการสื่อสารที่สมาชิกทุกคนในทีมงานทำ แผนสามารถติดต่อสื่อสารระหว่างกันได้โดยตรง ทำให้ข้อมูลข่าวสารสามารถเคลื่อนที่ได้อย่าง อิสระ สมาชิกสามารถพูดจาปรับความเข้าใจ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยไม่ต้องผ่านบุคคล ที่สาม ทำให้ข่าวสารข้อมูลถูกส่งจากต้นทางไปยังผู้รับสารแต่ละคน ซึ่งจะมีความถูกต้องและไม่ เบี่ยงเบน เพราะถ้าหากทีมงานหรือคณะจัดทำแผนชุมชนมีการสื่อสารที่ผิดพลาด ข้อมูลที่ แพร่กระจายออกไปอาจส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อการจัดทำแผนชุมชน เช่น ทำให้ทีมงานเกิด ความหวาดระแวงกัน ตรงกับที่นางสาวพวงเงิน บุญพวง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงการสื่อสารที่ผิดพลาดส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิด ได้ ดังนี้

“...ถ้าเป็นเรื่องทีมงานทำแผน จะเป็นเรื่องการพูด การสื่อสาร ต้องแนวทาง เดียวกัน เข้าใจตรงกัน เพราะว่า ถ้าพูดกันเรื่องนี้คุณต้องเข้าใจตรงกับเรานะ อย่างเช่น คำพูดนี้ทำให้คนเข้าใจแบบนี้ แต่อีกคนเข้าใจอีกอย่าง เวลาไปสื่อสารต่อกับคนอื่น มัน ก็ตีกัน พอไปฟังจากอีกคน ไปพูดกับอีกคน ทำให้เรื่องบางเรื่อง จากเรื่องที่เราเข้าใจง่ายๆ ก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ที่เข้าใจกันยาก ก็เกิดปัญหาอีกตัวเราเองเป็น อสม. อยู่แล้ว ได้ เข้ามาร่วมลงทำแผน เพราะว่า ต้องจัดเก็บข้อมูล สิ่งแรกที่เข้ามาก็เหมือนทุกคน คือ ต้อง คุยให้เข้าใจก่อนว่า งานชุมชนคืออะไร ต้องทำอะไร ต้องพูดอย่างไรให้ชาวบ้าน เข้าใจ...”

จากคำสัมภาษณ์ทั้งสองชุมชนข้างต้น สรุปได้ว่าการสื่อสารมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ การทำงานเป็นทีม ทั้งการสื่อสารที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพราะการจัดทำแผนชุมชนนั้น จำเป็นต้องมีการพูดคุยเสมอๆ ทั้งในที่ประชุม และนอกจากการประชุมเพื่อให้ทีมงานแผนชุมชนมี ความเข้าใจที่ตรงกันทำให้การปฏิบัติงานราบรื่นรวดเร็ว ดังนั้นถ้าเสริมสร้างให้ทีมงานหรือคณะ จัดทำแผนชุมชนมีการพัฒนาการติดต่อสื่อสารที่ดีและเหมาะสม จะทำให้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง กับการจัดทำแผนชุมชน มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.3 การสร้างสัมพันธภาพ สัมพันธภาพและการสื่อสารมีความเกี่ยวข้องกันอย่างมาก กล่าวคือการสื่อสารที่มีคุณภาพจะเป็นเครื่องมือในการสร้างสัมพันธภาพที่ดี และเป็นตัวชี้วัดสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในทีมงานอีกด้วย ตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของนายพลวริศ วรรณะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านหนองขุย ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวเกี่ยวกับสัมพันธภาพ ดังนี้

“...ที่นี้ เรามีความคิดคล้ายๆกัน อย่างน้อยๆเขามีวิถีชีวิตที่เหมือนกัน การมาเป็นผู้นำไม่ได้บังคับเรามาเป็น เราอาสาเป็นผู้นำ หลังจากที่เป็นปู่ ถ้าใครมาถามว่าเหนื่อยไหม ถ้าผู้นำคนไหนบอกว่าเหนื่อยจะมาเป็นผู้นำไม่ได้ เราอาสาขึ้นมา เพราะฉะนั้น คำว่าผู้นำของที่นี่ก็คือ มีความสัมพันธ์เหมือนกับพ่อแม่ เลี้ยงดูลูก ต้องต้นก่อน นอนทีหลัง เพราะถ้าคิดแบบนี้เราจะมีความสุขกับการที่เราทำ ทำอย่างไรก็ได้ให้ชาวบ้านเราลืมตา อ้าปากได้ ทำอย่างไรก็ได้ ให้ชาวบ้านเรามีกิน ทำอย่างไรก็ได้ ให้ชาวบ้านเราหมดหนี้หมดสิน ให้มีความสุข ในระหว่างผู้นำด้วยกันเราก็ใช้สัมพันธภาพที่ดีระหว่างในการทำงาน อย่างเช่นเรียกประชุม เราก็บอกพี่ ขอเรื่องให้มานะ เรื่องนี้มันสำคัญ อย่างนี้เขาก็มาอย่างเต็มที่...”

การมีสัมพันธภาพอันดีระหว่างกันในทีมงานหรือคณะจัดทำแผนชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน ในการจัดทำแผนชุมชน สอดคล้องคำพูดของนายสุภาพ แก้วฉวี ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านของบ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน ดังนี้ “...คนที่เขาจะเข้ามาทำแผนชุมชน ต้องมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เพราะเราต้องคุยกันหลายรอบ บางครั้งคุยนอกรอบ บางครั้งผู้ใหญ่โชคชัยใช้การคุยนอกรอบ อันนี้ความสัมพันธ์มาก่อนเลยนะ ถ้าไม่มีมันคุยกันไม่ได้ ถ้าคนเขาไม่เต็มใจมาช่วย ทำอะไรก็ไม่สำเร็จ...”

จะเห็นว่าสัมพันธภาพอันดีระหว่างสมาชิกในทีมงาน ทำให้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้ร่วมกันเป็นไปโดยไม่บิดเบือนความเป็นจริงและทำงานราบรื่นมากขึ้น ซึ่งตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของ นายศิวโรฒ จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวว่า การสร้างสัมพันธภาพทำให้เกิดความสามัคคี ดังนี้

“... การสร้างสัมพันธภาพนี้ก็สำคัญครับ มันทำให้เกิดความสามัคคี ถ้าเป็นที่นี้เนเวลเวลาที่เจอหน้ากัน ทักกัน เป็นไง สบายดีไหม หิวข้าวไหม กินอะไรหรือยัง อะไรอย่างนี้ พูดคุยกันสารทุกข์ สุขดิบ มีปัญหาที่ช่วยกันแก้ ทำอย่างนั้นมันจะดึงเขาเข้ามาได้ เออ วันนี้ มันไปไหน ทำไมไม่มา สอบถามดูก็ปรากฏว่า ต้องไปทำงานก่อน หรือคนนี้

ถูกขอตั้งค์ อย่างนั้นเราจะออกไปก่อนได้มัย ก็ต้องช่วยกันดูแลซึ่งกันและกัน
แบบญาติ อย่างคิดว่าเป็นปัญหาเรื่องส่วนตัวแล้วเราไม่ช่วย...”

ในการสร้างสัมพันธภาพนั้นต้องมีกิจกรรมที่สร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้พบปะ
สนทนา ปรึกษาหารือกัน ส่งเสริมให้สมาชิกยอมรับนับถือในความคิดซึ่งกันและกัน มีการยก
ย่องชมเชยเพื่อนร่วมงานในโอกาสอันควร เพื่อให้สมาชิกในทีมงานหรือคณะจัดทำแผนชุมชน
ยินดีเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนและให้ความช่วยเหลือกิจกรรมใน
ทีมงานด้วยความเต็มใจ ตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของนายพลสิทธิ์ เข้มเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
ฝ่ายปกครอง บ้านหนองกลางดง วันที่ 20 กันยายน 2556 ที่เล่าเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพใน
ชุมชนด้วยการใช้กิจกรรมการกีฬา ดังนี้

“...วัยรุ่นที่นั่นมันจะมีกีฬาสี่มุม สงกรานต์ ปีใหม่จะจัด คือแบ่งเป็น 4 กลุ่ม
แบ่งเป็นชอย กีฬาฟุตบอล กีฬาเซปัก อะไรบ้าง แล้วแต่ แต่เขาจะจัดกันเอง เขา
ประชุมกันเองคิดกันเอง เป็นการสร้างสัมพันธภาพอย่างดีเลย ทำให้เขาสามารถพูดกับ
เราได้ ไม่ต้องกลัว ขั้บรถผ่านเรียกมาคุยก็ได้ มีอะไรก็วิ่งมาหาที่บ้าน เขากล้าทัก ไป
ไหนมาไหน เขาให้เกียรติเรานะ ไม่มีก้ารว้าว ไม่มีอะไร เวลาเจอก็ทัก ก็ไหว หรือเพื่อน
ต่างหมู่บ้านมา เขาก็ดูแล ไม่ให้มาวุ่นวายที่นี้ วัยรุ่นที่นั่นนะ สมมติเวลามีปัญหา เขาคอย
กันเอง ไม่เคยถึงตำรวจ ไม่เคยเป็นคดีใหญ่ ไม่เคยเป็นคดีอาชญากรรม เราจะเรียกคุย ขอ
กัน ใช้ความสัมพันธ์ ญาติพี่น้อง ลูกๆ หลานๆ...”

จากคำสัมภาษณ์ของผู้นำทั้งสองชุมชนในเรื่องสัมพันธภาพ พบว่า การมี
สัมพันธภาพที่ดีทำให้เกิดความสามัคคี ซึ่งจะช่วยให้การประสานงานภายในทีมทำแผนชุมชนหรือ
แม้แต่เครือข่ายภายนอกชุมชน นอกจากนี้ความสามัคคีในทีมทำแผนชุมชนจะทำให้ชาวบ้านเกิด
ความศรัทธา และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีอีกด้วย ดังนั้นการส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีใน
ทีมงานหรือคณะจัดทำแผนชุมชน จะเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้สมาชิกเต็มใจเข้าร่วมพัฒนาตนเอง
เพื่อให้มีศักยภาพในการทำแผนชุมชนมากขึ้นและคงพฤติกรรมนั้นไว้

2.4 การสนับสนุนทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่ทีมงานหรือ
คณะจัดทำแผนชุมชนได้รับแรงสนับสนุนจากบุคคลอื่นในเครือข่ายทางสังคม ซึ่งการสนับสนุน
ทางสังคมแบ่งออกเป็น ด้านสิ่งของ ด้านความคิด และด้านอารมณ์ ในเรื่องการสนับสนุนด้าน
สิ่งของ หมายถึง วัสดุสิ่งของต่างๆที่จับต้องได้ อันจะช่วยให้การจัดทำแผนชุมชนสะดวกและ
ราบรื่นมากขึ้น เช่น งบประมาณ อุปกรณ์ สื่อ สถานที่ ฯลฯ ตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของ นายศิริโรฒ
จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่
กล่าวถึงการสนับสนุนสิ่งของดังนี้

“...ก็บางเรื่องต้องเสียเวลา เสียค่าใช้จ่าย มีอะไรอย่างนี้ สมมติคนนี่ไม่มีความรู้ เราก็เอาความรู้มาสนับสนุนเขา คนนี้มันจะไปโน่น แต่ตั้งค้ไม่มีค่าน้ำมันรถ มันจะไป ยังไง ก็ต้องสนับสนุนอย่างนี้ให้ได้ ใครขาดอะไร ขาดเรื่องไหน ต้องเติมให้ได้ ขาดความรู้เติม ความรู้ ขาดดินสอ ก็ให้ดินสอ ขาดกระดาษที่เก็บข้อมูล ก็ให้กระดาษ ประมาณนี้ ก็ต้องสนับสนุนเพื่อให้เกิดพลังให้ได้...”

สอดคล้องกับคำพูดนายพลสิทธิชัย แจ่มเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองบ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่กล่าวถึงการอำนวยความสะดวกเรื่อง สถานที่ อุปกรณ์ในการจัดเวทีทำแผนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ “... ข้าราชการอำเภอที่มีข้อมูลรู้เรื่องราวอยู่ด้วยกันตลอดไปมา หาผู้กันตลอด เขาก็จะเข้าใจและช่วยในเรื่องการอำนวยความสะดวก อย่างการจัดเวที หรืออุปกรณ์ที่จำเป็น ที่นี้เวลาที่เรามาวิเคราะห์ ทำข้อมูลเขียนแผนกันก็จะสะดวกขึ้น...”

การสนับสนุนด้านความคิด หมายถึง การช่วยให้สมาชิกมีความคิดเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการจัดทำแผนชุมชนประสบความสำเร็จ เช่น การจัดกิจกรรมให้ความรู้ บริการข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้สมาชิกมีศักยภาพในเรื่องการคิดวิเคราะห์ การออกแบบเก็บข้อมูล การเขียนโครงการในแผนชุมชน เป็นต้น ซึ่งตรงกับที่นายพลสิทธิชัย แจ่มเจริญกิจ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง บ้านหนองกลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการสนับสนุนด้านความคิดไว้ว่า

“...ที่ทีมงานทำแผนชุมชนในหมู่บ้านมันมีอยู่แล้วโดยปกติก็เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่เขาไปดูงานมา ไปนอนที่ไม่เรียง จนมาเก็บข้อมูล ปี 2542 ก็เก็บข้อมูลเอามาสรุป เอามาให้เรียนรู้ ตอนนั้น มีนักพัฒนาชุมชนมาช่วย เจ้าหน้าที่ของอำเภอก็มาช่วยดู ช่วยวิเคราะห์ มันก็ต้องเป็นบทบาทของคนนอกมาช่วย เพราะคนในวิเคราะห์เองเข้าข้างตัวเองอยู่แล้ว...”

สอดคล้องกับนายบุญมี เนตรสว่าง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านหนองแห่น ตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่เล่าเรื่องการได้รับความช่วยเหลือด้านความคิดจากคนภายนอก ดังนี้

“...ตอนผมทำแบบสอบถาม เดิมทีพอทำครั้งแรก ก็ได้ลูกๆ จาก มหาลัยราชภัฏนครปฐมมาช่วย ยังไม่ลืมนบุญคุณนะ มี 45 คน มาฝึกงานที่นี่ แล้วยังอยู่ถึง 3 เดือนด้วย แล้วยังมาช่วย ตอนแรกก็เข้ามาดูแล้วก็ 5 คนนี่จดเรื่องต้นไม้ อีก 5 คน จดเรื่องหมา เรื่องหมา เรื่องเป็ด เรื่องไก่ จนกระทั่งล่าสุดท่านนภดล ศรีตุลา ทำแล้วก็เอาแบบของเรานี่ละ...”

การสนับสนุนด้านจิตใจ หมายถึงพฤติกรรมที่ทำให้บุคคลรู้สึกสบายใจ และเชื่อว่า เขาได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ความยกย่องนับถือจนเกิดความมั่นใจในตนเองที่จะเข้าร่วม กิจกรรมการจัดทำแผนชุมชน เช่น กำลังใจ รางวัล คำชมเชย เป็นต้น ตรงกับคำพูดของนายศิวโรฒ จิตนิยม ประธานกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย วันที่ 1 ตุลาคม 2556 ที่ กล่าวถึงการกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานด้วยคำชมเชย ดังนี้

“...ในเรื่องการเห็นคุณค่าของตนเอง เราให้ทุกคนเขาตระหนักคุณค่าในตัวเอง ว่าตัวเขามีคุณค่า คุณค่าทางสังคม ใช้การให้กำลังใจ เราก็ใช้การบอกเล่าเรื่องที่เขาทำดี การชื่นชมในที่ประชุม และประกาศเสียงตามสาย ทำให้เขารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าใน ชุมชน และสุดท้ายมีการมอบเกียรติบัตร มอบเกียรติบัตร...”

สอดคล้องกับนายสุภาพ แก้วฉวี ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านของบ้านหนอง กลางดง วันที่ 15 ตุลาคม 2556 ที่พูดถึงการมองเห็นคุณค่าและการให้โอกาสผู้ที่ทำผิด ดังนี้

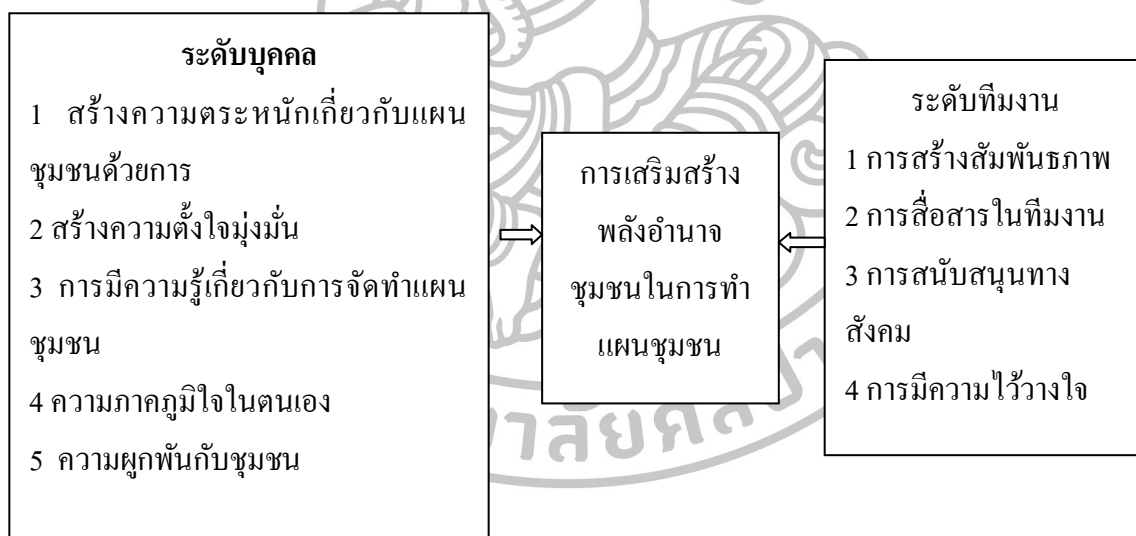
“...ถ้าที่นี่ ทุกคนจะใช้คำว่า ทุกคนเป็นคนดีทั้งหมด ไม่มีใครเป็นคนเลว เรา เชื่อว่าคุณเป็นคนดี เพียงแต่ว่าโอกาสอาจจะน้อยกว่าคนอื่น.... ไม่มีใครอยากทำไม่ดี ไม่มีใครอยากทำไม่ดี ไม่มีใครอยากทำพลาด สิ่งที่เขาทำไปอาจจะพลาดโดยไม่รู้ คนมีการพลาดกันได้แต่อย่าเอาสิ่งที่พลาดมาเป็นข้อปมใหญ่ที่จะทับเค้า อย่างสมมุติ ถ้าเขาทำสิ่งที่เราอบหมายเกี่ยวกับทำแผนชุมชนแล้วถ้าเค้าทำผิด เราควรช่วยกันให้ กำลังใจเขา บอกทางเขา และต้องเปิดโอกาสให้เขาแก้ตัว เพื่อเขาจะได้อยู่ในสังคม ชุมชนได้อย่างปกติ...”

และสอดคล้องกับนายพลวิศ วรรณะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 บ้านหนองขุย ตำบลหนอง สาหร่าย วันที่ 27 ตุลาคม 2556 ที่เล่าถึงการสร้างขวัญและกำลังใจให้คนในชุมชนด้วยการมอบ รางวัล ดังนี้

“...ท่านศิวโรฒสมัยท่านเป็นรองนายก อบต เราจัดงานจะเป็นวันแม่ วันพ่อ หรือวันเทศกาลสงกรานต์ มอบเกียรติบัตรลูกกตัญญู พ่อดีเด่น แม่ดีเด่น บางคนบอกว่า คนๆนี้ ก็ไม่ได้ดีอะไร ทำไมให้รางวัลลูกกตัญญู ชีรภก็ทะเล่ดั่งดั่ง แต่พอให้เกียรติบัตร แล้ว ผลมันสะท้อนย้อนกลับมา จากที่เขาเคยทะเล่ดั่งมันดีขึ้นเลย อย่างนี้มันเป็นการ สร้างกำลังใจให้เขา ว่าเขาก็เป็นคนดี ผมว่าสังคมของเรามันไม่ได้โหดขนาดที่ว่าดี กลับมาไม่ได้...”

จากข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องการสนับสนุนทางสังคม พบว่า การสนับสนุนในเรื่อง งบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ เพื่อให้การจัดทำแผนชุมชนราบรื่นและสะดวกมากขึ้น ส่วนการสนับสนุนด้านความคิด ได้แก่ การให้ความรู้ และบริการข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การให้คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้สมาชิกมีศักยภาพในเรื่องการคิดวิเคราะห์ การออกแบบเก็บข้อมูล การเขียนโครงการในแผนชุมชน เป็นต้น และการสนับสนุนด้านจิตใจ ได้แก่ การยอมรับ การยกย่องและเห็นคุณค่าจากสมาชิกในทีมงาน เพื่อให้สมาชิกมีความมั่นใจในการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้น ดังนั้นถ้าทีมงานจัดทำแผนชุมชนได้รับการสนับสนุนทางสังคมทั้ง 3 ด้าน อย่างเพียงพอตามความจำเป็น จะทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการทำแผนชุมชนสำเร็จตามที่วางไว้

ผลสรุปการวิเคราะห์ชุมชนต้นแบบทั้ง 2 ชุมชน ผู้วิจัยได้เงื่อนไขในการประสบความสำเร็จของการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนในการทำแผนชุมชน ภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แสดงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

กระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์เงื่อนไขการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของบ้านหนองกลางดง และชุมชนหนองสาหร่าย ประกอบกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน 9 ด้าน โดยแบ่งเป็นในระดับบุคคลและระดับทีมงาน ดังนี้ ระดับบุคคล ได้แก่ ความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน ความตั้งใจมุ่งมั่น ความผูกพันกับชุมชน ความภาคภูมิใจในตนเอง การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ส่วนระดับทีมงาน ได้แก่ การมีความไว้วางใจ การสื่อสารในทีมงาน การสร้างสัมพันธภาพ การสนับสนุนทางสังคม จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ มาสร้างเป็นกระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน มาเป็นองค์ประกอบในการพัฒนากระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การเตรียมความพร้อม วัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่อง แนวคิด วิธีการ ขั้นตอน การจัดการกระบวนการแผนชุมชน ประโยชน์ของแผนชุมชน ดังนั้นในขั้นตอนแรกควรให้บุคคลสนใจในการเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนก่อน ดังนั้นการสร้างพลังอำนาจระดับบุคคลจึงควรสร้างให้บุคคลมีความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน โดยเผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึงด้วยสื่อสาธารณะ รวมทั้งกระตุ้นให้บุคคลมีความตั้งใจมุ่งมั่น ด้วยการชมวิดิทัศน์เกี่ยวกับการแก้ปัญหาด้วยการใช้แผนชุมชน และการไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้บุคคลมีความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนและเกิดความตั้งใจมุ่งมั่นที่อยากจะเข้าร่วม ความผูกพันกับชุมชนก็เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกิดความตระหนักในปัญหาของชุมชนตนเอง ส่วนการสร้างเสริมพลังอำนาจในระดับทีมงานจัดทำแผนชุมชน ควรมีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกันในลักษณะแนวราบมากกว่าแนวตั้ง เพื่อให้ทุกคนรู้สึกมีความเสมอภาพในการแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ควรพัฒนาการสื่อสารในทีมงานให้เหมาะสม ได้แก่ การใช้หอกระจายข่าว การใช้สื่อที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีภาษาที่เข้าใจง่าย และแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการกระจายข่าวสารโดยตรง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความราบรื่น เมื่อมีปัญหาหรือข้อข้องใจก็สามารถพูดคุยกันได้อย่างเปิดเผยสบายใจ การสนับสนุนทางสังคมด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ทีมทำแผนชุมชน และการสนับสนุนทางสังคมด้านความคิดโดยการจัดโครงการให้ความรู้เรื่องแผนชุมชน

องค์ประกอบที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน วัตถุประสงค์คือ ให้เกิดความเข้าใจสภาพชุมชนในปัจจุบัน เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชน เมื่อบุคคลมีความ

ตระหนักและสนใจเข้าร่วมทำแผนชุมชนอย่างจริงจังแล้วจากนั้นบุคคลต้องรู้จักตนเองและชุมชนของตนเองในทุกด้าน ซึ่งทำได้โดยใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลที่ชุมชนออกแบบเอง จปฐ. กชช.๒๓ บัญชีครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชน จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกในทุกระดับ และทุกมิติ วิเคราะห์สภาพชุมชน (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค) เพื่อรู้ศักยภาพของตนเองและชุมชน รู้โอกาสในการพัฒนา และรู้ข้อจำกัด วิเคราะห์แยกแยะทุนทางสังคมระดับศักยภาพที่มีอยู่ และสภาพปัญหาที่มีแนวโน้มว่ากำลังเกิดขึ้นกับชุมชน รวมทั้งจัดลำดับความต้องการของชุมชน จากนั้นสะท้อนข้อมูลกลับสู่ชุมชนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการประชาคม ดังนั้นแนวทางการสร้างเสริมพลังอำนาจในระดับบุคคลคือ บุคคลควรแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดทำแผนชุมชน เช่น ศึกษาเอกสาร และ เข้ารับการอบรมเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น นอกจากนี้ควรสร้างความภาคภูมิใจในตนเองให้บุคคล ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลรับอาสาเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนตามความสามารถและความถนัดของบุคคล ซึ่งทั้งสองเงื่อนไขจะทำให้บุคคลมีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถสำรวจข้อมูลชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลชุมชน เพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน และสะท้อนข้อมูลกลับสู่ชุมชนด้วยการประชาคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการสร้างเสริมพลังอำนาจในระดับทีมงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดทำแผนชุมชนนั้น เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องคือการมีความไว้วางใจ การสื่อสารในทีมงาน และการสนับสนุนทางสังคม ในการทำงานเป็นทีมนี้ ต้องสร้างให้ทีมงานมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยให้อัศวินสมาชิกได้ตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมาย ไว้วางใจในความสามารถและความซื่อสัตย์ของสมาชิก ทีมงานต้องเชื่อว่าสมาชิกแต่ละคนจะให้ข้อมูลชุมชนที่เป็นจริง ไม่สร้างข้อมูลเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การสื่อสารมีประสิทธิภาพในทีมงานก็มีความสำคัญอย่างมากต่อการประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ควรใช้ช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย และแต่งตั้งผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารโดยตรง เพื่อให้ทีมงานเกิดความเข้าใจที่ตรงกันและลดความขัดแย้ง สำหรับการสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ ด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ทีมงานในการวิเคราะห์ข้อมูล และการสนับสนุนด้านความคิด โดยมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ที่จำเป็นแก่สมาชิก เช่น เชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้เรื่องการทำแผนชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการจัดทำแผนชุมชน เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา วัตถุประสงค์คือ เพื่อให้ชุมชนมีเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา กำหนดประเด็นหลักในการพัฒนาตามยุทธศาสตร์อันจะเป็นกรอบและแนวทางในการสร้างแผนชุมชน เช่น การพัฒนาอาชีพและแหล่งรายได้เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนตามศักยภาพชุมชนและกลไก

การตลาด ในขั้นตอนนี้กิจกรรมหลักคือประชุมทีมงานจัดทำแผนชุมชน ดังนั้นการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล ควรส่งเสริมให้บุคคลแสวงหาความรู้เกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา เช่น เข้าร่วมอบรม ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจว่าวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาคืออะไร บุคคลจะสามารถกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาได้ถูกต้อง สำหรับเสริมสร้างพลังอำนาจในทีมงาน ควรพัฒนาการสื่อสารในทีมงานให้มีประสิทธิภาพ มีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย และแต่งตั้งผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารโดยเฉพาะ เพื่อให้ทุกคนได้รับข่าวสารเหมือนกันเพื่อจะได้มีความเข้าใจตรงกัน มีการจัดวางสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในทีมงานเป็นลักษณะแนวราบ คือสมาชิกทุกคนมีความเท่าเทียมกัน สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างไม่ถูกปิดกั้น การสนับสนุนทางสังคมด้านวัสดุสิ่งของ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ทีมทำแผนชุมชน เช่น งบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่สำหรับการประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา การสนับสนุนทางสังคมด้านความคิด โดยมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ที่จำเป็นแก่สมาชิก เช่น เชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้เรื่องกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 4 การกำหนดแผนงานหรือโครงการ วัตถุประสงค์เพื่อให้ได้แผนชุมชนที่เป็นของชุมชนอย่างแท้จริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ในการกำหนดแผนงานหรือโครงการจะต้องพิจารณาจากข้อมูลชุมชนที่วิเคราะห์ร่วมกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาที่กำหนดไว้ร่วมกัน กิจกรรมในขั้นตอนนี้ ได้แก่ 1) การประชุมเพื่อแยกประเภทโครงการหรือกิจกรรม ออกเป็น โครงการหรือกิจกรรมที่ทำเองได้ โครงการหรือกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกับเครือข่ายนอกชุมชน และ โครงการหรือกิจกรรมที่ต้องให้องค์กรที่เกี่ยวข้องเข้ามาจัดทำให้ 2) การประชุมจัดลำดับความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรม 3) การประชุมร่างแผนชุมชน และ 4) การปรึกษาหารือแผนชุมชนและเสนอแผนต่อชุมชน จากกิจกรรมในขั้นตอนนี้ ในการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล ควรส่งเสริมให้บุคคลแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการแยกประเภทโครงการ ทักษะเกี่ยวกับการจัดประชุมหรือปรึกษาหารือ เป็นต้น สำหรับการเสริมสร้างพลังอำนาจในทีมงานควรพัฒนาการสื่อสารในทีมงานให้มีประสิทธิภาพ มีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย และแต่งตั้งผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารโดยเฉพาะ ให้ทุกคนได้รับข่าวสารเหมือนกันเพื่อจะได้มีความเข้าใจตรงกัน มีการจัดวางสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในทีมงานเป็นลักษณะแนวราบ คือสมาชิกทุกคนมีความเท่าเทียมสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสมอภาค เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการคือ การสนับสนุนทางสังคมด้านงบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ทีมงานสำหรับการจัดประชุมและปรึกษาหารือ และการสนับสนุน ด้านความคิด คือ เชิญผู้เชี่ยวชาญ เจ้าหน้าที่ มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมหรือโครงการที่กำหนดไว้ในแผนชุมชน

องค์ประกอบที่ 5 การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำรูปเล่มที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่น่าสนใจ อ่านง่ายเรียงลำดับตามบท เนื้อหาที่มีความชัดเจนที่สามารถอ้างอิงและนำไปใช้ในการประสานงาน เป็นคู่มือในการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมหรือโครงการตามที่กำหนดไว้ และใช้ตรวจสอบระดับความก้าวหน้าของการพัฒนา กับแนวทางที่วางไว้ กิจกรรมในขั้นตอนนี้ได้แก่ ประชุมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม รวบรวม ตรวจสอบ เอกสารข้อมูลต่างๆ ที่ผ่านเวทีประชาพิจารณ์และได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ ดังนั้นการเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล ควรส่งเสริมให้บุคคลแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการจัดทำเอกสาร วิธีการเขียนแผนงาน/โครงการ ส่วนการเสริมสร้างพลังอำนาจในทีมงานนั้นควรพัฒนาการสื่อสารในทีมงาน ให้สมาชิกทุกคนได้รับข่าวสารเหมือนกันเพื่อจะได้มีความเข้าใจตรงกัน รวมทั้งสามารถพูดคุยสื่อสารกันได้อย่างอิสระ มีการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในทีมงานเป็นลักษณะแนวราบ คือสมาชิกทุกคนมีความเท่าเทียม และทีมงานต้องมีความไว้วางใจว่าสมาชิกที่รับผิดชอบในกิจกรรมที่มอบหมายสามารถปฏิบัติงานได้โดยมีอิสระในการตัดสินใจ การสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนด้านความคิด คือ มีการจัดการให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการจัดทำรูปเล่มเอกสารแผนชุมชนแก่ทีมงาน การสนับสนุนด้านงบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน และการสนับสนุนด้านจิตใจให้แก่ทีมงาน เมื่อผลงานการจัดทำแผนชุมชนได้สำเร็จออกมาเป็นรูปธรรมแล้ว ควรมีการให้รางวัลตอบแทนผู้ปฏิบัติงาน โดยกล่าวยกย่องชมเชยทีมงานทุกคน ผ่านทางสื่อสารสาธารณะ เช่น ใส่รายชื่อทีมผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชนในรูปเล่ม หรือประกาศเสียงตามสายในการขอบคุณทีมงาน เพื่อส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้ทีมงานเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการปฏิบัติและคงพฤติกรรมในการทำแผนชุมชน

จากการใช้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนมาเป็นองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ เพื่อเป็นกรอบในกระบวนการร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงกระบวนการร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

องค์ประกอบการจัดทำแผนชุมชน	วัตถุประสงค์	แนวปฏิบัติ	เงื่อนไขในระดับบุคคล	เงื่อนไขในระดับทีมงาน
องค์ประกอบที่ 1 การเตรียมความพร้อม	-เตรียมข้อมูลชุมชน -เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่อง แนวคิด วิธีการ ขั้นตอน การจัดกระบวนการแผนชุมชน	เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึง	-ความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน -ความผูกพันกับชุมชน -ความตั้งใจมุ่งมั่น	-การสร้างสัมพันธ์ภาพ -การสื่อสารในทีมงาน

ตารางที่ 5 แสดงกระบวนการร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน (ต่อ)

องค์ประกอบการจัดทำแผนชุมชน	วัตถุประสงค์	แนวปฏิบัติ	เงื่อนไขในระดับบุคคล	เงื่อนไขในระดับทีมงาน
	ประโยชน์ของแผนชุมชน	ด้วยสื่อสาธารณะชุมชน		-การสนับสนุนทางสังคม
องค์ประกอบที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน	-เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพชุมชนในปัจจุบัน -เพื่อรู้ศักยภาพของตนเอง -เพื่อรู้ศักยภาพ และทรัพยากรของชุมชน	-ประชุมออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล -สำรวจข้อมูลชุมชน -ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	-การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน -ความภาคภูมิใจในตนเอง	-การสื่อสารในทีมงาน -การมีความไว้วางใจ -การสนับสนุนทางสังคม
องค์ประกอบที่ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	-เพื่อให้ได้เป้าหมายและทิศทางการพัฒนาของหมู่บ้าน มองเห็นอนาคต	-ประชุมกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน	-การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน	-การสร้างสัมพันธภาพ -การสื่อสารในทีมงาน -การสนับสนุนทางสังคม
องค์ประกอบที่ 4 การกำหนดแผนงานหรือโครงการ	- เพื่อให้ได้แผนชุมชนที่เป็นของชุมชนอย่างแท้จริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ที่วางไว้	-ประชุมแยกประเภท และจัดลำดับความสำคัญของโครงการหรือกิจกรรม -ร่างแผนชุมชน	-การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน	-การสร้างสัมพันธภาพ -การสื่อสารในทีมงาน -การสนับสนุนทางสังคม
องค์ประกอบที่ 5 การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	-เพื่อจัดทำรูปเล่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร	-ประชุมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม	-การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน	-การสร้างสัมพันธภาพ -การสื่อสารในทีมงาน -การสนับสนุนทางสังคม -การมีความไว้วางใจ

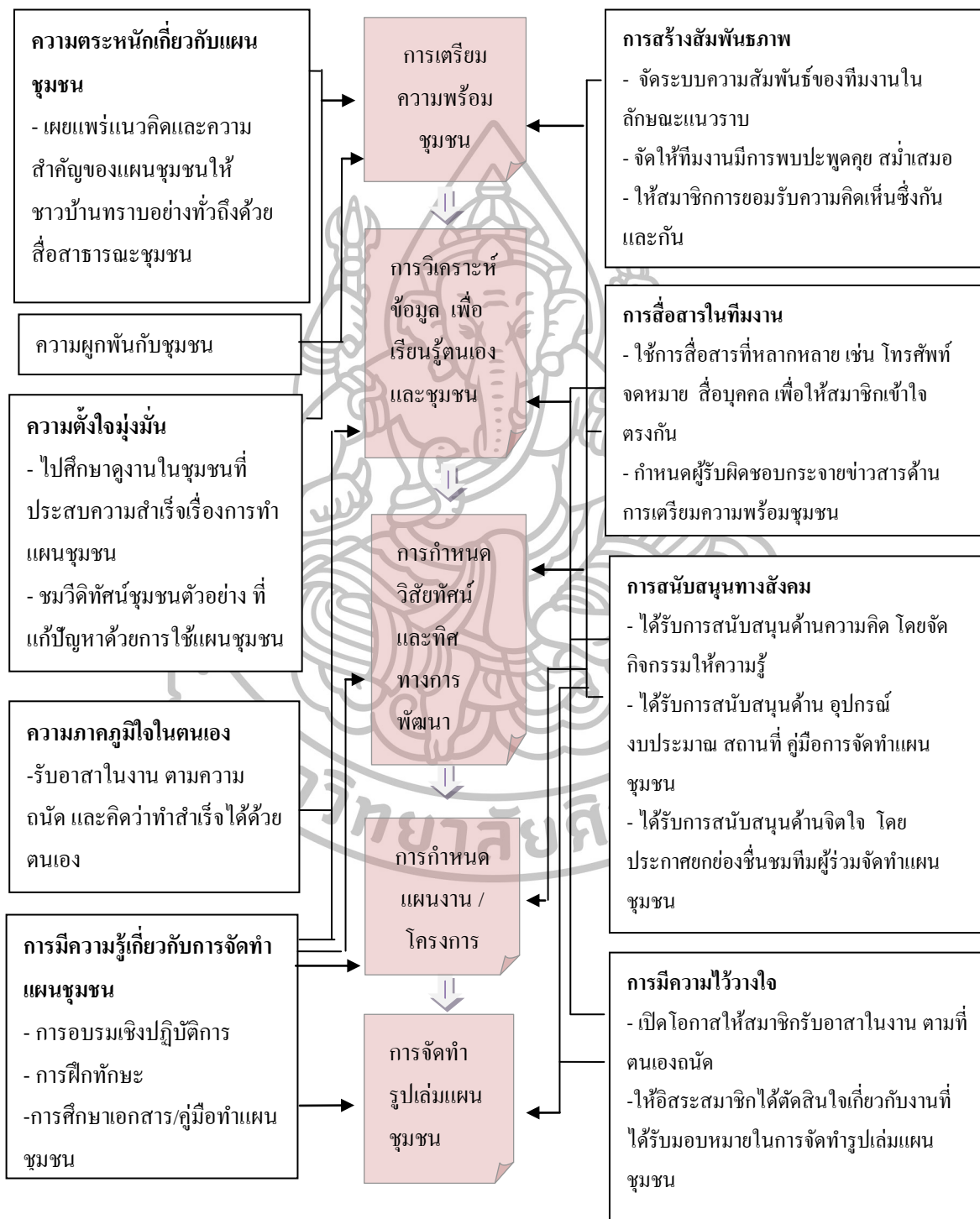
จากตารางที่ 5 แสดงกระบวนการร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ผู้วิจัยนำมาสร้างเป็นแผนภูมิ ร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ภาพที่ 8

ร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

เงื่อนไขระดับบุคคล

องค์ประกอบการจัดทำแผนชุมชน

เงื่อนไขระดับทีมงาน

ภาพที่ 8 แสดงร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

การตรวจสอบร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนไปตรวจสอบ

ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนที่สร้างขึ้นจากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพไปตรวจสอบความเหมาะสม โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน

การวิเคราะห์ระดับความเหมาะสมของร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนในระดับบุคคล ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผล ดังรายละเอียดในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผลระดับความเหมาะสมของร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนในระดับบุคคล

(N=5)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับบุคคล	ระดับความเหมาะสม			
	μ	σ	แปลผล	ลำดับ
การเตรียมความพร้อมชุมชน				
1. ความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน				
1.1 เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึงด้วยสื่อสาธารณะชุมชน	4.40	0.54	มาก	2
2. ความตั้งใจมุ่งมั่น				
2.1 ไปศึกษาคูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จเรื่องการทำแผนชุมชน หรือชมวิดิทัศน์ชุมชนตัวอย่าง ที่แก้ปัญหาด้วยการใช้แผนชุมชน	4.20	0.83	มาก	3
การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน				
3. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน				
3.1 เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการจัดเก็บข้อมูล/วิธีการสำรวจข้อมูลและ การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	4.60	0.54	มากที่สุด	1
3.2 เข้าร่วมฝึกทักษะการจัดทำประชาคม	4.20	0.44	มาก	4

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผลระดับความเหมาะสมของร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนในระดับบุคคล (ต่อ)

(N=5)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับบุคคล	ค่าระดับความเหมาะสม			
	μ	σ	แปลผล	ลำดับ
4. ความภาคภูมิใจในตนเอง				
4.1 รับผิดชอบต่องานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล ตามความถนัด และคิดว่าทำสำเร็จได้ด้วยตนเอง	4.20	0.44	มาก	4
กำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา				
5. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน				
5.1 เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	4.00	0.70	มาก	5
5.2 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	4.00	0.70	มาก	5
การกำหนดแผนงานหรือโครงการ				
6. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน				
6.1 เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการแยกประเภทโครงการและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ	4.20	0.83	มาก	3
6.2 เข้าร่วมฝึกทักษะการจัดทำประชาพิจารณ์	3.60	0.70	มาก	6
การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน				
7. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน				
7.1 เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับวิธีการจัดทำเอกสาร / วิธีการเขียนแผนงานและโครงการ	4.20	0.83	มาก	3
7.2 ศึกษาวิธีการเขียนแผนชุมชน จากคู่มือทำแผนชุมชน หรือ เอกสารจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำแผน	4.20	0.44	มาก	4
โดยภาพรวมในระดับบุคคล	4.16	0.46	มาก	

จากตารางที่ 6 พบว่า ผลประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ในภาพรวมของระดับบุคคล อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.16$) โดยกิจกรรมที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการจัดเก็บข้อมูล/วิธีการสำรวจข้อมูลและ การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ($\mu = 4.60$) นอกนั้นอยู่ในระดับมาก

เรียงลำดับได้ดังนี้ เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึงด้วยสื่อสาธารณะชุมชน ($\mu=4.40$) รองลงมาคือ ไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จเรื่องการทำแผนชุมชนหรือชมวิดิทัศน์ชุมชนตัวอย่าง ที่แก้ปัญหาด้วยการใช้แผนชุมชน เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการแยกประเภทโครงการและ จัดลำดับความสำคัญของโครงการ วิธีการจัดทำเอกสาร / วิธีการเขียนแผนงานและโครงการ ($\mu=4.20$) เข้าร่วมฝึกทักษะการจัดทำประชาคม รับอาสาในงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล ตามความถนัด และคิดว่าทำสำเร็จได้ด้วยตนเอง ศึกษาวิธีการเขียนแผนชุมชน จากคู่มือทำแผนชุมชนหรือ เอกสารจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำแผน ($\mu=4.20$) เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา ($\mu=4.00$) และ เข้าร่วมฝึกทักษะการจัดทำประชาพิจารณ์ ($\mu=3.60$) ตามลำดับ

การวิเคราะห์ระดับความเหมาะสมารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อระดับทีมงาน ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผล ดังรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผลระดับความเหมาะสมของารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนในระดับทีมงาน

(N=5)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับทีมงาน	ค่าระดับความเหมาะสม			
	μ	σ	แปลผล	ลำดับ
การเตรียมความพร้อมชุมชน				
1. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน				
1.1 จัดระบบความสัมพันธ์ของทีมงานในลักษณะแนวราบ	4.20	0.44	มาก	2
1.2 จัดกิจกรรมให้ทีมงานมีการพบปะพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ	4.40	0.54	มาก	1
2. การสื่อสารในทีมงาน				
2.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อให้สมาชิกเข้าใจตรงกันในกิจกรรมเตรียมความพร้อม	4.00	0.70	มาก	3

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผลระดับความเหมาะสมของร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนในระดับทีมงาน (ต่อ)

(N=5)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับทีมงาน	ค่าระดับความเหมาะสม			
	μ	σ	แปลผล	ลำดับ
2.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารด้านการเตรียมความพร้อมชุมชน	4.20	0.44	มาก	2
3. การสนับสนุนทางสังคม				
3.1 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัดกิจกรรมให้	4.00	0.70	มาก	3
3.2 ได้รับการสนับสนุนด้าน อุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ กลุ่มี้อการจัดทำแผนชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมชุมชน	4.00	0.70	มาก	3
การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน				
4. การมีความไว้วางใจ				
4.1 ให้อิสระสมาชิกได้ตัดสินใจในงานที่ได้รับมอบหมาย เกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล	4.00	0.70	มาก	3
5. การสื่อสารในทีมงาน				
5.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อนัดหมายการร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล	4.00	0.70	มาก	3
5.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารเพื่อนัดหมายการร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล	4.00	0.70	มาก	3
6. การสนับสนุนทางสังคม				
6.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล	4.20	0.44	มาก	2
6.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องวิธีการจัดกระทำข้อมูลสำหรับกรจัดทำแผนชุมชน และการจัดประชาคมสะท้อนข้อมูลกลับสู่ชุมชน	4.20	0.70	มาก	2
กำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา				
7. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน				
7.1 จัดระบบความสัมพันธ์ในการประชุมเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา เป็นลักษณะแนวราบ	4.20	0.44	มาก	2

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผลระดับความเหมาะสมของร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนในระดับทีมงาน (ต่อ)

(N=5)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับทีมงาน	ค่าระดับความเหมาะสม			
	μ	σ	แปลผล	ลำดับ
7.2 ให้การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันของสมาชิกในการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	4.20	0.44	มาก	2
8. การสื่อสารในทีมงาน				
8.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อการนัดประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	4.00	0.70	มาก	3
8.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารและนัดหมายการนัดประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	4.20	0.44	มาก	2
9. การสนับสนุนทางสังคม				
9.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	4.20	0.44	มาก	2
9.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้เรื่องการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	4.20	0.83	มาก	2
การกำหนดแผนงานหรือโครงการ				
10. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน				
10.1 จัดระบบความสัมพันธ์ของการประชุมกำหนดแผนงานหรือโครงการในลักษณะแนวราบ	4.20	0.44	มาก	2
11. การสื่อสารในทีมงาน				
11.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อการนัดประชุมกำหนดแผนงานหรือโครงการ	4.00	0.70	มาก	3
11.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารและนัดหมายการนัดประชุมกำหนดแผนงานหรือโครงการ	4.20	0.44	มาก	2
12. การสนับสนุนทางสังคม				
12.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการกำหนดแผนงานหรือโครงการ	4.20	0.44	มาก	2

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผลระดับความเหมาะสมของร่างรูปแบบการสร้างสรรค์พลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนในระดับทีมงาน (ต่อ)

(N=5)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับทีมงาน	ค่าระดับความเหมาะสม			
	μ	σ	แปลผล	ลำดับ
12.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ /เจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับกำหนดแผนงานหรือโครงการ	4.40	0.54	มาก	1
การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน				
13. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน				
13.1 จัดระบบความสัมพันธ์ของการดำเนินกิจกรรมเพื่อการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชนในลักษณะแนวราบ	4.20	0.44	มาก	2
14. การสื่อสารในทีมงาน				
14.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์จดหมาย สื่อบุคคล สื่อเทคโนโลยี เพื่อเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	4.00	0.70	มาก	3
14.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	4.20	0.44	มาก	2
15. การมีความไว้วางใจ				
15.1 เปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานที่เกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชนตามที่ตนเองถนัด	4.20	0.44	มาก	2
15.2 ให้อิสระสมาชิกได้ตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมายในการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	4.40	0.54	มาก	1
16. การสนับสนุนทางสังคม				
16.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณสถานที่ เพื่อการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	4.20	0.44	มาก	2
16.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการจัดทำรูปเล่มเอกสารแผนชุมชน	4.40	0.54	มาก	1

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผลระดับความเหมาะสมของร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนในระดับทีมงาน (ต่อ)

(N=5)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับทีมงาน	ค่าระดับความเหมาะสม			
	μ	σ	แปลผล	ลำดับ
16.3 ได้รับการสนับสนุนด้านจิตใจ โดย ประกาศยกย่องชื่นชมทีมผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน	4.00	0.70	มาก	3
โดยภาพรวมในระดับทีมงาน	4.16	0.47	มาก	

จากตารางที่ 7 พบว่า ผลประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนในภาพรวมของระดับทีมงานอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.16$) โดยทุกกิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับได้ดังนี้ จัดกิจกรรมให้ทีมงานมีการพบปะพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ/เจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับกำหนดแผนงานหรือโครงการ ให้อิสระสมาชิกได้ตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมายในการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการจัดทำรูปเล่มเอกสารแผนชุมชน ($\mu = 4.40$) รองลงมาได้แก่ จัดระบบความสัมพันธ์ของทีมงานในลักษณะแนวราบ กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารด้านการเตรียมความพร้อมชุมชน ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่อง วิธีการจัดกระทำข้อมูลสำหรับการใช้ทำแผนชุมชน และการจัดประชาคมสะท้อนข้อมูลกลับสู่ชุมชน จัดระบบความสัมพันธ์ในการประชุมเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาเป็นลักษณะแนวราบ ให้การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันของสมาชิกในการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารและนัดหมายการนัดประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้เรื่องการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา จัดระบบความสัมพันธ์ของการประชุมกำหนดแผนงานหรือโครงการในลักษณะแนวราบ กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารและนัดหมายการนัดประชุมกำหนดแผนงานหรือโครงการ ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อกำหนดแผนงานหรือโครงการ จัดระบบความสัมพันธ์ของการดำเนินกิจกรรมเพื่อการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชนในลักษณะแนวราบ กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน

เปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานที่เกี่ยวกับการจัดทำรูปแบบแผนชุมชนตามที่ตนเองถนัด ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ /งบประมาณ /สถานที่ เพื่อการจัดทำรูปแบบแผนชุมชน ($\mu = 4.20$) ตามลำดับ

การใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย เพื่อให้สมาชิกเข้าใจตรงกันในกิจกรรมเตรียมความพร้อม ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการเตรียมความพร้อมในการจัดทำแผนชุมชน ได้รับการสนับสนุนด้าน อุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ กลุ่มีการจัดทำแผนชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชน ให้อิสระสมาชิกได้ตัดสินใจในงานที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล จัดกิจกรรมสะท้อนคิดเพื่อเรียนรู้ตนเอง ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อนัดหมายการร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารเพื่อนัดหมายการร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อการนัดประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อการนัดประชุมกำหนดแผนงานหรือโครงการ ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล สื่อเทคโนโลยี เพื่อเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำรูปแบบแผนชุมชน ได้รับการสนับสนุนด้านจิตใจโดยประกาศยกย่องชื่นชมทีมผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน ($\mu = 4.00$) ตามลำดับ

สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความสอดคล้องกัน คือ กิจกรรมในแต่ละองค์ประกอบของการจัดทำแผนชุมชนที่มีลักษณะคล้ายกันควรจัดรวมไว้ด้วยกัน ไม่จำเป็นต้องทำซ้ำซ้อนทุกองค์ประกอบ เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดระบบความสัมพันธ์ของทีมงานในลักษณะแนวราบ การสื่อสารที่หลากหลายในทีมงาน การสนับสนุนทางสังคมในด้านต่างๆ เป็นต้น

กิจกรรมร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการตรวจสอบร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน พบว่าบางกิจกรรมในแต่ละองค์ประกอบของการจัดทำแผนชุมชนมีความใกล้เคียงและซ้ำซ้อนกัน ผู้วิจัยจึงนำมาจัดกลุ่มกิจกรรมได้ดังนี้

กิจกรรมพัฒนาในระดับบุคคล ประกอบด้วย

1. การเผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึงด้วยสื่อสาธารณะชุมชน
2. การไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จเรื่องการทำแผนชุมชน หรือการชมวิดิทัศน์ที่แสดงถึงความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชน

3. การเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน มีเนื้อหาดังต่อไปนี้
 - 3.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน
 - 3.2 วิธีการสำรวจข้อมูลและ การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน
 - 3.3 ฝึกทักษะการจัดทำประชาคมและการจัดทำประชาพิจารณ์
 - 3.4 ความรู้เกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา
 - 3.5 การแยกประเภทโครงการและ จัดลำดับความสำคัญของโครงการ
 - 3.6 วิธีการจัดทำเอกสาร / วิธีการเขียนแผนงานและ โครงการ
4. การรับอาสาในงานจัดทำแผนชุมชนที่คนในชุมชนถนัดและคิดว่าทำสำเร็จได้ด้วย

ตนเอง

กิจกรรมพัฒนาในระดับทีมงาน ประกอบด้วย

1. จัดระบบความสัมพันธ์ของทีมงานในลักษณะแนวราบ
2. บริหารจัดการด้านการสื่อสาร และใช้การสื่อสารที่หลากหลายอย่างเหมาะสม เพื่อให้สมาชิกเข้าใจตรงกัน เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย และ กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารและนัดหมายการร่วมกิจกรรมการจัดทำแผนชุมชน
3. รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการจัดทำแผนชุมชน
4. รับการสนับสนุนด้านจิตใจแก่ทีมงาน ได้แก่
 - 4.1 ให้อิสระสมาชิกได้ตัดสินใจในงานที่ได้รับมอบหมาย
 - 4.2 ให้การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันของสมาชิก
 - 4.3 เปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนตามที่ตนเอง

ถนัด

4.4 ประกาศยกย่องชื่นชมทีมผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน

สรุปผลการตรวจสอบเพื่อรับรองร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน พบว่ากิจกรรมทั้งระดับบุคคลและระดับทีมงาน ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือกิจกรรมการอบรมเกี่ยวกับแผนชุมชน นอกนั้นก็มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก จากนั้นผู้วิจัยจะนำร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ที่ผ่านการรับรองไปเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ในระยะ ที่ 3 ต่อไป

ผลระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 3 ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะนี้ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้ 1) ช่วงการเตรียมความพร้อม 2) ช่วงการดำเนินการตามวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยในชุมชน ช่วงที่ 2 นี้เริ่มจากการร่วมพิจารณารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ที่ผู้วิจัยได้จากการถอดบทเรียนในระยะที่ 2 จากนั้นร่วมวางแผนพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้บนพื้นฐานของบริบทชุมชนที่ศึกษา ร่วมค้นหาแนวทางการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ร่วมปฏิบัติตามแผนและการสังเกต และร่วมการสะท้อนผล ดังนี้

1. ช่วงการเตรียมความพร้อม ในช่วงนี้แบ่งเป็น การเตรียมความพร้อมด้านพื้นที่ และการเตรียมความพร้อมด้านผู้ร่วมวิจัย

ผู้วิจัยเตรียมความพร้อมด้านพื้นที่ ด้วยการเลือกตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เป็นพื้นที่กรณีศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน เพราะเป็นตำบลที่อยู่ภายใต้การปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงของการทำงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน จากการพูดคุยสอบถามกับชาวบ้าน และพัฒนากรของตำบลเจ็ดริ้ว พบว่า ชาวบ้านในตำบลเจ็ดริ้ว มีความขัดแย้งน้อย สมาชิกของชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน สามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้เป็นอย่างดี มีการประสานและให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน สามารถพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ชาวบ้านยังไม่เคยทำแผนชุมชนด้วยตนเอง เห็นจากการคำพูดของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว “...ที่นี้ชาวบ้านไม่เคยทำแผนเองหรือครับอาจารย์ เป็นเจ้าหน้าที่อำเภอทำเอง ถ้ารอแผนจากชาวบ้าน คงไม่ได้ เพราะเค้าทำไม่เป็น...” ส่วนการเข้าสู่พื้นที่ ผู้วิจัยนำหนังสือจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ยื่นต่อนายประเทือง กลับบ้านเกาะ ตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลตำบลเจ็ดริ้ว อย่างเป็นทางการ เพื่อขอความร่วมมือในการลงพื้นที่และเก็บข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 22 เดือน มกราคม 2557 จนกว่างานวิจัยจะสมบูรณ์ พร้อมทั้งประสานกับนักพัฒนากรตำบล เพื่อขอข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของ ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

สำหรับการเตรียมความพร้อมผู้ร่วมวิจัย มีวัตถุประสงค์ เพื่อค้นหาผู้นำชุมชน บุคลากรภาครัฐบาล ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ตลอดจนประชาชน ที่มีความเต็มใจเข้าร่วมงานวิจัย ในการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2557 ผู้วิจัยจัดประชุม โดยเชิญผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐบาล จำนวน

34 คน มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1)ชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย 2) อธิบายกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และ3) ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน พร้อมกับเชิญชวนผู้ที่สนใจเข้ามาเป็นผู้ร่วมวิจัย ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ซึ่งได้ผู้ที่สนใจสมัครเป็นผู้ร่วมวิจัย จำนวน 7 คน ดังนี้

1. นายหัสดี ขวัญไตรรงค์	นักพัฒนากรตำบลเจ็ดริ้ว
2. นางสาวเนา พุกผาสุก	อสม. หมู่ที่ 5
3. นางสาวกนกวรรณ พุกผาสุก	อสม. หมู่ที่ 5
4. นางสาวกรรณา สมตน	อสม. หมู่ที่ 4
5. นางปวีณา อ่วมลาบเอก	อสม. หมู่ที่ 5
6. นายไพรัตน์ ชาวบ้านเกาะ	อสม. หมู่ที่ 4
7. นางสาวกาญจนาภรณ์	อสม. หมู่ที่ 2

เมื่อได้ผู้ร่วมวิจัยที่มีความสนใจแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย ด้วยแบบวัดความรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการศึกษาเอกสาร และนำไปตรวจสอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อศึกษาระดับความรู้ของผู้ร่วมวิจัย

การวิเคราะห์ระดับความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ดังรายละเอียดในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ของระดับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย

(N=7)

ระดับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน	μ	σ	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ระดับน้อย	น้อยกว่า 0.394	0.197	1	9.1
ระดับปานกลาง	ตั้งแต่ 0.394 -0.394	0.197	5	81.8
ระดับมาก	มากกว่า 0.394	0.197	1	9.1
รวม	0.591	0.197	7	100.0

จากตารางที่ 8 พบว่า ผู้ร่วมวิจัยส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 81.8 นอกนั้นอยู่ในระดับมาก จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 9.1 และ อยู่ในระดับน้อย จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 9.1

นอกจากการตรวจสอบความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน โดยใช้แบบวัดความรู้แล้ว ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มผู้ร่วมวิจัย ในประเด็นการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว เพื่อตรวจสอบประสพการณ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน พบความสอดคล้องกับข้อมูลจากแบบวัดความรู้ข้างต้น ดังนี้ ผู้ร่วมวิจัยที่มาจากองค์การบริหารส่วนตำบลให้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้วว่า “...ที่นี้เค้าไม่ทำกันจริงๆหรือครับอาจารย์ ส่วนใหญ่เค้าจะนั่งเทียนเขียน แบบเอาแผนเก่ามาแล้วเปลี่ยนปี แล้วคนที่เขียนแผนชุมชนก็เป็นเจ้าหน้าที่ในอำเภอ ว่ากันตามจริงแล้วถ้าจะเอาแผนชุมชนที่ตรงตามกระทรวงกำหนดอะยาก ขนาดผู้นำก็ทำไม่เป็น...” ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง (ป) กล่าวเสริมเกี่ยวกับประเด็นการขาดความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน “...ที่นี้ไม่มีการทำแผนชุมชนอย่างที่อาจารย์อธิบายนะ มีแต่เรียกไปถามว่าอยากได้อะไร แต่ถามไม่ก็คน บางครั้งแผนพัฒนา 3 ปี เสร็จออกมาแล้ว เอ้า ชาวบ้านยังไม่รู้เลยว่าทำกันเมื่อไหร่...” สอดคล้องกับท่านหนึ่ง(ส) ที่กล่าวในเรื่องการเข้าร่วมดังนี้ “...บางคนอยากเข้าร่วมทำแผนนะ (หมายถึงแผนพัฒนาหมู่บ้าน 3 ปี) แต่ไม่กล้าเพราะไม่รู้จะเริ่มเข้าไปร่วมด้วยอย่างไร อย่างหนู เวลาเข้าร่วมหนูก็กลัวว่าพูดไปแล้วเค้าไม่เห็นด้วย ไม่เอา เพราะเค้ามองว่าเราเด็ก ไม่รู้เรื่องทำแผน...” อีกความคิดเห็นของผู้ร่วมวิจัย (พ) ที่สนับสนุนงานวิจัย กล่าวดังนี้ “...ดีเหมือนกันครับที่มาทำวิจัยเรื่องนี้ เพราะที่นี้มีแต่ผู้ริ ไม่มีผู้เริ่ม มีแต่คนอยาก แต่ไม่มีคนทำ พอเรียกมาทำแผน (หมายถึงแผนพัฒนาหมู่บ้าน 3 ปี) บอกไม่วางหรือไม่ก็ถามว่ามีเงินให้หรือเปล่า มันเป็นอย่างนี้ ผู้นำนี้แหละตัวสำคัญ เพราะเป็นหน้าที่เขาโดยตรง...” ผลจากการสนทนากลุ่มเมื่อผู้วิจัยถามถึงความหมายของแผนชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่เข้าใจว่าแผนชุมชน กับแผนพัฒนาหมู่บ้าน 3 ปี คือเอกสารอย่างเดียวกัน ซึ่งเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้องตามความหมายของแผนชุมชน

2. ช่วงการดำเนินการตามวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

จากปัญหาในการจัดทำแผนชุมชนข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน โดยใช้กระบวนการของวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เริ่มต้นจาก ขั้นการวางแผน คือผู้ร่วมวิจัยวางแผนกิจกรรมด้วยกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) โดยเริ่มจากศึกษาร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมและรูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ขั้นการปฏิบัติตามแผนและการสังเกต และขั้นการสะท้อนผล ซึ่งดำเนินการ 2 วงจร ดังนี้

การดำเนินวิจัยวงรอบที่ 1

การดำเนินการในวงรอบที่ 1 เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ดำเนินการในช่วงระหว่างเดือน กันยายน 2557 – ธันวาคม 2557 ผลการดำเนินการมีดังนี้

ขั้นการวางแผนพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ในขั้นนี้แบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงการดำเนินการก่อนการวางแผน และช่วงการดำเนินการวางแผนพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

ช่วงการดำเนินการก่อนการวางแผน เป็นพัฒนาผู้ร่วมวิจัยด้วยการจัดอบรมให้ความรู้ผู้ร่วมวิจัย 2 วัน วันละ 3 ชั่วโมง เริ่มเวลา 16.00 -19.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่ว่างจากการทำงานประจำ สถานที่คือ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 ในวันที่ 2 -3 เดือนกันยายน 2557 โดยในวันแรกเป็นการชี้แจงวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัยเรื่องการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งผู้วิจัยตั้งโจทย์ให้เป็นภาษาชาวบ้านที่ง่ายต่อความเข้าใจว่า “..อะไรที่จะทำให้คนมาร่วมกันทำแผนชุมชน..” รวมทั้งผู้วิจัยนำเสนอร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนที่ผู้วิจัยร่างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นรูปแบบๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ก่อนจบในวันแรกผู้วิจัยแจกเอกสาร เกี่ยวกับความรู้ในการทำแผนชุมชน ให้ผู้ร่วมวิจัยกลับไปศึกษา และนัดหมายประชุมในวันถัดไป ในวันที่ 2 ของการจัดอบรมผู้วิจัยอธิบายถึงวิธีการดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการ AIC เป็นเวลา 1 ชั่วโมง จากนั้นผู้วิจัย เปิด โอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยพูดคุยเกี่ยวกับโจทย์ที่ได้มอบหมายให้ในวันแรก เป็นเวลา 1 ชั่วโมง โดยผู้วิจัยทำหน้าที่คอยตอบคำถามและปรับความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัยให้ถูกต้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ก่อนจบการประชุมผู้วิจัยทำการประเมินประสพการณ์ทำแผนชุมชนและความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัยด้วยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ระดับการจัดกิจกรรมการทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการใช้ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผล ดังรายละเอียดในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผลระดับการจัดกิจกรรมการทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย

(N=7)

ข้อที่	การจัดกิจกรรมการทำแผนชุมชน	ระดับการปฏิบัติ			
		μ	σ	แปลผล	ลำดับ
1	การประชุมเตรียมความพร้อมในการจัดทำแผนชุมชน	2.82	0.60	ปานกลาง	1
2	การประชุมการออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล	1.75	0.61	น้อย	8
3	การสำรวจข้อมูลชุมชน	2.45	0.57	น้อย	2
4	การประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	1.91	0.84	น้อย	5
5	การประชุมสะท้อนข้อมูลกลับสู่ชุมชน	1.73	0.60	น้อย	10
6	การประชุม กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน	2.00	0.76	น้อย	4
7	การประชุม แยกประเภทและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรม	2.00	0.81	น้อย	3
8	การประชุม ร่างแผนชุมชน	1.82	0.60	น้อย	7
9	การประชุมพิจารณาแผนชุมชน สู่ชาวบ้าน	1.91	0.77	น้อย	6
10	การประชุมกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม	1.73	0.68	น้อย	9
โดยรวม		2.00	0.67	น้อย	

จากตารางที่ 9 พบว่า ระดับการจัดกิจกรรมการทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu = 2.00$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การประชุมเตรียมความพร้อมในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 2.82$) นอกนั้นอยู่ในระดับน้อย เรียงลำดับดังนี้ การสำรวจข้อมูลชุมชน ($\mu = 2.45$) การประชุม แยกประเภทและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรม ($\mu = 2.00$) การประชุม กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ($\mu = 2.00$) การประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ($\mu = 1.91$) การประชุมพิจารณาแผนชุมชน สู่ชาวบ้าน ($\mu = 1.91$) การประชุม ร่างแผนชุมชน ($\mu = 1.82$) การประชุมการออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล ($\mu = 1.75$) การประชุมกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม ($\mu = 1.73$) และ การประชุมสะท้อนข้อมูลกลับสู่ชุมชน ($\mu = 1.73$) ตามลำดับ

การวิเคราะห์ระดับความต้องการของผู้ร่วมวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผล ดังรายละเอียดในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และแปลผลระดับความต้องการของผู้ร่วมวิจัย เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว

(N=7)

ข้อที่	ความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน	ระดับความต้องการ			
		μ	σ	แปลผล	ลำดับ
1	ควรมีการประชุมเตรียมความพร้อม ก่อนทำแผนชุมชน	4.18	0.75	มาก	1
2	ควรมีการประชุมการออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล	3.09	0.74	ปานกลาง	10
3	ควรมีการสำรวจข้อมูลชุมชน	3.64	0.56	มาก	5
4	ควรมีการประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	3.64	0.71	มาก	4
5	ควรมีการประชุมคัดสรรข้อมูลกลับสู่ชุมชน	3.55	0.62	มาก	7
6	ควรมีการประชุม กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน	3.82	0.58	มาก	2
7	ควรมีการประชุม แยกประเภทและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรม	3.27	0.64	ปานกลาง	9
8	ควรมีการประชุม ร่างแผนชุมชน	3.64	0.92	มาก	3
9	ควรมีการประชุมพิจารณาแผนชุมชน สู่ชาวบ้าน	3.55	0.79	มาก	6
10	ควรมีการประชุมกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม	3.27	0.83	ปานกลาง	8
โดยรวม		3.56	.926	มาก	

จากตารางที่ 10 พบว่า ระดับความต้องการของผู้ร่วมวิจัย เกี่ยวกับการทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.56$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก เรียงลำดับดังนี้ ควรมีการประชุมเตรียมความพร้อมก่อนทำแผนชุมชน ($\mu = 4.18$) ควรมีการประชุมกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ($\mu = 3.82$) ควรมีการ

ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ($\mu=3.64$) ควรมีการสำรวจข้อมูลชุมชน ($\mu=3.64$) ควรมีการประชุม
วางแผนชุมชน ($\mu=3.64$) ควรมีการประชุมพิจารณาพิจารณาแผนชุมชน คู่ชาวบ้าน ($\mu=3.55$) และควรมี
การประชุมระดมสมองข้อมูลกลับสู่ชุมชน ($\mu=3.55$) ตามลำดับ ส่วนที่อยู่ในระดับปานกลาง
เรียงลำดับดังนี้ ควรมีการประชุมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปแบบ ($\mu=3.27$) ควรมีการประชุม
แยกประเภทและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/ กิจกรรม ($\mu=3.27$) และควรมีการประชุมการ
ออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล ($\mu=3.09$) ตามลำดับ

ข้อสรุปที่ได้จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

1. จากการประเมินผลด้วยการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าผู้ร่วมวิจัยให้ความสนใจ และ
เข้าใจร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน จากการถามตอบและ
แสดงความคิดเห็น ดังคำกล่าวของผู้ร่วมวิจัย นางประคองทรัพย์ พงระยา “...ที่นี้ทำแผนชุมชน
กันไม่กี่คน ผู้นำ ชาวบ้านที่สนใจก็มีน้อย ก็อย่างที่อาจารย์พูดนั่นแหละ บางคนก็คิดว่าไม่ใช่
หน้าที่ บางคนก็ไม่ได้รู้เลยว่าแผนชุมชนคืออะไร...” เช่นเดียวกับนายไพรัตน์ ชาวบ้านเกาะ ที่กล่าว
ว่า “...ถ้าผู้นำไม่สนใจก็จบ มันต้องผู้นำทำให้เห็น ทุกอย่างแหละ ผู้นำสำคัญ ผมว่านะการมีส่วนร่วม
ร่วมของชาวบ้าน ไม่ว่าจะร่วมทำอะไร มันต้องมาจาก การชักจูง พูดคุยของผู้นำ...” ขณะที่นาย
หัตติ ขวัญไตรรงค์ กล่าวว่า “...ดีครับอาจารย์ ที่นี้ไม่ค่อยได้ทำแผนชุมชนอย่างจริงจังส่วนใหญ่ผู้นำ
ทำกันไม่กี่คน บางครั้งก็ทำกันที่ร้านอาหาร ข้อมูลก็ใช้ข้อมูลเก่า...” จากคำพูดของผู้ร่วมวิจัย
แสดงว่า ผู้ร่วมวิจัยให้ความสนใจในโครงการวิจัยพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนใน
การจัดทำแผนชุมชน

2. ผลวิเคราะห์การตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวม พบว่า ผู้ร่วมวิจัยมีการจัดกิจกรรม
การทำแผนชุมชนอยู่ในระดับน้อย ($\mu=2.00$) ในทางกลับกันผู้ร่วมวิจัยมีความคิดเห็นว่าควรมีการ
ปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.56$) แสดงว่า ผู้ร่วมวิจัยคิดว่า
ควรจัดทำแผนชุมชนแต่ในทางกลับกันไม่ค่อยได้ปฏิบัติจริง

**ช่วงการดำเนินการวางแผนพัฒนารูปแบบ การสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำ
แผนชุมชน** เป็นการจัดประชุมปฏิบัติการ เพื่อวางแผนพัฒนารูปแบบ ในวันที่ 13 กันยายน 2557
โดยใช้กระบวนการ A-I-C (Appreciation-Influence-Control) เพื่อกำหนดรูปแบบกิจกรรมการ
สร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอน A (Appreciation) วิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบันและกำหนดอนาคต

ขั้นตอน A วิเคราะห์สภาพการณ์ทำแผนชุมชนในปัจจุบันและกำหนดแนวทางการทำแผนชุมชนในอนาคต เพื่อทราบสถานการณ์ของการทำแผนชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมวิจัยแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการทำแผนชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน รวมทั้งรับฟังข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และเท่าเทียมกัน ซึ่งทำให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดการรับรู้เกี่ยวกับปัญหาของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันทบทวนร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอ ขั้นตอน A แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือขั้นตอน A 1 และ ขั้นตอน A 2

ขั้นตอน A 1 วิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบัน จากการประชุมร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพและปัญหาการขาดพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ได้ข้อสรุปตรงกันว่า ควรประเมินชุมชนโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการจัดทำแผนชุมชน รวมทั้งวัดระดับความรู้ในเรื่องแผนชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องมือชุดเดียวกับที่ประเมินผู้ร่วมวิจัยในช่วงแรก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนในปัจจุบัน กลุ่มเป้าหมายคือชาวบ้านในตำบลเจ็ดริ้ว โดยเลือกหมู่บ้านนำร่อง 1 หมู่บ้าน ซึ่งในมิติที่ประชุมเห็นตรงกันว่าให้หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 เป็นหมู่บ้านในการทำวิจัย เนื่องจากมีความพร้อมด้านผู้นำ และจำนวนประชากรอยู่ในระดับกลางเมื่อเทียบกับหมู่บ้านทั้งหมดของตำบลเจ็ดริ้ว คือ 744 คน จากนั้นผู้วิจัยคำนวณตัวอย่างด้วยสูตร ยามาเน่ (Yamane, 1973) ได้จำนวนตัวอย่าง 260 คน โดยผู้ร่วมวิจัยการดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามด้วยตัวเอง ใช้เวลาในการดำเนินการ 3 อาทิตย์ ตั้งแต่วันที่ 14 กันยายน 2557 ถึง วันที่ 5 ตุลาคม 2557 เมื่อได้แบบสอบถามมาครบตามจำนวน ผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบวัดความรู้ มาวิเคราะห์ทางสถิติเชิงพรรณนา

การวิเคราะห์ระดับการจัดกิจกรรมการทำแผนชุมชนของชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 โดยการใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.) และแปลผล ดังรายละเอียดในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลระดับการจัดกิจกรรม
การทำแผนชุมชนของชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอนหมู่ที่ 5

(n=260)

การจัดกิจกรรมการทำแผนชุมชน	ระดับการปฏิบัติ			
	\bar{x}	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. การประชุมเตรียมความพร้อมในการจัดทำแผนชุมชน	1.30	0.76	น้อยที่สุด	2
2. การประชุมการออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล	1.23	0.66	น้อยที่สุด	10
3. การสำรวจข้อมูลชุมชน	1.30	0.75	น้อยที่สุด	3
4. การประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	1.24	0.70	น้อยที่สุด	9
5. การประชุมระดมสมองข้อมูลกลับสู่ชุมชน	1.26	0.73	น้อยที่สุด	7
6. การประชุม กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน	1.28	0.76	น้อยที่สุด	5
7. การประชุม แยกประเภทและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/ กิจกรรม	1.43	0.88	น้อยที่สุด	1
8. การประชุม ร่างแผนชุมชน	1.28	0.70	น้อยที่สุด	6
9. การประชุมพิจารณาแผนชุมชน ชูชาวบ้าน	1.29	0.71	น้อยที่สุด	4
10. การประชุมกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม	1.25	0.64	น้อยที่สุด	8
โดยรวม	1.28	0.68	น้อยที่สุด	

จากตารางที่ 11 พบว่าระดับการปฏิบัติของชาวบ้านที่เป็นตัวอย่าง ในหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 เกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x}=1.28$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้ออยู่ในระดับน้อยที่สุด เรียงลำดับดังนี้ การประชุมแยกประเภท จัดลำดับความสำคัญของโครงการ/ กิจกรรม ($\bar{x}=1.43$) การประชุมเตรียมความพร้อมในการจัดทำแผนชุมชน ($\bar{x}=1.30$) การสำรวจข้อมูลชุมชน ($\bar{x}=1.30$) การประชุมพิจารณาแผนชุมชน ชูชาวบ้าน ($\bar{x}=1.29$) การประชุม กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ($\bar{x}=1.28$) การประชุม ร่างแผนชุมชน ($\bar{x}=1.28$) การประชุมระดมสมองข้อมูลกลับสู่ชุมชน ($\bar{x}=1.26$) การประชุมกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม ($\bar{x}=1.25$) การประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน ($\bar{x}=1.24$) และการประชุมการออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล ($\bar{x}=1.23$) ตามลำดับ

การวิเคราะห์ระดับความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่เป็นตัวอย่าง ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.) และแปลผล ดังรายละเอียดในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลระดับความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5

(n=260)

ความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน	ระดับความต้องการ			
	\bar{X}	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. ควรมีการประชุมเตรียมความพร้อม ก่อนทำแผนชุมชน	3.77	0.99	มาก	8
2. ควรมีการประชุมการออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล	3.67	0.82	มาก	10
3. ควรมีการสำรวจข้อมูลชุมชน	3.81	0.79	มาก	6
4. ควรมีการประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	3.74	0.76	มาก	9
5. ควรมีการประชุมคัดสรรข้อมูลกลับสู่ชุมชน	3.87	0.74	มาก	3
6. ควรมีการประชุม กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน	4.03	0.71	มาก	1
7. ควรมีการประชุม แยกประเภทและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรม	3.82	0.90	มาก	5
8. ควรมีการประชุม ร่างแผนชุมชน	3.80	0.80	มาก	7
9. ควรมีการประชุมพิจารณาแผนชุมชน สู่ชาวบ้าน	3.89	0.70	มาก	2
10. ควรมีการประชุมกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม	3.83	0.78	มาก	4
โดยรวม	3.82	0.66	มาก	

จากตารางที่ 12 พบว่า ระดับความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อเรียงลำดับดังนี้ ควรมีการประชุม กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน ($\bar{x}=4.03$) ควรมีการประชุมพิจารณาแผนชุมชนสู่ชาวบ้าน ($\bar{x}=3.89$) ควรมีการประชุมคัดสรรข้อมูลกลับสู่ชุมชน($\bar{x}=3.87$) ควรมีการประชุมกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม ($\bar{x}=3.83$) ควรมีการประชุม แยกประเภทและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรม ($\bar{x}=3.82$) ควรมีการสำรวจข้อมูลชุมชน ($\bar{x}=3.81$) ควรมีการประชุม ร่างแผนชุมชน

(\bar{x} =3.80) ควรมีการประชุมเตรียมความพร้อมก่อนทำแผนชุมชน (\bar{x} =3.77) ควรมีการประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน (\bar{x} =3.74) และ ควรมีการประชุมการออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล (\bar{x} =3.67) ตามลำดับ

การวิเคราะห์ระดับความรู้เกี่ยวกับการทำแผนชุมชนของชาวบ้านหมู่ที่ 5 ที่เป็นตัวอย่าง ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังรายละเอียดในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนของ ชาวบ้านหมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว

(n=260)

ระดับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน	\bar{X}	S.D.	จำนวน (คน)	ร้อยละ (%)
ระดับน้อย	น้อยกว่า 0.160	0.134	143	55.0
ระดับปานกลาง	ตั้งแต่ 0.160 - 0.428	0.134	83	32.0
ระดับมาก	มากกว่า 0.428	0.134	34	13.0
รวม	0.294	0.134	260	100.0

จากตารางที่ 13 พบว่า ชาวบ้านที่เป็นตัวอย่างในหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอนหมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนอยู่ในระดับน้อย จำนวน 143 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 และ อยู่ในระดับมาก จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 13.0

เมื่อได้ผลการวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติ ความต้องการ และความรู้ของชาวบ้าน หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว ผู้วิจัยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ในวันที่ 13 ตุลาคม 2557 เวลา 15.00 – 20.00 น. สถานที่ องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว เพื่อระดมสมอง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว ลำดับแรกผู้วิจัย นำเสนอผลวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติ และความคิดเห็น รวมทั้งระดับความรู้ความเข้าใจของชาวบ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว ด้วยการขึ้นภาพเป็นพาวเวอร์พอยต์ (PowerPoint) เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยเห็นภาพตรงกันเกี่ยวกับสถานการณ์ของการจัดทำแผนชุมชนในตำบลเจ็ดริ้วในปัจจุบัน ซึ่งจากผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าชาวบ้าน

ปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับน้อยที่สุด แต่เมื่อสอบถามความคิดเห็นในเรื่องความจำเป็นในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน กลับพบว่าอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่าการจัดทำแผนชุมชนเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ แต่กลับไม่มีการปฏิบัติ ซึ่งเมื่อพิจารณาระดับความรู้ความเข้าใจในเรื่องแผนชุมชนพบว่าส่วนใหญ่มีความรู้น้อย ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง (ช) ได้แสดงความคิดเห็นว่า “...ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเข้าใจว่าแผนชุมชนคือแผนปฏิบัติการ 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบล เค้ายกไม่สนใจว่าแผนชุมชนจริงๆเป็นอย่างไร...” การสะท้อนผลวิเคราะห์ข้อมูลผู้ร่วมวิจัยครั้งนี้ เป็นการสร้างความตระหนักในปัญหาของการจัดทำแผนชุมชน ดังนั้นผู้ร่วมวิจัยจึงมาร่วมกันวิเคราะห์หาเหตุผลหรือสาเหตุของปัญหาดังกล่าว วิธีการคือแบ่งกลุ่มผู้วิจัยออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 5-6 คน เพื่อระดมสมองเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้ร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนที่ผู้วิจัยร่างขึ้นในระยะที่ 2 เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหา ใช้เวลาประมาณ 30 นาที ลำดับต่อมาให้แต่ละกลุ่มนำเสนอสาเหตุของปัญหาการขาดพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของแต่ละองค์ประกอบ ด้วยการเขียนความคิดเห็นของกลุ่มลงในกระดาษฟลิปชาร์ต และส่งตัวแทนมานำเสนอ โดยให้สมาชิกของอีกกลุ่มตั้งใจฟัง และปิดโอกาสให้ซักถามรวมทั้งเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม สุดท้ายให้ทั้งหมดร่วมกันสรุปสภาพการณ์ของการทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว

ข้อสรุปที่ได้จากการดำเนินการในขั้นตอน A 1

ผลสรุปสภาพการณ์ของการทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว ที่ได้จากกิจกรรมการวิเคราะห์ของผู้ร่วมวิจัยทั้ง 2 กลุ่ม พบปัญหาของการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว พบประเด็นดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การเตรียมความพร้อมชุมชน ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า

1. ผู้นำไม่ให้ความสนใจในการจัดทำแผนชุมชนอย่างจริงจัง เห็นได้จากผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง(ไพ)กล่าวว่า “...เรื่องพวกเนี้ย ต้องผู้นำ เป็นสิ่งสำคัญ ผู้นำบ้านเราไม่เอาด้วย ก็จบ...” สอดคล้องกับอีกท่าน (ลำ) “...ที่นี้ ผู้นำชุมชนเค้างานเยอะ เค้าก็มองว่าเรื่องนี้ไม่สำคัญ...”

2. ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ร่วมมือจากชาวบ้าน การให้งบประมาณดำเนินกิจกรรม การให้อุปกรณ์ และอำนวยความสะดวกเรื่องสถานที่ ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง (ลำ) กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “...การสนับสนุนจากหน่วยงาน ในท้องถิ่น ผมว่าก็มีส่วนนะครับ อย่างของใช้สถานที่ หรือของงบประมาณไปดูงาน พวกนี้...”

3. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนไม่ทั่วถึง ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง (สุ) กล่าวว่า “...ทำอย่างไร ชาวบ้านถึงจะรู้ว่า เราจะทำแผนชุมชน เราจำเป็นต้องได้ข้อมูลจากเค้า...”

องค์ประกอบที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า

1. ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ร่วมวิจัยร่วมท่านหนึ่ง (ไพ) แสดงความเห็นที่ “... ความตั้งใจอย่างเดียวมันไม่พอ มันต้องมีความรู้ด้วยนะ เราถึงจะทำได้ถูก...” สอดคล้องกับอีกท่านหนึ่ง (สำ) ที่ว่า “...อย่างบางที่ชาวบ้านถามว่าเราทำอะไร และทำไปทำไม ถ้าเราไม่รู้ก็เสร็จละ อย่างน้อยๆ ต้องรู้ว่าข้อมูลที่เค้าให้เราเอาไปทำอะไร ใช่มะ...”

2. ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ร่วมมือ การให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์และอำนาจเรื่องสถานที่ ข้อมูลจากผู้ร่วมวิจัย (อิ) “...ความร่วมมือกับชาวบ้านนี้สำคัญมากเลย เค้าไม่ให้ข้อมูลที่เป็นจริงก็ยากนะ ถ้าเค้าให้ความร่วมมือทำอะไรก็ง่าย ...”

3. ขาดการสื่อสารที่เหมาะสม ในประเด็นนี้ผู้ร่วมวิจัยร่วมท่านหนึ่ง (พา) แสดงความเห็นที่ “...เรื่องนี้ก็สำคัญ มันเกี่ยวกับการความเข้าใจ บางที่เราพูดอย่าง เค้าเข้าใจอย่างต้องพูดให้ชัดเจน...”

องค์ประกอบที่ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า

1. ผู้นำชุมชน และชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางพัฒนา ผู้ร่วมวิจัย(จุ)กล่าวคล้ายกันว่า “...ถ้าเราไม่เข้าใจว่าวิสัยทัศน์คืออะไร แล้วเราจะกำหนดได้อย่างไร...”

2. ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ร่วมมือ การให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์และอำนาจเรื่องสถานที่

องค์ประกอบที่ 4 การกำหนดแผนงาน /โครงการ ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า

1. ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดแผนงาน และโครงการ ผู้ร่วมวิจัยร่วมท่านหนึ่ง (ภ) แสดงความเห็นที่ “...มันก็เหมือนกับซื้อเมื่อก็ คือเราต้องมีความรู้ก่อนถึงจะทำอะไรได้...”

2. ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ร่วมมือ การให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์และอำนาจเรื่องสถานที่

องค์ประกอบที่ 5 การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน ผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ในปัจจุบันพบว่า

1. ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน ผู้ร่วมวิจัย (ใจ)กล่าวว่า “...ประเด็นนี้ก็เหมือนกัน คือเราต้องมีความรู้ก่อน ถ้าไม่รู้จะเขียนอย่างไร ...”
2. ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ร่วมมือ การให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์ และอำนวยความสะดวก

ผลการสรุปสภาพการณ์การจัดทำแผนชุมชนที่ได้จากการวิเคราะห์ร่วมกันของผู้ร่วมวิจัย พบปัญหาของการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว แสดงดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 สรุปปัญหาที่ได้จากการดำเนินการในขั้นตอน A 1

องค์ประกอบ	ปัญหา
การเตรียมความพร้อมชุมชน	ผู้นำไม่ให้ความสนใจในการจัดทำแผนชุมชนอย่างจริงจัง
	ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
	การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนไม่ทั่วถึง
การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน	ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล
	ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
	ขาดการสื่อสารที่เหมาะสม
การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	ผู้นำชุมชน และชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา
	ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
การกำหนดแผนงาน / โครงการ	ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดแผนงานโครงการ
	ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน
	ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากตารางที่ 14 พบว่าผลสรุปสภาพการณ์การจัดทำแผนชุมชนของผู้ร่วมวิจัย พบปัญหาของการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว ของแต่ละองค์ประกอบมีลักษณะซ้ำซ้อนกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปเป็นประเด็นเพื่อความชัดเจน ต่อไปนี้ 1) ผู้นำไม่ให้ความสนใจในการจัดทำแผนชุมชนอย่างจริงจัง 2) ขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง 3) การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนไม่ทั่วถึง 4) ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชน 5) ขาดการสื่อสารที่เหมาะสม

ขั้นตอน A 2 เป็นการกำหนดอนาคตหรือภาพที่พึงประสงค์ของการจัดทำแผนชุมชนในตำบลเจ็ดริ้ว เมื่อเราได้ปัญหาจากขั้น A 1 แล้ว ในขั้นนี้จึงดำเนินต่อเนื่อง โดยผู้ร่วมวิจัยทั้งสองกลุ่มร่วมกันกำหนดอนาคตหรือภาพที่พึงประสงค์ของการจัดทำแผนชุมชน โดยใช้ปัญหาที่ได้จากขั้นตอน A1 ประกอบกับร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนที่ผู้วิจัยร่างขึ้นในระยะที่ 2 เป็นแนวทางกำหนดอนาคตของการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนให้เหมาะสมกับบริบทของตำบลเจ็ดริ้ว

1. การเตรียมความพร้อมชุมชน พบปัญหาด้านผู้นำไม่ให้ความสนใจในการจัดทำแผนชุมชนอย่างจริงจัง เห็นได้จากคำกล่าวของผู้ร่วมวิจัย (ไพ) ว่า“...ต้องกระตุ้นผู้นำ ผู้นำอะสำคัญเลย ต้องให้เค้าเห็นความสำคัญของแผนก่อน เค้าถึงทำ...” ปัญหาขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านเจ็ดริ้วเปลี่ยนแปลงไป ต่างคนต่างอยู่ ดังคำกล่าวของผู้ร่วมวิจัย (สา)ว่า “...เดี๋ยวนี้ไม่เหมือนเมื่อก่อนนะอาจารย์ เมื่อก่อนอยู่กันอย่างพี่น้อง เดี่ยวนี้ผู้นำก็แบ่งเป็นพวกๆ...” การเสียดสีเพื่อส่วนรวมมีน้อยลง รวมทั้งส่วนใหญ่มองว่าการพัฒนาหมู่บ้านเป็นงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐเท่านั้น สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ร่วมวิจัย (พิ) ว่า “... งานประจำเราก็เยอะ เสร็จจากงานก็เรื่องที่บ้านอีก จะเอาเวลาไหนมาทำงานพัฒนาหมู่บ้าน...” เพราะ ฉะนั้นควรปรับเปลี่ยนความคิดเหล่านี้ ต้องกระตุ้นให้ผู้นำและชาวบ้าน เห็นความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือสำหรับปัญหาการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนไม่ทั่วถึงนั้น ส่งผลต่อการดึงความร่วมมือส่วนร่วมจากชุมชนในการเข้าร่วมทำแผนชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับรู้ถึงข้อมูลมากที่สุด โดยเฉพาะประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับจากการทำแผนชุมชน สิทธิในการเข้าร่วมกฎระเบียบ เป็นต้น เพื่อให้ประชาชนเกิดการตระหนัก และตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมในการทำแผนชุมชนหรือไม่ และจะเข้าร่วมในกิจกรรมใดได้บ้าง คำกล่าวของผู้ร่วมวิจัย (ห) ว่า“...ที่นี้ใช้หอกระจายข่าวครับ ส่วนใหญ่ก็จะทราบข่าวกันทางนี้ แต่ ก็อึดบังไม่ดั่งบัง หรือบางที่บ้านที่อยู่ไกลๆ เสียงก็ไปไม่ถึง...”

ดังนั้นผู้ร่วมวิจัยสรุปร่วมกันว่าต้องกำหนดอนาคตของการเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ดังนี้ ต้องสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชนแก่ผู้นำ เพื่อให้ผู้นำเห็นความสำคัญของแผนชุมชน และสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่อง จริงจัง ไม่ใช่ลักษณะไฟไหม้ฟาง ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบเกี่ยวกับแนวคิดและประโยชน์ของแผนชุมชนอย่างทั่วถึง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน พบปัญหาดังนี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากแบบวัดความรู้ของชาวบ้านตำบลเจ็ดริ้ว พบว่าส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องแผนชุมชนไม่เพียงพอ โดยเฉพาะการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการจัดทำแผนชุมชน ถ้าข้อมูลที่ได้ไม่ถูกต้อง เพียงพอ และวิธีการวิเคราะห์ ไม่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้แผนชุมชนที่ได้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ คำกล่าวของผู้ร่วมวิจัย (สิ) ว่า “..ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ต้องมีนะ อย่างน้อยก็จุดแข็งจุดอ่อนชุมชน ไม่มีก็วิเคราะห์ไม่เป็น...” อีกปัญหาคือการขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การได้ร่วมมือจากชาวบ้าน การให้งบประมาณดำเนินกิจกรรม การให้อุปกรณ์ และอำนวยความสะดวกที่ คำกล่าวของผู้ร่วมวิจัย (พิ) ว่า “...บางอย่างทำตามลำพังไม่ได้ต้องมีคนช่วย ...” และปัญหาการขาดการสื่อสารที่เหมาะสม ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง (สุ) กล่าวว่า “...การพูดนี้ก็สำคัญ บางคนพูดไม่รู้เรื่อง บางทีนัดประชุมก็ไม่มา บอกว่าไม่รู้ว่ นัดกัน...” เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและลดความขัดแย้งที่เกิดจากการเข้าใจผิด กล่าวได้ว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้การดำเนินงานราบรื่นขึ้น

ดังนั้นผู้ร่วมวิจัยสรุปร่วมกันว่าต้อง กำหนดอนาคตของการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน ดังนี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำแผนชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลเพียงพอ ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น การให้ร่วมมือ การให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์และอำนวยความสะดวก และมีการสื่อสารที่เหมาะสม

3. การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา พบปัญหา เรื่องผู้นำชุมชน และชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา คำกล่าวของผู้ร่วมวิจัย (ไป) ว่า “...คำว่าวิสัยทัศน์ บางทีชาวบ้านเค้าไม่เข้าใจนะ ต้องใช้คำแบบภาษาชาวบ้านอย่างต้องการให้หมู่บ้านเราเป็นอย่างไรในอนาคต แต่ถ้าผู้นำก็พอเข้าใจเพราะผ่านการอบรมมาเยอะ ...” ปัญหาขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ร่วมมือ การให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์และอำนวยความสะดวก

ดังนั้นผู้ร่วมวิจัยสรุปร่วมกันว่าต้อง กำหนดอนาคตของการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาในการจัดทำแผนชุมชน ดังนี้ ผู้นำชุมชน และชาวบ้านต้องมีความรู้ความเข้าใจ

เกี่ยวกับการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาเพียงพอ และได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย เพื่อให้สามารถกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา ของตนเองได้ เช่น จัดกิจกรรมให้ความรู้ และฝึกกำหนดวิสัยทัศน์

4. การกำหนดแผนงาน /โครงการ พบปัญหา ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการกำหนดแผนงานโครงการ จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการพบว่า ผู้นำและ ประชาชนส่วนใหญ่กำหนดแผนงาน /โครงการ ไม่เป็น ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการขาดความรู้ว่า แผนงานและโครงการพัฒนาชุมชนต่างๆ ควรมาจากไหน เรียงลำดับก่อนหลังของปัญหาที่ได้จาก การวิเคราะห์อย่างไร ดังที่ผู้ร่วมวิจัย (เจ) กล่าวว่า

“...จำเป็นเลย ที่จะต้องมีความรู้เรื่องการกำหนดแผนหรือโครงการเป็น โดยเฉพาะผู้นำหรือผู้ทำแผนชุมชน ตรงนี้สำคัญ พอนักพัฒนาชุมชนของอำเภอมาลง พื้นที่สำรวจปัญหาและความต้องการในลักษณะประชุม พอได้ปัญหาที่ 1 2 3 แล้ว ก็ำ บอกว่าให้ กำหนดว่าจะทำโครงการอะไร พวกเราก็เงียบ ถ้าเราสามารถบอกที่มาที่ไป ของโครงการได้ เราก็จะกล้าเสนอ...”

สำหรับอีกปัญหาที่พบคือขาดการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น การให้ร่วมมือ การให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์และอำนวยความสะดวก

ดังนั้นผู้ร่วมวิจัยสรุปร่วมกันว่าต้อง กำหนดอนาคตของการกำหนดแผนงาน /โครงการ ในการจัดทำแผนชุมชน ดังนี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดแผนงาน โครงการเพียงพอ และได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ร่วมมือ การให้ งบประมาณ การให้อุปกรณ์และอำนวยความสะดวกในการดำเนินการกำหนดแผนงานหรือ โครงการต่างๆ

5. การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน พบปัญหา ผู้ที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน คำกล่าวของผู้ร่วมวิจัย (ไพ) ว่า “...เรื่องความรู้จำเป็นมาก อย่างที่บอกว่าตอนแรกว่า ไม่มีความรู้ก็ทำไม่ได้ ทำผิดยังแย่งเข้าไปอีก...” ในการจัดทำรูปเล่มแผน ชุมชน ทีมงานจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การให้ร่วมมือ การ ให้งบประมาณ การให้อุปกรณ์ และอำนวยความสะดวก

ดังนั้นผู้ร่วมวิจัยสรุปร่วมกันว่าต้อง กำหนดอนาคตของการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน เพียงพอ และทีมงาน ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอน I (Influence) การสร้างแนวทางการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

ขั้นตอน I การสร้างแนวทางการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบ มีวัตถุประสงค์ เพื่อหาวิธีการ และเสนอแนวทางการพัฒนาตามที่มีองคาพอนาคตการพัฒนาในการจัดทำแผนชุมชนไว้ แนวทางปฏิบัติของขั้นตอนนี้ ผู้ร่วมวิจัยนำร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อทำแผนชุมชนที่ผู้วิจัยร่างขึ้นมาช่วยกันหาแนวทางวิธีการ และกิจกรรมสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทตำบลเจ็ดริ้ว โดยนำความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มที่มีองคาพอนาคตมาพิจารณาาร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ขั้นตอน I 1 คือ การปรับร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยร่างขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว ซึ่งในขั้นตอนนี้ใช้การแบ่งกลุ่ม 2 กลุ่ม เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยพิจารณาและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องของร่างรูปแบบและเงื่อนไขที่ผู้วิจัยร่างขึ้น กับปัญหาที่วิเคราะห์ได้ในขั้นตอน A โดยให้ทั้งสองกลุ่มเขียนลงในกระดาษฟลิปชาร์ต และส่งตัวแทนมานำเสนอ จากนั้นจึงนำข้อเสนอของทั้งสองกลุ่มมาพูดคุยกันจนได้ข้อสรุปตรงกัน เกี่ยวกับร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น พบประเด็นที่น่าสนใจคือ ความไม่เหมาะสมขององค์ประกอบของการทำแผนชุมชนจำนวน 5 องค์ประกอบ ผู้ร่วมวิจัยมีความเห็นว่ายากเกินไป ไม่เหมาะสมกับชุมชนที่ไม่เคยทำแผนชุมชนอย่างหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 เนื่องจากสิ่งที่ยากเกินไปสำหรับชาวบ้านที่ไม่เคยทำแผนชุมชนด้วยตัวเอง จะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและท้อถอยได้ง่าย ซึ่งชุมชนเช่นนี้ควรเริ่มจากสิ่งที่คนในชาวบ้านสามารถทำสำเร็จได้ เพื่อไม่ให้เกิดการถอดใจในการปฏิบัติหรือเข้าร่วม อีกทั้งเมื่อทำสำเร็จจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และคงพฤติกรรมการปฏิบัติต่อไปได้ง่าย ดังนั้นผู้ร่วมวิจัยจึงเห็นพ้องกันว่า ควรรวมองค์ประกอบที่มีเงื่อนไขซ้ำซ้อนกันให้เป็นองค์ประกอบเดียว ได้แก่ การเตรียมความพร้อม และการจัดทำแผนชุมชน

ขั้นตอน I 2 คือ เป็นการกำหนดกิจกรรมแต่ละร่างเงื่อนไขเพื่อพัฒนา รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน ที่ผู้ร่วมวิจัยปรับให้สอดคล้องกับบริบทของตำบลเจ็ดริ้ว ในขั้นตอน I 1 วิธีการดำเนินงานคือแบ่งผู้ร่วมวิจัยเป็น 2 กลุ่ม แล้วให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะทำในแต่ละเงื่อนไข ซึ่งใช้กิจกรรมในรูปแบบที่ผู้วิจัยร่างขึ้นเป็นแนวทาง โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงตามบริบทของตำบลเจ็ดริ้ว จากนั้นให้แต่ละกลุ่มนำเสนอ และสรุปร่วมกันได้ดังตารางที่ 15 และตารางที่ 16

ตารางที่ 15 แสดงร่างกิจกรรมในเดือนไขระดับบุคคลที่ปรับให้สอดคล้องกับบริบท

องค์ประกอบการ จัดทำแผนชุมชน	เงื่อนไขระดับบุคคล	กิจกรรม
การเตรียมความพร้อม	- ความตระหนักเกี่ยวกับ แผนชุมชน - ความตั้งใจมุ่งมั่น	1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผน ชุมชนแก่ชุมชน 2. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการ จัดทำแผนชุมชน
การจัดทำแผนชุมชน	- การมีความรู้เกี่ยวกับการ จัดทำแผนชุมชน - ความภาคภูมิใจใน ตนเอง	3. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยว กับการจัดทำแผนชุมชน ในด้านต่อไปนี้ -การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล -การกำหนดวิสัยทัศน์/ทิศทางการพัฒนา -การกำหนดแผนงาน โครงการ - การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน 4. กิจกรรมการสร้างเสริมความภาคภูมิใจแก่ผู้ ร่วมจัดทำแผนชุมชน

จากตารางที่ 15 สรุปแนวทางการพัฒนากิจกรรมในรูปแบบระดับบุคคล ประกอบด้วย 1) กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน 2) กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน 3) กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ในด้านต่อไปนี้ การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา การกำหนดแผนงาน โครงการ และการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน 4) กิจกรรมการสร้างเสริมความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน ส่วนในประเด็นเงื่อนไขของความผูกพันต่อชุมชนตนเองในร่างรูปแบบนั้น ผู้ร่วมวิจัยเห็นตรงกันว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความผูกพันกับชุมชนอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องทำกิจกรรม

ตารางที่ 16 แสดงร่างกิจกรรมในเงื่อนไขระดับทีมงานที่ปรับให้สอดคล้องกับบริบท

องค์ประกอบการ จัดทำแผนชุมชน	เงื่อนไขระดับทีมงาน	กิจกรรม
การเตรียมความพร้อม	-การสนับสนุนทาง สังคม	1 กิจกรรมการสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผน ชุมชน 2. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยมี ลักษณะดังนี้ -ใช้ระบบความสัมพันธ์ของทีมงานใน ลักษณะเท่าเทียมกัน -เปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานตามที่ ตนเองถนัด -ให้อิสระสมาชิกได้ตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ ได้รับมอบหมาย
การจัดทำแผน ชุมชน	-การสื่อสารในทีมงาน	3. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร เพื่อการจัดทำแผนชุมชน

จากตารางที่ 16 สรุปแนวทางพัฒนากิจกรรมในรูปแบบระดับทีมงานประกอบด้วย

- 1) กิจกรรมการสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน
- 2) กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยมีลักษณะดังนี้ มีระบบความสัมพันธ์ของทีมงานในลักษณะเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานตามที่ตนเองถนัด และให้อิสระในการตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมาย
- 3) กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสารเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ส่วนในประเด็นเงื่อนไขเรื่องสัมพันธภาพ ในร่างรูปแบบนั้น ผู้ร่วมวิจัยเห็นตรงกันว่าให้แทรกอยู่ในกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน คือใช้ระบบความสัมพันธ์ของทีมงานในลักษณะเท่าเทียมกัน

ขั้นตอน I 3 คือ การแยกแยะจัดหมวดหมู่และเรียงลำดับกิจกรรม ให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันพิจารณากิจกรรมที่มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ และรวมกิจกรรมที่เหมือนกันไว้ด้วยกัน จากนั้นจึงพิจารณาต่อว่า กิจกรรมใดควรทำก่อนหลัง เพื่อให้ได้กิจกรรมสำหรับรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ดังนี้

1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน
2. กิจกรรมการสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน
3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน
4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน
5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน
6. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร
7. กิจกรรมการส่งเสริมกำลังใจผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน

ขั้นตอน C (Control) การวางแผนทางปฏิบัติ

ขั้นตอนนี้ผู้ร่วมวิจัยนำแนวทางปฏิบัติในขั้นตอน I 3 มากำหนดผู้รับผิดชอบตามกิจกรรมที่กำหนดขึ้น พร้อมตกลงรายละเอียดของการดำเนินการตลอดกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัยช่วยกันเขียนข้อสรุปของกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มนำเสนอ ได้แก่ กิจกรรมที่คิดว่าดีที่สุด โดยพิจารณาจากทรัพยากรของชุมชน และสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง จากนั้นผู้ร่วมวิจัยกำหนดแผนงานของแต่ละกิจกรรมอย่างละเอียด โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาคอยแนะนำ ซึ่งประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เทคนิคที่ใช้ วิธีดำเนินการ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ ผู้ที่เกี่ยวข้อง และประเมินผล

1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้คนในชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชน และเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชน วิธีการที่ใช้ คือ เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึงด้วยสื่อสาธารณะ ได้แก่ 1) จัดทำโปสเตอร์ไว้นิล วิธีดำเนินการคือ 1.1) เขียนโครงการเพื่อของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว 1.2) จัดทำป้ายไว้นิล ที่มีภาพและข้อความแสดงถึงประโยชน์ของแผนชุมชน 1.3) ขออนุญาตเจ้าของสถานที่ติดตั้ง ซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวบ้านมาประกอบกิจกรรมชุมชน ได้แก่ อบต.เจ็ดริ้ว ที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน และ กศน.ตำบลเจ็ดริ้ว 2) แจกแผ่นพับที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของแผนชุมชน โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายต่อความเข้าใจแก่ชาวบ้าน 3) ประกาศเสียงตามสายของหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน วิธีดำเนินการคือ ผู้ร่วมวิจัย ที่เป็นเจ้าหน้าที่ อบต. เป็นผู้ดำเนินการ เพื่อให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแผนชุมชนรวมทั้งเชิญชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมทำแผนชุมชน โดยใช้เนื้อหาในแผ่นพับ ทุกวันๆละ 5 นาที เวลาช่วง 16.00 น. เป็นเวลา 1 เดือน 4) ประเมินผล

2. กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อค้นหาชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมทำแผนชุมชน วิธีการที่ใช้ คือ ขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนหมู่ที่ 5 ทั้งที่เป็นทางการ ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำด้านความคิดที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้าน เพื่อแนะนำบุคลากรที่มีความพร้อมและสนใจเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน โดยพิจารณาความสมัครใจ วิธีดำเนินการมีดังนี้ 1) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยช่วยกันติดต่อผู้นำของหมู่ที่ 5 เพื่อขอความร่วมมือในการแนะนำผู้ที่สนใจเข้าร่วมทีมทำแผนชุมชน 2) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยอธิบายแนวคิดและประโยชน์ของการสร้างทีมทำแผนชุมชนแก่ผู้นำ 3) ประเมินผล

3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ ผู้สมัครเข้ามาเป็นทีมทำแผนชุมชนมีความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนให้สำเร็จ วิธีการที่ใช้ คือ การศึกษาดูงาน / ชมวิดีโอทัศน์ เป็นการพาทีมงานไปเรียนรู้ด้วยตนเองจากชุมชนตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาหมู่บ้าน วิธีดำเนินการดังนี้ 1) เขียนโครงการเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้วเพื่อขอการสนับสนุน 2) ติดต่อชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านการจัดทำแผนชุมชน 3) กำหนดสถานที่วันเวลาที่จะไปดูงาน 4) แจ้งวันเวลาให้ทีมงานทราบเพื่อเตรียมตัวล่วงหน้า 5) ดำเนินการพาไปดูงาน 6) ประเมินผล

4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน และเพื่อความชัดเจนในการดำเนินงานและติดตามงาน วิธีการที่ใช้ คือ การประชุมแต่งตั้งทีมงาน วิธีดำเนินการมีดังนี้ 1) เขียนโครงการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนเพื่อขอการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว 2) จัดประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยเชิญเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้วมาร่วมด้วย และเชิญผู้เชี่ยวชาญในการทำแผนชุมชนมาให้คำแนะนำ สำหรับหัวข้อการประชุมประกอบด้วย 2.1) การกำหนดความสัมพันธ์ในทีมลักษณะแนวราบ 2.2) การกำหนดวันประชุมที่ชัดเจน 2.3) กำหนดงาน และระบุรายละเอียดของแต่ละงาน 2.4) แต่งตั้งผู้รับผิดชอบแต่ละงาน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานตามที่ตนเองถนัด และให้อิสระในการตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมาย 3) บันทึกผลการประชุมและพิมพ์แจกจ่ายแก่สมาชิกเพื่อรับทราบพร้อมกับติดประกาศในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบการดำเนินงานแผนชุมชน 4) ประเมินผล

5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ 1. เพื่อให้ทีมทำแผนชุมชนมีความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชน 2. เพื่อให้ทีมงานสามารถจัดทำแผนชุมชนได้จริง วิธีการที่ใช้ คือ การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน วิธีดำเนินการมีดังนี้ 1) เขียนโครงการเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้วเพื่อขอการสนับสนุนงบประมาณและสถานที่ 2) กำหนดเนื้อหาและระยะเวลาที่จะอบรมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้ 2.1) การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 2 ชั่วโมง 2.2) การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา จำนวน 1 ชั่วโมง 2.3) การกำหนดแผนงาน /โครงการ จำนวน 2 ชั่วโมง 2.4) การประชาพิจารณ์ร่างแผนชุมชน จำนวน 1 ชั่วโมง 2.5) การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน จำนวน 1 ชั่วโมง 3) ติดต่อวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ 4) กำหนดวันและสถานที่ดำเนินการ 5) แจ้งกำหนดการและสถานที่ให้ทีมงานทราบ 6) ประชาสัมพันธ์โครงการเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจเข้าร่วมอบรม 7) ดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการ 8) ประเมินผล

6. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร

วัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมงานมีทักษะการใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย อย่างเป็นประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันภายในทีมงาน วิธีการที่ใช้ คือ เชิญผู้เชี่ยวชาญมาแนะนำเรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสาร วิธีดำเนินการมีดังนี้ 1) ค้นหาบุคลากรในชุมชนที่มีความสามารถด้านการใช้เครื่องมือสื่อสาร เพื่อขอความร่วมมือมาเป็นวิทยากรแนะนำทีมงานด้านการใช้เครื่องมือสื่อสารเพื่อประโยชน์ของการจัดทำแผนชุมชน 2) จัดประชุมทีมงาน เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับการสื่อสารในทีม เช่น การติดต่อผ่านเฟซบุ๊ก การติดต่อผ่านLine กลุ่ม โดยมีผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำการใช้งานตามความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ 3) จัดทำทะเบียนรวบรวมรายชื่อทีมทำแผนชุมชน เพื่อจัดทำเป็นเล่มแล้วแจกจ่ายแก่สมาชิก 4) ประเมินผล

7. กิจกรรมการสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชน วิธีการที่ใช้ คือ ประกาศเสียงตามสายด้วยหออกระจายข่าวของหมู่บ้าน วิธีดำเนินการ 1) ประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้วเพื่อขอใช้อุปกรณ์กระจายเสียง 2) กำหนดผู้ประกาศ 3) สรุปรายชื่อการกระจายเสียง ได้แก่ รายชื่อทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 และคำกล่าวขอบคุณทีมงานที่เสียสละ 4) ประเมินผล

สรุปกิจกรรมที่ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันระดมสมอง เพื่อใช้ในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว ประกอบด้วย 7 กิจกรรม ดังรายละเอียดในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 สรุปกิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนของ
ตำบลเจ็ดริ้ว

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการที่ใช้	วิธีการดำเนินการ	สถานที่/วัสดุ/ งบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ/ ผู้เกี่ยวข้อง	การประเมินผล
1. กิจกรรมสร้าง ความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน	1 เพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมชุมชน	เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึงด้วยสื่อสาธารณะ	1) จัดทำป้ายไว้นิล วิธีดำเนินการคือ 1.1) เขียนโครงการเพื่อของบประมาณจาก อบต. เจ็ดริ้ว 1.2) จัดทำโปสเตอร์ ไวนิล ที่มีภาพและข้อความแสดงถึงประโยชน์ของแผนชุมชน 1.3) ขออนุญาตเจ้าของสถานที่ติดตั้ง ซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวบ้านมาประกอบกิจกรรมชุมชน	สถานที่ที่ติดตั้งโปสเตอร์ ไวนิล -อบต. เจ็ดริ้ว - ที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 -กศน.ตำบลเจ็ดริ้ว	ผู้รับผิดชอบ -ผู้วิจัย -ผู้ร่วมวิจัย ผู้เกี่ยวข้อง -แม่คหบดี -ชาวบ้าน ตำบลเจ็ดริ้ว	ชาวบ้านมีความรู้และเห็นความสำคัญของแผนชุมชนมากขึ้น โดยใช้ - แบบสอบถาม
เตรียมพร้อมชุมชน	2 เพื่อเตรียมพร้อมชุมชน		2) แจกแผ่นพับที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของแผนชุมชน โดยใช้ภาษาที่ง่ายต่อความเข้าใจแก่ชาวบ้าน 3) ประกาศเสียงตามสายด้วยหอนกระจายข่าวของหมู่บ้าน	งบประมาณ -อบต. เจ็ดริ้ว		

ตารางที่ 17 สรุปกิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว (ต่อ)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการที่ใช้	วิธีการดำเนินการ	สถานที่/วัสดุ/งบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ/ผู้เกี่ยวข้อง	การประเมินผล
2. กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน	1 เพื่อค้นหาชาวบ้านที่สนใจเข้ามาร่วมทำแผนชุมชน	ประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำที่เป็นทางการ	1) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเข้าพบผู้นำของหมู่ที่ 5 เพื่อขอความร่วมมือในการแนะนำผู้ที่สนใจเข้าร่วมทีมทำแผนชุมชน 2) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยอธิบายแนวคิดและประโยชน์ของการสร้างทีมทำแผนชุมชนแก่ผู้นำ		ผู้รับผิดชอบ -ผู้วิจัย -ผู้ร่วมวิจัย ผู้เกี่ยวข้อง -สมาชิก อบต. -กำนัน -ผู้ใหญ่บ้าน -อสม.	- สามารถหาคนที่สนใจมาร่วมทำแผนชุมชนได้
3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจ มุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน	เพื่อให้ผู้จัดทำแผนชุมชนมีความตั้งใจ มุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนให้สำเร็จ	1 การศึกษางาน 2 ชมวีดิทัศน์	1) เขียนโครงการเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้วเพื่อขอการสนับสนุน 2) คิดต่อชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านการจัดทำแผนชุมชน 3) กำหนดสถานที่วันเวลาที่จะไปดูงาน 4) แจ้งวันเวลาที่ทีมงานทราบเพื่อเตรียมตัวล่วงหน้า 5) ดำเนินการพาไปดูงาน / ชมวีดิทัศน์	สถานที่ดูงาน -ชุมชนหนองสาหร่าย ด.หนองสาหร่าย อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี งบประมาณ - อบต.เจ็ดริ้ว	ผู้รับผิดชอบ -ผู้วิจัย -ผู้ร่วมวิจัย ผู้เกี่ยวข้อง -ทีมทำแผนชุมชน	-การสังเกตความตั้งใจ มุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน
4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน	1 เพื่อจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน 2 เพื่อความชัดเจนในการดำเนินงานและติดตามงาน	การประชุม	1) เขียนโครงการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนเพื่อขอการสนับสนุนจาก อบต. 2) จัดประชุมระดมความคิดเพื่อแต่งตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยเชิญเจ้าหน้าที่ของ อบต.เจ็ดริ้วมาร่วมด้วย และเชิญ	สถานที่ / งบประมาณ - องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว	ผู้รับผิดชอบ -ผู้วิจัย -ผู้ร่วมวิจัย	- สามารถจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนได้สำเร็จ

ตารางที่ 17 สรุปกิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ทรีว (ต่อ)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการที่ใช้	วิธีการดำเนินการ	สถานที่/วัสดุ/งบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ/ผู้เกี่ยวข้อง	การประเมินผล
			ผู้เชี่ยวชาญในการทำแผนชุมชนมาให้คำแนะนำ หัวข้อการประชุมประกอบด้วย 2.1) การกำหนดความสัมพันธ์ในทีม ลักษณะแนวราบ 2.2) กำหนดงาน และ ระบุรายละเอียดของงาน		ผู้เกี่ยวข้อง -เจ้าหน้าที่ อบต.เจ็ทรีว -ผู้เชี่ยวชาญ เรื่องจัดทำแผนชุมชน - ผู้นำและชาวบ้านที่สนใจ	
5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับ การจัดทำแผนชุมชน	1 เพื่อให้ผู้จัดทำแผนชุมชน มีความรู้ และทักษะ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชน 2 เพื่อให้ทีมงานสามารถจัดทำแผนชุมชนได้จริง	การอบรมเชิงปฏิบัติการ	1) เขียนโครงการเสนอองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ทรีวเพื่อขอการสนับสนุนงบประมาณ และสถานที่ 2) กำหนดเนื้อหาและระยะเวลาที่จะอบรมเชิงปฏิบัติการ ดังนี้ 2.1) การจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน 2 ชั่วโมง 2.2) การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา จำนวน 1 ชั่วโมง 2.3) การกำหนดแผนงาน /โครงการ จำนวน 2 ชั่วโมง 2.4) การประชาพิจารณ์ร่างแผนชุมชน จำนวน 1 ชั่วโมง	สถานที่ และงบประมาณ -องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ทรีว สถานที่ และงบประมาณ -องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ทรีว	ผู้รับผิดชอบ -ผู้วิจัย -ผู้ร่วมวิจัย ผู้เกี่ยวข้อง -ทีมทำแผนชุมชน -วิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ -ผู้สนใจ ทั่วไป	ทีมทำแผนชุมชนสามารถทำแผนชุมชนตนเองได้

ตารางที่ 17 สรุปกิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดรีว (ต่อ)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการที่ใช้	วิธีการดำเนินการ	สถานที่/วัสดุ/งบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ/ผู้เกี่ยวข้อง	การประเมินผล
			2.5) การจัดทำ รูปเล่มแผนชุมชน จำนวน 1 ชั่วโมง 3) ติดต่อวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ 4) กำหนดวันและ สถานที่ดำเนินการ 5) แจกกำหนดการ และสถานแก่ทีมงาน 6) ประชาสัมพันธ์ โครงการ 7) ดำเนินการอบรม เชิงปฏิบัติการ			
6. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร	เพื่อให้ทีมงานมีทักษะการใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยอย่างเป็นประโยชน์ต่อการทำแผนชุมชน	เชิญผู้เชี่ยวชาญมาแนะนำเรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสาร	1) ค้นหาบุคลากรในชุมชนที่มีความสามารถด้านการใช้เครื่องมือสื่อสารเพื่อมาแนะนำทีมงานด้านการใช้เครื่องมือสื่อสาร 2) จัดประชุมทีมงานเพื่อพูดคุยเกี่ยวกับการสื่อสารในทีม เช่น การติดต่อผ่านเฟสบุค ไลน์กลุ่ม โดยมีผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำการใช้งานตามความเหมาะสมใช้เวลา 1 ชั่วโมง	สถานที่และงบประมาณ - อ ง ค์ ก าร บริหาร ส่วน ตำบลเจ็ดรีว	ผู้รับผิดชอบ-ผู้วิจัย -ผู้เกี่ยวข้อง -ผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้เครื่องมือสื่อสาร -ทีมทำแผนชุมชน	ทีมงานสามารถใช้เครื่องมือสื่อสารเพื่อประโยชน์ในการทำแผนชุมชนได้

ตารางที่ 17 สรุปกิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว (ต่อ)

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการที่ใช้	วิธีการดำเนินการ	สถานที่/วัสดุ/งบประมาณ	ผู้รับผิดชอบ/ผู้เกี่ยวข้อง	การประเมินผล
			3) จัดทำทะเบียนรายชื่อทีมทำแผนชุมชน เพื่อจัดทำเป็นเล่มแล้วแจกจ่ายแก่สมาชิก			
7 กิจกรรมการสร้างภาคภูมิใจในความเป็นส่วนหนึ่งของทีม ทำแผนชุมชน ร่วมจัดทำแผนชุมชน	1 เพื่อสร้างภาคภูมิใจในความเป็นส่วนหนึ่งของทีม ทำแผนชุมชน	ประกาศเสียงตามสายด้วยหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน	1) ประสานกับอบต.เจ็ดริ้วเพื่อขอใช้อุปกรณ์กระจายเสียง 2) กำหนดผู้ประชาสัมพันธ์ 3) สรุปเนื้อหาการกระจายเสียง	สถานที่/อุปกรณ์-องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว	ผู้รับผิดชอบ-ผู้วิจัย -ผู้ร่วมวิจัย ผู้เกี่ยวข้อง -ทีมทำแผนชุมชน	-สังเกต และสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ขั้นการปฏิบัติตามแผนและผลที่สังเกตได้

การปฏิบัติตามกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนตามที่กำหนดไว้และการสังเกตผลที่เกิดขึ้น โดยผู้ร่วมวิจัยและผู้วิจัยมีรายละเอียดดังนี้

1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชน และเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชน

วิธีการที่ใช้ คือ เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึง ด้วยสื่อสาธารณะ

การปฏิบัติตามแผน

ผู้ร่วมวิจัยประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว โดยเขียนโครงการเพื่อขออนุมัติจากองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว เพื่อจัดทำโปสเตอร์ไว้นิต และแผ่นพับ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยช่วยกันคิดข้อความที่เข้าใจง่ายเพื่อสื่อถึงแนวคิดแผนชุมชน และออกแบบรูปสัญลักษณ์

ของโปสเตอร์ไวเน็ต และแผ่นพับ โดยดูตัวอย่างจากสื่อขององค์กรอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียง เมื่อได้ข้อความและรูปแบบที่ต้องการแล้ว ผู้ร่วมวิจัยสรุปร่วมกันเรื่องจำนวนสื่อ สถานที่ติดตั้ง และผู้รับผิดชอบดำเนินการดังนี้ จำนวนโปสเตอร์ไวเน็ต 3 ชุด ๆ ละ 2 แบบ สถานที่ติดตั้ง คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 และ กสน.ตำบลเจ็ดริ้ว ผู้รับผิดชอบคือ นายหัสดี ขวัญไตรงค์ รวมทั้งประสานขออนุญาตติดตั้งป้ายไวเน็ตตามสถานที่ที่ระบุ เริ่มโปสเตอร์ไวเน็ต วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557 ส่วนแผ่นพับจำนวน 300 แผ่น นายหัสดี ขวัญไตรงค์ เป็นผู้รับผิดชอบจัดทำ โดยให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้แจกจ่ายในหมู่ที่ 5 เริ่มดำเนินการวันที่ 10 พฤศจิกายน 2557 นอกจากนี้ยังใช้การประกาศเสียงตามสายด้วยหออกระจายข่าวของหมู่บ้าน นายหัสดี ขวัญไตรงค์ ผู้ร่วมวิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่ อบต. เสนอตัวรับผิดชอบดำเนินการ เพราะเป็นงานที่ทำอยู่ เพื่อให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแผนชุมชนรวมทั้งเชิญชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วม ให้ข้อมูลแก่ผู้นำชุมชน ทุกวัน ๆ ละ 5 นาที เริ่มดำเนินการวันที่ 4 พฤศจิกายน 2557 เวลาช่วง 16.00 น. เป็นเวลา 1 เดือน โดยใช้เนื้อหาในแผ่นพับ ทั้งนี้ข้อมูลที่เผยแพร่จะได้ไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นการตอกย้ำข้อมูลดังกล่าวให้แก่ชาวบ้าน

ผลที่สังเกตได้

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ผู้ร่วมวิจัยมีความตั้งใจและเต็มใจในการให้ความร่วมมือในการร่างข้อความในแผ่นพับและโปสเตอร์ไวเน็ต สำหรับการดำเนินกิจกรรม พบข้อสังเกตดังนี้ การติดตั้งโปสเตอร์ไวเน็ต และแจกแผ่นพับแผนชุมชน มีความราบรื่น แต่การประกาศเสียงตามสายด้วยหออกระจายข่าวของหมู่บ้านไม่ได้ค่อยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะผู้ร่วมวิจัยที่รับอาสา ดำเนินกิจกรรมเป็นบางวัน ประกอบกับเนื้อหาเป็นวิชาการ ทำให้ยากต่อการเข้าใจของชาวบ้าน เมื่อผู้ร่วมวิจัยสังเกตว่าไม่มีคนสนใจฟังจึงเลิกกิจกรรมให้ความรู้ด้วยหออกระจายข่าว

2. กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อค้นหาชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมทำแผนชุมชน

วิธีการที่ใช้ คือ ประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำของหมู่ที่ 5 ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอสม. เพื่อหาคนที่สนใจเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน โดยพิจารณาความสมัครใจ

การปฏิบัติตามแผน

ผู้ร่วมวิจัยประชุมระดมความคิดเห็น ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2557 ในการเลือกพื้นที่หมู่บ้านที่มีความพร้อมและความสมัครใจ 1 หมู่บ้าน เพื่อเป็นหมู่บ้านนำร่องในการสรรหาบุคคล

มาร่วมทีมทำแผนชุมชน ผลสรุปการประชุมใช้หมู่ที่ บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ผู้ร่วมวิจัยทำการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์สภาพและปัญหาการขาดพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน จากนั้นผู้ร่วมวิจัยเข้าพบผู้นำของหมู่ที่ 5 เพื่อขอความร่วมมือในการแนะนำผู้ที่มีความพร้อมและสนใจเข้าร่วมทีมทำแผนชุมชน ซึ่งช่วงแรกผู้นำได้ส่งรายชื่อผู้เข้าร่วมทำแผนชุมชน 22 คน แต่เมื่อผู้ร่วมวิจัยติดต่อประสานไปยังบุคคลที่คาดว่าจะเข้าร่วมอย่างจริงจัง ได้จำนวน 7 คน ดังนี้

1. นายอิทธิพงษ์ กลับบ้านเกาะ	เจ้าหน้าที่ อบต.เจ็ดริ้ว
2. นายอนันต์ อินบางยาง	ครู โรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว
3. นางประคองทรัพย์ พวงระย้า	อสม.หมู่ที่ 5
4. นางสาวพิน พลอยบ้านแพ้ว	อสม.หมู่ที่ 5
5. นางปวีณา อ่วมลาบเอก	อสม.หมู่ที่ 5
6. นางสาวปริยานุช อ่วมลากเอก	อสม.หมู่ที่ 5
7. นางสาวสุจิตรา พึ่งบ้านเกาะ	อสม.หมู่ที่ 5
- ผลที่สังเกตได้

จากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้นำหมู่ที่ 5 ผู้วิจัยพบว่าในตอนแรกผู้นำชุมชนบางคนยังไม่เข้าใจกระบวนการทำแผนชุมชนจึงไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีทีมทำแผนชุมชน เห็นได้จากคำพูดของผู้นำท่านหนึ่ง (นิ) ว่า “..เห็น เจ้าหน้าที่ของ อบต.เค้าทำแผนชุมชนอยู่แล้วนี่ แล้วเราจะไปทำอะไร ที่ผ่านมาก็แจ้งไปยัง อบต. ว่าเราจะเอาอะไรบ้าง ถนนคอนกรีต ...” สอดคล้องกับอีกท่าน (ส) ว่า “... ชาวบ้านเค้าไม่รู้หรือว่าต้องทำ เค้ามองว่าต้องเป็น อบต ทำครับ ...” และอีกท่านหนึ่ง (ป) แสดงความคิดเห็นว่า “...เคยไปดูงานที่เค้าทำแผนชุมชนนะ แต่ที่นี่ไม่มีอะ มันทำยาก รวมตัวกันยาก ยิ่งชาวบ้านเขาไม่เข้าใจ เลยไม่มีใครทำ...” ซึ่งจากคำกล่าวเหล่านี้พอสรุปได้ว่า ผู้นำและชาวบ้านหมู่ที่ 5 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชนไม่เพียงพอ แต่เมื่อผู้วิจัยได้อธิบายเกี่ยวกับงานวิจัยและประโยชน์การมีทีมทำแผนชุมชน ผู้นำบางท่านจึงได้ส่งรายชื่อผู้ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนของหมู่ที่ 5 จำนวน 22 คน จากนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยช่วยกันประสานไปยังกลุ่มเป้าหมายทั้ง 22 คน พบว่า ได้ผู้ที่มีความสนใจและยินดีเข้าร่วมจำนวน 11 คน แต่เมื่อนัดประชุมเพื่อดำเนินกิจกรรมมาเพียง 7 คนเท่านั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำชุมชนถึงสาเหตุที่คนเข้าร่วมจริงจังน้อยลง ผู้นำท่านหนึ่ง (ลำ) อธิบายว่า “...ชาวบ้านที่มาในตอนแรก เค้าคิดว่ามาเพียงครั้งเดียว และได้เงิน หรือได้ของตอบแทน อีกอย่างอาจารย์บอกว่ามีการประชุมหลายครั้ง เค้าก็กลัวว่าเข้าร่วมทำแผนแล้วจะเป็นภาระ กลัวไม่มีเวลา

...” สรุปได้ว่า ข้อจำกัดของการสรรหาคณะมาเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนคือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชนของผู้นำและชาวบ้าน และผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรม

3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมทำแผนชุมชนมีความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนให้สำเร็จ

วิธีการที่ใช้ คือ การศึกษาดูงาน / ชมวีดิทัศน์

การปฏิบัติตามแผน

ผู้ร่วมวิจัยประชุมวันที่ 28 พฤศจิกายน 2557 เพื่อกำหนดสถานที่ และวันเวลาที่ จะพาทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ไปศึกษาดูงาน ซึ่งที่ประชุมมีมติไปดูงานที่ชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ในวันที่ 15 เดือน ธันวาคม 2557 ซึ่งเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านการจัดทำแผนชุมชน เมื่อได้วันและสถานที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงประสานไปที่ชุมชนดังกล่าวเพื่อขอไปศึกษาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาหมู่บ้าน จากนั้นแจ้งวันเวลาให้ผู้ร่วมวิจัยและบุคคลที่จะสมัครมาเป็นทีมทำแผนชุมชน ทราบอีกครั้งเพื่อเตรียมตัวล่วงหน้า เมื่อถึงวันนัดหมายทุกคนมาอย่างพร้อมเพรียงกัน ออกเดินทางโดยรถตู้ พอไปถึงจุดหมาย นายแรม เชียงกา ตำแหน่งคณะกรรมการแผนแม่บทชุมชน ตำบลหนองสาหร่าย ออกมาต้อนรับและทำหน้าที่เป็นวิทยากรชุมชน และมีการเปิดวีดิทัศน์เกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของตำบลหนองสาหร่ายเป็นเวลา 30 นาที หลังจากชมวีดิทัศน์ นายแรม เชียงกา และกลุ่มผู้ไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดทำแผนชุมชนของชุมชนหนองสาหร่าย โดยมีประเด็น ดังนี้

การตระหนักถึงปัญหาในชุมชน

ก่อนที่คนในชุมชนจะเห็นความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนจะต้องประสบกับปัญหาต่างๆ ที่ซ้ำซากในอดีต ดังเช่นตำบลหนองสาหร่าย นายแรม เชียงกา ได้เล่าถึงปัญหาต่างๆในอดีต ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ได้แก่ ปัญหาการขัดแย้งทางการเมืองท้องถิ่น วิทยากรเล่าว่า

“...กว่าที่หนองสาหร่ายจะพัฒนา ในกระบวนการมีส่วนร่วมและใช้เป้าหมายปรับปรุงใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 22-23 ปี ล้มลุกคลุกคลานทะเลาะเบาะแว้ง เช่นฆ่ากัน พอสมครณะ ใครคงได้ข่าว เลือกลงขันที ก็มีการใช้อาวุธเข้ามาเกี่ยวข้องกันบ้าง ใช้เงินใช้ทองมาเกี่ยวข้องกันบ้าง และการทะเลาะเบาะแว้ง แล้วมันก็มีกันมากขึ้น...”

ปัญหาทางสังคม วิทยากรเล่าถึงปัญหานี้ว่า

“...เพราะทุกวันนี้สังคมไทยมันค่อนข้างที่จะตกต่ำอยู่พอสมควร สมัยก่อนถ้าใครมีงานบวชลูก เราจะปิดตำบลดมาช่วยกันเลย เฮฮาสนุกสนานเต็มที่ ถามว่าทุกวันนี้มีคนมาช่วยมั๊ย ทุกอย่างต้องจ้างหมดล้างจานก็ต้องจ้าง กางเต็นท์ก็ต้องจ้าง ทุกวันนี้รำน่านาคยังจ้างเลย ทุกอย่างจ้างหมดเลย งานศพเมื่อก่อนนี้ไม่ต้องจ้างพ่อครัวแม่ครัวมาทำเลี้ยงแขกทุกคนมาช่วยกันด้วยความเต็มใจหมดเลย และเวลามาฟังพระก็จะหิ้วข้าว หิ้วกับข้าวกันมา หิ้วโน้น หิ้วนี้กันมา ทุกวันนี้มีหิ้วกันมามีัยครับ ของยังไม่เอามาต้องมาขอของจากเจ้าภาพ มาถึงก็ยังไม่ยอมใส่ของก่อน ต้องมาดูก่อนว่าเค้าต้อนรับเราดีมั๊ย ต้อง มาลองชิมก่อนว่าอาหารอร่อยไหม อันนี้อร่อยไหม ถ้าอาหารว่างดีข้าวต้มอร่อยก็ใส่ของเยอะๆหน่อย ถ้าไม่ดีก็ไม่ใส่อีกต่างหาก ใครจะปลูกบ้านสมัยก่อนไม่มีการถมให้มันสูงกว่ากัน คนสมัยก่อนบ้านพ่อแม่สูงแค่ไหนลูกไม่มีทางปลูกสูงกว่าแม่ พวกเขาถือว่าทำมาหากินไม่ขึ้นแต่ทุกวันนี้เป็นไงครับต่างคนต่างถม ต่างคน สูงขึ้นไป เป็นไงครับน้ำท่วมเต็มถนน ...”

ปัญหาการขาดความร่วมมือ วิทยากรเล่าว่า “... ที่นี้เมื่อก่อนก็เป็นแบบนี้ละ เรียกคนประชุมก็ไม่มา ทำไมไม่มาละ ก็เรียกผู้ใหญ่บ้านแล้ว ผู้ใหญ่บ้านรับผิดชอบดี มีเพื่อนอีกสองคนก็รับผิดชอบดี มีห้องถิ่น ห้องถิ่นก็รับผิดชอบดี ฉันทเลือกแกมาแล้ว มันเป็นอย่างนี้ทุกที่ ผมเชื่อว่าเจ็ดร้อยก็เป็นแบบนี้ใช้มั๊ยครับ ...” ปัญหาการรวมกลุ่มที่ใหญ่ซึ่งเป็นนโยบายภาครัฐ วิทยากรกล่าวว่า

“... กระบวนการรวมกลุ่มนี้สำคัญนะครับ เพราะที่ผ่านมารเราชอบรวมกลุ่มที่ใหญ่ คือเกณฑ์คนมาเป็นกลุ่มใหญ่ๆ แต่ไม่รวมกลุ่มที่ใช้ นิสัยคนไทยรวมกลุ่มใหญ่เท่าไรทะเลาะกันมากเท่านั้น ขัดแย้งกันมากเท่านั้น แต่หน่วยงานภาครัฐชอบให้เรารวมกลุ่มที่ใหญ่ เพื่อสร้างฐานอำนาจการต่อรอง ใหญ่เท่าไรเค้าคิดว่ายิ่งดี ปัญหาของกลุ่มใหญ่คือการจัดการ กลุ่มใหญ่ทำอะไรก็ยับลำบาก เช่นเวลาเรียกประชุมที่ 300 คน หาที่ประชุมก็ยาก ไหนจะงบประมาณคาแพ่ เมื่อมีงบประมาณเข้ามาก็จะไปนอนกองอยู่ธนาคาร ทุกหมู่บ้านจะมีเงินกองเต็มไปหมดเพราะมันแบ่งกันไม่ได้ กลุ่มมันใหญ่ มันไม่ลงตัวมันแบ่งกันไงอันนี้คือยกตัวอย่างนะครับ...”

ปัญหาการพัฒนาในอดีตที่ดำเนินการควบคุม และบริหารจัดการโดยภาครัฐ ลักษณะบนลงล่าง (Top down) ที่มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนเพื่อไปสู่ความทันสมัย ภาครัฐเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน โดยส่งเจ้าหน้าที่ไปเป็นผู้ปฏิบัติการพร้อมงบประมาณและ โครงการสำเร็จรูปที่เน้นพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จนทำให้ประชาชนเกิดความเคยชินต่อระบบพึ่งพา และมักจะมองว่าการพัฒนาไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง วิทยากรกล่าวว่า

“...ถ้าเราติดกระดุมเม็ดแรกเม็ดติดต่อกันไปก็ติดหมดแหละ และที่ผ่านมาระดับไม่เคยติดกระดุมตัวเองเลยใช่หรือไม่ ให้เรามอบความไว้วางใจให้คนอื่นติดกระดุมให้เราหมดเลย และที่ผ่านมามีคนก็เชื่อว่าเราไม่เคยคิดด้วยตัวเองเลยเราให้คนอื่นคิดแทนเราทั้งหมดเลยนะ เราจะปล่อยให้คนอื่นไม่ก็คนอื่นคิดแทนเราแล้วเมื่อเขาทำไม่ดีก็ไปโทษเขา แต่ความเป็นจริงแล้วการที่จะทำให้ชุมชนสำเร็จหรือชุมชนมีความสุขได้เนี่ย มันต้องอยู่ที่ตัวเราเองมากกว่า...”

ในประเด็นนี้ นางสาวนา พุกผาสุก ผู้ร่วมวิจัยได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้ “...ความกระตือรือร้นที่จะทำ ให้ความช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือในการพัฒนาหรือแก้ปัญหา ต้องมาจากการที่เค้าประสบปัญหาด้วยตนเองจริงๆ เหมือนที่อาจารย์ว่า เค้าต้องตระหนักซะก่อน...” นายหัสดี ขวัญไตรรงค์ ผู้ร่วมวิจัยที่มาจากภาครัฐ เสริมว่า

“... ผมชอบแนวคิดของหนองสาหร่ายเรื่องกระบวนการคัดเลือกและถอดถอนผู้นำ จึงทำให้ผู้นำที่ได้รับการคัดเลือกต้องเกิดความตระหนัก และกระตือรือร้นในการพัฒนาหมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าผู้นำคนที่มีอยู่ไม่มีความสามารถ ไม่ร่วมพัฒนา ไม่มีศักยภาพ ก็จะมีมติให้ถอดถอนผู้นำคนนั้น...”

เพราะฉะนั้นผู้นำจึงต้องจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน และนำแผนที่ได้ไปวิเคราะห์ปัญหาจัดทำแผนโครงการ เพื่อนำสู่การปฏิบัติ และร่วมประเมินผลโครงการ กล่าวโดยสรุป การจะให้คนในชุมชนเกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองพัฒนาชุมชนไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น บุคคลต้องตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนเสียก่อน

การเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเองและชุมชน

เมื่อชุมชนตระหนักถึงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความต้องที่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งก่อนที่จะพัฒนาหรือดำเนินการใดๆ จำเป็นต้องให้ชาวบ้านในชุมชนรู้จักตนเองและชุมชนอย่างแท้จริง รู้เกี่ยวกับปัญหาของตนเองและชุมชน รู้ถึงศักยภาพทรัพยากร และองค์ความรู้ต่างๆที่ตนเองมี วิทยากรชุมชนหนองสาหร่ายเล่าว่า

“...ที่ผ่านมามันเป็นวิกฤติขนาดนั้น จนปีพ.ศ. 2546 ถึง 2548 3ปี เต็มๆ ที่คนหนองสาหร่ายประกาศปิดตำบล เราไม่ให้คนหนองสาหร่ายไปเรียนรู้ที่ไหนแล้วก็ไม่ให้คนที่ไหนมาเรียนรู้ที่หนองสาหร่าย เราขอปิดตำบลแล้วก็เริ่มพัฒนาด้วยการทำการรู้จักตนเอง หนองสาหร่ายต้องทำให้คนในชุมชนรู้จากตัวเองให้ได้...”

ดังนั้นคนหนองสาหร่าย เริ่มจากการรู้จักตัวเอง ด้วยการทำบัญชีครัวเรือน “...ถ้าใครทำแผนชีวิตหรือบัญชีครัวเรือนได้ 1 เล่ม สามารถค้าประกันเงินกู้ได้ 5000 บาท...” จะเห็นว่า ผู้นำชุมชนหนองสาหร่ายให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตนเองด้วยการให้ชาวบ้านทำแผนชีวิตหรือบัญชี

ครัวเรือน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลของตน และมีการส่งเสริมด้วยการให้รางวัลโดยแปลงเป็นสิ่งค่า
 ประกันเงินกู้ของสถาบันการเงินของชุมชน นอกจากนี้เรียนรู้เกี่ยวกับข้อมูลของตนเองแล้ว
 จำเป็นต้องเรียนรู้ข้อมูล ในชุมชนอีกด้วยโดยวิธีการเก็บข้อมูล วิทยากรกล่าวว่า “...พอเราให้ทุก
 บ้านทำแผนชีวิตบัญชีครัวเรือน มันจะทำให้เขาเห็นปัญหาของตัวเอง สุดท้ายเราเอาทุกๆ ปัญหา
 ของคนชุมชนมารวมกัน...” ชุมชนหนองสาหร่ายมีกระบวนการจัดทำเรื่องมือขึ้นมาเอง ดัง
 วิทยากรกล่าวว่า “...หมู่บ้านผมทำเรื่องมือเก็บข้อมูลเอง ทำอย่างไร ก็ง่ายๆ คุณอยากจะรู้อะไรก็
 เขียนคำถามไปซิ มีหมาที่ตัว มีนาที่ไร่ เล่นหอยเตาไห้ เคยเป็นไข้เลือดออกหรือเปล่า อย่างนี้
 แต่ต้องใช้ภาษาชาวบ้านนะ ไม่ใช่ถามว่าท่านใช้น้ำเดือนละกี่ลูกบาศก์เมตร มันจะตอบได้มัย...”

เมื่อเรียนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชนแล้ว ที่สำคัญอีกประการคือ เราต้องจำเป็นต้องรู้จัก
 แยกประเภทของคนในชุมชนให้ชัดเจน เห็นได้จากที่วิทยากรเล่าว่า

“...หนองสาหร่ายต้องแยกคนแต่ละประเภท ที่หนองสาหร่ายมีคน 3 คน คน
 แรกคือ พวกหัวไวเรียนรู้งานดีทุกอย่าง ยึดตลอด ให้ไปไหนก็ไป ให้ทำอะไรก็ทำ
 แล้วก็ไปเป็นเรื่องในหมู่บ้าน เป็นทุกอย่าง อสม. ก็เป็น แม่บ้านก็เป็น เวลาเรียก
 ประชุมก็มีแต่หน้าเดิมๆมา วิธีแก้ก็คือพยายามแบ่งงานกัน แจกงานให้คนอื่นบ้าง
 คนกลุ่มนี้หนองสาหร่ายมี 20% เอง คนที่ 2 พวกโรคคูที่ทำพวกนี้เรียกประชุมที่ต้องมี
 ของแจกของแถม ถ้าเราประกาศว่า วันนี้นำประชุมทำแผนหน่อยมีข้าวสารแจกคน
 ละ 1 กิโล ดิสิมันมารอ คนกลุ่มนี้จะมีเยอะ พวกนี้เวลาประชุมกันก็ไม่ค่อยจะฟัง มัน
 นั่งคุยกันคุยเรื่องนู่น เรื่องนี้ พอประธานบอกเลิกประชุมรีบตบมือดีใจเพราะอยาก
 กลับบ้าน พอประธานถามว่าที่พูดมาเข้าใจไหม เข้าใจหรือไม่เข้าใจ คนพวกประเภท
 ที่ 2 ก็จะตอบว่าเข้าใจ มีคำถามไหม...ไม่มี เห็นด้วยมัย...เห็นด้วย ใครเห็นด้วยยก
 มือขึ้น ยกกันเกือบหมด ยกเสร็จแล้วหันไปถามคนนั่งข้างๆ ว่านี่เรายกกันเรื่องอะไร
 เรามีคนประเภทนี้ 57% สุดท้ายคนที่ 3 คือตัวอย่างเดียว มีตั้ง 23% ทุกที่เหมือนกัน
 คนกลุ่มที่ 3 จะมากกว่ากลุ่มที่ 1 ทุกที่ สังเกตดูเลยนะคนค่าจะมากกว่าคนทำเยอะ...”

สรุป วิทยากรพูดถึงลักษณะของคนในชุมชน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา
 และแบ่งคนเป็น 3 ลักษณะ คือ พวกที่เข้าร่วมทุกงานด้วยจิตอาสา พวกที่มาร่วมเพราะ
 ผลประโยชน์ และพวกที่ไม่มาร่วมแต่คอยจับผิด ที่วิทยากรเสนอแนะ เกี่ยวกับการตั้งกลุ่มเพื่อ
 ทำงานพัฒนาดังนี้

“...วันนี้ผมขอแนะนำให้คุณแบ่งกลุ่มคนให้ชัดเจนทำงานกับคนกลุ่มที่ 2 ให้
 เขาเริ่มมาทำงานกับเรา มาให้เขารู้จักผู้นำ แล้วจะทำยังไงให้เค้ารู้ว่าเราเป็นผู้นำ ทุก
 วันวันนี้เขารู้มัยครับว่าคุณเป็นผู้นำ ไม่รู้หรือครับ แต่มันหวังให้เราทำงานให้ เรา

ต้องทำให้ชาวบ้านรู้ว่าผู้นำไม่ใช่คนทำทุกอย่าง เราต้องให้ชาวบ้านทราบว่าเราคือผู้
ประสาน ผู้หางบประมาณนี้คือบทบาทผู้นำ ไม่ใช่เป็นจี้เข้า เราต้องฝึกให้ชาวบ้านรู้
...”

ในประเด็นนี้นางประคองทรัพย์ พวงระย้าผู้ร่วมวิจัย ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องว่า
“...นี่เห็นว่าด้วยนะ ปัจจัยสำคัญคือ เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มเน้นการรู้จักตนเอง เข้า
ร่วมไม่เน้นคนกลุ่มมาก แต่จะเน้นความเข้าใจกัน และการเข้าร่วมประชุมได้ทุกที่พูดคุยได้
ตลอดเวลา...”

จากการบอกเล่าของวิทยากรแสดงให้เห็นว่า การทำความรู้จักตนเองและคนในชุมชน
จนกระทั่งสามารถแยกประเภทของคนในชุมชนได้ รวมทั้งเลือกที่จะทำงานกับคนที่สามารถพัฒนา
ได้ ซึ่งทำให้การทำงานง่ายขึ้น และ บริหารจัดการคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการจัดการแก้ปัญหาของชุมชนหนองสาหร่าย

การจัดการกับปัญหาของตำบลหนองสาหร่าย มีหลากหลายวิธี วิทยากรได้ยกตัวอย่าง
แนวทางการจัดการกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนี้

ปัญหาการขัดแย้งทางการเมืองท้องถิ่น ชุมชนจะใช้วิธีการพูดคุย ซึ่งต้องมีความ
ไว้วางใจ วิทยากรกล่าวว่า

“...เรื่องการเมือง เมื่อก่อนมันจะแบ่งกันเป็นพวก มีการด่ากัน ตรวจสอบ
พวกใครพวกมัน ทีนี้เราก็เรียกประชุมเลย หากใครจะสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านของตำบล
หนองสาหร่าย ต้องเขียนใบลาออกด้วยทุกคนแต่ในใบลาออกไม่ต้องเขียนวันที่ลาออก
ไว้ แต่ไม่ต้องลงวันเดือนปี พอเลือกตั้งเสร็จแล้ว ใครได้เราจะเก็บใบลาออกไว้ ส่วน
ไม่ได้ก็เอาใบลาออกคืนไป เราจะทำอย่างนี้ถ้าคุณทำดีก็อยู่ได้จนครบวาระ แต่ถ้าทำ
ไม่ดี เราจะเอาใบลาออกที่คุณส่งมาให้ ลงวันที่ เดือน ปี แล้วส่งอำเภอคุณก็หลุดจาก
การเป็นผู้ใหญ่บ้าน...”

การจัดการปัญหาด้านการเมืองเป็นลักษณะเชิงรุก คือมีการวางแผนการแก้ไขปัญหาก่อน
ที่ปัญหาจะเกิด นอกจากนี้ต้องมีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีด้วยการสื่อสารต่อกันเพื่อลง
ความขัดแย้ง วิทยากรกล่าวว่า

“...ใครเป็นผู้ใหญ่บ้านตำบลหนองสาหร่ายทุกคนต้องมีการหมุนเวียนกันเป็น
กำนันทุกคน เราเอาผู้ใหญ่บ้านแล้วก็กำนันทุกๆหมู่บ้านของตำบลหนองสาหร่ายเข้า
ไปประชุมกัน ให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านพูดคุยกันว่าจะเป็นกำนันกันคนละกี่ปี แต่
ต้องหมุนเวียนกัน คุยกันได้แล้วค่อยออกมาแจ้งให้ชาวบ้านทราบ...”

จะเห็นว่าการเลือกกำหนด มาจากให้ผู้ใหญ่เลือก ใช้วิธีการประชุมหามติที่ตรงกัน แล้วผลัดเปลี่ยนกันอย่างเสมอภาค

ปัญหาทางสังคม ชุมชนหนองสาหร่ายใช้ความผูกพันกับชุมชน เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา วิทยากรกล่าวว่า

“...ตัวอย่างที่เราทำ คือ ตำบลเรามีกุศโลบายในการให้คนดูแลผู้สูงอายุพ่อแม่ ก็คือ ถ้าบ้านไหนที่มีผู้สูงอายุครบ 100 ปีเอาไปเลย 10,000 บาท และ เราพยายามดึงลูกหลานคนแก่กลับมาดูชุมชน เรามีสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เปิดปกติทุกวันจันทร์ - วันศุกร์ 8 โมงครึ่งถึง 4 โมงครึ่ง เปิดเหมือนธนาคารทั่วไปปกติพนักงานก็คือลูกหลานในชุมชน ให้เงินเดือน เหมือนกับที่ทั่วไปเค้าให้ เราส่งลูกหลานเราไปเรียนเสร็จแล้วไปเป็นจ้ข้าของเค้าทำไม ไปอยู่โลดสทำไม อยู่เซเว่นทำไม แต่เนี่เราดึงลูกหลานเรากลับมาทำงานในชุมชน ทุกวันนี้ธนาคารเราก็มีเงินอยู่ 74-75 ล้านบาท ...”

มีการแก้ปัญหาทางสังคมด้วยวิธีสร้างแรงจูงใจ เช่น ตั้งรางวัลสำหรับบ้านที่ดูแลผู้สูงอายุ และใช้วิธีสร้างงานให้ลูกหลานกลับมาทำงานที่ชุมชน เช่น สถาบันการเงินชุมชน

ปัญหาการให้ความร่วมมือของคนในชุมชน ชุมชนหนองสาหร่ายใช้แรงจูงใจด้วยการให้ผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม ซึ่งวิทยากรกล่าวว่า

“...ที่นี้ก็มาสู่เป้าหมายตามที่อาจารย์บอกคือจะทำอย่างไรให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนได้มากที่สุด แล้วก็จะทำอย่างไรให้ประชาชนมีโอกาสได้ออกมาแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาตนเอง พัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาชุมชนให้ได้มากที่สุด ยกตัวอย่าง เราเรียกคนมาประชุม ไม่มาผมก็เลยตั้งเกณฑ์เลยใครมาประชุมปีหนึ่งมีลายเซ็น 8 ครั้ง สามารถใช้ลายเซ็น 8 ครั้งมาค้าเงินกู้ได้ 5000 บาท ผมก็มี 22 ข้อการมีส่วนร่วมดี ปีหนึ่งใครเข้ามาร่วมประชุมกับตำบล ช่วยวัด ช่วยโรงเรียน ช่วยทำงานเอาแรง มีลายเซ็น 12 ครั้ง ใช้ลายเซ็นค้าประกันได้ 5000 บาท ...”

จะเห็นว่า ชุมชนสร้างเงื่อนไขที่นำสิ่งที่จับต้องไม่ได้คือ ความดี มาเป็นรางวัลที่สามารถจับต้องได้ วิทยากรกล่าวถึงความร่วมมือของชาวบ้านว่า

“...เห็นไหม นี่คือการแก้วิกฤตขึ้นมาเป็นโอกาสให้กับเรา ทุกวันนี้ ที่อื่นหยอดทรายอะเบตต้องจ้างให้เขาเดิน เช่น อสม. ผมเป็นอสม. ไม่เคยหยอดทรายอะเบตให้กับใครเลย ผมมีข้อที่ 3 เรื่องสุขภาพดี เห็นมัย ผมตั้งไว้เลยบ้านใครไม่มีคนป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกให้เอาบ้านเลขที่มาค้าประกัน ได้ 5000 บาท ผมมี ทรายอะเบต ตอน

ประชุมเอามาตั้งไว้เลย ผมมีปลานกยูง มาซื้อมาไปดิ แต่ถ้าปีหนึ่งบ้านใครไม่มีคนป่วย ด้วยโรคนี้ เอาย่านเลขที่มากำประกันได้ 5000 บาท...”

ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่งกล่าวเสริม “...ถ้าเราจัดการปัญหาความร่วมมือของชาวบ้าน จะทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมเกือบทุกภาคส่วนในหมู่บ้าน ทำให้ได้แผนที่ครอบคลุม และสะท้อน การแก้ปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน มีกระบวนการจัดทำแผนที่ดี...”

จะเห็นว่าผู้นำของหนองสาหร่ายให้ความสำคัญกับการดึงมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ด้วยวิธีให้รางวัลกับกิจกรรมความดีที่คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนด มาเป็นเงื่อนไขในการกู้เงินกองทุน หมู่บ้าน

ปัญหาการพัฒนาที่ผิดพลาดในอดีต ชุมชนหนองสาหร่ายใช้วิธีการให้ความรู้กับคนในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง วิทยากรกล่าวว่า

“...วันนี้ เรามาสู่เงื่อนไขของความรู้เกี่ยวกับกระบวนการกัน เราใช้การปฏิรูป กระบวนการ โดยใช้ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 6 ตัวชี้วัด มาใช้กับหนองสาหร่ายอย่างเข้มข้น ฝึกให้คนหนองสาหร่ายเข้าใจนิยามของเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วงหมายถึงอะไร 2 เงื่อนไขหมายถึงอะไร 6 ตัวชี้วัดหมายถึงอะไร การพึ่งตนเองทำอย่างไร นี่คือการจัดการของผม ให้ชาวบ้านเกิดความรู้นี้ได้...”

จากคำกล่าวของวิทยากรชุมชนจะเห็นว่า ผู้นำให้ความสำคัญกับการให้ความรู้กับชาวบ้าน โดย ทุกครั้งที่ประชุมจะสอดแทรกแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปทุกครั้ง ทำซ้ำๆ ให้ชาวบ้านเขารู้ให้ได้ นอกจากนี้ยังมีเอกสารแจก ติดป้ายไว้นิด นอกจากนี้หนองสาหร่ายใช้วิธีการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการปรับเปลี่ยนความคิดของคนในชุมชนว่าเป้าหมายในการพัฒนาคือการทำให้เกิดความสุข วิทยากรเล่าต่อว่า

“...ที่นี้เราใช้กระบวนการเปลี่ยนครับ อย่าให้เงินครับ ไม่มีเงิน ไม่มีงบประมาณ แล้วทำไมไม่ทำครับ ได้เงินที่ถึงทำ เพราะฉะนั้นต้องเปลี่ยนครับ หนองสาหร่ายไม่มีเงิน แต่วันนี้เราในฐานะเป็นเทศบาล หนองสาหร่ายไม่ได้ใช้งบประมาณเป็นเป้าหมาย ผมใช้ความสุขเป็นเป้าหมาย ในการพัฒนาของเราไม่ต้องพูดถึงเงิน แต่เราพูดถึงเรื่องความสุข เราทำยังไงไปสู่ความสุข ...”

ประเด็นนี้ผู้นำ สร้างความคิดใหม่ว่าทุกคนมีความสามารถมีความดีอยู่ในตนเอง และสามารถเอาความดีความ สามารถมาส่งเสริมความสุขได้ “...เราเลยตั้งธนาคารความดีขึ้นมา 1 ธนาคาร แล้วก่อตั้งองค์กรขึ้นมา 1 องค์กร เอาความสามารถมาจัดการเพื่อส่งเสริมความสุขเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ทำให้เขามีความเข้มแข็งทางความคิดให้ได้ สุดท้ายเราก็เปลี่ยนแนวคิดของเราใหม่ ใช้ชุมชนอยู่ดีมีสุขเป็นเป้าหมายของเรา...”

นอกจากนี้ยังใช้กระบวนการรวมกลุ่มเล็กๆ ที่มีกิจกรรมเดียวกัน วิทยากรกล่าวว่า
 “...หนองสาหร่ายมี 119 กลุ่ม เพราะเราเน้นกลุ่มที่ “ใช่” ผมเป็นประธานกลุ่ม
 เลี้ยงโคนมเพราะผมมีอาชีพเลี้ยงโคนม ผมเป็นประธานกลุ่มเลี้ยงโคนมมีสมาชิกแค่ 5
 คนเอง ถามว่าสมาชิก 5 คนประชุมง่ายมั๊ยครับ ไม่ต้องหาที่ประชุม ไม่ต้องหาอะไร
 เจอกันที่ไหนก็ประชุมได้แล้ว เรียกประชุม 10 ครั้งมา 10 ครั้งทุกคนเข้มแข็งมั๊ยครับ
 เพราะฉะนั้นเราจะใช้คำว่ารวมกลุ่มที่ใช่...”

จะเห็นว่าการรวมกลุ่มที่ใช่ หมายถึง การรวมกลุ่มของผู้ที่มีความสนใจตรงกัน โดยเน้น
 กลุ่มเล็กๆ ซึ่งทำให้ง่ายต่อการสื่อสาร และสะดวกต่อการบริหารจัดการ เช่นการขอรับการ
 สนับสนุนในเรื่องต่างๆ วิทยากรกล่าวต่อว่า

“...ที่นี้เมื่อกลุ่มรวมตัวเข้าด้วยกัน ก็ไปถึงการเป็นภาคีเครือข่าย อย่างผมเป็น
 กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมก็เป็นภาคีเครือข่ายกับกลุ่มทำนา เพราะว่าวัวผมต้องกินฟางกินหญ้า
 ของเขา ผมเป็นภาคีเครือข่ายกับผู้ปลูกหญ้าแพงโกล่าเพราะวัวผมต้องกินหญ้าแพงโกล่า
 จากเขา เห็นไหมพอร่วมแต่ละกลุ่ม กันมันเป็นเรื่องง่ายกัน 1000 คน แต่ต้องให้แต่ละ
 กลุ่มเล็กๆมีเอกเทศในการคิดในการตัดสินใจ ที่นี้กลุ่มของเราเล็กๆเวลาเรียก
 ประชุมมันมาง่าย ทำอะไรง่ายคล่องตัว...”

จากคำกล่าวของวิทยากรชุมชน พบว่า การร่วมตัวกลุ่มที่ใช่ เน้นคุณภาพมากกว่า
 จำนวน สามารถทำงานได้คล่องตัวกว่าการรวมกลุ่มใหญ่ สามารถสร้างความสามัคคีได้ง่าย ทำให้
 มีความเข้มแข็ง ด้วยกิจกรรมที่สนใจเหมือนกันทำให้มีความผูกพันกัน

สรุปการนำแผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา จากตัวอย่างปัญหาที่กล่าวข้างต้น
 จะเห็นว่าตำบลหนองสาหร่ายได้ใช้แผนชุมชนเป็นช่องทางให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการ
 กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาของชุมชนตนเอง และยังเป็นเหมือนคู่มือให้กับชุมชนในการ
 ปฏิบัติงานตามโครงการ/กิจกรรม ที่วางไว้ได้อย่างมีทิศทาง นอกจากนี้ยังสามารถใช้เพื่อตรวจสอบ
 การปฏิบัติงานของผู้ที่เกี่ยวข้องได้ วิทยากรกล่าวว่า

“...ทำไมต้องทำแผนชุมชน ผมยกตัวอย่างให้เห็นภาพอย่างนี้ละครับ ปี 2255
 เราสำรวจพบว่า ตำบลหนองสาหร่ายใช้เงินเติมน้ำมันดีเซลน้ำมันเบนซินเป็นเงิน 29
 ล้านบาทต่อปี เราก็เลยเอา 29 ล้านบาทนั้นมาประชุมคุยกับชาวบ้าน เราก็เลยตั้ง
 บั๊มน้ำมันขึ้นมาเองในตำบลหนองสาหร่ายชื่อว่าหนองสาหร่ายออยล์ เก็บข้อมูลมา
 พบว่าใช้ปุ๋ยเยอะ เราก็ตั้งโรงงานทำปุ๋ยอินทรีย์ของเราเองเลย เก็บข้อมูลพบว่าชุมชน
 เราใช้น้ำดื่มเยอะเราก็ทำน้ำดื่มเองเลย เรากินข้าวเยอะ เราก็ตั้งโรงสีข้าวเองเลย ทุกอย่าง
 เราทำเองทั้งหมดเลย ...”

จะเห็นว่าคำกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดฟุ้งตนเอง วิทยากรเล่าต่อไปว่า “... แต่ก่อนที่จะมาเป็นป้อม โรงงาน ปุ๋ยอินทรีย์ โรงงานน้ำดื่ม อยู่ๆไม่ได้สร้างขึ้นเลย เอาที่ตรงไหน เอาเงินตรงไหน ใครจะทำเนิกร พวกนี้ต้องมีการวางแผน... ดังนั้นเราก็เอาความต้องการนี้บรรจุไว้ในแผนชุมชน เพราะในแผนจะเขียนเป็นโครงการไว้อย่างละเอียด อย่าง โครงการนี้จำเป็นก็ทำก่อน โครงการนี้ไม่จำเป็นรอได้ เป็นต้น สุดท้ายเราก็ได้กระบวนการ 4 แผน แผนชีวิต. แผนชุมชน แผนแม่บทชุมชน เพื่อไปบรรจุเป็นแผนแม่บทท้องถิ่น...”

จากคำพูดของวิทยากรชุมชนจะเห็นว่าแผนชุมชนเป็นคู่มือให้กับประชาชนในการพัฒนา

ผลที่สังเกตได้

จากการสังเกตของผู้วิจัยในการศึกษาชุมชนต้นแบบเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนครั้งนี้ พบว่าผู้ร่วมวิจัย และบุคคลที่จะสมัครมาเป็นทีมทำแผนชุมชน ให้ความสนใจและร่วมมือเป็นอย่างดี ตั้งแต่ความพร้อมเพียงในการนัดหมาย และจากพฤติกรรมการซักถามวิทยากร การร่วมแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับวิทยากรเป็นระยะ รวมทั้งการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการพบว่า ผู้ร่วมศึกษาดูงาน มีความพึงพอใจที่ได้ร่วมกิจกรรมนี้ ดังเช่นผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่งกล่าวว่า “...การที่ได้มาดูบ้านคนอื่นก็ดีเหมือนกัน ทำให้เราได้เรียนรู้การจัดการชุมชนของเค้าว่าเค้าทำอย่างไร หมู่บ้านเค้าถึงเข้มแข็ง ได้เห็นกิจกรรมด้วย เค้าทำได้ เราก็ต้องทำได้...” คำกล่าวนี้แสดงถึงความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน

4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ 1) เพื่อจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนของหมู่ 5 2) เพื่อความชัดเจนในการดำเนินงานและติดตามงาน

วิธีการที่ใช้ คือ การประชุมระดมความคิด

การปฏิบัติตามแผน

ผู้ร่วมวิจัยประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ขอใช้สถานที่จัดการประชุมเพื่อจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน ในวันที่ 24 ธันวาคม 2557 เวลา 17.00 น. ผู้ร่วมประชุมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน ได้แก่ ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และกลุ่มชาวบ้านหมู่ที่ 5 ที่สมัครเข้าร่วม ทั้งหมดรวมเป็น 14 คน ในที่ประชุม ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความเห็นตกลงกันว่าให้ผู้ร่วมวิจัยเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชนด้วย (ถึงแม้บางท่านไม่ได้อยู่หมู่ที่ 5) เพื่อให้ได้ทีมทำแผนชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผู้วิจัยคอยแนะนำ หลังจากการประชุมได้มติดังนี้

1. การกำหนดกฎกติกาที่จำเป็น

1.1 ให้ทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน

1.2 กำหนดให้มีการประชุม เป็นวันเสาร์ เวลา 17.00 น. ณ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 โดยเลือกวันเสาร์ที่ทุกคนพร้อมตรงกันที่สุด

2. กำหนดงานและรายละเอียดของแต่ละงานพร้อมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบแต่ละงาน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานตามที่ตนเองถนัด และให้อิสระในการตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมาย ได้มติดังนี้

ประธาน : นางสาวเนาว พุกผาสุก มีหน้าที่ดังนี้ ดำเนินการจัดประชุมทำแผนชุมชน ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ และสนับสนุนให้เกิดแผนชุมชน

ที่ปรึกษา : นายหัตติ ขวัญไตรรงค์ และนายอิทธิพงษ์ กลับบ้านเกาะ มีหน้าที่ดังนี้ ให้คำปรึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการจัดทำแผน ให้คำปรึกษาในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

เลขานุการ : นางสาวกนกวรรณ พุกผาสุก นางสาวสุจิตรา พึ่งบ้านเกาะ นางปวีณา อ่วมลาบเอก และนางสาวปรียานุช อ่วมลาบเอก มีหน้าที่ดังนี้ ช่วยประธานเตรียมการประชุม เป็นระยะๆ จนกว่าแผนชุมชนจะเสร็จ นัดหมายและแจ้งวัน/สถานที่ประชุมหรือดำเนินกิจกรรม จดบันทึก สรุปและจัดทำรายงานการประชุม

สมาชิก : หน้าที่ของสมาชิก คือ เข้าร่วมประชุมกิจกรรมทำแผนชุมชน ได้แก่ ร่วมเก็บข้อมูลชุมชน ร่วมประชุมวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมประชุมกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมประชุมกำหนดโครงการ ร่วมประชุมจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน

นางประคองทรัพย์ พวงระย้า

นางสาวพิน พลอยบ้านแพ้ว

นายอนันต์ อินบางยาง

นางสาวกรรณา สมตน

นายไพรัตน์ ชาวบ้านเกาะ

นางสาธุ งามกาละ

ผลที่สังเกตได้

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า การรวมผู้ร่วมวิจัยและผู้ที่มีสมัครเข้าร่วมทีม ทำให้ที่ประชุมมีจำนวนทั้งหมด 13 คน ซึ่งมีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม สังเกตได้จากการที่ผู้ร่วมประชุมส่วนใหญ่มาก่อนเวลา และในขณะที่ประชุมวางกฎกติกาในการจัดทำแผนชุมชน พบว่า

ทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม บรรยากาศการประชุมมีความเป็นกันเองเนื่องจากทุกคนรู้จักและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อมีข้อขัดแย้งจะใช้การตัดสินด้วยการลงคะแนนเสียง อย่างเช่น การกำหนดวันและเวลาการประชุมในแต่ละครั้ง การกำหนดผลตอบแทนผู้ที่เข้าร่วมทีม ทำแผนชุมชน ซึ่งมีความคิดเห็นแตกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่ง(ป) กล่าวว่า “...ตรงนี้น่าจะมีค่าเดินทางนะ...” ส่วนอีกความคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่(ห) กล่าวว่า “...ผมว่าไม่เหมาะสมเพราะตามระเบียบห้ามมีผลตอบแทนเป็นเงิน ...” ผลสรุปเสียงส่วนใหญ่ไม่ให้มีผลตอบแทนเป็นเงิน สมาชิกท่านหนึ่ง(ป)เสนอว่า “... เราใช้การยกย่องชมเชย คิดประกาศในชุมชนดีมัย จะได้มีกำลังใจ...” ซึ่งสมาชิกทุกคนเห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว สำหรับการกำหนดงานและรายละเอียดของแต่ละงานมีความชัดเจนมากขึ้นเมื่อได้ผู้เชี่ยวชาญมาแนะนำงานที่จำเป็นต่อการทำแผนชุมชน และในการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบแต่ละงาน ที่ประชุมใช้วิธีเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละคนรับอาสาในงานตามที่ตนเองถนัด ในขั้นตอนนี้มีข้อสังเกตคือ งานเลขานุการ ไม่มีใครรับอาสา อาจเป็นเพราะรายละเอียดของงานมีความเป็นวิชาการคือต้องจดบันทึกและจัดพิมพ์รายงาน ซึ่งชาวบ้านไม่มีความถนัด ประธาน จึงเสนอว่าให้ผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีช่วยกันดำเนินการ “...งั้นก็ให้คนที่จบปริญญาช่วยกันทำได้มัย...” ซึ่งที่ประชุมเห็นด้วยจึงมอบให้ นางสาวกนกวรรณ พุกผาสุก นางสาวสุจิตรา พิงบ้านเกาะ นางปวีณา อ่วมลาบเอก นางสาวปรียานุช อ่วมลาบเอก โดยทั้ง 4 คน ยินดีรับอาสา

5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้ทีมทำแผนชุมชนมีความรู้และทักษะที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน
- 2) เพื่อให้ทีมงานสามารถจัดทำแผนชุมชนได้จริง

วิธีการที่ใช้ คือ การอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน
การปฏิบัติตามแผน

ผู้ร่วมวิจัยประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว โดยเขียนโครงการเพื่อขอการสนับสนุนงบประมาณและสถานที่จากองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนา ศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ในวันที่ 25 ธันวาคม 2557 เวลา ผู้เข้าร่วมได้แก่ ผู้ร่วมวิจัย และทีมงานหมู่ที่ 5 จำนวน 14 คน โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกตและเป็น ผู้ดำเนินการ วิทยากรหลักคือ นายสุรินทร์ สกุลนटनाฎ ตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์การ พัฒนาชุมชน ท่านมีประสบการณ์การทำงานอยู่ในพื้นที่สมุทรสาครมาก่อนจึงทราบพื้นฐานของคน ในชุมชนเป็นอย่างดี ช่วงเช้า 8.30 – 12 .00 น. อบรมในหัวข้อเรื่องการจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา เริ่มด้วยวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับความสำคัญของข้อมูล วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ และเปิดวิดิทัศน์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของหนองกลางดง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อชมวิดิทัศน์เสร็จ วิทยากรใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมอบรมสังเกตว่าได้อะไรจากการ ชมวิดิทัศน์ผู้ร่วมอบรมช่วยกันแสดงความคิดเห็น สรุปคำตอบคือ การเห็นปัญหาของชุมชน และความจำเป็นของการจัดทำข้อมูล จากนั้นวิทยากรได้แจกตัวอย่างของแบบบันทึกข้อมูลของชุมชนต้นแบบที่เตรียมมา เพื่อเป็นตัวอย่างในฝึกปฏิบัติการวิเคราะห์ข้อมูล และนำสิ่งที่วิเคราะห์ได้มากำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา วิธีการคือแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมอบรมเป็น 2 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มช่วยกันระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหาและศักยภาพจากแบบบันทึกข้อมูลดังกล่าว ซึ่งผู้ร่วมอบรมได้ช่วยกันวิเคราะห์ และนำเสนอให้ผู้ร่วมท่านอื่นทราบ โดยมีวิทยากรเป็นผู้ให้คำแนะนำ

ช่วงบ่ายเวลา 13.00 – 14.30 น. วิทยากรบรรยายเกี่ยวกับลักษณะของโครงการพัฒนาชุมชนซึ่งสามารถ แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ โครงการที่ชุมชนสามารถจัดการได้ด้วยตนเอง โครงการที่ชุมชนต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โครงการที่ชุมชนไม่สามารถจัดทำเองได้ จากนั้นเป็นการฝึกกำหนดแผนงาน /โครงการ โดยให้ผู้ร่วมอบรมแบ่งกลุ่มเดิมระดมความคิดด้วยการนำประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ในช่วงเช้า มาฝึกเขียนเป็นแผนงานหรือโครงการที่มีรายละเอียดดังนี้ ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน วันเวลาที่ดำเนินการ สถานที่ดำเนินการ งบประมาณ/อุปกรณ์ที่ใช้ แหล่งงบประมาณ ผู้รับผิดชอบ และการประเมินผล เมื่อได้โครงการแล้ว ให้แยกประเภท และเรียงลำดับความสำคัญ ว่าโครงการไหนเร่งด่วนและสามารถทำเองได้ ให้ผู้อบรมส่งตัวแทนมานำเสนอโครงการของกลุ่มตัวเอง โดยจะเปิดโอกาสให้ผู้อบรมคนอื่นได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ปิดท้ายด้วยวิทยากรให้คำแนะนำเพิ่มเติม เวลา 14.30 – 16.30 น. วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมอบรมชมวิดิทัศน์เรื่องการประชาสัมพันธ์ยกร่างแผนชุมชนของหนองกลางดงให้ เพื่อให้เห็นตัวอย่างการประชาสัมพันธ์ยกร่างแผนชุมชน จากนั้นผู้อบรมร่วมกันแสดงความคิดเห็นสิ่งที่ได้จากการชมวิดิทัศน์ ซึ่งได้ข้อสรุปที่สำคัญดังนี้ การประชาสัมพันธ์ยกร่างแผนชุมชนเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ชาวบ้านได้ตรวจสอบความถูกต้อง และมีส่วนร่วมในการรับรู้เกี่ยวกับร่างแผนชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นเจ้าของแผนชุมชนส่งผลให้เกิดความร่วมมือจากชุมชน วิทยากรได้สรุปเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ยกร่างแผนชุมชน

จากนั้นวิทยากรเปิด พาวเวอร์พอยต์ (PowerPoint) แสดงรูปแบบของ องค์ประกอบใน ตัวเล่มของแผนชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นส่วนที่นำด้วยข้อมูล พื้นฐานของชุมชน หรือบริบทของชุมชนซึ่งประกอบได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ ประชากร/ครัวเรือน การศึกษา การประกอบอาชีพ ผู้มีความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานที่สำคัญใน

หมู่บ้าน ข้อมูลการคมนาคม/ สาธารณูปโภค ข้อมูลการเมือง / การบริหาร (ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น อาสาสมัคร) ศิลปวัฒนธรรม / ประเพณีที่สำคัญ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ข้อมูลกลุ่ม / องค์กรในชุมชน อื่นๆ เป็นต้น ส่วนที่ 2 การประเมินสถานการณ์ชุมชน เป็นการใช้อ้างอิงข้อมูลที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นข้อมูลเชิงวิชาการ หรือ ข้อมูลประจักษ์ เช่น สภาพปัญหาจากการวิเคราะห์ข้อมูล จปฐ. สภาพปัญหาจากการวิเคราะห์ข้อมูล กชช. ๒ ค สภาพปัญหาจากการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน สถานการณ์ปัญหาของชุมชน (จากเวทีประชาคม) สถานการณ์ความต้องการของชุมชน (จากเวทีประชาคม) สถานการณ์ปัญหาที่สะท้อนจากภาคีการพัฒนา (ข้อมูลทางวิชาการ) สถานการณ์จากการวิเคราะห์บัญชีครัวเรือน สถานการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากปัจจุบัน สถานการณ์อื่นๆ เป็นต้น ส่วนที่ 3 เป็นศักยภาพของชุมชน ในส่วนนี้จะเป็นการนำส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลหลักโดยใช้การวิเคราะห์ ด้วยวิธีการ SWOT ค้นหาปัจจัยต่างๆ ซึ่งเป็นผลกระทบในชุมชน นำสิ่งที่วิเคราะห์ได้ มากำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาของชุมชน หากว่ามีโครงการฯ จากหน่วยงานอื่นๆ ที่ต้องการให้การสนับสนุนชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของชุมชนนี้ ชุมชนก็สามารถรับโครงการฯ เข้าสู่แผนชุมชนได้เลย ส่วนที่ 4 สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนา ในส่วนนี้ คือการวิเคราะห์องค์ประกอบข้อมูล จากส่วนที่ 2 (การประเมินสถานการณ์ชุมชน) การนำผลจากส่วนที่ 3 (ศักยภาพของชุมชน) การวิเคราะห์ด้วยวิธีการ SWOT มากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาเชิงรุก หรือว่าเชิงรับ เมื่อได้ปัญหา ความต้องการ หรือ แนวทางการพัฒนา ก็นำสิ่งเหล่านี้มาจัดเข้าหมวดหมู่ในแต่ละด้านดังนี้ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านการเกษตร ปัญหาด้านสังคม ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติฯ ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาด้านการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพชุมชน ปัญหาด้านทุนในชุมชน ปัญหาด้านระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาอื่นๆ ตามที่ชุมชนเห็นพ้องร่วมกัน ส่วนที่ 5 แผนชุมชน ในส่วนนี้คือส่วนที่นำไปกำหนดอนาคตของชุมชน ซึ่งมีเป้าหมาย 3 ลักษณะ คือการแก้ไข ปัญหา การสนองความต้องการ และ ทิศทางการพัฒนา ซึ่งส่วนที่ 5 นี้จะเป็นผลมาจากนำส่วนที่ 3 คือ วิสัยทัศน์ ซึ่งชี้เป้าหมายทิศทางการพัฒนาในอนาคตของชุมชน การผสมผสานโครงการฯ ที่เกิดจากหน่วยงานอื่นที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของชุมชน นำโครงการฯ มากำหนดแผนชุมชนได้ และสุดท้ายวิทยากรได้สรุปภาพรวมของการจัดทำแผนชุมชน

ผลที่สังเกตได้

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ผู้เข้าร่วมอบรม ซึ่งประกอบด้วยผู้ร่วมวิจัยและผู้ที่ได้รับการคัดสรรจากกิจกรรมที่ 2 มีความสนใจและเข้าใจในการทำแผนชุมชนมากขึ้น เห็นได้จากการให้ความร่วมมือในการฝึกปฏิบัติ มีการแบ่งกลุ่มนำเสนอ การร่วมแสดงความคิดเห็นระหว่าง

ฝึกปฏิบัติ ตลอดจนได้ทดลองทำแผนชุมชนโดยใช้ข้อมูลที่วิทยากรให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนของอำเภอสมุทรสาครเตรียมมาได้สำเร็จ พอถึงช่วงที่วิทยากรบรรยายพร้อมเปิด power point แสดงรูปแบบของเนื้อหาในตัวเล่มของแผนชุมชน ผู้วิจัยสังเกตว่า ผู้เข้าร่วมอบรมเริ่มขาดความสนใจเนื่องจากเนื้อหาช่วงนี้เป็นข้อมูลเชิงวิชาการทั้งหมด ทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมบางคนตามไม่ทัน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สอบถามผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เกี่ยวกับเรื่องรูปแบบของแผนชุมชน พบว่ามีความเข้าใจในเรื่องนี้อยู่บ้าง แต่ยังไม่เคยปฏิบัติจริง เจ้าหน้าที่ท่านหนึ่ง (ไพ) กล่าวว่า “...พวกผมเคยเห็นของ ชุมชนอื่นที่เค้ามี เราก็อามาเป็นแบบอย่าง หรือบางทีก็เอารูปแบบของอำเภอมา เค้ามีตัวอย่างให้ เป็นแบบฟอร์มเลย แล้วเราก็อเอาข้อมูลของเราใส่เข้าไป...” สำหรับเรื่องการจัดทำแบบสอบถามข้อมูลชุมชนหรือบัญชีครัวเรือน ผู้ร่วมวิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่(หส)กล่าวว่า “...แบบนี้เราก็มีครับ เมื่อก่อนเคยแจกให้ชาวบ้านกรอก แต่ได้กลับมาไม่ถึง 5 เล่ม แถมตอบมาไม่ครบด้วย ตอนหลังเลยไม่มีใครทำ เค้ามองว่าเป็นภาระ ที่นี้เวลาทำแผนเราก็อใช้ข้อมูลจาก จปฐ มาทำแผนครับ...” ผู้ร่วมวิจัยอีกท่าน (ปี) เสริมว่า “...ส่วนใหญ่เค้าก็ทำแบบนี้กันทั้งนั้นแหละครับ...” จากคำพูดของผู้ร่วมวิจัยพอสรุปได้ว่า ในส่วนทำรูปแบบแผนชุมชนตามแบบฟอร์มภาครัฐเป็นเรื่องที่อาจทำยากสำหรับชาวบ้าน จึงเหลือเพียงบางส่วนที่ทำได้ เช่น ส่วนที่ 3 (ศักยภาพของชุมชน) การวิเคราะห์ด้วยวิธีการ SWOT มากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาเชิงรุกหรือว่าเชิงรับ เมื่อได้ปัญหาความต้องการ หรือ แนวทางการพัฒนา ส่วนที่ 4 สภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนา ส่วนที่ 5 แผนชุมชน สำหรับส่วนที่ 1 และ 2 ใช้ฐานข้อมูลจากหน่วยงานพัฒนาชุมชนของอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

6. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ทีมงานมีทักษะการใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย อย่างเป็นประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในงาน

วิธีการที่ใช้ คือ เชิญผู้เชี่ยวชาญมาแนะนำเรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสาร

การปฏิบัติตามแผน

ในวันจัดกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน วันที่ 24 ธันวาคม 2557 ผู้ร่วมวิจัยช่วยกันระดมความคิด ค้นหาบุคลากรในชุมชนที่มีความสามารถด้านการใช้เครื่องมือสื่อสาร เพื่อขอความร่วมมือมาเป็นผู้แนะนำด้านการใช้เครื่องมือสื่อสารและช่องทางการสื่อสารสำหรับการจัดทำแผนชุมชน ประธานทีมทำแผนชุมชนเสนอในที่ประชุมว่า ให้ นางสาวกนกวรรณ พุกผาสุก และ นางสาวสุจิตรา พิงบ้านเกาะ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นเลขามาเป็นผู้แนะนำการใช้เครื่องมือสื่อสาร สำหรับการกำหนดวันจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร สมาชิกท่านหนึ่ง(พ)

เสนอ ดังนี้ “...ไม่ต้องนัดวันให้ยุ่งยาก คุยแต่เรื่องติดต่อสื่อสารโซเชียล ก็คุยกันวันนี้เลย จะได้ไม่ต้องนัดกันใหม่ กว่าว่างตรงกันมันยาก...” ซึ่งในที่ประชุมเห็นด้วย จึงดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร ต่อจากภารกิจกรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน สถานที่คือ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 ในขั้นแรกผู้แนะนำได้อธิบายถึงลักษณะการใช้งานและประโยชน์ของเทคโนโลยีการสื่อสารแต่ละประเภท ได้แก่ การสื่อสารทางโทรศัพท์ การติดต่อผ่านเฟสบุ๊ค และการติดต่อผ่านไลน์กลุ่ม หลังจากนั้นทั้งหมดทำการพูดคุยกันว่าการสื่อสารประเภทไหนถึงจะเหมาะกับทีมทำแผนชุมชน หมู่ที่ 5 ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง (นิ) กล่าวว่า “...ใช้โทรศัพท์อะดีที่สุด มันง่ายและรู้เรื่องไปเลย...” อีกท่าน (ส) มีความเห็นสอดคล้อง “...นัดวันไหน มาได้หรือมาไม่ จะไม่รู้ อย่างไลน์ นี่เกิดเค้าไม่อ่าน ไม่มีสัญญาณไวไฟ ก็จะยุ่งอีก ...” ส่วนอีกท่าน (น) กล่าวว่า “...หนูว่า ก็ใช้ทั้งสองอย่างก็ได้เนี่ย ไลน์ด้วย แล้วก็โทรด้วย ประหยัดดี ใครรับไลน์ได้ก็ส่งทางไลน์ ใครรับไม่ได้ก็โทรบอก ส่วนเฟสบุ๊คละเอาอย่างไรคะ...” ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง (พ) แสดงเกี่ยวกับเฟสบุ๊ค ดังนี้ “...ผมว่าเฟสบุ๊ค มันยุ่งยากนะอาจารย์ อย่างผมไม่มีคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ก็ไม่ไฮโซ ก็จะไม่รู้เรื่องกันอีก เอาโทรศัพท์นั่นแหละ...” ประธานกลุ่มจึงสรุป “...งั้น ก็อย่างนี้ สรุปนะ ใช้ไลน์กลุ่มกับโทรศัพท์ ส่งไลน์กลุ่มไปก่อน แล้วดูว่าใครตอบกลับมาก็ไม่ต้องโทร แต่ถ้าใครไม่ตอบกลับมาก็โทร ดิมัย...” ที่ประชุมมีมติเห็นด้วย เลขาจึงทำการบันทึกแล้วจะแจ้งทางไลน์กลุ่มพร้อมกับติดรายงานการ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 ผลการประชุมสรุปว่า ควรใช้การติดต่อสื่อสารที่หลากหลายเพราะสมาชิกมีความสามารถด้านการสื่อสารที่แตกต่างกัน โดยใช้การสื่อสารทางโทรศัพท์ เป็นหลัก แล้วให้ใช้ การติดต่อผ่านไลน์กลุ่ม เฉพาะผู้ที่มี โดยไลน์กลุ่ม และตั้งชื่อว่า

ผลที่สังเกตได้

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า เนื่องจากผู้ให้คำแนะนำเป็นบุคคลที่อยู่ในทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ทำให้มีความเป็นกันเอง และเต็มใจที่จะแนะนำเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือสื่อสารแต่ละประเภท ส่งผลให้บรรยากาศในการดำเนินกิจกรรมมีความราบรื่น และใช้เวลาไม่นาน ดังนั้น ทีมทำแผนชุมชนเสนอว่ากิจกรรมนี้ ควรดำเนินร่วมกับกิจกรรมอื่นจะได้ไม่เสียเวลา

7. กิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชน

วิธีการที่ใช้ คือ ประกาศเสียงตามสายด้วยหออกระจายข่าวของหมู่บ้าน

การปฏิบัติตามแผน

ประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้วเพื่อขอใช้อุปกรณ์กระจายเสียง กำหนดผู้ประกาศ คือ นายหัตถิ ขวัญไตรรงค์ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นผู้ประกาศเสียงตามสายให้กับ อบต. อยู่แล้ว การดำเนินงานจึงมีความสะดวกและราบรื่น เนื้อหาของการกระจายเสียงประกอบด้วยรายชื่อ และคำกล่าวขอบคุณทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 เพื่อเผยแพร่ให้ชุมชนชนเห็นถึงความเสียสละของทีมงาน เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างแรงกระตุ้นในผู้นำของหมู่บ้านให้อยากทำตาม ซึ่งทำให้ง่ายต่อการขยายผล ความถี่ในการดำเนินการ คือ กระจายเสียงทุกวันหลังจากแต่งตั้งทีมทำแผนชุมชนเสร็จสิ้น ช่วงเวลา 16.00 น. เป็นเวลา 1 อาทิตย์

ผลที่สังเกตได้

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า การประกาศคำกล่าวขอบคุณทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ส่งผลต่อความรู้สึกของทีมงานพอสมควร สังเกตได้จากเมื่อมีการประชุมทำแผนชุมชนหลังจากการกระจายเสียง ทีมงานมีการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องนี้ในทางที่ดี เมื่อผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการถึงความรู้สึกของกิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชนด้วยวิธีดังกล่าว พบว่า ส่วนใหญ่รู้สึกดี ตรงกับที่นางสำเนา พุกผาสุก ประธานทีมทำแผนชุมชนกล่าวว่า “...ก็รู้สึกดีนะ ประกาศอย่างนี้ก็ดี ทำให้ชาวบ้าน คนอื่นๆ รู้ว่าเราทำอะไร เพราะอย่างบางที่เราไปขอข้อมูลพวกเราได้ หนี้สิน หรือ พวกค่ายาฉีดปุ๋ย พวกเนี้ย คนมันไม่เหมือนกัน คนไม่เข้าใจก็หาว่าเรายุ่งเรื่องส่วนตัวของเค้า ...” สมาชิกท่านหนึ่ง(ป)กล่าวว่า “... อย่างเราทำเนี้ย ที่จริงเหมือนปิดทองหลังพระ ประกาศเสียงตามสายอย่างนี้ ดีเหมือนกัน เค้าจะได้รู้ แต่มันก็กระจายไม่ทุกจุดนะ บางทีก็ไม่ได้ยิน เพราะหออกระจายเสียงบางที่ก็เสีย หรือพวกบ้านอยู่ไกลๆ ก็ไม่ได้ยิน จัดทำเป็นเอกสารมันจะอยู่นานกว่า ทัวถึงกว่า...” นอกจากนี้ การที่ชื่อของตนเองได้ถูกเผยแพร่ให้สาธารณะชนทราบว่าเป็นส่วนหนึ่งในทีมทำแผนชุมชน ส่งผลต่อความรับผิดชอบในหน้าที่ของบุคคลอีกด้วย

ขั้นการสะท้อนผลการปฏิบัติ

การสะท้อนผลการปฏิบัติ เป็นการสรุปจากผลการดำเนินการในวงรอบที่ 1 ตามความเห็นของผู้วิจัย และส่วนหนึ่งมาจากการวิพากษ์ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัย ในวันที่ 28 มกราคม 2558 สถานที่คือ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 โดยมีประเด็นที่สะท้อนผลการปฏิบัติ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน

1.1 ความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัย

บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ทั้ง 7 คน ในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนารูปแบบฯ เป็นไปอย่างดียิ่ง จากการประชุมเพื่อวางแผนด้วยกระบวนการ AIC และดำเนินกิจกรรมรวม 7 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมประชุมครบเกือบทุกครั้ง มีบางครั้งที่ผู้ร่วมวิจัยเข้าประชุมหรือร่วมดำเนินกิจกรรม ไม่ครบเนื่องจากติดธุระส่วนตัวที่จำเป็น แต่ส่วนใหญ่จะตามมาเข้าร่วมกิจกรรมเมื่อเสร็จภารกิจส่วนตัว ซึ่งถือว่าการวิจัยแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมวิจัยอย่างยิ่ง โดยบทบาทของผู้ร่วมวิจัย เริ่มตั้งแต่ให้ความร่วมมือในการวิเคราะห์สถานการณ์ การจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน ร่วมประชุมวางแผนด้วยกระบวนการ AIC ร่วมคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายที่จะนำมาเป็นหมู่บ้านนำร่อง ในการสร้างทีมทำแผนชุมชน ซึ่งได้หมู่ที่ 5 บ้านปลายคลองพาดหมอน เพื่อให้ได้บุคคลที่จะมาพัฒนาศักยภาพในการจัดทำแผนชุมชน และปฏิบัติกิจกรรมตามแผน ซึ่งจากความคิดเห็นของผู้ร่วมวิจัยหลายคนสะท้อนว่า ความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัยนี้ถือว่าเป็นความรับผิดชอบในฐานะ ที่เป็นผู้นำชุมชนของคนในชุมชน ที่จะต้องแสดงถึงความเสียสละและทำประโยชน์ให้กับชุมชน โดยความร่วมมือนี้เป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับตนเองในฐานะของผู้นำชุมชนที่ต้องทำประโยชน์ให้กับชุมชน ดังคำกล่าวของ นางสาวกรรณฯ สมตน ผู้ร่วมวิจัยที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขที่ว่า “...เราทำงานให้ชุมชน คือด้วยใจจริงๆ เรียกว่าเสียสละก็ได้ ไอ้ที่จะได้โน่น ได้นี้ ไม่ใช่หรือคะ...” สอดคล้องกับนายไพรัตน์ ชาวบ้านเกาะ ผู้ร่วมวิจัยกล่าวว่า “... ที่ทำงานให้ชุมชนทุกวันนี้ อยากให้ชาวบ้านเข้าใจ และร่วมมือกับเรา เขาเข้าใจ เราก็ภูมิใจในการเสียสละ อ้ออย่างเราต้องทำด้วยใจจริงๆ ...”

จากการสังเกตครั้งนี้สามารถกล่าวได้ว่า ผลที่สะท้อนในแง่ของความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัยอยู่ในระดับสูง คือผู้ร่วมวิจัยให้ความร่วมมือในการดำเนินการเป็นอย่างดี โดยความร่วมมือดังกล่าวเกิดจากความตระหนักและจิตสำนึกรับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชน ซึ่งจะต้องมีความเสียสละด้วยการเป็นผู้ประสานในการทำงานหรือดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่สามารถช่วยเหลือคนในชุมชนได้ และผลที่เกิดขึ้นคือความภาคภูมิใจในตนเองที่ได้ทำหน้าที่ผู้นำชุมชนในสถานะผู้ร่วมวิจัยอย่าง ปราศจากผลตอบแทนใดๆ

1.2. ความร่วมมือจากหน่วยงานภายในและภายนอก

นอกเหนือจากความร่วมมือของผู้นำชุมชนที่เข้ามาเป็นผู้ร่วมวิจัยแล้ว สิ่งที่ได้สะท้อนได้จากการดำเนินการในวงรอบที่ 1 คือ การเข้าร่วมร่วมปฏิบัติการจากหน่วยงานภายในและภายนอก ในดำเนินการในวงรอบนี้นอกจากจะเป็นความร่วมมือระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยที่เป็นผู้นำชุมชนแล้ว ยังได้รับความร่วมมือและการช่วยเหลือจากองค์กรสำคัญภายในชุมชนมาช่วยสนับสนุน คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ส่วนการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนจะมาในรูปแบบของการให้ความรู้เช่น ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการจากสำนักพัฒนาชุมชน จังหวัดนครปฐม และผู้เชี่ยวชาญจากชุมชนอื่น มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน

2. การประเมินกิจกรรมการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนในการทำแผนชุมชน

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติงานแต่ละกิจกรรม ด้วยวิธีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับสิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตได้ ได้ผลดังนี้

2.1 ผลประเมินกิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน สำหรับการประเมินผลกิจกรรมนี้ ผู้ร่วมวิจัยคิดว่าควรใช้แบบสอบถามลักษณะเลือกตอบแก่ชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 เนื่องจากแบบสอบถามสามารถได้ความคิดเห็นจากคนจำนวนมาก หลังจากทำกิจกรรมไป 1 เดือน ซึ่งแบบสอบถามครั้งนี้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ร่วมกันสร้างขึ้น แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นคำถามเรื่องช่องทางการรับรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน เพื่อประเมินผลว่าชาวบ้านได้รับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนจากช่องทางไหนมากที่สุด แบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ส่วนที่สองเป็นคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชน จำนวน 6 ข้อ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) ประกอบด้วยตัวเลือก 5 ระดับ เพื่อประเมินผลกิจกรรมเกี่ยวกับการตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนหลังจากได้รับความรู้จากสื่อที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยผลิต โดยผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ดำเนินการแจกแบบสอบถาม จำนวน 260 คน แต่ได้กลับมาเพียง 154 คน ผลการประเมินแสดงดังนี้

การวิเคราะห์ช่องทางการรับรู้ของชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่เป็น ตัวอย่าง ผู้วิจัยวิเคราะห์โดย จำนวนและค่าร้อยละ ดังรายละเอียดในตารางที่ 18

ตารางที่ 18 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของ ชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5
ที่เป็นตัวอย่างได้รับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนจากสื่อในชุมชน

(n=154)

ช่องทางการรับรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน	จำนวน(คน)	ร้อยละ
สื่อแผ่นพับ	106	68.8
สื่อโปสเตอร์ไวนิล	36	23.3
ทั้งสื่อแผ่นพับ และ สื่อโปสเตอร์ไวนิล	12	7.9
รวม	154	100.0

จากตารางที่ 18 พบว่า ช่องทางการให้ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนมากที่สุดคือ สื่อแผ่นพับ จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 68.8 รองลงมา คือสื่อโปสเตอร์ไวนิลจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 ทั้งแผ่นพับ และ โปสเตอร์ไวนิล จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 7.8 ทั้งแผ่นพับ และ โปสเตอร์ไวนิล มีจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 7.9

จากข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์ ถึงสาเหตุที่สื่อแผ่นพับ เป็นช่องทางการรับรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนของชาวบ้านมากกว่า สื่อโปสเตอร์ไวนิล เพราะสื่อแผ่นพับเป็นสื่อที่สามารถนำมาอ่านหรือทำความเข้าใจเมื่อไรก็ได้ ในขณะที่โปสเตอร์ไวนิล ถึงแม้จะใหญ่และมีสีสันดึงดูด แต่ก็ยังเป็นสื่อที่ตั้งอยู่กับที่ ชาวบ้านที่เห็นจึงจำกัดเฉพาะผู้ที่ไปยังสถานที่ดังกล่าว และอาจไม่สนใจอ่านเลยก็ได้ ตรงกับที่ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง(ไพ)กล่าวว่า “...พวกโปสเตอร์นี้ คนที่ตั้งใจอ่านคือพวกที่ยืนรออะไรบางอย่าง ไอ้ที่จะมาตั้งใจอ่านเลยที่ยาก ไม่เหมือนแผ่นพับ วางก็หยิบมาอ่านได้ ...” ส่วนการกระจายเสียงด้วยหอกระจายข่าวนั้น เหมาะกับการสื่อสารที่เป็นการแจ้งข่าวสารที่มีเนื้อหาสั้นๆ มากกว่าการให้ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นวิชาการ จึงไม่มีผู้ฟังเลย ตรงกับคำพูดของผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง(สุ)ว่า “...ข้อมูลที่เป็นวิชาการ ชาวบ้านเค้าไม่ค่อยฟังหรอกครับ ถ้าเป็นเรื่องแจ้งข่าว เช่นมีงานบุญวันไหน หรือมีกิจกรรมอะไร อย่างนี้เค้าจะฟัง แต่เป็นเรื่องราวยาวๆ เค้าก็แค่ผ่านๆ ไม่ปะติดปะต่อ ไม่ได้ผลหรอก...” ผู้วิจัยได้สอบถามชาวบ้านเกี่ยวกับหอกระจายข่าว พบว่า ในพื้นที่หมู่ที่ 5 มีหอกระจายข่าว แต่ไม่สามารถครอบคลุมทุกบ้าน และการได้ยินผ่านๆ ไม่สามารถจับใจความได้ว่าพูดเรื่องอะไร

การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของแผนชุมชน ของชาวบ้าน หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่เป็นตัวอย่าง ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผล ดังรายละเอียดในตารางที่ 19

ตารางที่ 19 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและแปลผลเกี่ยวกับระดับความสำคัญ ของแผนชุมชนของชาวบ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่เป็นตัวอย่าง

(n=154)

ความสำคัญของแผนชุมชน	ระดับความคิดเห็น			
	\bar{X}	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. แผนชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้	4.28	0.58	มาก	3
2. แผนชุมชนต้องมาจากข้อมูลของชาวบ้าน จึงจะสามารถแก้ปัญหาชุมชนได้จริง	4.06	0.62	มาก	4
3. ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดแผนชุมชน	4.54	0.60	มากที่สุด	2
4. ท่านคิดว่าควรจัดตั้งคณะ/ทีมรับผิดชอบจัดทำแผนชุมชนโดยตรง	4.55	0.71	มากที่สุด	1
5. ท่านจะเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนถ้ามีโอกาส	3.33	0.63	ปานกลาง	5
6. ท่านยินดีให้ความร่วมมือในกิจกรรมจัดทำแผนชุมชน	3.31	0.71	ปานกลาง	6
โดยภาพรวม	4.01	0.52	มาก	

จากตารางที่ 19 พบว่า ความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนของชาวบ้านหมู่ที่ 5 ที่เป็นตัวอย่าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เรื่องที่ชาวบ้านมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ควรจัดตั้งคณะ/ทีมรับผิดชอบจัดทำแผนชุมชนโดยตรง ($\bar{x}=4.55$) และ ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลสำคัญในการกระตุ้นเกิดแผนชุมชน ($\bar{x}=4.54$) ตามลำดับ ส่วนเรื่องที่ชาวบ้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากคือ แผนชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้ ($\bar{x}=4.28$) และ แผนชุมชนต้องมาจากข้อมูลของชาวบ้าน จึงจะสามารถแก้ปัญหาชุมชนได้จริง ($\bar{x}=4.06$) ตามลำดับ เรื่องที่อยู่ในระดับปานกลาง คือ จะเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนถ้ามีโอกาส ($\bar{x}=3.33$) และ ยินดีให้ความร่วมมือในกิจกรรมจัดทำแผนชุมชน ($\bar{x}=3.31$) ตามลำดับ

จากข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์ ดังนี้ สาเหตุที่ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการจัดตั้งคณะ/ทีมรับผิดชอบจัดทำแผนชุมชนโดยตรงมากที่สุด เพราะการดำเนินงานใดๆ จำเป็นต้องมีผู้รับผิดชอบหรือแกนนำอย่างเป็นทางการก่อน ดังนั้นการจัดตั้งคณะ/ทีมรับผิดชอบจัดทำแผนชุมชนจึงเป็นข้อแรกที่ต้องทำ ตามมาด้วยความสำคัญของผู้นำที่ส่งผลต่อการกระตุ้นให้เกิดแผนชุมชน เนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของชาวบ้าน ส่วนประเด็นที่ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสำคัญ คือ การเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนถ้ามีโอกาส และ ให้ความร่วมมือในกิจกรรมจัดทำแผนชุมชน ผู้ร่วมวิจัยวิเคราะห์ตรงกันว่า สองข้อนี้เป็นเรื่องที่ชาวบ้านมองว่าตนเองต้องร่วมดำเนินการ ดังนั้นจึงมีค่าเฉลี่ยต่ำ เพราะชาวบ้านกลัวว่าตนเองต้องรับผิดชอบ ทำให้เสียเวลา และคิดว่าตนเองไม่มีความสามารถในการทำแผนชุมชน

2.2 ผลประเมินกิจกรรมสรรหาคณะมาร่วมทีมทำแผนชุมชน จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า การประสานงานผ่านผู้นำของหมู่ที่ 5 เพื่อขอความร่วมมือสรรหาผู้ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน ในตอนแรกได้จำนวน 22 คน แต่เข้าร่วมเป็นทีมอย่างจริงจังมีเพียง 7 คน ซึ่งทั้ง 7 คนร่วมกิจกรรมครบทุกกิจกรรม สาเหตุที่มีคนเข้าร่วมน้อยลงจากเดิมเนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและผลตอบแทนที่ไม่เป็นรูปธรรม อีกประการหนึ่งคือ ผู้นำไม่มีความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยและแผนชุมชนอย่างแท้จริง จึงไปถ่ายทอดเชิญชวนคนมาร่วมกิจกรรมในตอนแรกได้หลายคน เพราะคิดวามาแค่ครั้งเดียวแล้วจบ แต่เมื่อคนที่มาร่วมพบว่ากิจกรรมไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของตนจึงได้ถอนตัวเป็นจำนวนมาก

2.3 ผลประเมินกิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน ด้วยการจัดสนทนากลุ่ม หลังจากเสร็จกิจกรรมการศึกษาฐานผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม โดยให้กลุ่มผู้ร่วมวิจัยและทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ได้พูดคุยในประเด็นที่ได้จากการศึกษาชุมชนครั้งนี้ พบว่าผู้ร่วมศึกษาฐานได้เกิดความมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนของตนเอง เห็นได้จากคำสนทนาของผู้ร่วมศึกษาฐาน ดังต่อไปนี้ นายหัตติ ขวัญไตรรงค์ กล่าวว่า “...การที่ทุกคนเห็นถึงสภาพปัญหาของชุมชน และคำนึงถึงว่าแผนชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสะท้อนปัญหาของชุมชน คนจึงเกิดความตระหนักในการที่มีส่วนร่วมเข้ามาในการบริหารจัดการแผนชุมชน...” นายไพรัตน์ ชาวบ้านเกาะ กล่าวว่า “...ถ้าเราประยุกต์วิธีการในการจัดทำแผนชุมชนจากที่เราดูงาน โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน เพราะถ้าภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและ จะทำให้กระบวนการจัดทำแผนมีประสิทธิภาพ คนก็อยากทำแผนชุมชนทุกปี ...” นางสาวกนกวรรณ พุกผาสุก กล่าวว่า “...การที่หนองสาหร่ายประสบความสำเร็จ เพราะประชากรในชุมชนหนองสาหร่ายมีความกระตือรือร้นที่จะให้ความช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ จนสามารถบริหาร

จัดการกันเองได้ เราก็น่าจะทำได้นะ...” นางสาวพิน พลอยบ้านแพ้ว กล่าวว่า “...เราต้องทำให้ผู้นำชุมชน มองเห็นปัญหาในชุมชน คือผู้ที่ต้องเสียดสละยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น...” นางประคองทรัพย์ พวงระย้า กล่าวว่า “...ได้ความรู้และวิธีการจัดการ ตามขั้นตอนเพื่อจะนำไปปรับใช้ในชุมชนต่อไป และเริ่มมองเห็นปัญหาในชุมชน และเริ่มเข้าใจการทำแผนชุมชนมากขึ้น...” นางสาวงามกาละ กล่าวว่า “...อยากจะนำสิ่งที่ได้จากการศึกษาคูงานครั้งนี้ ไปอธิบายให้ผู้นำชุมชนของเราฟังบ้าง ผู้นำนี้สำคัญ ถ้าเขาไม่เข้าใจ เขาก็ไม่ร่วมมือ...” นางสาวสุจิตรา พิงบ้านเกาะ กล่าวว่า “...เจ็ดริ้วน่าจะให้การคัดเลือกผู้นำ ด้วยวิธีการถอดถอนผู้นำที่ขาดความรับผิดชอบและภาวะผู้นำได้นะ รวมถึงการสนับสนุนคนที่มีความสามารถขึ้นไปเป็นผู้นำ จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และจัดการตนเองได้...” จากข้อมูลในการสนทนากลุ่มพอสรุปได้ว่า กิจกรรมการศึกษาคูงานในชุมชนที่มีประสบการณ์เรื่องการจัดทำแผนชุมชน สร้างความมุ่งมั่นตั้งใจในการจัดทำแผนชุมชนได้

2.4. ผลประเมินกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ส่วนใหญ่ มีความพอใจและเห็นด้วย กับการกำหนดหน้าที่ ดังที่ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง (สุ) กล่าวว่า “...มีก็ดี จะได้รู้ใครรับผิดชอบอะไร...” อีกท่าน(พ)กล่าวเสริมว่า “...ดีครับ จะได้ไม่เกี่ยงกัน แต่บางอย่างที่ช่วยกันได้ดีก็ช่วยกัน อย่างแจกแผ่นพับ ก็เอาไปคนละปึก...” ทีมงานท่านหนึ่ง(อ)แสดงความคิดเห็นสนับสนุนว่า “...เห็นด้วยนะ ใครถนัดตรงไหนก็ทำตรงนั้น...” และท่านหนึ่ง(ส)กล่าวได้ดีมากดังนี้ “...หนูว่าทำอย่างนี้ก็ดีละ มันดูเป็นรูปธรรม เป็นกลุ่มทำแผนชุมชน โดยเฉพาะ อย่างบางที่เราเจอแต่ผู้นำอย่างเดียวไม่ได้ พวกนั้นงานเยอะ เราตั้งกลุ่มทำแผนชุมชนขึ้นมา แล้วทำแบบหนองสาหร่ายคือ ใช้กลุ่มเล็กๆ แต่มีประสิทธิภาพ นัดประชุมก็ง่าย ขอการสนับสนุนก็ง่าย ...” ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง(ห)เสนอว่า “...ควรมีงบประมาณสนับสนุนด้านค่าเดินทางนะ ...” จากคำกล่าวของทีมงานจัดทำแผนชุมชนสรุปได้ว่า การจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนอย่างเป็นทางการสร้างความพอใจให้กับทีมงาน

2.5. ผลประเมินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าอบรมในเรื่องความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรม พบว่า ทุกคนมีความพึงพอใจมาก ที่ได้เข้าร่วมฝึกอบรม ซึ่งผู้ร่วมอบรมกล่าวไปในทิศทางเดียวกันดังนี้ “...พอใจมาก ได้ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน เมื่อก่อนไม่เคยรู้เลยว่าแผนชุมชนทำอย่างไร ...” สอดคล้องกับผู้เข้าอบรมอีกท่าน (ส) กล่าวว่า “...สมัยก่อนคิดว่าแผนชุมชนคือแผนของอบต. นึกว่าเป็นอันเดียวกัน เพิ่งรู้ว่าแผนชุมชน กับแผน อบต. ไม่เหมือนกัน ...แผนชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่แผน อบต. สามปีได้ได้...” และ (จ) กล่าวว่า “...ถามว่าพอใจมั๊ย ก็พอใจระดับหนึ่งนะ คือเวลาอบรมมันน้อยไป แต่ก็รู้แล้วละ ว่าเราทำแผนชุมชนของเราเองได้ ...” จากการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็น

ทางการกับผู้เข้าร่วมอบรม พอสรุปได้ว่า ผู้ร่วมอบรมมีความพึงพอใจในกิจกรรมพัฒนา สำหรับการประเมินผลการฝึกปฏิบัติแต่ละเรื่อง วิทยากรให้ความเห็นว่า จากการนำเสนอผลงานของผู้เข้าร่วมอบรม แสดงว่ามีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ แต่ในระยะแรก อาจต้องมีคนคอยแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษา ซึ่งคงต้องเป็นหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนตำบล

2.6 ผลประเมินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของทีมทำแผนชุมชนหลังร่วมกิจกรรม พบว่าส่วนใหญ่มองว่าการสื่อสารเป็นเรื่องจำเป็นแต่ควรเป็นการสื่อสารแบบสองทางเช่น โทรศัพท์ ทีมงานทำแผนชุมชนท่านหนึ่ง (ไพ) กล่าวว่า “... ผมว่านะ ไซ้ไลน์มันก็ดี แต่บางคนโทรศัพท์ไม่มีไลน์ ก็เป็นปัญหาแล้ว ...” อีกท่าน(ช)กล่าวว่า “...ไลน์ บางทีก็ไม่เปิดอ่าน หนูว่าโทรเลยดีกว่า รู้เรื่องเลย...” ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการจัดอบรมเพื่อพัฒนาเรื่องการสื่อสารโดยเฉพาะ ที่ประชุมมีความเห็นตรงกันว่า ควรตัดออก หรือเอาไปแทรกในกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน เพื่อประหยัดเวลา

2.7 ผลประเมินกิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ หลังจากทำกิจกรรมไป 1 อาทิตย์ ผู้ร่วมวิจัยและทีมทำแผนชุมชนนั่งคุยกันในประเด็นดังกล่าว พบว่า ทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ส่วนใหญ่รู้สึกภูมิใจที่ได้ยื่นชื่อของตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชน และได้รับคำกล่าวขอบคุณ เห็นได้จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ นางสาวสุจิตรา พิงบ้านเกาะ “... รู้สึกดี อีกอย่างหมู่อื่นจะได้รู้ว่าหมู่เรามีทีมทำแผนชุมชนจริงๆ ...” นางสาวนา พุกผาสูก กล่าวว่า “...ถ้าเค้าได้ยื่นเค้าก็จะรู้ว่าหมู่บ้านเรามาการทำแผนอย่างจริงจัง แต่บางทีเสียงมันก็ไปไม่ถึงทุกบ้านนะ...” จากการคำกล่าวของทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 สามารถสรุปได้ว่าการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชนด้วยการติดประกาศรายชื่อและกล่าวชื่นชมทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ทำให้บุคคลรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผน เกิดความภาคภูมิใจ และส่งผลให้เกิดความตั้งใจที่จะทำแผนชุมชนให้สำเร็จ

3. การปรับปรุงแผนการพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน มีดังนี้

3.1 การปรับปรุงกิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน มีดังนี้ การประกาศเสียงตามสายด้วยหออกระจายข่าวของหมู่บ้าน ไม่ได้รับความสนใจจากชาวบ้าน ดังนั้นจึงควรตัดวิธีการนี้ออกไป หรือนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์

3.2 การปรับปรุงกิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน มีดังนี้ ผู้นำชุมชนไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีทีมทำแผนชุมชน บางท่านคิดว่าไม่จำเป็นต้องมีเพราะเป็นหน้าที่ของภาครัฐ ดังนั้นจึงควรสร้างความเข้าใจกับผู้นำชุมชนในเรื่องงานวิจัยและผลประโยชน์ที่จะได้รับ

จากการมีทีมทำแผนชุมชนให้มากกว่านี้ เพราะการมีทีมทำแผนชุมชนเป็นเรื่องใหม่ที่ตำบลเจ็ดริ้ว ยังไม่เคยมี สำหรับแผนชุมชนที่ใช้อยู่ได้จากเจ้าหน้าที่ของอำเภอเจ็ดริ้วเป็นผู้ดำเนินการทั้ง 5 หมู่บ้าน เพื่อนำไปประกอบการทำแผนพัฒนา 3 ปีขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ส่วนการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้วที่ผ่านมา ก็จะมีแต่เจ้าหน้าที่ อบต. และผู้นำของแต่ละหมู่บ้านไม่กี่คนมานั่งคุยกันเท่านั้น

3.3 การปรับปรุงกิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน มีดังนี้ กิจกรรมการไปศึกษาดูงานสามารถสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นได้ แต่มีค่าใช้จ่ายและเสียเวลา ดังนั้นควรใช้วิธีการให้ชมวิดิทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำแผนชุมชน วิธีการให้ชมวิดิทัศน์จะดำเนินการได้ง่ายและสามารถเปิดวิดิทัศน์ดังกล่าวแทรกในกิจกรรมการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน เพื่อประหยัดเวลา

3.4 การปรับปรุง กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน มีดังนี้ ผู้ที่มาเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนในตอนแรกคาดว่าจะมีผลประโยชน์หรือสิ่งตอบแทนเป็นรูปธรรม เมื่อทราบว่าไม่มีสิ่งตอบแทนใดๆ จึงไม่มาร่วมในครั้งต่อไป ทำให้เหลือเพียงไม่กี่คนที่ตั้งใจ และเสียสละ ดังนั้นควรบรรจุงบประมาณสำหรับเป็นสิ่งตอบแทนแก่ทีมทำแผนชุมชน นอกจากนี้ให้บรรจุ กิจกรรมชมวิดิทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำแผนชุมชนไว้ในช่วงแรก และเพิ่มประเด็นด้านการติดต่อสื่อสารของทีมทำแผนชุมชนไว้ช่วงท้ายของการประชุม

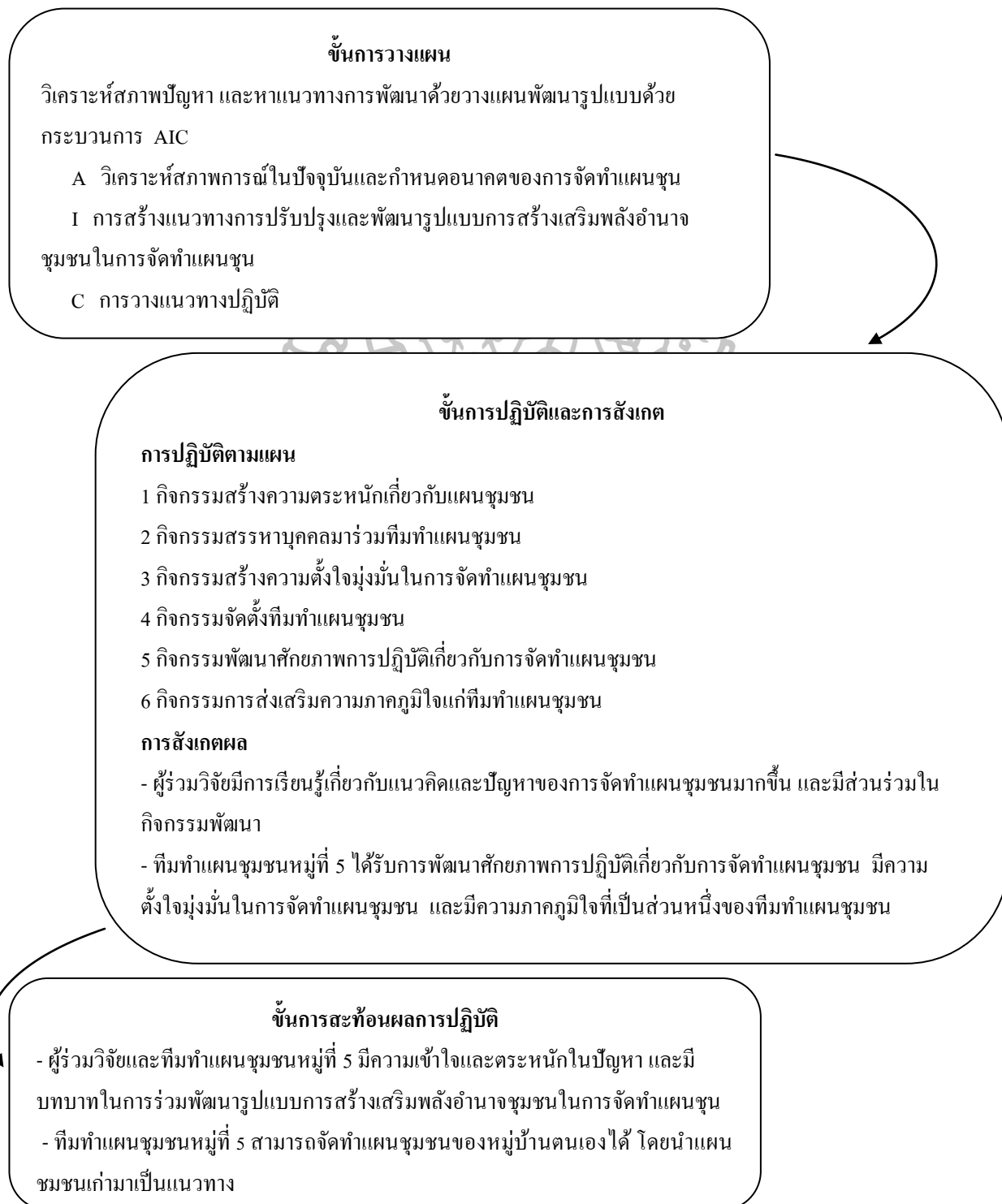
3.5 การปรับปรุงกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน มีดังนี้ บางเนื้อหาที่เป็นวิชาการมาก ทำให้ชาวบ้านไม่สนใจ ดังนั้นควรปรับเนื้อหาให้ง่ายต่อการเข้าใจ และควรเน้นที่การฝึกปฏิบัติ การทดลองการเขียนแผนชุมชน โดยให้มีความง่าย

3.6 การปรับปรุงในกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร มีดังนี้ ทีมทำแผนชุมชนมีความคิดตรงกันว่าไม่จำเป็นต้องประชุมเรื่องนี้โดยเฉพาะ เนื่องจากเป็นการเสียเวลา ดังนั้นควรนำกิจกรรมนี้ไปดำเนินการในจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยให้เป็นหัวข้อในการประชุม โดยใช้เวลาไม่เกิน 30 นาที

3.7 การปรับปรุงในกิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน คือ การกระจายเสียงด้วยหอกระจายข่าวโดยใช้บุคลากรมานั่งอ่านเป็นการเสียเวลา ทำให้ผู้อ่านไม่สามารถอ่านทุกวันได้ ดังนั้นควรทำการบันทึกเทป แล้วใช้เปิดตามเวลาที่กำหนด ประกอบกับใช้วิธีพิมพ์รายชื่อแล้วติดประกาศตามสถานที่สาธารณะ

สรุปการดำเนินการในวาระที่ 1 ได้มีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบใน 3 ขั้นตอน คือ การวางแผนโดยใช้กระบวนการ AIC การปฏิบัติและสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยการพัฒนารูปแบบครั้งนี้ใช้หมู่บ้านนำร่อง 1 หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว ซึ่ง

เน้นไปที่ตัวผู้นำชุมชนและชาวบ้านสนใจ การดำเนินการในวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน 2557 ถึงเดือนมกราคม 2558 เป็นเวลา 5 เดือน ผู้วิจัยสรุปขั้นตอนการปฏิบัติของวงรอบที่ 1 แสดงได้ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 สรุปขั้นตอนและผลการปฏิบัติของวงรอบที่ 1

การดำเนินวิจัยวงรอบที่ 2

การดำเนินการในวงรอบที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน ในการจัดทำแผนชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ดำเนินการในช่วงระหว่าง เดือน กุมภาพันธ์ 2558 – สิงหาคม 2558 ผลการดำเนินการมีดังนี้

ขั้นการวางแผนพัฒนาเพิ่มเติม

ในขั้นนี้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และทีมทำแผนชุมชน ช่วยกันปรับแผนพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ด้วยการประชุม เพื่อวางแผนในการพัฒนาเพิ่มเติมจากวงรอบที่ 1 ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2558 โดยใช้ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 เป็นสถานที่ดำเนินการ สำหรับประเด็นของการประชุมเพื่อวางแผนการพัฒนาเพิ่มเติมในครั้งนี้ มีดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา

การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเพิ่มเติมจากวงรอบที่ 1 เป็นการประชุมร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย ทีมทำแผนชุมชนรอบที่ 1 และเจ้าหน้าที่องค์กรบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การระดมสมองเพื่อกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเพิ่มเติม ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2558 มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ที่ดำเนินการมาแล้วในรอบที่ 1 ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

การวางแผนรอบที่ 2 นี้ ได้นำผลที่สะท้อนของวงรอบที่ 1 มาประกอบการพิจารณา กล่าวคือ ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า การดำเนินการที่ผ่านมา ได้ผลเป็นอย่างดีในระดับบุคคล และทีมงาน ผู้นำชุมชนและชาวบ้านรวมทั้งผู้ร่วมวิจัย ได้รับการพัฒนามาเป็นทีมทำแผนชุมชน หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 จำนวน 14 คน เนื่องจากข้อจำกัดด้านผลตอบแทนที่ไม่เป็นรูปธรรมจึงมีผู้เข้าร่วมมาเป็นทีมทำแผนไม่มากตามที่กำหนดไว้ ดังนั้นที่ประชุมจึงเห็นตรงกันที่จะขยายกลุ่มเป้าหมายให้เพิ่มขึ้น ด้วยการจัดกิจกรรมการที่เผยแพร่แนวคิดและประโยชน์เกี่ยวกับแผนชุมชนมากขึ้น โดยใช้สื่อสาธารณะ เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันในสิ่งที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการในวงรอบที่ผ่านมา ทั้งนี้ในการขยายกลุ่มเป้าหมายผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่งเสนอว่าควรคำนึงถึงปัญหาของชาวบ้านที่จะมาร่วมทำแผนชุมชน คือ เวลา เนื่องจากชาวบ้านต่างมีภาระทางครอบครัว ผู้ร่วมวิจัยท่านนี้(ส่า)กล่าวว่า “...ชาวบ้านแถวนี้ส่วนใหญ่ทำงาน ทำสวนตอนกลางวัน ตอนเย็นก็ทำงานบ้าน หรือไม่ก็ไปงานของ เล้าเลยไม่ค่อยมีเวลาร่วมกับเราทุกครั้งหรือ...” ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมทำแผนชุมชนสามารถกระทำได้เพียงบางครั้งบางคราวทำให้ไม่ต่อเนื่อง ดังนั้นที่ประชุมจึงสรุปร่วมกันว่า ควรใช้กิจกรรมที่รบกวนเวลาการทำงานของคนในชุมชนให้น้อยที่สุด สำหรับการวางแผนในรอบที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบและกิจกรรม มีรายละเอียดดังนี้

1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน จากการดำเนินในวงรอบที่ 1 พบว่า การเผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชน ด้วย สื่อแผ่นพับและสื่อโปสเตอร์ไวทัล ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแผนชุมชน เป็นช่องทางที่เหมาะสมกับชุมชน สำหรับกระจายข่าวในหมู่บ้าน ชาวบ้านให้ความสนใจน้อย เนื่องจากเนื้อหาแผนชุมชนเป็นวิชาการยากต่อการเข้าใจ หอกระจายข่าวจึงเหมาะกับการแจ้งข่าวสารสั้นๆ หรือประกาศนัดหมายในกิจกรรมชุมชนมากกว่าให้ความรู้ทางวิชาการ ดังนั้นในรอบที่ 2 ที่ประชุมจึงวางแผนว่าควรจัดทำแผ่นพับและโปสเตอร์ไวทัลที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแผนชุมชนให้มากขึ้น รวมทั้งแจกจ่ายแผ่นพับ และติดตั้งโปสเตอร์ไวทัล ให้ครอบคลุมพื้นที่ของหมู่ที่ 5 สำหรับกระจายข่าวผู้ร่วมวิจัยสรุปร่วมกันว่า เป็นสื่อที่ไม่มีค่าใช้จ่ายจึงไม่ควรตัดทิ้ง เพียงแต่ปรับวัตถุประสงค์การใช้หอกระจายข่าวให้เป็นการประชาสัมพันธ์สื่อแผ่นพับ ให้มีคนเข้าถึงมากขึ้น และกิจกรรมการทำแผนชุมชน ดังนั้นจึงปรับเนื้อหาการประกาศ ไปในทิศทางที่กระตุ้นให้ชาวบ้านสนใจและอ่านแผ่นพับที่เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชน

2. กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน จากการดำเนินในวงรอบที่ 1 พบว่า ผู้นำชุมชนยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการมีทีมทำแผนชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้ไม่จริงจังในการสรรหาบุคคลเข้ามาเป็นทีม ดังนั้นก่อนที่จะขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนในการแนะนำบุคคลเข้ามาร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องสร้างความเข้าใจกับผู้นำ หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ในเรื่องแนวคิดของแผนชุมชน และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีทีมทำแผนชุมชนให้ก่อน โดยใช้วิธีการทำงานแบบบูรณาการ คือ ใช้วันประชุมกองทุนหมู่บ้านในหมู่ที่ 5 ซึ่งเป็นวันที่ผู้นำชุมชนหมู่ที่ 5 ต้องมาร่วมประชุม ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 ดังนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย จึงถือโอกาสให้ความรู้ในวันเดียวกัน เป็นเวลา 1 ชั่วโมง

3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน จากการพิจารณาผลการดำเนินในวงรอบที่ 1 ที่ประชุมมีความคิดพ้องกันว่า การให้ชมวิดิทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำแผนชุมชน จะสะดวกกว่าการไปศึกษาดูงาน เพราะสามารถกำหนดเวลาดำเนินกิจกรรมได้อีกทั้งไม่มีค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ในที่ประชุมมีมติว่า ควรนำกิจกรรมนี้ไปดำเนินการในวันที่จัดกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน เพื่อไม่ต้องรบกวนเวลาของผู้ร่วมทีมทำแผนชุมชน

4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน จากการดำเนินในวงรอบที่ 1 ในที่ประชุมได้วางแผนเขียนโครงการพัฒนาทีมทำแผนชุมชนเพื่อของบประมาณ จากองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้ตั้งงบประมาณสำหรับการบริหารจัดการหมู่บ้านในแผนพัฒนา 3 ปี ไว้แล้ว แต่เบิกได้เฉพาะค่าดำเนินการเช่น การอาหาร นอกจากแทรกกิจกรรมชมวิดิทัศน์ใน

ช่วงแรก และเพิ่มประเด็นด้านการติดต่อสื่อสารของทีมทำแผนชุมชน ในวันที่จัดตั้งทีมทำแผนชุมชน และให้ตัดกิจกรรม พัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสารออกไป เพื่อไม่รบกวนเวลาของทีมงานมากเกินไป ส่วนการตีประกายรายชื่อทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ควรติดที่องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว และโรงพยาบาลชุมชน เพื่อสร้างการรับรู้ให้กับประชาชนทั่วไป

5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน จากการพิจารณาผลการดำเนินในวงรอบที่ 1 ที่ประชุมมีความคิดพ้องกันว่าควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแค่ ครั้งวัน และตัดหัวข้อการฝึกประชาคม เพราะทุกคนทราบขั้นตอนการจัดทำประชุมประชาคมอยู่แล้ว ส่วนรูปเล่มแผนชุมชน เพื่อความสะดวกและไม่ยุ่งยากให้ใช้ของรูปเล่มแผนชุมชนของปีก่อนมาศึกษา และปรับข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ประกอบกับการศึกษาแผนชุมชนของตำบลหนองสาหร่าย

6. กิจกรรมการสร้างความรู้ความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน จากการพิจารณาผลการดำเนินในวงรอบที่ 1 ในที่ประชุมมีความคิดพ้องกันว่า ในการใช้หอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ควรใช้การผลิตสเปค ที่มีเนื้อหาที่ปลุกเร้าให้ชาวบ้านในชุมชน ได้เห็นความสำคัญของทีมทำแผนชุมชน มีความยาว 3-5 นาที โดยใช้เปิดแทนการใช้เจ้าหน้าที่ประกาศ เพื่อไม่รบกวนเวลาของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ อีกทั้งยังสามารถเปิดซ้ำได้หลายครั้ง ในหนึ่งเดือน นอกจากนี้ในที่ประชุมมีมติตรงกันว่าให้ตัดการประกายรายชื่อสมาชิกของทีมทำแผนออกเนื่องจากในวงรอบนี้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น ทำให้ไม่สามารถประกายได้ครบทุกคน ดังนั้นจึงใช้การตีประกายรายชื่อของทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ในสถานที่สำคัญ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลชุมชนเจ็ดริ้ว และศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงหมู่ที่ 5 เพื่อสร้างความรู้ความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 มีความแตกต่างจากวงรอบที่ 1 คือ มีการผสมผสานกิจกรรมสร้างความตั้งใจ มุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน กับกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนเข้าด้วยกัน และตัดกิจกรรมพัฒนา ศักยภาพด้านการสื่อสาร โดยนำไปเป็นหัวข้อย่อยในการประชุมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน ดังนั้นในวงรอบที่ 2 นี้ จึงประกอบด้วย 6 กิจกรรม คือ กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน กิจกรรมการส่งเสริมความรู้ความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว กำหนดให้มีขึ้นระหว่างเดือน มีนาคม – สิงหาคม 2558

ขั้นการปฏิบัติตามแผนและผลที่สังเกตได้

การปฏิบัติตามแผน และการสังเกตผลที่เกิดขึ้น โดยผู้วิจัย ใน 6 กิจกรรมหลัก มีวัตถุประสงค์ เพื่อสรุปข้อมูลที่ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย พัฒนากิจกรรมในรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ภายหลังจากการปรับปรุงแผน

1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน มีการดำเนินงานดังนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ร่วมกันคิดข้อความที่ใช้ประกาศทางหอกระจายข่าวที่มีเนื้อหากระตุ้นให้ชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 สนใจอ่านแผ่นพับที่เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชน โดยให้เจ้าหน้าที่ประกาศสดทางหอกระจายข่าว ผลสรุปได้ข้อความดังนี้

“...สวัสดีครับ ชาวตำบลเจ็ดริ้ว วันนี้มีเรื่องประชาสัมพันธ์ให้หมู่ที่ 5 ได้ทราบ เนื่องจากมีทีมวิจัยได้ทำแผ่นพับเกี่ยวกับแผนชุมชน แจกในพื้นที่ของหมู่ที่ 5 ดังนั้นทางทีมงานวิจัยจึงขอความร่วมมือจากท่าน โปรดอ่านแผ่นพับแผนชุมชนที่ได้รับด้วยครับ ขอขอบคุณในความร่วมมือ...”

สรุปผู้ร่วมวิจัยให้ความร่วมมือในการช่วยกันคิดข้อความที่ใช้ประกาศเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านสนใจอ่านแผ่นพับที่เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชน

2. กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน มีการดำเนินงานดังนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เข้าร่วมการประชุมกองทุนหมู่บ้านในหมู่ที่ 5 ณ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 ซึ่งเป็นวันที่ผู้นำหมู่ที่ 5 ต้องมาร่วมประชุม เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องแนวคิด และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีทีมทำแผนชุมชน โดยใช้เวลา 1 ชั่วโมง จากนั้นให้ผู้นำแนะนำผู้ที่เข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน พร้อมทั้งให้ผู้นำโทรศัพท์ประสานในขั้นแรกก่อนที่จะให้ผู้ร่วมวิจัยติดต่อเป็นการส่วนตัว ได้จำนวนเพิ่มขึ้น 13 คน มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นายเสกสรร	บ้านเกาะ
2. นายมนตรี	ชาวใต้
3. นายสามพราน	เขื่อนขันธุ์
4. นายจักรกฤษณ์	ทองเคียว
5. นายบุญกราย	ทองบ้านเกาะ
6. นายสามมิตร	อรุณรัตน์
7. นางสาวภัทรพรรณ	ลำภาทอง
8. นางสาวกาญจนา	สุขประเสริฐ
9. นายพิเชษฐ	นพเนตร

10. นายเอริต	สุหบรรณ
11. นายประกิจ	สังข์ทอง
12. นางระวีวรรณ	ตั้งสุทไชส
13. นายชาติชาย	ทรงลักษณ์

สรุปว่า ผู้นำมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องแนวคิด และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการมีทีมทำแผนชุมชนมากขึ้น สังเกตได้จากมีผู้นำชุมชนให้รายชื่อและกระตือรือร้นที่จะโทรศัพท์เพื่อประสานกับบุคคลในชั้นแรก

3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน มีการดำเนินงานดังนี้ ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย กำหนดให้ทีมทำแผนชุมชน ชมวิดิทัศน์เรื่อง “การจัดทำแผนชุมชน” ของชุมชนหนองกลางดง ก่อนการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนสำเร็จ เพื่อสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน สรุป ผู้ร่วมวิจัยและทีมทำแผนชุมชน รู้สึกพอใจกับการนำกิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นด้วยการใช้วิธีให้ชมวิดิทัศน์นำไปแทรกในช่วงแรกของกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน

4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน มีการดำเนินงานดังนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย แผนเขียนโครงการพัฒนาทีมทำแผนชุมชนเพื่อขอใช้งบประมาณ จากงบการบริหารจัดการหมู่บ้านขององค์การบริหารส่วนตำบล จากนั้นจัดประชุมวันที่ 6 เมษายน 2558 ณ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 เวลา 16.00 น. เพื่อตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยก่อนเริ่มดำเนินการกิจกรรม จัดตั้งทีมทำแผนชุมชน ผู้วิจัยจัดให้ผู้ที่เข้าร่วมประชุมชมวิดิทัศน์เรื่อง “การจัดทำแผนชุมชน” ของชุมชนหนองสำราญ เป็นเวลา 30 นาที เพื่อสร้างความตั้งใจมุ่งมั่น ในการจัดทำแผนชุมชน จากนั้นประชุมเรื่องการแต่งตั้งทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 โดยรวมผู้ที่เข้าร่วมใหม่ ได้ทีมทำแผนชุมชนดังนี้

ประธาน : นางสาวเนา พุกผาสุก มีหน้าที่ดังนี้ ดำเนินการจัดประชุมทำแผนชุมชน ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ และสนับสนุนให้เกิดแผนชุมชน

ที่ปรึกษา : นายหัสดี ขวัญไตรรงค์ และนายอิทธิพงษ์ กลับบ้านเกาะ มีหน้าที่ดังนี้ ให้คำปรึกษาในเรื่องเกี่ยวกับการจัดทำแผน ให้คำปรึกษาในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

เลขานุการ : นางสาวกนกวรรณ พุกผาสุก นางสาวสุจิตรา พึ่งบ้านเกาะ นางปวีณา อ่วมลาบเอก และนางสาวปริยานุช อ่วมลาบเอก มีหน้าที่ดังนี้ ช่วยประสานเตรียมการประชุม เป็นระยะๆ จนกว่าแผนชุมชนจะเสร็จ นัดหมายและแจ้งวัน/สถานที่ประชุมหรือดำเนินกิจกรรม จดบันทึก สรุปและจัดทำรายงานการประชุม

สมาชิก : หน้าที่ คือ เข้าร่วมประชุมในกิจกรรมทำแผนชุมชน ได้แก่ ร่วมเก็บข้อมูลชุมชน ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมกำหนดโครงการ ร่วมจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน สมาชิกประกอบด้วย

นางประคองทรัพย์	พวงระย้า
นางสาวพิน	พลอยบ้านแพ้ว
นายอนันต์	อินบางยาง
นางสาวกรรณา	สมตน
นายไพรัตน์	ชาวบ้านเกาะ
นางสาकु	งามกาดะ
นายเสกสรร	บ้านเกาะ
นายมนตรี	ชาวใต้
นายสามพราน	เขื่อนจันท์
นายจักรกฤษณ์	ทองเดี่ยว
นายบุญกราย	ทองบ้านเกาะ
นายสามมิตร	อรุณรัตน์
นางสาวภัทรพรรณ	สำเภาทอง
นางสาวกาญจนา	สุขประเสริฐ
นายพิเชษฐ	นพนตร
นายเอริต	สุหบรรณ
นายประกิจ	สังข์ทอง
นางระวีวรรณ	ตั้งสุทไชส
นายชาติชาย	ทรงลักษณ์

หลังจากจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนเสร็จ ในที่ประชุมได้มีการพูดคุยเรื่องการติดต่อสื่อสารภายในทีมทำแผนชุมชน ซึ่งสรุปตรงกันว่าใช้การสื่อสารผ่านโทรศัพท์มือถือเป็นหลัก โดยใช้วิธีโดมิโน วิธีการคือให้คนที่ 1 โทรศัพท์ติดต่อคนที่ 2 และคนที่ 2 โทรศัพท์ติดต่อคนที่ 3 ทำเช่นนี้ไปจนครบทั้งทีม เพื่อความยุติธรรมและเป็นการกระจายค่าใช้จ่ายด้านการติดต่อสื่อสาร โดยประธานทีมทำแผนชุมชน ได้มอบหมายให้ทีมเลขาช่วยกันพิมพ์รายชื่อ เบอร์โทรของสมาชิกในทีมทำแผนชุมชนพร้อมระบุหมายเลขใครจะรับอาสาติดต่อกับใคร รวมทั้งมติที่ประชุม เพื่อแจกจ่ายให้กับสมาชิกทุกคน และจัดทำเอกสารรายชื่อทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 แล้วนำไปติดที่บอร์ดประชาสัมพันธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 และ

โรงพยาบาลชุมชน เป็นการสร้างการรับรู้ให้กับประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับรายชื่อสมาชิกทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 เพื่อให้ชาวบ้านที่มีปัญหาและความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนสามารถทราบว่าจะให้ข้อมูลแก่ใครได้บ้าง

สรุป ผู้ร่วมวิจัยและทีมทำแผนชุมชนในวงรอบที่ 1 ให้การช่วยเหลือและแนะนำ ผู้ที่สมัครเข้ามาในวงรอบที่ 2 เพื่อจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ได้สำเร็จ ในรอบที่ 2 นี้ มีสมาชิกมาเพิ่มจำนวน 13 คน รวมกับของรอบที่ 1 เป็นจำนวน 26 คน

5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน มีการดำเนินงานดังนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย จัดอบรมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 6 เมษายน 2558 เวลา 13.00 – 18.00 น. หัวข้อที่อบรมคือ การเก็บข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดโครงการ จัดทำรูปเล่มแผนชุมชน วิทยากรคือ นายอภิชา สวนประเสริฐ ตำแหน่งนักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเรื่องแผนชุมชน จากนั้นทำการฝึกปฏิบัติ โดยใช้รูปเล่มแผนชุมชนเดิมของปีที่ผ่านมา ประกอบกับแผนชุมชนของบ้านหนองกลางดงเป็นแนวทาง เพื่อให้ง่ายต่อการฝึกปฏิบัติ

สรุปว่า ทีมทำแผนชุมชนหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 มีความรู้ความสามารถ ในกิจกรรมทำแผนชุมชนมากขึ้น สามารถทำรูปเล่มแผนชุมชนของตนเองได้

6. กิจกรรมการสร้างภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน มีการดำเนินงานดังนี้ ผู้วิจัยและผู้วิจัยร่วม ช่วยกันคิดข้อความเพื่อใช้ในการผลิตสโปด ที่มีเนื้อหาปลุกเร้าให้ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นความสำคัญของทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 มีความยาว 30 วินาที เปิดช่วงเวลา 16.00 น. เป็นเวลาหนึ่งเดือน หลังจากจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยเนื้อหามีดังต่อไปนี้

“... สวัสดีครับ ประชาศ...มีเรื่องประชาสัมพันธ์ให้ทราบ ตอนนี้ตำบลเรามีโครงการพัฒนาด้านการบริหารจัดการหมู่บ้านด้วยกระบวนการสร้างทีมทำแผนชุมชน โดยหมู่บ้านนำร่องคือ หมู่ที่ 5 ซึ่งต้องขอขอบพระคุณ ผู้นำชุมชนหมู่ที่ 5 ที่มีความเสียสละ อดทน จนสามารถก่อตั้งทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ได้สำเร็จ สำหรับรายชื่อผู้ที่อยู่ในทีมทำแผนชุมชน ได้ติดไว้ที่บอร์ดประชาสัมพันธ์ขององค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลชุมชนเจ็ดริ้ว และที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 ...”

สรุปการประชาสัมพันธ์ด้วยหอกระจายเสียง และการติดรายชื่อทีมทำแผนชุมชนหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่บอร์ดประชาสัมพันธ์ในองค์รภายในตำบล ทำให้ทีมทำ

แผนชุมชนมีความภาคภูมิใจในตนเอง และเกิดความรู้สึกสืบทอดชอบต่อหน้าที่ที่ต้องผลักดันให้เกิดแผนชุมชน

กล่าวโดยสรุปผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยสามารถพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย 6 กิจกรรม คือ กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน กิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน

ขั้นการสะท้อนผลการปฏิบัติ

ในขั้นนี้เป็นการสะท้อนผลการปฏิบัติของวงรอบที่ 2 ผู้วิจัยสรุปผลจากมุมมองที่ได้สังเกตและบันทึกการดำเนินงาน และจากการวิพากษ์ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้นำชุมชน โดยการวิพากษ์ได้มีขึ้นเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2558 ณ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5 ในประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติการใน 6 กิจกรรมหลัก ที่ผู้วิจัยและผู้นำชุมชนได้ร่วมกันวางแผนและปฏิบัติ คือ กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน กิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน การสะท้อนผลมีรายละเอียดดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน

1.1 ความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัย

การมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ในวงรอบที่ 2 นี้ เมื่อเปรียบเทียบกับวงรอบที่ 1 แล้วพบว่าผู้ร่วมวิจัย มีบทบาทมากขึ้นทั้งในแง่ของการคิดวางแผนและการปฏิบัติการตามแผนร่วมกัน และเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชน ส่วนหนึ่งนั้นเป็นเพราะผู้ร่วมวิจัยมีความคุ้นเคยกันมากขึ้น และอีกส่วนคือการที่ผู้ร่วมวิจัยเห็นถึงความสำเร็จในวงรอบที่ผ่านมา จึงเกิดความมั่นใจว่าการมีทีมทำแผนชุมชนเกิดประโยชน์ให้กับชุมชนได้จริง ทั้งนี้บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ในวงรอบนี้เริ่มตั้งแต่ขั้นการวางแผน คือการพิจารณาถึงผลของการดำเนินการในวงรอบที่ 1 แล้วร่วมกันคิดวางแผนเพิ่มเติมเพื่อให้การพัฒนาแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน สมบูรณ์มากที่สุด และในขั้นปฏิบัติกิจกรรมตามแผน ซึ่งผู้ร่วมวิจัย มีการแบ่งงานกันรับผิดชอบจนการปฏิบัติตามแผนสำเร็จตามเป้าหมาย

1.2 ความร่วมมือจากหน่วยงานภายในและภายนอก

การปฏิบัติการในวงรอบนี้ มีบุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมนอกเหนือจากผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย คือ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ปลัดอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ด้านงานชุมชน ผู้นำชุมชน และวิทยากรภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญด้านแผนชุมชน มาร่วมสังเกตการณ์และให้คำแนะนำต่าง ๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการระดมเครือข่ายทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาของการทำแผนชุมชน สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ด้านงานชุมชน ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีสำหรับผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ที่จะได้รับฟังความคิดเห็นและคำแนะนำจากผู้มีประสบการณ์การทำงานชุมชน ซึ่งชุมชนที่ศึกษานั้นมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท การให้ความร่วมมือต่างๆ จะมีน้อย นอกจากนี้ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านมีความแตกต่างกันในหลายด้าน ดังนั้นการปฏิบัติการจึงการมีส่วนร่วมในชุมชนจึงมีความยากลำบาก โดยเฉพาะกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาทั้งวัน ในส่วนของผู้นำชุมชน ที่นอกจากจะเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของกับแผนชุมชน เพื่อการดึงบุคคลเข้ามาร่วมทำงานแผนชุมชน ตามที่กำหนดไว้ในกิจกรรมของวงรอบที่ 2 แล้ว ยังถือเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับบุคคลที่ใกล้ชิดประสานชาวบ้านในชุมชน ให้มาร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันดำเนินการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการนำทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในชุมชนมาร่วมจัดการกับปัญหาการจัดทำแผนชุมชนที่เกิดขึ้นในตำบล และจะทำให้การดำเนินกิจกรรมมีความราบรื่น นอกจากนั้น การดำเนินการในวงรอบที่ 2 นี้ ยังได้มีบุคคลจากภายนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมคือ วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านแผนชุมชน ที่มาร่วมสังเกตการณ์และให้คำแนะนำต่างๆ ในส่วนนี้ถือเป็นการนำทรัพยากรจากภายนอกชุมชนเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมการทำแผนชุมชนในลักษณะบูรณาการ

กล่าวได้ว่า กิจกรรมการพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ได้มีการระดมบุคลากรทั้งที่เป็นเครือข่ายภายในชุมชน และบุคลากรจากภายนอกชุมชนเข้ามาสนับสนุน ซึ่งถือได้ว่าเป็นความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อให้เกิดพลังในการทำงาน และทำให้กิจกรรมการพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน มีความสมบูรณ์ที่สุด

2. การประเมินกิจกรรมการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการทำแผนชุมชน

ในวงรอบที่ 2 นี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติงานแต่ละกิจกรรมด้วยวิธีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับสิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตได้ ได้ผลดังนี้

2.1 ผลประเมินกิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 นี้ หลังจากประชาสัมพันธ์ด้วยหอกระจายข่าวของตำบลไป 1 อาทิตย์ ผู้วิจัยจึงทำการประเมินผลด้วยแบบสอบถามชุดเดียวกับวงรอบที่ 1 เพื่อดูผลความก้าวหน้าของการใช้หอกระจายข่าวกระตุ้นให้คนสนใจสื่อแผ่นพับ โดยใช้กลุ่มเป้าหมายชุดเดิม จำนวน 154 คน

การวิเคราะห์ช่องทางการรับรู้ของชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 นี้ เป็นตัวอย่าง ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ จำนวนและค่าร้อยละ ดังรายละเอียดในตารางที่ 20

ตารางที่ 20 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของตัวอย่างที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนของชาวบ้านจากช่องทางการสื่อสารในวงรอบที่ 2

(n=154)

ช่องทางการรับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน	จำนวนคน	ร้อยละ
แผ่นพับ	121	78.6
โปสเตอร์ไวเนล	25	16.2
ทั้งแผ่นพับ และ โปสเตอร์ไวเนล	8	5.2
รวม	154	100.0

จากตารางที่ 20 พบว่า ช่องทางการให้ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนมากที่สุดคือ สื่อแผ่นพับ จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 78.6 รองลงมา คือสื่อโปสเตอร์ไวเนลจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 16.2 ทั้งแผ่นพับ และ โปสเตอร์ไวเนล จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 5.2 ทั้งแผ่นพับ และ โปสเตอร์ไวเนล มีจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 7.9

ผลวิเคราะห์จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามหลังจากที่ผู้ร่วมวิจัยได้ประชาสัมพันธ์ด้วยหอกระจายข่าวของตำบลไป 1 อาทิตย์ พบว่ามี ตัวอย่างที่อ่านแผ่นพับมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากวงรอบที่ 1 จำนวน 15 คน ดังนั้นสรุปว่า การใช้สื่อหอกระจายข่าว กระตุ้นให้ชาวบ้านที่ได้รับแผ่นพับ มีความสนใจที่จะอ่านแผ่นพับมากขึ้น

การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของแผนชุมชน ของชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 นี้เป็น ตัวอย่าง ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผล ดังรายละเอียดในตารางที่ 21

ตารางที่ 21 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและแปลผลระดับเกี่ยวกับความสำคัญ
ของแผนชุมชนของชาวบ้านหมู่ที่ 5 ที่เป็นตัวอย่าง ในวงรอบที่ 2

(n=154)

การตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชน	ระดับความคิดเห็น			
	\bar{X}	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. แผนชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้	4.78	0.72	มากที่สุด	3
2. แผนชุมชนต้องมาจากข้อมูลของชาวบ้าน จึงจะสามารถแก้ปัญหาชุมชนได้จริง	4.75	0.68	มากที่สุด	4
3. ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดแผนชุมชน	4.78	0.74	มากที่สุด	2
4. ท่านคิดว่าควรจัดตั้งคณะ/ทีมรับผิดชอบจัดทำแผนชุมชนโดยตรง	4.80	0.73	มากที่สุด	1
5. ท่านจะเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนถ้ามีโอกาส	4.50	0.72	มากที่สุด	6
6. ท่านยินดีให้ความร่วมมือในกิจกรรมจัดทำแผนชุมชน	4.51	0.75	มากที่สุด	5
โดยภาพรวม	4.69	0.63	มากที่สุด	

จากตารางที่ 21 พบว่า การตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนของหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่เป็น ตัวอย่าง ในวงรอบที่ 2 นี้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อเรียงลำดับได้ดังนี้ ควรจัดตั้งคณะ/ทีมรับผิดชอบจัดทำแผนชุมชนโดยตรง ($\bar{x} = 4.80$) ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลสำคัญในการกระตุ้นเกิดแผนชุมชน ($\bar{x} = 4.78$) แผนชุมชนสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้ ($\bar{x} = 4.78$) แผนชุมชนต้องมาจากข้อมูลของชาวบ้าน จึงจะสามารถแก้ปัญหาชุมชนได้จริง ($\bar{x} = 4.75$) ยินดีให้ความร่วมมือในกิจกรรมจัดทำแผนชุมชน ($\bar{x} = 4.51$) และ จะเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนถ้ามีโอกาส ($\bar{x} = 4.50$) ตามลำดับ

ผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในวงรอบที่ 2 พบว่าการตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนของชาวบ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่เป็นตัวอย่าง มีค่าเฉลี่ยทั้งในภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับที่มากกว่าวงรอบที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ร่วมกับผู้ร่วมวิจัยได้ข้อสรุปว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชนอย่างถูกต้องจากสื่อที่ได้รับ ทำให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนมากขึ้น แต่มีข้อสังเกตที่แตกต่างกับวงรอบที่ 1 คือ ชาวบ้านยินดีให้ความร่วมมือในกิจกรรมจัดทำแผนชุมชน มีค่าเฉลี่ยมากกว่า จะเข้า

ร่วมจัดทำแผนชุมชนถ้ามีโอกาส ที่เป็นเช่นนี้เพราะชาวบ้านรับรู้จากสื่อแผ่นพับว่า การให้ความร่วมมือในกิจกรรมจัดทำแผนชุมชนนั้น เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและไม่ยุ่งยากอย่างที่เข้าใจ การให้ข้อมูลที่แท้จริงก็จัดได้ว่ามีส่วนร่วมทำแผนชุมชน เห็นได้จากคำพูดของชาวบ้านท่านหนึ่ง(นิ)ที่กล่าวว่า “...ได้ซิ ถ้ามาขอข้อมูล เราให้อยู่แล้ว ที่ผ่านมาให้แล้วก็เอียบหายไป ก็ไม่ยอมให้ เสียเวลา แต่ถ้าเอาไปแล้วทำให้ชุมชนดีขึ้น ใครก็อยากให้...” ส่วนประเด็นการจะเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชนถ้ามีโอกาส จะเห็นว่ามีค่าเฉลี่ยน้อยกว่า อาจเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่กว่ายังไม่มีความพร้อมเรื่องเวลา อีกทั้งกลัวความรับผิดชอบที่จะตามมา

2.2 ผลประเมินกิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 นี้ พบว่า ผู้นำของหมู่ที่ 5 ให้ความร่วมมือในการสรรหาผู้ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน มากกว่าในวงรอบที่ 1 ประเมินผลจากการมี ผู้สมัครเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนมากขึ้นจำนวน 13 คน นับว่าประสบความสำเร็จพอสมควร

2.3 ผลประเมินกิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 นี้ ใช้การสังเกตของผู้วิจัยหลังจากให้ผู้สมัครเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน ได้รับชมวีดิทัศน์เรื่อง “การจัดทำแผนชุมชน” ของชุมชนหนองสาหร่าย ช่วงก่อนการจัดตั้งทีมทำแผนรวมทั้งร่วมกันวิพากษ์หลังชมเสร็จเป็นเวลา 1 ชั่วโมง พบว่า ทีมทำแผนชุมชนทั้งในวงรอบที่ 1 ผู้สมัครเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนในวงรอบที่ 2 ให้ความสนใจพอสมควร เห็นได้จากการวิพากษ์ร่วมกันของทีมทำแผนชุมชนและผู้สมัครเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนในวงรอบที่ 2 หลังชมวีดิทัศน์เสร็จ ดังนี้ ท่านหนึ่ง(วิ) กล่าวว่า “...ดูอย่างนี้มันก็ง่าย แต่ต้องใช้เวลาานกว่าจะสำเร็จ...” อีกท่านหนึ่งกล่าว(นา) เสริมว่า “...ผู้นำเค้าเข้มแข็ง ผู้นำนี้สำคัญเลย ถ้าบ้านเราผู้นำไม่เอา ก็เล่นยาก...” อีกท่านหนึ่ง(สม) กล่าวว่า “...การรวมกลุ่มนี้ก็สำคัญ ถ้ารวมกันได้ ก็ทำอะไรก็สำเร็จ อย่างกลุ่ม อสมของเรา ที่รวมกันได้ไง...” อีกท่านหนึ่ง(รี) กล่าวว่า “...เค้าทำได้ เราก็น่าจะทำได้นะ...” จากคำกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า การรับชมวีดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการทำแผนชุมชนรวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับจากการมีทีมทำแผนชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนได้

2.4 ผลประเมินกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 นี้ ใช้การสังเกตของผู้วิจัย หลังจากกิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่น พบว่า การจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ประสบความสำเร็จ โดยมีสมาชิกมาเพิ่มจำนวน 13 คน รวมกับของรอบที่ 1 เป็นจำนวน 26 คน

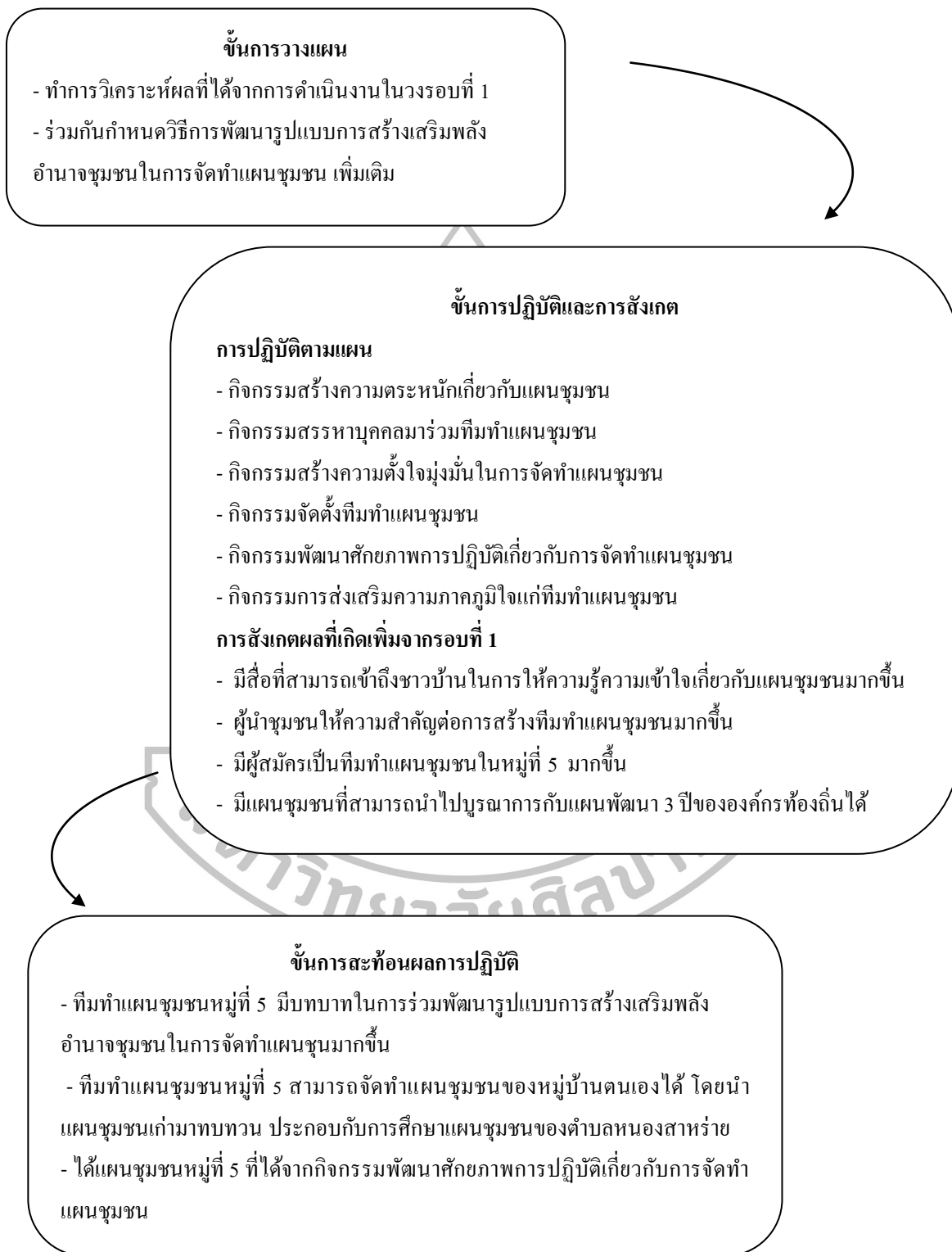
2.5 ผลประเมินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 นี้ จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรม ให้ความสนใจและร่วมในการฝึกปฏิบัติ ด้วยการให้การเรียนรู้จากตัวต้นแบบแผนชุมชนของหนองกลางดงเป็นแนวทาง จนสามารถ

เขียนโครงการพัฒนาชุมชนตนเองได้บนพื้นฐานความเป็นจริง เพื่อนำไปสู่การบูรณาการกับแผนพัฒนา 3 ปีขององค์กรส่วนท้องถิ่น แผนชุมชนที่ได้จากการฝึกปฏิบัติ (แสดงในภาคผนวก ๗) ส่วนข้อสรุปเรื่องการติดต่อสื่อสารภายในทีมยังคงเป็นการใช้โทรศัพท์เป็นหลักโดยใช้กลยุทธ์ โคมินโน่

2.6 ผลประเมินกิจกรรมการสร้างความรู้ความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 นี้ จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ทีมทำแผนชุมชนรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการช่วยพัฒนาชุมชนตนเอง เห็นได้จากการสนทนาของสมาชิกในทีมทำแผนชุมชนเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาชุมชนของตนเอง หลังจากทำแผนชุมชนสำเร็จ นางลำเนา พุกผาสุก กล่าวว่า “... อย่างนี้เอะดี เราทำแผนงาน โครงการของเราก่อน พอเค้าประชุมแผนพัฒนา 3 ปี เรายังเอาแผนของเราไปพูดคุยกับเค้า มันก็เร็ว ...” สมาชิกอีกท่าน(น) เสริมว่า “...ที่ผ่านมาก็ไม่เคยทำเลย พอถึงเวลาต้องมานั่งนึกว่าจะทำโครงการอะไรดี บางทีมันคิดไม่ออกนะ อย่างนี้เรามีข้อมูลไปคุยกับเค้าเลย...” สมาชิกอีกท่าน(ลำ) เสริมว่า “...หมู่บ้านเราทำก่อน เดี่ยวหมู่บ้านอื่นก็ทำตาม เชื่อซิ...” จากคำกล่าวข้างต้น แสดงว่า สมาชิกในทีมทำแผนชุมชนมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการทำแผนชุมชน

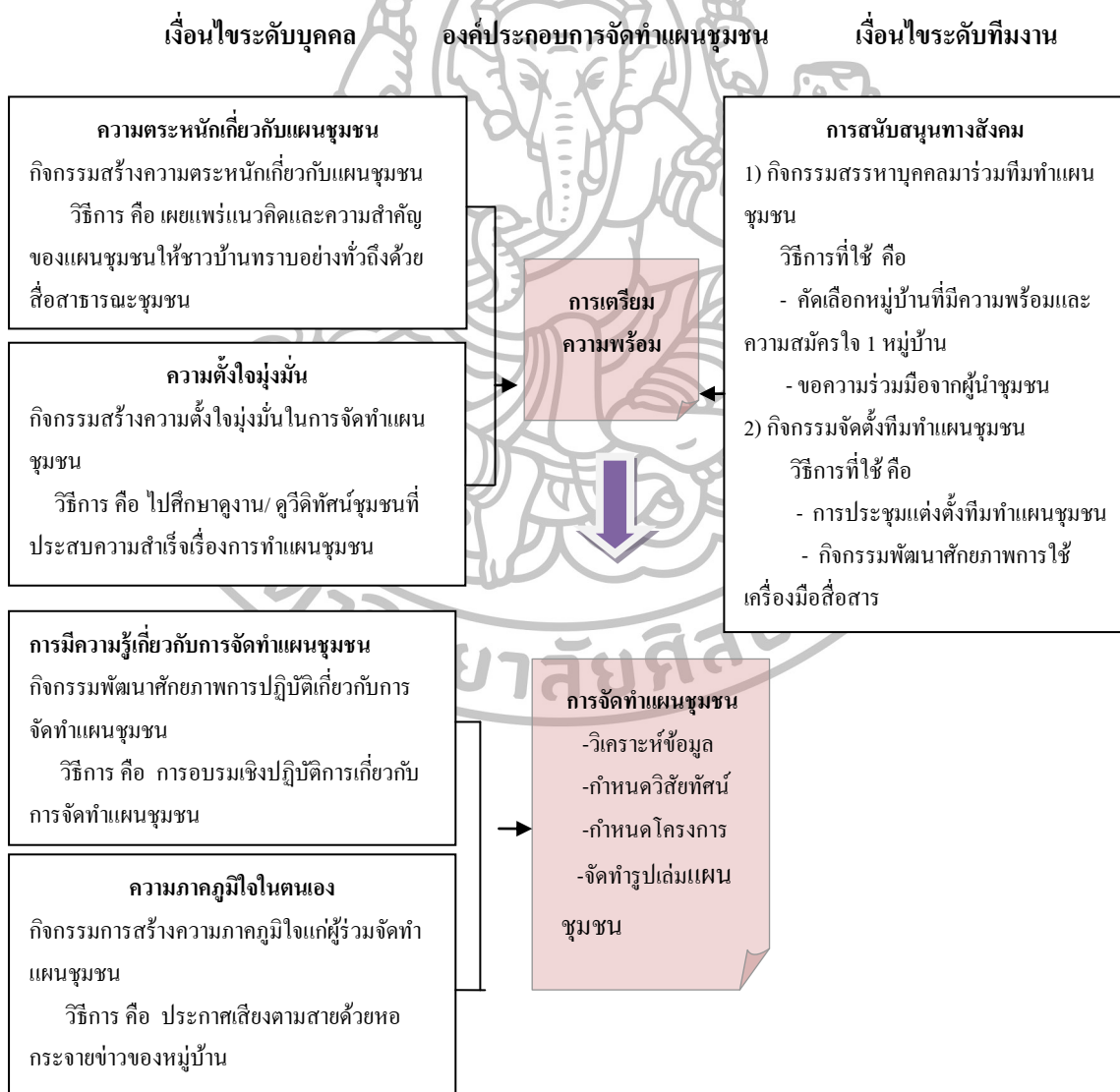
กล่าวโดยสรุป การปฏิบัติการในวงรอบที่ 2 ได้มีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว ใน 3 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติและสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยการพัฒนาได้เพิ่มจำนวนสมาชิกของทีมทำแผนชุมชนได้มากกว่ารอบที่ 1 สำหรับขั้นตอนและผลการปฏิบัติของวงรอบที่ 2 แสดงได้ดังภาพที่ 10

การปฏิบัติการในวงรอบที่ 2

ภาพที่ 10 สรุปขั้นตอนและผลการปฏิบัติของวงรอบที่ 2

ผลการปฏิบัติการตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Kemmis; Mc Taggaret (1990) ทั้ง 2 รอบ ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัยและ ทีมทำแผนชุมชน โดยผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ได้แก่ ประสานงานระหว่างชุมชน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับตำบลและอำเภอ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ที่จำเป็นต่องานวิจัยแก่ ผู้ร่วมวิจัย เป็นผู้จัดหาวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาให้ความรู้ในเรื่องที่ได้จากการวางแผน ประเมินผลกิจกรรม เป็นผู้กระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัย และทีมทำแผนชุมชนดำเนินกิจกรรม ก่อให้เกิด รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่ ศึกษา แสดงได้ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว

จุดเด่นและข้อจำกัดที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research :PAR) ในพื้นที่หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

จุดเด่น

จุดเด่นของการปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายครั้งนี้ คือการใช้ชุมชนฐานวิจัย และใช้ผู้นำและชาวบ้านมาเป็นผู้ร่วมวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน สำหรับการพัฒนารูปแบบโดยใช้ผู้นำและชาวบ้านที่มีจิตอาสาเป็นผู้ร่วมวิจัยนี้ บทบาทของผู้วิจัย คือเป็นผู้กระตุ้นและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ผู้ร่วมวิจัยช่วยกันคัดเลือกหมู่บ้านนำร่อง ประสานกับบุคคลในชุมชนเพื่อสร้างทีมจัดทำแผนชุมชนขึ้น ซึ่งการพัฒนารูปแบบฯ โดยเปิดโอกาสทั้งผู้นำและชาวบ้านที่มีจิตอาสาในชุมชนเข้ามาเป็นผู้ร่วมวิจัยนี้ จะทำให้ได้ข้อมูลที่หลายหลายมุมมอง ทั้งในมุมมองของผู้นำ และมุมมองของชาวบ้าน รวมทั้งข้อมูลด้านจุดแข็งและจุดอ่อนของการจัดทำแผนชุมชนในหมู่บ้านอย่างแท้จริง ผู้ร่วมวิจัยที่เป็นผู้นำชุมชนถือเป็นตัวแทนชาวบ้านในการทำงานด้านการพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและเป็นที่ยอมรับไว้วางใจของชาวบ้าน

ดังนั้นการประสานเพื่อขอความร่วมมือในเรื่องการรวบรวมข้อมูลจึงกระทำได้ง่าย เห็นได้จากคำกล่าวของ ผู้ร่วมวิจัย (นา) ที่ว่า “...ผู้นำเป็นส่วนสำคัญมาก เพราะผู้นำจะรู้ปัญหาดี ว่าทำไมแผนชุมชนถึงไม่ทำกัน ...” สำหรับชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมวิจัยนับได้ว่าเป็นผู้อยู่กับปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริงจึงให้มุมมองที่แตกต่าง เห็นได้จากผู้ร่วมวิจัยที่เป็นชาวบ้านท่านหนึ่ง(พิ) กล่าวว่า

“...ที่นี้ก็จะ มี ผู้นำมาถามนะ ว่าหมู่บ้านเรามีปัญหาอะไร อยากได้อะไร พอบอกไป ก็ไม่เห็นได้ อยากให้ดูเรื่องปากท้อง หรือพัฒนาอาชีพ ทำอย่างไรทำจะมีรายได้เพิ่ม เนี่ย บอกไปก็ไม่เห็นทำอะไร เห็นมีแต่ละแ่ปี ทำถนน ทำไฟฟ้า รอกคลอง เวียนทำอยู่แค่เนี่ย ไอ้ที่อยากให้ทำจริงๆ ก็ไม่ทำ บอกไม่มีงบ...”

นอกจากนี้การดำเนินงานยังได้มีการนำภาคีเครือข่าย ทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุน องค์กรภายในชุมชน คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว และภายนอกชุมชน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการจากสำนักพัฒนาชุมชน จังหวัดนครปฐม หรือผู้เชี่ยวชาญจากชุมชนอื่นจากการไปศึกษาดูงาน ลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดพลังในการดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำชุมชนกับบุคคลภายนอก

ชุมชนไม่ว่าจะเป็นจากการศึกษาดูงานหรือจากวิทยากรภายนอก จนเกิดมุมมองและวิธีการใหม่ ๆ เช่น การรู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาและหาทางเลือกในการจัดการหลาย ๆ ทาง ซึ่งผู้ร่วมวิจัยบางท่านมองว่าเป็นการทำงานในเชิงรุก เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของการจัดทำแผนชุมชนในหมู่บ้านตนเอง ดังที่ผู้ร่วมวิจัยท่าน(ว)หนึ่งกล่าวว่า “...น่าจะจัดกิจกรรมสร้างทีมทำแผนชุมชนทุกหมู่บ้าน เพราะเป็นการจัดการเชิงรุกในการทำให้เกิดแผนชุมชนขึ้นจริงๆ...” การดำเนินการในรอบที่ 2 เน้น การบูรณาการทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนด้วยการสร้างทีมทำแผนชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยมีผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก ซึ่งการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่ายนี้ทำให้เกิดพลังชุมชนในการทำงาน เช่น ดึงอาสาสมัครสาธารณสุขเข้ามาร่วมทำแผนชุมชน จะทำให้สามารถเข้าถึงประชาชนแต่ละกลุ่มในชุมชนมากขึ้น หรือการนำผู้เชี่ยวชาญด้านการทำงานในชุมชนเข้ามาร่วมวางแผน ก็ถือว่าเป็นการนำเอาประสบการณ์ของผู้ที่ทำงานชุมชนในลักษณะใกล้เคียงกันมาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ หลังจากกิจกรรมของงานวิจัยได้ดำเนินไปทั้ง 2 วนรอบ สิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตคือ ทั้ง 5 หมู่บ้านมีการจัดประชุมทำแผนชุมชนขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในตำบล โดยมีผู้ร่วมวิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้วิจัยมองว่า การดำเนินการเช่นนี้ เป็นแนวโน้มที่ดี ที่จะพัฒนาบุคลากรด้านการจัดทำแผนชุมชนของแต่ละหมู่โดยเฉพาะ เพื่อกำหนดให้เป็นทีมทำแผนชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน

ข้อจำกัด

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดในการดำเนินการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน คือ ข้อจำกัดด้านเวลาในการประกอบกิจกรรมตามแผนที่กำหนด เนื่องจากผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านที่สนใจเรื่องแผนชุมชน มีเวลาว่างไม่ตรงกัน ทำให้กิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันค่อนข้างลำบาก เช่น การไปศึกษาดูงาน การอบรมเชิงปฏิบัติการ รวมทั้งกิจกรรมที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น การประชุมเกี่ยวกับแผนชุมชน ซึ่งอาจต้องประชุมหลายครั้งจนกว่าแผนชุมชนจะสำเร็จ ดังคำกล่าวของผู้ร่วม(นิ)วิจัย “...ที่นี่จะมีปัญหาเรื่องเวลาเรียกประชุมตอนเย็น เพราะผู้นำส่วนใหญ่จะติดงานของ...” สอดคล้องกับอีกท่าน(ส) กล่าวว่า “... เวลาว่างจากงานของคนที่นี่ ก็ไม่ตรงกะ เวลาจะนัดกันที ยากมาก...” ดังนั้นควรคำนึงถึงเวลาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมพยายามบูรณาการกิจกรรมเข้ากับกิจกรรมของชุมชน เพื่อรบกวนเวลาของชาวบ้านให้น้อยที่สุด

นอกจากนี้ด้านกลุ่มเป้าหมายในการสร้างทีมจัดทำแผนชุมชนก็เป็นข้อจำกัดที่สำคัญ เพราะกลุ่มเป้าหมายยังมีข้อจำกัดอยู่แค่บุคคลที่ผู้นำชุมชนรู้จักเท่านั้น สังเกตได้จากผู้ที่สมัครเข้าร่วมเป็นทีมจัดทำแผนชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนที่ผู้นำชุมชนส่งเข้ามา ทำให้ไม่สามารถพัฒนาได้

ครอบคลุมครบถึงชาวบ้านทั่วไปที่สนใจได้ และเนื่องจากกิจกรรมสร้างพลังอำนาจในการจัดทำแผนชุมชนนี้เป็นเรื่องใหม่และดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายในวงจำกัดนี้ ทำให้คนในชุมชนหมู่บ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความสงสัย เช่น “...ทำไมต้องพาเฉพาะ หมู่ที่ 5 ไปศึกษาดูงานเท่านั้นล่ะ ...” เป็นเหตุให้ผู้วิจัยและผู้นำชุมชนที่เป็นผู้ร่วมวิจัย ต้องชี้แจงให้ ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านอื่นๆ ได้ทราบถึงข้อจำกัดด้านการทำวิจัย ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการในครั้งนี้เป็นเรื่องใหม่ที่ผู้นำชุมชนไม่เคยปฏิบัติมาก่อน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจึงมีความตั้งใจที่จะทำในลักษณะนำร่องก่อนเพียง 1 หมู่บ้าน เมื่อได้ผลแล้วจึงจะขยายไปทั่วทั้งตำบลต่อไป

กล่าวได้ว่า กิจกรรมพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน สามารถบรรลุผลตามเป้าหมาย ที่ต้องการให้ผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านที่สนใจพัฒนาชุมชนตนเอง เข้ามาทำงานลักษณะร่วมกลุ่มเป็นทีมจัดทำแผนชุมชน และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดแผนชุมชน มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ และมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนารูปแบบ กล่าวโดยสรุปในการดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนการพัฒนารูปแบบใน 3 ขั้นตอน คือ ร่วมการวางแผน ร่วมการปฏิบัติและสังเกต และร่วมการสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยการพัฒนารูปแบบครั้งนี้ใช้หมู่ที่ 5 เป็นหมู่บ้านนำร่อง ซึ่งเน้นไปที่ตัวผู้นำชุมชนและชาวบ้านสนใจ

ผลระยะที่ 4 การนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

สำหรับการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผู้วิจัยจัดประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 18 คน สถานที่คือ ห้องประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2558 เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ผู้เข้าร่วมประกอบไปด้วยหน่วยงานภายในตำบลเจ็ดริ้ว ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน พัฒนาการตำบลเจ็ดริ้ว 1 คน ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน 1 คน คณะกรรมการหมู่บ้าน 1 คน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม) 3 คน ผู้ร่วมวิจัย 4 คน ทีมทำแผนชุมชน 4 คน และหน่วยงานภายนอก ประกอบด้วย อาจารย์ราชภัฏนครราชสีมา 1 คน นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแพ้ว 2 คน (เพื่อให้งานสมบูรณ์ผู้วิจัยสัมภาษณ์ภายหลังเพิ่มเติมบุคลากรระดับจังหวัด จำนวน 2 คน ได้แก่ นายอภิชาติ สวนประเสริฐ ตำแหน่งนักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ และนายณรงค์ ยางงาม ตำแหน่งนักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ กลุ่มงานสารสนเทศฯ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม) หลังจากนี้ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research :PAR) แล้ว ในที่ประชุมได้มีผู้ร่วมแสดงความคิดเห็น ในประเด็นสำคัญดังนี้

ความเหมาะสมของรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน เป็นนวัตกรรมที่ได้จากการทำงานร่วมกันของผู้วิจัยและผู้วิจัยร่วมในชุมชน เป็นรูปแบบที่ใช้สำหรับสร้างทีมทำแผนชุมชนที่มีความพร้อมและศักยภาพในการทำแผนชุมชนของตนเอง จากการนำเสนอรูปแบบดังกล่าว ส่วนใหญ่ในที่ประชุมมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันดังนี้ รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนที่พัฒนามาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ว่ามีความเหมาะสมต่อตำบลเจ็ดริ้ว ดังคำกล่าวของผู้ร่วมประชุม “...เหมาะสมคะ ทำให้ได้โครงการพัฒนาชุมชนที่ถูกจุด...” สอดคล้องกับทีมทำแผนชุมชนท่านหนึ่ง “... การทำแผนชุมชนในรูปแบบที่ทำกันนี้ คือการปรับให้เข้ากับสภาพสังคมของคนในชุมชนหมู่บ้านเรา ทำให้แก้ปัญหาของเราได้จริง...” จากการที่ได้ฝึกทำแผนชุมชนกันอย่างจริงจัง ทำให้บุคคลที่เข้าร่วมเข้าทีมทำแผนชุมชนเป็นครั้งแรก ได้ทราบว่า ชุมชนตนเองมีปัญหาอะไรบ้าง ดังคำกล่าวของผู้ร่วมประชุมที่เป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชน

“...ในฐานะของประชาชนตำบลเจ็ดริ้ว เราไม่เคยทราบถึงปัญหาที่แท้จริงและสิ่งที่ควรแก้ไข การเข้าร่วมทำแผนชุมชน ทำให้ตระหนักถึงปัญหา และพร้อมจะร่วมหาแนวทางแก้ไข โดยจัดทำเป็นเอกสาร ทำให้มีลายลักษณ์อักษรที่เป็นหลักฐาน จากกระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นจากการทำแผนชุมชน...”

ท่านหนึ่งเสริมว่า “...พอได้เข้ามาเป็นทีมทำแผน ก็เป็นการฝึกตนเอง และฝึกชาวบ้านให้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมทำแผนชุมชน อย่างให้ข้อมูล หรือตอบแบบสอบถามให้ผู้ร่วมวิจัย...” อีกประเด็นที่น่าสนใจจากผู้ร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นเรื่องการพึ่งตนเองดังนี้

“... รูปแบบนี้เป็นการสร้างกลุ่มคนทำแผนชุมชนโดยใช้ชาวบ้าน ดินะ ชุมชนได้ออกความคิดเห็นต่อชุมชนของตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งทางหน่วยงานราชการ เราทำของเราได้เองเลย ค่อยๆทำ พอเจ้าหน้าที่มาเรียกประชาคมแผนสามปี เราก็มีข้อมูล มีปัญหา ไปพูดคุยเลย มันจะได้ครอบคลุม และง่ายด้วย ...”

สำหรับความเหมาะสมขององค์ประกอบในรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ผู้ร่วมวิจัยและทีมทำแผนชุมชน ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าร่างรูปแบบที่ผู้วิจัยได้จากการถอดบทเรียนของการวิจัยในระยะที่ 2 นั้น มีองค์ประกอบมากไป ทำให้เกิดความยากต่อการเรียนรู้และปฏิบัติจริง “... ผมว่า รูปแบบที่อาจารย์นำเสนอตอนแรก มันดูเยอะและยาก ทำให้คนทำแผนชุมชนเห็นแล้วถอดใจ แล้วไม่อยากทำต่อ...” ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยกับความคิดนี้ของผู้ร่วมวิจัย เพราะสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชน ที่ว่า การพัฒนาชุมชน ควรเริ่ม

ด้วยกิจกรรมที่คนในชุมชนสามารถทำให้สำเร็จได้ง่าย เมื่อเกิดความสำเร็จผู้ปฏิบัติจะเกิดความภูมิใจ และอยากจะทำต่อให้สำเร็จ ในทางกลับกันถ้ากิจกรรมที่พัฒนายากจนเกินไปจะส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดความท้อใจและอาจเลิกทำกลางคัน ดังนั้นองค์ประกอบทั้ง 5 ที่ผู้วิจัยนำเสนออรรังรูปแบบในระยะที่ 3 นั้น ผู้ร่วมวิจัยจึงมีมติให้ผสานรวมเป็น 2 องค์ประกอบ ดังนี้การเตรียมความพร้อมชุมชน และการดำเนินการทำแผนชุมชน

แนวทางการพัฒนากิจกรรมในรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนในพื้นที่อื่น

ผู้ร่วมประชุมส่วนใหญ่มีความเห็นว่า รูปแบบดังกล่าวสามารถนำไปใช้กับชุมชนอื่นได้จริง นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแพ้ว แสดงความคิดเห็นว่า

“...การทำแผนชุมชน เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนของอำเภออยู่แล้ว แต่ถ้าคนในชุมชนมีศักยภาพ สามารถร่วมตัวกันจัดทำแผนชุมชนได้เองก็จะเป็นผลดีกับชุมชนมาก เพราะคนในชุมชนจะรู้จักปัญหาและความต้องการของชุมชนตนเองมากกว่าเจ้าหน้าที่อยู่แล้ว และถ้ารูปแบบนี้สามารถทำให้ชาวบ้านในชุมชนทำแผนของตนเองได้ ก็จะช่วยให้การทำแผนชุมชนถูกต้องมากยิ่งขึ้น การเขียนโครงการต่างๆ ก็ง่ายขึ้น ...”

นักพัฒนากรตำบลเจ็ดริ้วเสริมว่า “...ถ้าเราสร้างทีมทำแผนชุมชนของแต่ละหมู่บ้านได้ นี่ ยิ่งดีเลยครับ ช่วยงานของเจ้าหน้าที่ได้มากเลย คิดดู ตำบลมี 5 หมู่บ้าน แต่เจ้าหน้าที่ที่ดูแลเรื่องแผนชุมชนมีคนเดียว...” ทีมทำแผนชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “... ควรจัดกิจกรรมสร้างทีมทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการกระตุ้นคนในชุมชนให้หันมาสนใจ และร่วมมือกับผู้นำหรือผู้ที่ทำแผนชุมชน...” ผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่งกล่าวว่า “... รูปแบบนี้สามารถนำไปใช้กับชุมชนอื่นได้ แต่ต้องปรับให้เข้ากับชุมชน ตามสภาพปัญหา อย่างเช่น ปัญหาผู้นำ ปัญหาความขัดแย้ง...” จากคำกล่าวของผู้ร่วมประชุม จะเห็นว่ารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนสามารถนำไปใช้กับชุมชนอื่นได้ โดยนำกิจกรรมในรูปแบบไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชุมชน ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็น ในแต่ละกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน ในที่ประชุมมีผู้แสดงความคิดเห็น ดังนี้ “...กิจกรรมนี้ จะทำให้ชาวบ้านทราบว่าแผนชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก...” สอดคล้องกับอีกท่านหนึ่ง “...หลังจากที่เราแจกแผ่นพับ และติดโปสเตอร์เกี่ยวกับแนวคิดแผนชุมชน คนเริ่มสนใจ เริ่มสอบถามกันมากขึ้น...” อีกท่านหนึ่งเสริมว่า “...ถ้าไม่สร้างความตระหนัก ก็จะไม่ทราบความสำคัญของปัญหา และความจำเป็นที่ต้องมีคนทำแผนชุมชน...” จาก

ความคิดเห็นที่คล้ายกันของผู้ร่วมประชุม ด้วยเหตุนี้ กิจกรรมการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน มีความเหมาะสมกับรูปแบบนี้ เพราะทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของแผนชุมชน ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ของการมีทีมทำแผนชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

2. กิจกรรม สรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน ซึ่งที่ประชุมเห็นว่า กิจกรรมนี้มีความสำคัญมาก การสรรหาบุคคลมาเข้าร่วมทำแผนชุมชนนับเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างทีมทำแผนชุมชน ถ้าสามารถสรรหากลุ่มคนที่มีความเชื่อใจและมีความต้องการพัฒนาชุมชนของตนเองมาเข้าร่วมทำแผนชุมชน ถือได้ว่าเป็นความสำเร็จในก้าวแรกของรูปแบบนี้ เพราะการทำแผนชุมชนเป็นงานที่ไม่มีผลตอบแทนเป็นรูปธรรม คนที่จะมาเข้าร่วมต้องมีความตั้งใจจริงและเสียสละเวลาส่วนตัว เพราะการจัดทำแผนชุมชนเป็นภาระที่ต่อเนื่อง นักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแพ้วกล่าวในประเด็นนี้ว่า “...การหาคนมาทำแผนชุมชนนี้สำคัญที่สุด ถ้าได้คนไม่รับผิดชอบ แผนชุมชนก็จะไม่สำเร็จ หรือได้คนที่เห็นแก่ตัว แผนชุมชนก็เป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์เข้าตัวเองได้...” อีกท่านเสริมว่า “...การจัดทำแผนชุมชน นอกจากต้องมีผู้นำอยู่ในทีมแล้ว การที่มีกลุ่มคนที่หลากหลาย จะทำให้มีมุมมองที่แตกต่าง และครอบคลุมมากขึ้น...” ดังนั้นกิจกรรมนี้จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน

3. กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน กิจกรรมนี้ คือการนำผู้ที่ตั้งใจร่วมทำแผนชุมชนไปศึกษาดูงานหรือรับชมวิดีโอที่เกี่ยวกับความสำเร็จของการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้เห็นแบบอย่างที่ดีเกี่ยวกับการทำแผนชุมชน ส่งผลให้เกิดความฮึกเหิมและ มีความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำแผนชุมชนของหมู่บ้านตนเองให้สำเร็จ สำหรับประเด็นนี้มีผู้ให้ความคิดเห็น 2 ทางระหว่างผู้ร่วมประชุมที่เป็นทีมทำแผนชุมชน กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ดังนี้ ทีมทำแผนชุมชนมีความเห็นว่า การพาไปดูงานจะดีกว่ารับชมวิดีโอ “...พาไปดูงานเราได้เห็นของจริง มันสดกว่ากระตุ้นมากกว่า...” สอดคล้องกับอีกท่าน “... คนในชุมชนเมื่อเห็นชุมชนอื่นๆ ประสบความสำเร็จ ก็จะเป็นแรงจูงใจ ในการที่จะทำแผนชุมชนของตนเองให้ประสบความสำเร็จเหมือนชุมชนต้นแบบ...” อีกท่านแสดงความคิดเห็นว่า “...อย่างเราไปเห็นชุมชนอื่นสามารถทำได้ เราจะคิดว่าที่อื่นยังทำได้ เราก็น่าจะทำได้ ถ้าทำสำเร็จ ก็อาจจะมีการชมเชยมาดูงานที่เราบ้าง...” และผู้ร่วมประชุมที่เป็นอสม. กล่าวว่า “...การไปเห็นจริงจะได้เป็นการปลุกจิตสำนึกของบุคคล เห็นตัวอย่างที่ดี...” แต่ทางฝ่ายนักวิชาการพัฒนาชุมชน แสดงความคิดเห็นดังนี้ “...การไปดูงานมันก็ดี แต่ปัญหามันอยู่ที่งบประมาณ กับเวลาของคนที่จะไปนะครับ อย่างลี้มว่ากว่าจะนัดให้ตรงกันยากมาก ถ้าเปิดวิดีโอในตอนที่ประชุมตั้งทีมทำแผน มันง่ายกว่านะครับ...” จากการแสดงความคิดเห็นของทั้งสองฝ่าย พอสรุปได้ว่า การพาไปดูงาน หรือเปิดวิดีโอเกี่ยวกับความสำเร็จของการจัดทำแผนชุมชนสามารถ

สร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนได้ แต่การพาไปดูงานมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและเวลา

4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน ผู้ร่วมประชุมมีความคิดเห็นตรงกันว่า กิจกรรมนี้มีความเหมาะสมกับรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน ดังคำกล่าวของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล “...การร่วมกลุ่มเป็นทีมอะ ผมคิดว่าดีมากเลย ผมอยากให้มีความนานแล้ว แผนชุมชนนี้จะได้ร่วมกันคิด...” เจ้าหน้าที่พัฒนากรตำบลเสริมว่า “...ตั้งกลุ่มไม่ต้องเอาคนเยอะก็ได้ แต่เอาคนที่ตั้งใจจริงทำงานจริงๆ ผมว่ายิ่งเยอะยิ่งดี...” สำหรับทีมทำแผนชุมชนท่านหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า “...กิจกรรมนี้เหมาะสมค่ะ การทำแผนชุมชนนั้นต้องมีทีมงานที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม การจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน จะได้มีการแบ่งงานกันทำตามความถนัดและความเหมาะสม ในแต่ละตัวบุคคล เพื่อให้ทำงานสำเร็จได้ง่าย เกิดความภาคภูมิใจ...” ซึ่งสอดคล้องกับอีกท่าน “...การทำแผนชุมชนคือการระดมความคิด ไม่สามารถคิดได้เพียงคนเดียว และการแต่งตั้งบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่ง จะทำแผนที่มีประสิทธิภาพ...” อีกท่านมีความคิดเห็นว่า “...การจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน น่าจะมีนักวิชาการ หรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐร่วมด้วย จะได้มีคนคอยแนะนำ เพราะกฎระเบียบบางอย่างเราไม่รู้ อย่างเบิกค่าอะไรได้บ้าง หรือเขียนโครงการอย่างไร เนี่ย มันควรมีนะ...” จากคำกล่าวของผู้ร่วมประชุม สามารถสรุปได้ว่า การทำแผนชุมชนจะง่ายขึ้นถ้ามีทีมทำแผนชุมชนโดยเฉพาะ อีกทั้งยังแบ่งเบางานของผู้นำชุมชน

5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ในกิจกรรมนี้ทุกคนมีความเห็นไปในทางเดียวกัน ว่าเป็นกิจกรรมที่จำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการทำแผนชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับการทำแผนชุมชนอย่างเพียงพอ เห็นได้จากคำกล่าวของผู้ร่วมประชุมว่า “...การทำแผนชุมชนนั้นจำเป็นต้องมีความรู้ในการทำแผน แต่ละขั้นตอน แล้วต้องรู้ให้จริงด้วยนะรู้ผิดๆถูกๆ จะยิ่งทำแผนมั่วเข้าไปใหญ่ กลายเป็นเกาะไม่ถูกที่กัน...” อีกท่านหนึ่งเสริมว่า “...ปัญหาชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตลอด แล้วบางทีแนวทางแก้ไขปัญหาเดิมๆ อาจไม่ช่วยเหลือต่อไป เราควรมีการพัฒนา มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำแผนชุมชน...” เป็นที่ยอมรับกันทุกฝ่ายว่า การพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน เป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชนอย่างยิ่ง

6. กิจกรรมการสร้างความรู้ความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน ผู้ที่เข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนนั้น ทราบกันคืออยู่แล้วว่างานชุมชนเป็นงานที่ไม่ได้ค่าตอบแทนอย่างเป็นทางการ จึงไม่ค่อยมีคนอยากมาร่วม ดังนั้นสิ่งที่จะตอบแทนผู้ที่มีจิตอาสาและเสียสละทำงานชุมชน จึงควรจะมีการยกย่องชื่นชมให้ชาวบ้านได้ทราบ เพื่อเป็นกำลังใจแก่ทีมทำแผนชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการรักษาพฤติกรรมกรรมการทำแผนชุมชนให้คงอยู่ต่อไป สอดคล้องความคิดเห็นในที่ประชุมว่า

“... กิจกรรมนี้ดีค่ะ เพื่อเป็นกำลังใจให้แก่ทีมงานทำแผน จะได้ทำงานต่อไป...” อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “...กำลังใจเป็นสิ่งจำเป็นต่อคนทำแผนนะ ซึ่งส่งผลต่อจิตใจ ทำให้รู้สึกภูมิใจ และอยากจะทำแผนต่อไปเรื่อยๆ...” สอดคล้องกับผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง “...แบบนี้ทำให้เกิดจิตอาสา เพราะเกิดความภูมิใจ และจะอยู่ทำแผนชุมชนจนเสร็จ...” และทีมทำแผนชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “...มันจะทำให้รู้ว่า เราหรือคนในทีมทำแผนชุมชนสามารถทำประโยชน์ให้ชุมชนได้จริง...” ดังนั้นการสร้าง ความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน เป็นกิจกรรมที่สามารถเป็นกำลังใจให้ทีมทำแผนชุมชน และคงพฤติกรรมการจัดทำแผนชุมชนได้

หลังจากการนำเสนอรูปแบบที่ ห้องประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐระดับจังหวัด ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชนโดยตรง ในประเด็นความเหมาะสมของรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน จำนวน 2 ท่านคือนายอภิชาติ สวนประเสริฐ ตำแหน่งนักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ และนายณรงค์ ยางงาม ตำแหน่งนักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ กลุ่มงานสารสนเทศฯ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม พบดังนี้

1. รูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมพอสมควร โดยแสดงความคิดเห็นว่า “...กิจกรรมที่กำหนดนั้นอาจเพิ่มการฝึกปฏิบัติจริงๆ หรือสอดแทรกในกิจกรรมที่ดำเนินการก็ได้ เน้นในสาระสำคัญของการมีแผนชุมชนและใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังชุมชนอย่างแท้จริง...” จะเห็นว่าความคิดเห็นของทั้งสองท่านสอดคล้องกับรูปแบบ คือ เน้นการฝึกปฏิบัติการทำแผนชุมชนอย่างจริงจัง และให้ความสำคัญกับการมีแผนชุมชน

2. กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน มีความเหมาะสม และให้ความคิดเห็นว่า “...ถ้าจะให้ได้ผลในเชิงการเรียนรู้ ควรจะมีการจัดเวทีให้ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชนว่า ทำทำไม ทำอย่างไร ทำเพื่ออะไร ชาวบ้านได้ประโยชน์อะไร เป็นต้น...” จะเห็นว่าความคิดเห็นนี้มีความสอดคล้องกับรูปแบบฯ คือ การเตรียมความพร้อมด้วยการ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนด้วยสื่อสาธารณะที่เข้าถึงชาวบ้านได้แก่ แผ่นพับ โปสเตอร์ และหอกระจายเสียง

3. กิจกรรมสรรหาบุคคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน มีความเหมาะสม แสดงความคิดเห็นว่า “...เห็นควรด้วยอย่างยิ่ง แต่บุคคลที่สรรหานั้นควรจะต้องมีความเชี่ยวชาญในการจัดทำแผนชุมชน เพื่อที่จะทำให้แผนชุมชนที่ได้สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง และมีชีวิต...” จากความคิดเห็นดังกล่าวพบว่าความสอดคล้องกับรูปแบบ คือ มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่ทีมทำแผนชุมชน

4. กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนและการสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการทำแผนชุมชน ทั้งสองท่านมีความคิดเห็นตรงกันว่า มีความเหมาะสม

5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน มีความเหมาะสม และมีความคิดเห็นเพิ่มเติมดังนี้ “...กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติฯ นั้น ควรเพิ่มเติมเรื่องการปรับแผน ประเมินมาตรฐานแผนให้เข้ากันกับแผนชุมชนอื่นหรือข้างเคียง และบูรณาการแผน คือ การผสานแผนระหว่างแผนชุมชนในตำบลเดียวกัน...”

6. กิจกรรมการสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน มีความเหมาะสม และมีความคิดเห็นดังนี้ “...การประกาศยกย่อง มอบเกียรติบัตรให้ผู้ทำแผนชุมชน และชมเชยความเสียสละต่อสาธารณะ สร้างความภาคภูมิใจได้ แต่ต้องทำอย่างจริงจัง...” จากความคิดเห็นนี้พบว่า สอดคล้องกับรูปแบบของตัวชี้วัดที่ใช้สื่อในชุมชนในการประกาศชมเชยทีมทำแผนชุมชน นอกจากนี้อีกท่านหนึ่งแสดงที่น่าสนใจว่า “... ควรเพิ่มความรับผิดชอบในกิจกรรมทำแผนชุมชน ได้แก่ บุคลากรในชุมชนร่วมติดตามความเป็นไปได้ของกิจกรรมในแผนชุมชน รวมทั้งผลการดำเนินโครงการต่างๆในแผนชุมชน กระบวนการนี้จะช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน...” ในประเด็นนี้ เป็นคำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง ตัวชี้วัดจะนำไปเป็นข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ภาพที่ 12 สรุปแนวทางการใช้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน 2) เพื่อศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน 4) เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนเป็น 4 ระยะ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยดังนี้ ระยะที่ 1 เป็นการสำรวจสภาพปัจจุบันของการพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ใช้การสำรวจด้วยแบบสอบถามกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชน โดยตรงในระดับตำบล ระยะที่ 2 เป็นการถอดบทเรียนจากชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ (best practices) ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน เครื่องมือที่ใช้คือ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนต้นแบบ และการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ที่ทำงานด้านการจัดทำแผนชุมชน ระยะที่ 3 เป็นการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ช่วงแรกเป็นการเตรียมความพร้อม ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เป็นพื้นที่นำร่อง เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้ร่วมวิจัย จำนวน 7 คน และ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็น ชาวบ้านหมู่ที่ 5 จำนวน 260 คน ช่วงที่ 2 เป็นการดำเนินการตามวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research :PAR) ประกอบด้วย ขั้นการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) ขั้นการปฏิบัติตามแผนและการสังเกต และขั้นการสะท้อนผล ผู้ที่เข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน ทั้ง 2 วงรอบ จำนวน 26 คน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ตัวผู้วิจัย เครื่องบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก กล้องถ่ายภาพ แนวคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินผลกิจกรรม การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็นเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการวิพากษ์ร่วมกัน โดยนำข้อมูล

มาจัดกระทำเป็นหมวดหมู่และเขียนในลักษณะการพรรณนาความ เพื่ออธิบายผลการดำเนินงาน กิจกรรมที่พัฒนาขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ระยะที่ 4 เป็นการประชุมเพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 18 คน

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน เป็นการศึกษาในระยะที่ 1 สรุปได้ดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลที่เป็นตัวอย่าง ได้ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น ผู้นำ/แกนนำชุมชนที่เข้าร่วมเพื่อการจัดทำแผนชุมชน จำนวน 239 คน คิดเป็นร้อยละ 59.7 เป็นเพศชาย จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 39.7 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่คือมัธยมศึกษา จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 36.0 และมีประสบการณ์ในการร่วมจัดทำแผนชุมชน จำนวน 2 ครั้ง จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5

1.2 ผลการวิเคราะห์ระดับสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ได้ดังนี้

ในระดับบุคคล มีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยการมีความตั้งใจมุ่งมั่น และการมีความยึดมั่นผูกพันกับชุมชน อยู่ในระดับมาก นอกนั้น อยู่ในระดับปานกลาง คือ การตัดสินใจ การมีความพึงพอใจในงาน การเห็นคุณค่าในตนเอง การแก้ปัญหาและจัดการสถานการณ์ การมีทักษะการสื่อสาร การมีความเชื่อมั่นในตนเอง และการมีความรู้ความเข้าใจเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ในระดับทีมงาน มีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดย การมีความไว้วางใจอยู่ในระดับมาก นอกนั้น อยู่ในระดับปานกลาง คือ การส่งเสริมในเชิงบวก การประสานความร่วมมือ การสร้างความรู้สึกการมีส่วนร่วม การจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การพัฒนาสัมพันธภาพของบุคลากร การสนับสนุนทางสังคม และการปรับปรุงระบบการติดต่อสื่อสารในทีมงาน แสดงว่ามีการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้จัดทำแผนชุมชนค่อนข้างบ่อย

1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด ได้ดังนี้ สามารถแยกเงื่อนไขหลักได้ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขภายในบุคคลและ เงื่อนไขภายนอกบุคคล

เงื่อนไขภายในบุคคล คือ การรู้จักควบคุมช่วยเหลือตนเอง ได้แก่ ความตั้งใจการมุ่งมั่น การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การตระหนักในคุณค่าแห่งตน การยอมรับฟังคำแนะนำของผู้อื่น การมีความรับผิดชอบชุมชน ให้ความสนใจในงานที่ได้รับมอบหมาย ความรักในชุมชนของตนเอง มีทัศนคติและเป้าหมายที่จะพัฒนาชุมชน การตัดสินใจ ส่วนเงื่อนไขภายนอกบุคคล คือ การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การพัฒนาทักษะการสื่อสาร กำลังใจจากชาวบ้านและเพื่อนร่วมงาน การร่วมมือกันของชาวบ้าน สัมพันธภาพในชุมชน ค่าตอบแทนในการทำแผนชุมชนแต่ละครั้ง การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การวางแผนที่ดี ความพร้อมของอุปกรณ์และบุคคลที่เข้าร่วมจัดทำแผนชุมชน ความสามัคคีในชุมชน

สำหรับในด้านทีมงาน เงื่อนไขเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจทำให้ทีมงานมีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้น พบว่า สามารถแยกเป็นเงื่อนไขหลักได้ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขที่ทีมงานสามารถดำเนินการได้เอง และ เงื่อนไขที่ทีมงานต้องดำเนินงานร่วมกับภายนอก เงื่อนไขที่ทีมงานสามารถดำเนินการได้เอง ได้แก่ การสร้างบรรยากาศให้เกิดความไว้วางใจ การประสานงานของผู้นำชุมชนกับกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน การให้เกียรติซึ่งกันและกันในทีม การจัดระบบการสื่อสารที่เหมาะสม จัดให้มีการลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อเข้าใจในสภาพปัญหาที่เป็นจริง จัดการประชุมและปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การประชาสัมพันธ์ของข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน การประชาคมการจัดทำแผนชุมชน ส่วนเงื่อนไขที่ทีมงานต้องดำเนินงานร่วมกับภายนอก ได้แก่ จัดฝึกอบรมให้ความรู้และความสำคัญของแผนชุมชน การพัฒนาบุคลากรในทักษะที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การประสานความร่วมมือจากภาคชุมชนและเครือข่าย หาเงินสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน จัดหาที่ปรึกษาเพื่อการจัดทำแผนชุมชน การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านแผนชุมชน จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาสร้างเป็นคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก ในระยะที่ 2 ต่อไป

2. การศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน เป็นการศึกษาในระยะที่ 2 สรุปได้ดังนี้

ผลการศึกษาพลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชนด้วยการถอดบทเรียนจาก 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ ชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ได้ผลสรุปประเด็นเงื่อนไขที่สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผน

ชุมชน ดังนี้ เงื่อนไขระดับบุคคลในการสร้างเสริมพลังอำนาจเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย ความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน ความตั้งใจมุ่งมั่น ความผูกพันกับชุมชน ความภาคภูมิใจในตนเอง การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ส่วนเงื่อนไขระดับทีมงานในการสร้างเสริมพลังอำนาจเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย การสร้างสัมพันธภาพ การสื่อสารในทีมงาน การสนับสนุนทางสังคม การมีความไว้วางใจ

กระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน มาเป็นองค์ประกอบในการพัฒนากระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ การเตรียมความพร้อมชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา การกำหนดแผนงานหรือโครงการ การจัดทำรูปแบบแผนชุมชน จากนั้นได้ร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ที่ได้รับการตรวจสอบความเหมาะสมจาก ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน จากนั้นนำร่างรูปแบบไปเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ ในระยะที่ 3

3. การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน เป็นการศึกษาในระยะที่ 3 ซึ่งแบ่ง 2 คือ ช่วงการเตรียมความพร้อม และช่วงการดำเนินการตามวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยในชุมชน

ช่วงการเตรียมความพร้อม ด้านพื้นที่ได้ ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เป็นพื้นที่กรณีศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน ซึ่งจากการลงศึกษาพื้นที่พบว่า ชาวบ้านตำบลเจ็ดริ้วไม่เคยการทำแผนชุมชนเองเลย แผนชุมชนที่ได้เกิดจากเจ้าหน้าที่ของอำเภอเป็นผู้ดำเนินการ ด้านผู้ร่วมวิจัย ได้ผู้ที่สนใจสมัครเป็นผู้ร่วมวิจัย จำนวน 7 คน ซึ่งส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ พบว่า ผู้ร่วมวิจัย 6 คน เข้าใจว่าแผนชุมชน กับแผนพัฒนาหมู่บ้าน 3 ปี คือเอกสารอย่างเดียวกัน

ช่วงการดำเนินการตามวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ในการดำเนินการวิจัยช่วงนี้ เป็นการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยในชุมชนจำนวน 7 คน ใน 2 รอบนี้ ดังนี้

สรุปผลการดำเนินวิจัยวงรอบที่ 1

ขั้นการวางแผนพัฒนารูปแบบด้วยเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) ระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ข้อสรุปว่าให้รวมองค์ประกอบของร่างรูปแบบจาก 5 องค์ประกอบ เหลือ 2 องค์ประกอบคือ การเตรียมความพร้อมและการจัดทำแผนชุมชน

สรุปจากผลการดำเนินการในวงรอบที่ 1 มีประเด็นดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งเป็นความร่วมมือจากผู้ร่วมวิจัย และความร่วมมือจากหน่วยงานภายในและภายนอก

1.1) ความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัย ทั้ง 7 คน อยู่ในระดับสูง ทุกคนให้ความสนใจกับกิจกรรม ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และร่วมวางแผนด้วยกระบวนการ AIC ในทุกขั้นตอน ตลอดจนร่วมลงมือทำแผนชุมชนกับทีมทำแผนชุมชนด้วย สรุปได้ว่าการวิจัยแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากผู้ร่วมวิจัยอย่างยิ่ง

1.2) ความร่วมมือจากหน่วยงานภายในและภายนอกชุมชน อยู่ในระดับดี มีหน่วยงานภายในคือ องค์กรบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว และหน่วยงาน ภายนอก คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการจากสำนักพัฒนาชุมชน จังหวัดนครปฐม มาช่วยสนับสนุน

2) การประเมินผลกิจกรรมการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนในการทำแผนชุมชน ได้ดังนี้

2.1) ผลการประเมินความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนของชาวบ้าน หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนผลการวิเคราะห์ช่องทางการรับรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนของชาวบ้าน พบว่า สื่อแผ่นพับ เป็นช่องทางการรับรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือ สื่อโปสเตอร์ไวเนล ตามลำดับ สำหรับการกระจายเสียงด้วยหอกระจายข่าวปรากฏว่าไม่มีผู้ได้รับความรู้จากสื่อนี้เลย

2.2) ผลการประเมินกิจกรรมสรรหาคณะมาร่วมทีมทำแผนชุมชน ได้ดังนี้ ผู้นำชุมชนให้ความร่วมมือประสาน ได้ผู้เข้าร่วมเป็นทีมอย่างจริงจังมี 7 คน จากที่มาสัมผัสทั้งหมด 22 คน ซึ่งทั้ง 7 คน เข้าร่วมทำงานวิจัยครบทุกกิจกรรม นับว่าประสบความสำเร็จพอสมควร

2.3) ผลการประเมิน กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ได้ดังนี้ หลังจากทีผู้วิจัยจัดกิจกรรมพาผู้ร่วมวิจัยและผู้ที่มีสมัครเข้ามาเป็นทีมทำแผนชุมชน ทั้ง 14 คน ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการทำแผนชุมชนที่หนองสาหร่าย ส่วนใหญ่พูดไปในทิศทางเดียวกันว่า “หมู่บ้านเราน่าจะทำได้” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชน

2.4) ผลประเมินกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน ได้ดังนี้ ส่วนใหญ่ มีความพอใจและเห็นด้วยอย่างยิ่ง ที่มีการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนอย่างเป็นทางการ โดยมีการกำหนดงานและหน้าที่ให้ชัดเจน

2.5) ผลประเมินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ได้ดังนี้ ทีมทำแผนชุมชนมีความพึงพอใจในกิจกรรมพัฒนา ทุกคนร่วมกันฝึกปฏิบัติจริงจนได้แผนชุมชนของหมู่บ้านตนเอง ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงกับแผนพัฒนา 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว แสดงว่ามีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ ทั้งนี้ในระยะแรก อาจต้องมีคนคอยแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษา ซึ่งคงต้องเป็นหน้าที่ของนักพัฒนาชุมชนตำบล

2.6) ผลประเมินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการใช้เครื่องมือสื่อสาร ได้ดังนี้ ส่วนใหญ่มองว่ากิจกรรมนี้สามารถนำไปแทรกรวมกับกิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน โดยเป็นหัวข้อหนึ่งของการประชุม เพื่อเป็นการประหยัดเวลา ส่วนการสื่อสารสรุปว่า การติดต่อสื่อสารภายในทีมงานให้ใช้โทรศัพท์เป็นช่องทางหลัก ส่วน ระบบ ไลน์ใช้เฉพาะคนที่มีความพร้อมทางเครื่องมือสื่อสาร

2.7) ผลประเมินกิจกรรมการส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชน ได้ดังนี้ การส่งเสริมความภาคภูมิใจแก่ทีมทำแผนชุมชนด้วยการ ใช้หอกระจายข่าวร่วมกับการตีประกาศรายชื่อและกล่าวชื่นชมทีมทำแผนชุมชนในสถานที่สาธารณะ สามารถทำให้บุคคลรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผน เกิดความภาคภูมิใจ และส่งผลให้เกิดความตั้งใจที่จะทำแผนชุมชนให้สำเร็จ

การดำเนินวิจัยรอบที่ 2

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน

1.1 ความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัย การมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ในวงรอบที่ 2 นี้ ผู้ร่วมวิจัย มีบทบาทมากขึ้นทั้งในแง่ของการคิดวางแผนและการปฏิบัติการตามแผนร่วมกัน ตลอดจนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมทำแผนชุมชนด้วย

1.2 ความร่วมมือจากหน่วยงานภายในและภายนอก ของการปฏิบัติการในวงรอบนี้ ได้มีการระดมบุคลากรทั้งที่เป็นเครือข่ายภายในชุมชน และบุคลากรจากภายนอกชุมชนเข้ามาสนับสนุน ซึ่งถือว่าเป็นความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเพื่อให้เกิดพลังในการทำงาน และทำให้กิจกรรมการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน มีความสมบูรณ์ที่สุด

2. การประเมินกิจกรรมการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนในการทำแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 นี้ สิ่งที่อยู่วิจัยสังเกต สรุปผลดังนี้

กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน ของหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ที่เป็น ได้ดังนี้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนช่องทางการให้ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนมากที่สุด คือ สื่อแผ่นพับ รองลงมาคือ สื่อโปสเตอร์ กิจกรรมสรรหาคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน ผู้นำของหมู่ที่ 5 พบว่าผู้นำให้ความร่วมมือในการสรรหาผู้ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนมากกว่าในวงรอบที่ 1 กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ในวงรอบที่ 2 ใช้การรับชมวีดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการทำแผนชุมชน รวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับจากการมีทีมทำแผนชุมชนที่เข้มแข็งแทนการไปศึกษาดูงาน พบว่าสามารถสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นในการจัดทำแผนชุมชนได้ กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชนหมู่ที่ 5 ถือว่าประสบความสำเร็จ โดยในวงรอบที่ 2 นี้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น เป็นจำนวน 26 คน กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมให้ความสนใจและร่วมในการฝึกปฏิบัติ ตลอดจนสามารถเขียนโครงการพัฒนาชุมชนตนเองได้บนพื้นฐานบริบทของชุมชน ส่วนข้อสรุปเรื่องการติดต่อสื่อสารภายในทีมยังคงเป็นการใช้โทรศัพท์เป็นหลักโดยใช้กลยุทธ์โดมิโน กิจกรรมการสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน พบว่า ทีมทำแผนชุมชนรู้สึกภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการช่วยพัฒนาชุมชนตนเอง

ผลการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว

ได้รูปแบบที่เกิดจากการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยจากภายนอกกับผู้ร่วมวิจัยในชุมชนที่รวมตัวกัน วางแผนพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว โดยมีความร่วมมือทั้งจากภายในและภายนอก เพื่อสร้างทีมทำแผนชุมชนที่มีศักยภาพ สามารถทำแผนชุมชนของตนเองได้ ซึ่งการปฏิบัติการตามวงรอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ ใน 6 กิจกรรม คือ กิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน กิจกรรมสรรหาคลมาร่วมทีมทำแผนชุมชน กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อการจัดทำแผนชุมชน กิจกรรมจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน กิจกรรมสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน

นอกจากรูปแบบที่ได้จากการพัฒนา ยังพบผลวิจัยนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ผู้วิจัยสังเกตได้คือ หลังจากการดำเนินการวิจัย แต่ละหมู่บ้านมีการตื่นตัวเรื่องการทำ

แผนชุมชน เห็นได้จากในช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ 2559 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน ได้จัดประชุมประชาคมเพื่อร่วมกันค้นหาปัญหาของหมู่บ้านและร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดการปัญหา ด้วยการเสนอเป็นโครงการพัฒนาของแต่ละหมู่บ้าน จากนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องจะนำข้อมูลที่ได้ไปประสานกันเป็นแผนพัฒนา 3 ปีขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว

สรุปการนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

จากการนำเสนอรูปแบบ ณ ห้องประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2558 พบว่า ผู้เข้าร่วมมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันคือ รูปแบบมีความเหมาะสม สามารถสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนได้ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชน แต่ละชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบ ผู้วิจัยจะนำมาอภิปรายผลในประเด็นที่เห็นว่าสำคัญและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา ดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

จากผลวิเคราะห์สถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ทั้งในระดับบุคคล และระดับทีมงาน มีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าเป็นเช่นนี้เพราะ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ซึ่งเป็นวัยที่ผ่านประสบการณ์ด้านปัญหาชุมชน มีโอกาสได้พบเห็นสถานการณ์ต่างๆ ของชุมชน ทั้งจุดแข็งจุดอ่อนรวมทั้งอุปสรรคและโอกาสของการพัฒนาชุมชนตนเอง นอกจากนี้ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการร่วมจัดทำแผนชุมชน จำนวน 2 ครั้ง ดังนั้นจึงทำให้มีสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ สมาน นวลจันทร์ (2551 : 86) พบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกับ อนุรักษ์ ลักษณ์ภู (2551 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษา ปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบผลการศึกษาว่า ประชาชน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิด พบว่า สามารถแยกเป็นเงื่อนไขหลักได้ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขภายในบุคคลและ เงื่อนไขภายนอกบุคคล เงื่อนไขภายในบุคคล คือ การรู้จักควบคุมตนเอง ได้แก่ ความตั้งใจการมุ่งมั่น การมีความเชื่อมั่น

ในตนเอง การตระหนักในคุณค่าแห่งตน การยอมรับฟังคำแนะนำของผู้อื่น การมีความรับผิดชอบชุมชน ให้ความสนใจในงานที่ได้รับมอบหมาย ความรักในชุมชนของตนเอง มีทัศนคติและเป้าหมายที่จะพัฒนาชุมชน การตัดสินใจ จะเห็นว่าเงื่อนไขภายในบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวของแต่ละบุคคลที่มีไม่เท่ากัน อันจะส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนแตกต่างกัน ส่วนเงื่อนไขภายนอกบุคคล คือ การได้รับความสนับสนุนช่วยเหลือจากผู้อื่น ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การพัฒนาทักษะการสื่อสาร กำลังใจจากชาวบ้านและเพื่อนร่วมงาน การร่วมมือกันของชาวบ้าน สัมพันธภาพในชุมชน ค่าตอบแทนในการทำแผนชุมชนแต่ละครั้ง การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การวางแผนที่ดี ความพร้อมของอุปกรณ์และบุคคลที่เข้าร่วมจัดทำแผนชุมชน ความสามัคคีในชุมชน จะเห็นว่าเงื่อนไขภายนอกบุคคลนี้ เป็นสภาพแวดล้อมรอบตัวบุคคล ที่ส่งผลให้บุคคลมีตัดสินใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมทำแผนชุมชน เช่น ค่าตอบแทน การได้รับความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแผนชุมชน สอดคล้องกับอนูรักษ์ ลักษณะภู (2551 : 58) ที่ศึกษา ปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบข้อเสนอแนะจากผลวิจัยว่า เทศบาลควรจะต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง และความเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชนให้แก่ประชาชนให้มากขึ้น

สำหรับในด้านทีมงานเงื่อนไขเกี่ยวกับการสร้างเสริมพลังอำนาจทำให้ทีมงานมีการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้น พบว่า สามารถแยกเป็นปัจจัยหลักได้ 2 ปัจจัย คือ เงื่อนไขที่ทีมงานสามารถดำเนินการได้เอง และ เงื่อนไขที่ทีมงานต้องดำเนินงานร่วมกับภายนอก เงื่อนไขที่ทีมงานสามารถดำเนินการได้เอง ได้แก่ การสร้างบรรยากาศให้เกิดความไว้วางใจ การให้เกียรติซึ่งกันและกันในทีม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ronald (2000) ; Kirkman and Rosen (2000) ; Spreitzer (1996) ; Jones (1994) ; Michele (1996) ; Koberg .et al.(1999) การประสานงานของผู้นำชุมชนกับกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2538) ; ชีรพงษ์ แก้วหาญ (2543) การจัดระบบการสื่อสารที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ DuBoire (1996) ; ประทุม ฤกษ์กลาง (2538) ; Laschinger (1994) ; Clair (1990) การจัดให้มีการลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อเข้าใจในสภาพปัญหาที่เป็นจริง การประชุมและปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การประชาสัมพันธ์ของข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้านการประชาคมการจัดทำแผนชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2538) ; บัญชร แก้วส่อง และคณะ(2543) ; สมพันธ์ เตชะอธิก

(2540) ; กฤษฎา บุญชัย (2542) ; ประเวศ วะศรี (2540) ผู้วิจัยเห็นว่าเงื่อนไขที่ทีมงานสามารถดำเนินการได้เองนั้น เป็นสิ่งที่คนในชุมชนสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องพึ่งองค์กรหรือบุคคลภายนอกชุมชน สอดคล้องกับทินกร ศิลาพันธ์ (2551:72) ที่ศึกษาบทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสาท-เหล็ก จังหวัดพิจิตร ได้ให้ข้อเสนอแนะให้ประชาชนมีบทบาทการทำแผนชุมชนให้มากขึ้น ดังนี้ ผู้วิจัยเห็นควรว่าประชาสัมพันธ์เรื่องการจัดทำแผนชุมชนให้ทั่วถึงอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และจำเป็นต้องประชาสัมพันธ์ก่อนทำแผนชุมชนล่วงหน้า 2-3 วันด้วยเสียงตามสาย เพื่อสร้างการรับรู้ในชุมชน ส่วนเงื่อนไขที่ทีมงานต้องดำเนินงานร่วมกับภายนอก ได้แก่ จัดฝึกอบรมให้ความรู้และความสำคัญของแผนชุมชน การพัฒนาบุคลากรในทักษะที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน การประสานความร่วมมือจากภาคชุมชนและเครือข่าย หาเงินสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน จัดหาที่ปรึกษาเพื่อการจัดทำแผนชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านแผนชุมชน สอดคล้องกับ ศิริขวัญ อุทา (2548 : 92) ที่ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูน พบว่า ขั้นตอนและเทคนิคในการจัดทำแผนชุมชนที่สำคัญคือ การศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ตรงกับงานวิจัยของ ไพบุลย์ ดาวเวียงกัน และคณะ (2551 : 90) ที่ศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นบ้านป่าไม้แดง หมู่ที่ 2 ตำบลป่าป้อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สิ่งที่ได้ตระหนักรู้ในงานวิจัย คือการไปศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ทำให้ได้ทราบถึงแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำแผนชุมชนต่อไป ส่วนในเรื่องของการสอดคล้องกับทินกร ศิลาพันธ์ (2551: 72) ที่ศึกษาเรื่องบทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสาทเหล็ก จังหวัดพิจิตร พบว่า ควรจัดฝึกอบรมตัวแทนชุมชนการการจัดทำแผนชุมชน และควรชี้ให้ประชาชนเห็นประโยชน์ของการทำแผนชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนักให้กับประชาชน

2. พลังอำนาจชุมชนด้านการจัดทำแผนชุมชน

ในระยะที่ 2 นำผลการศึกษาในระยะที่ 1 มาเป็นแนวทางในการสร้างคำถามกับชุมชนต้นแบบ 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านหนองกลางดง และชุมชนหนองสาหร่าย เพื่อถอดบทเรียน ได้ผลสรุป ประเด็นเงื่อนไขที่สอดคล้องและเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ดังนี้ เงื่อนไขระดับบุคคลในการสร้างเสริมพลังอำนาจเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย ความตระหนักเกี่ยวกับแผน ความตั้งใจมุ่งมั่น ความผูกพันกับชุมชน ความ

ภาคภูมิใจในตนเอง การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน ตรงกับแนวคิดของ Freire (1970) ; Sansak (1995) ; Garcia (1984) ; Sarason (1974) ; Weiler (1991) ; บัญชร แก้วส่อง และคณะ (2542) และสอดคล้องกับทinker ศิลาพันธ์ (2551: 72) ที่ศึกษาบทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสาทเหล็ก จังหวัดพิจิตร พบว่าแนวทางที่ทำให้ประชาชนมีบทบาทต่อการจัดทำแผนชุมชนคือ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน และคิดว่าแผนชุมชนไม่มีความจำเป็นและความสำคัญกับชุมชน นั้นหมายถึงประชาชนขาดความตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของแผนชุมชนนั่นเอง ส่วนเงื่อนไขระดับทีมงานในการสร้างเสริมพลังอำนาจเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย การสร้างสัมพันธภาพ การสื่อสารในทีมงาน การสนับสนุนทางสังคม การมีความไว้วางใจ สอดคล้องกับแนวคิดของบลูม (Bloom, 1971 : 89) กล่าวว่า การสื่อสารด้วยการณรงค์ผู้รับข่าวสาร จะเกิดความรู้จากการณรงค์ด้วยสื่อจนจดจำและระลึกได้ นำไปสู่ความเข้าใจ คือสามารถจับใจความสำคัญ การแปลความและการตีความหมาย

ดังนั้นร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ที่ได้จากผลการวิจัยในระยะที่ 1 และ 2 ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบคือ การเตรียมความพร้อม และการจัดทำแผนชุมชน นอกจากนี้ยังได้เงื่อนไขในการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนดังนี้ ระดับบุคคล ได้แก่ ความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน ความผูกพันกับชุมชน ความตั้งใจมุ่งมั่น ความภาคภูมิใจในตนเอง การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน และระดับทีมงาน ได้แก่ การสร้างสัมพันธภาพ การสื่อสารในทีมงาน การสนับสนุนทางสังคม การมีความไว้วางใจ

3 การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว

จากผลการพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของตำบลเจ็ดริ้ว พบการเปลี่ยนแปลงดังนี้

หลังจากดำเนินกิจกรรมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน ชาวบ้านที่ได้รับสื่อแผ่นพับเกี่ยวกับแผนชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของแผนชุมชนมากขึ้น เห็นได้จากการสมัครเข้าร่วมมาเป็นทีมทำแผนชุมชนมากขึ้นในวงรอบที่ 2 ตรงกับแนวคิดของโวลล์แมน (Wolman, 1973 : 32) ที่ว่า ความตระหนักจะเกิดขึ้นจากภาวะที่เข้าใจและมีสำนึกอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งในกรณีนี้ผู้วิจัยคิดว่า คือ การที่ชาวบ้านได้รับรู้ความสำคัญของการมีทีมทำแผนชุมชน

จาก ลีอแป่นพับ ลีอโปสเตอร์ และหอกระจายเสียงของตำบล สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นักวิชาการหลายท่าน ได้แก่ งานวิจัยของสมาน นวลจันทร์ (2551: 87) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลนาโยง พบว่า ยุทธศาสตร์ด้านการปฏิบัติจัดทำแผนชุมชน ควรสร้างความตระหนัก ความเข้าใจ เพื่อการจัดทำแผนชุมชน อย่างชัดเจน โดยถ้าประชาชนมี ความตระหนัก เข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชน จะทำให้ชาวบ้านสำนึกว่าแผนชุมชนเป็นของตนเอง และ งานวิจัยของ ทินกร ศีลาพันธ์ (2551: 71) ที่ศึกษาบทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสาทเหล็ก จังหวัดพิจิตร พบว่า เพื่อการจัดทำ แผนชุมชน ประชาชนคิดว่าแผนชุมชนเป็นเรื่องของทางราชการ ไม่ใช่หน้าที่ของชุมชน แผน ชุมชนไม่สามารถแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านไม่ได้ตระหนักถึง ความสำคัญของแผนชุมชน และ Victoria (1998 : บทคัดย่อ) พบว่า มิติทางสังคมและกายภาพเพื่อ การวางแผนชุมชน และการระบุรูปแบบใหม่ของการให้อำนาจในทางปฏิบัติงานชุมชน โดยการมี ส่วนร่วมของประชาชน นั่นคือ การให้อำนาจในทางปฏิบัติ ซึ่งควรเป็นลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ตามลำดับ และมีต้นกำเนิดในระดับรากหญ้า ซึ่งตรงกับงานของ เขมภักดิ์ เย็นเปี่ยม (2552 :152) ที่ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา: เปรียบเทียบระหว่างชุมชนต้นแบบใน แถบภาคกลาง กับ ชุมชนนำร่องในเขตกรุงเทพมหานคร พบปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อ ความสำเร็จเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ในเขตกรุงเทพมหานคร คือ ประชาชนไม่เห็นความสำคัญเพื่อ การจัดทำแผนชุมชน เนื่องจากประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจเพื่อการจัดทำแผนชุมชน และ ธนิตรา สุภามิ (2552 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยส่งเสริมคุณภาพการวางแผนชุมชนในอำเภอ เมืองลำพูน พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการวางแผนชุมชนให้มีคุณภาพ คือ ประชาชนมีความรู้ ความ เข้าใจไม่เพียงพอ โดยคิดว่าการวางแผนชุมชนเป็นเรื่องของรัฐและผู้นำชุมชนเท่านั้น จึงไม่ให้ความ สนใจเข้าร่วมเท่าที่ควร ในส่วนของภาครัฐขาดการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการเรียนรู้ใน ความสำคัญของแผนชุมชนแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง และ สยาม วิชาพรหม (2552: บทคัดย่อ) ที่ ศึกษาการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนของ เทศบาลตำบลรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่า แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในการจัดทำแผนชุมชนที่จะทำให้การจัดทำแผนชุมชนมีประสิทธิภาพ ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างครอบคลุมทุกด้านให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพิ่ม การประชาสัมพันธ์ ตรงกับ Sharon (1998 : บทคัดย่อ) พบว่า รัฐบาลอัลเบอร์ต้า ขาดแคลนใน กลยุทธ์ด้านการประสานงานโดยรวมสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์ประกอบที่สำคัญของ กระบวนการการวางแผนและการดำเนินการมีการทุจริตและถูกละเลยจากการตรวจสอบจาก

ประชาชน และ อนุรักษ์ ลักษณะภู (2550: 60) ที่ศึกษาปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบข้อเสนอแนะว่า เทศบาลควรจะต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจังในด้านการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดยเน้นรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงประชาชนได้โดยตรงให้มากยิ่งขึ้น เช่นการทำแผ่นพับใบปลิววารสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และกระจายเสียงไปสู่ชุมชนอย่างทั่วถึง และ ชญาพร กมลกิจไพศาล (2553: บทคัดย่อ) ที่ศึกษา กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสสามโคกจังหวัดปทุมธานี พบปัญหาและอุปสรรคเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ได้แก่ ขาดการเตรียมความพร้อม

ผู้นำชุมชน มีความกระตือรือร้นที่จะให้ความร่วมมือมากขึ้น หลังจากผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยอธิบายเกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของการมีทีมงานทำแผนชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมสหภาคความร่วมมือที่ทำแผนชุมชนตรงกับแนวคิดของ Dean (1994) ; Hawks (1992); Galbrath and Lawler (1993) ที่กล่าวว่า ผู้นำต้องมีความจริงใจและมุ่งมั่น ในการให้คำสัญญาในการเสริมสร้างพลังอำนาจด้วยการแสดงออกทั้งคำพูด และการกระทำ การให้อำนาจที่แท้จริง มีการตัดสินใจรวมทั้งสมาชิกต้องมีพันธสัญญาและมีความผูกพัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน ได้แก่ สิริขวัญ อุทา (2548 :92,93) ที่ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูน พบว่า ขั้นตอนและเทคนิคในการจัดทำแผนชุมชนในขั้นตอนแรกคือ การคัดเลือกแกนนำก่อนเข้าร่วม นอกจากนี้ผู้วิจัยคิดว่า หากผู้นำไม่เข้าใจและไม่ให้ความสำคัญ ทำให้การสื่อสารต่อไปยังบุคคลเพื่อมาร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนมีน้อยลง และ สยาม วิชาพร (2552: บทคัดย่อ) ที่ศึกษา การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่าแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนชุมชนที่จะทำให้การจัดทำแผนชุมชนมีประสิทธิภาพ คือ คณะกรรมการชุมชนที่ทำแผนควรมาจากการคัดเลือกจากประชาชน และควรมีค่าตอบแทนเพื่อเป็นแรงจูงใจ ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนอย่างครอบคลุมทุกด้านให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพิ่มการประชาสัมพันธ์ และกิตติเกานต์ ใจคำ (2554 : 66-67) ที่ศึกษาบทบาทคณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านแม่ข่า คือ คณะกรรมการชุมชนยังไม่ให้ความสำคัญต่อการจัดทำแผนชุมชน และขาดความรู้ความเข้าใจเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ตรงกับ วีระวิทย์ อินทรสุภา (2552:บทคัดย่อ) ที่ศึกษาบทบาทของ

องค์การบริหารส่วนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกระบวนการแผนชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดชุมพร พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยกระบวนการแผนชุมชนน้อย เนื่องจากผู้บริหาร สมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชน ขาดความรู้ความเข้าใจ และไม่ให้ความสำคัญกับการทำแผนชุมชน จึงทำให้ขาดความร่วมมืออย่างจริงจัง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เมื่อผู้นำชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชน และมีความรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ของการมีทีมทำแผนชุมชน ผู้นำจะให้การสนับสนุนมากขึ้นด้วยการแนะนำบุคคลที่เหมาะสมจะเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน อีกทั้งยังประสานกับบุคคลเหล่านี้ด้วยตนเอง ทำให้บุคคลที่ถูกติดต่อเกิดความเกรงใจในอันดับแรก และเข้าร่วมในกิจกรรมต่อไป คือ กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

กิจกรรมสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นเพื่อการจัดทำแผนชุมชน เป็นการไปศึกษาดูงานหรือ รับชมวีดิทัศน์ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการมีทีมทำแผนชุมชน เมื่อบุคคลเห็นชุมชนตัวอย่างที่เกิดความเข้มแข็ง มีการพัฒนาชุมชนตนเองและเห็นประโยชน์ที่เกิดจากการทำแผนชุมชน บุคคลก็ จะมีความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะทำได้บ้าง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน ได้แก่ ศิริขวัญ อุทา (2548 :92) ที่ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูน พบว่า ขั้นตอนและเทคนิคในการจัดทำแผนชุมชนใน คือ การสร้างแกนนำก่อนเข้าร่วมด้วยการศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จ และ กิตติกานต์ ใจคำ (2554 : 64) ที่ศึกษาบทบาท คณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัด เชียงใหม่ พบว่าแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดทำแผนชุมชน คือ การไปศึกษาดูงานชุมชน ต้นแบบที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพเพื่อการจัดทำแผนชุมชน จะทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รวมทั้งเกิดแรงกระตุ้นให้นำไปเป็นแบบอย่างในการทำแผนชุมชนของตนเอง ผู้วิจัยคิดว่าเมื่อเกิดการรวมตัวของผู้ที่มีความต้องการจะทำแผนชุมชนแล้ว สิ่งที่สำคัญคือการจัดตั้งทีมทำแผนชุมชน เพื่อให้เป็นรูปธรรม มีกฎระเบียบสามารถจับต้องได้ ถึงแม้จำนวนคนที่ทำแผนชุมชนจะเป็นกลุ่ม เล็กๆ ของหมู่บ้าน แต่ถ้ามีความตั้งใจจริงก็สามารถจัดทำแผนชุมชนให้สำเร็จได้ การสร้างทีมงาน นั้นตรงกับกับแนวคิดของ Walker (1995) ที่กล่าวว่า การสร้างทีมงาน (Team Building) เป็นกลุ่ม ของบุคคลที่ทำกิจกรรมในงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งการทำงานในลักษณะดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การ พึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependent) คือการที่สมาชิกแต่ละคนทำประโยชน์ให้กับกลุ่ม 2) ความ รับผิดชอบร่วมกัน (Share responsibility) หมายถึงสมาชิกของทีมทุกคนต้องเข้าใจ ร่วมรับผิดชอบ

ต่อจุดมุ่งหมายและเป้าประสงค์ของกลุ่มมากกว่าที่จะขึ้นกับผู้บริหารหรือผู้นำเท่านั้น และ 3) ผลลัพธ์ (Outcome) คือผลที่เกิดขึ้นจากการร่วมกันทำงานของกลุ่มทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน ได้แก่ เขมภักดิ์ เอ็นเปียม (2552 :134) ที่ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา: เปรียบเทียบระหว่างชุมชนต้นแบบในแถบภาคกลาง กับ ชุมชนนำร่องในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าขั้นตอนแรกของการทำแผนชุมชนคือ ค้นหาแกนนำและองค์กรท้องถิ่น สร้างทีมที่จะเข้าร่วมและสร้างความเข้าใจร่วมกัน และ กิตติกานต์ ใจคำ (2554 : 66) ที่ศึกษาบทบาทคณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แนวทางและการแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นเพื่อการจัดทำแผนชุมชน คือ การบริหารเชิงรุก เชิญวิทยากรจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และสร้างทีมงานเจ้าหน้าที่ทำแผนชุมชน สร้างความรู้ความเข้าใจแก่คณะกรรมการชุมชน ประชาชน เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน และ ทินกร ศิลาพันธ์ (2551 : 69) ที่ศึกษาบทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสากเหล็ก จังหวัดพิจิตร พบผลการวิจัยว่า บทบาทของประชาชนในการทำแผนชุมชนในขั้นตอนการเตรียมพื้นที่และเตรียมทีมงาน คือการเป็นอาสาสมัครหรือทีมจัดทำแผนชุมชน และ ศิริขวัญ อุทา (2548 :95) ที่ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูน พบว่าอุปสรรคต่อการทำแผนชุมชน คือ ไม่มีการตั้งทีมงานอย่างเป็นทางการ และชัดเจน ซึ่งทำให้ชุมชนขาดความกระตือรือร้นในการผลักดันแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติจริงได้ และตรงกับอนุพันธ์ วิจิตร (2552:82) ที่ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องและปัญหาในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลเมืองจันทร์บุรี พบปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คือ ขาดการทำงานเป็นทีม

เมื่อได้ทีมทำแผนชุมชนที่มีความตั้งใจมุ่งมั่นและมีความเสียสละแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนให้แก่ทีมทำแผนชุมชน โดยใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งมีการฝึกปฏิบัติทำแผนชุมชนจริง โดยใช้ข้อมูลจาก จปฐ. และ กชช. 2 ค และในวงรอบที่ 2 แผนชุมชนที่ได้จากการฝึกปฏิบัติสามารถนำไปบูรณาการกับแผนพัฒนา 3 ปีขององค์การบริหารส่วนตำบลในปีงบประมาณ 2557 ในประเด็นการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน มีงานวิจัยสนับสนุนดังนี้ กิตติกานต์ ใจคำ (2554 : 66) ที่ศึกษาบทบาทคณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดทำแผนชุมชน ที่สำคัญที่สุด คือการจัดให้มีการอบรมเพิ่มศักยภาพแก่คณะกรรมการชุมชนในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งจะช่วยให้คณะกรรมการชุมชนทุกคนมีระเบียบ วัฏจักรการจัดทำแผนชุมชน และ อนุพันธ์ วิจิตร (2552:82) ที่

ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องและปัญหาในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลเมืองจันทร์บุรี พบว่าแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คือการจัดให้มีการอบรมเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้แก่แกนนำการจัดทำแผนจัดทำแผนอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี และทินกร ศิลาพันธ์ (2551: 72) ที่ศึกษาบทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสาทเหล็ก จังหวัดพิจิตร มีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยว่า ควรจัดมีการฝึกอบรมตัวแทนชุมชนก่อนจัดทำแผนชุมชนจริง และการให้ความรู้เรื่องแผนชุมชนไม่ควรใช้การบรรยายเพียงอย่างเดียว ควรจัดฝึกปฏิบัติด้วยและอนุรักษ์ ลักษณะภู (2550: 60) ที่ศึกษา ปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบผลวิจัยว่า เทศบาลควรจัดให้มีการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการทำแผนชุมชนให้แก่ประชาชนที่สนใจ โดยการฝึกอบรม หรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการ นอกจากนี้ เคลือวิทย์ ทาแดง (2554 :67) ที่ศึกษาบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบข้อเสนอแนะว่า ให้มีการจัดอบรมเพิ่มศักยภาพแก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ ตรงกับ ประวิทย์ ออกตัน (2551:59) ที่ศึกษาบทบาทของผู้นำกลุ่มต่างๆเพื่อการจัดทำแผนชุมชน กรณีศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ ผู้นำกลุ่มต่างๆเข้าร่วมเพื่อการจัดทำแผนชุมชน คือ ไม่ได้รับการฝึกอบรม หรือสัมมนาเพื่อการจัดทำแผนชุมชน และ วิวรรณ ชันเพี้ยแก้ว (2551 : 85) ที่ศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษา ตำบลบ้านยาง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลยุทธ์ในการจัดทำแผนชุมชนในแต่ละระดับ ควรสนับสนุนองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของบุคคลในองค์กรบริหารส่วนตำบลให้สามารถทำการพัฒนาโดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน การมีข้อตกลงเรื่องการสื่อสารก็เป็นสิ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงานทำแผนชุมชน เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดที่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งภายในทีมงาน สอดคล้องกับศิริขวัญ อุทา (2548 :95) ที่ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูน พบข้อเสนอแนะดังนี้ การเพิ่มทักษะในการสื่อสารประสานงานที่มีประสิทธิภาพทั้งภายในชุมชนและภายนอก และกลไกการขยายข้อมูลข่าวสาร เพราะถ้าผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนชุมชนขาดสิ่งนี้ไป ทำให้ข้อมูลกระจุกอยู่เพียงไม่กี่คน

หลังจากได้ทีมทำแผนชุมชนที่สามารถจัดทำแผนชุมชนของตนเองได้แล้ว การจะให้ทีมทำแผนชุมชนยังคงพฤติกรรมการทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่องทุกปี การสร้างแรงจูงใจจึงเป็นสิ่งที่ต้องทำ แต่เนื่องจากผู้ที่มีส่วนร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนนั้นไม่มีค่าตอบแทนใดๆ การจะรักษา

พฤติกรรมของบุคคลไว้จำเป็นต้องสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน โดยการสนับสนุนทางสังคมด้านกำลังใจให้กับทีมงานทำแผนชุมชน เช่น การยกย่องชื่นชม ด้วยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหอกระจายข่าว และคิดป้ายประกาศรายชื่อทีมทำแผนชุมชนที่บอร์ดชุมชน ตรงกับแนวคิดของ Jacobson (1987) ที่กล่าวว่า การสนับสนุนทางด้านอารมณ์หรือจิตใจ หมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้บุคคลรู้สึกสบายใจ และเชื่อว่าเขาได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ความยกย่องนับถือจนเกิดความมั่นใจ สนับสนุนทางด้านความคิด หมายถึงการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำที่จะช่วยให้บุคคลเข้าใจสิ่งต่างๆ และสามารถเข้าร่วมในการจัดทำแผนชุมชนอย่างถูกต้อง ประเภทสุดท้ายคือการสนับสนุนทางด้านสิ่งของ หมายถึงการให้วัสดุ สิ่งของและบริการต่างๆ ที่ช่วยในการระดมการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนของชาวบ้าน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน ได้แก่ Samanth (2001 : บทคัดย่อ) พบว่า การสนับสนุนการวางแผนชุมชน มีอิทธิพลอย่างมากต่อเกาะพรินซ์ เอ็ดเวิร์ด ในปัจจุบัน การที่จังหวัดไม่มีการวางแผนอย่างจริงจัง และขาดการสนับสนุนจากเทศบาล ทำให้เกิดช่องว่างในหลายๆชุมชน และอนุพันธ์ จูติวร (2552:82) ที่ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องและปัญหาในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลเมืองจันทร์บุรี พบว่าแนวทางหลักในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน คือ การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการในการจัดทำแผนชุมชนของแต่ละชุมชน งบประมาณนี้เพื่อใช้จ่ายด้านการสร้างแผ่นพับ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของแผนชุมชนให้ประชาชนได้ทราบอย่างทั่วถึง และ กิตติกันต์ ใจคำ (2554 : 66-67) ที่ศึกษาบทบาทคณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาคือการจัดทำแผนชุมชนของคณะกรรมการให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้ ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่างๆของคณะกรรมการชุมชนในการบริหารจัดการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความศรัทธาในบทบาทคณะกรรมการชุมชนและกรรมการชุมชนจะได้มีขวัญกำลังใจในการทำงาน มีจิตบริการสาธารณะให้แก่ชุมชนเต็มศักยภาพ การสนับสนุนทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการทำงานที่เป็นจิตอาสา การสนับสนุนมีทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น ค่าตอบแทน และไม่เป็นรูปธรรม เช่นคำยกย่องชื่นชม และสยาม วิชาพรหม (2552: บทคัดย่อ) ที่ศึกษา การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่าแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนชุมชนที่จะทำให้การจัดทำแผนชุมชนมีประสิทธิภาพ คือ ควรมีค่าตอบแทนเพื่อเป็นแรงจูงใจ และตรงกับ เขมภักดิ์ เย็นเปี่ยม (2552 :137) ที่ศึกษากระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา: เปรียบเทียบระหว่างชุมชน

ต้นแบบในแถบภาคกลาง กับ ชุมชนนาร่องในเขตกรุงเทพมหานคร พบปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ส่วนใหญ่จะเป็นการขาดการสนับสนุนและความร่วมมือจากคนในชุมชน ขาดผู้นำและแกนนำที่มีจิตอาสาในการขับเคลื่อนแผนชุมชน ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้ผู้คิดจะทำแผนชุมชนหมดกำลังใจ นอกจากนี้กิจกรรมนี้ยังส่งผลกระทบต่อการขยายผลไปสู่ชุมชนข้างเคียง การได้เห็นหมู่บ้านนาร่องมีการเคลื่อนไหวด้านการจัดทำแผนชุมชน หมู่บ้านอื่นที่ได้รับฟังการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวหรือเห็นป้ายโปสเตอร์เรื่องแผนชุมชนจึงเกิดการตื่นตัว ด้วยเกรงว่าการรวมตัวเป็นทีมทำแผนชุมชนของหมู่บ้านนาร่องจะไต่จบประมาณหรือโครงการที่มากกว่าหมู่บ้านตนเอง และนิภา อมรวงู (2553: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลเมืองพิจิตร อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร พบว่าแนวทางในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมของการจัดทำแผนชุมชน คือ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ การร่วมประชุม การประชาสัมพันธ์ผ่านสมาชิกสภา การติดต่อทางเว็บไซต์เทศบาล การให้ความรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่องให้กับผู้นำทุกกลุ่มในชุมชน

ผู้วิจัยสรุปว่า แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการปรับโครงสร้างความสัมพันธ์ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล และจังหวัดในลักษณะที่ครอบคลุมและเข้าถึงอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงว่าชุมชนจะแก้ปัญหาและความร่วมมือมากกว่า มุ่งแต่ประสบความสำเร็จ หากมีการพิจารณาร่วมกันทางสังคม เศรษฐกิจ สังคม และกายภาพ แผนชุมชนสามารถเป็นโอกาสผลักดันไปสู่การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการและมีความยั่งยืน กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้เกิดการวางแผนเกิดอย่างเป็นรูปธรรมทุกด้านในลักษณะของการวางแผนชุมชน แผนพัฒนาและการวางแผนสังคม

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการศึกษารูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน พบว่า กิจกรรมในรูปแบบสามารถสร้างทีมที่มีศักยภาพสามารถในการจัดทำแผนชุมชนของตนเองได้ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีข้อเสนอแนะ 3 ส่วน ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากผลการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นไม่มีงบประมาณในการสร้างทีมทำแผนชุมชน ดังนั้นกระทรวงมหาดไทย ควรออกกฎระเบียบที่สนับสนุนการทำแผน

ชุมชนภาคประชาชน ด้วยการจัดสรรงบประมาณเพื่อการดำเนินกิจกรรมสร้างทีมทำแผนชุมชน โดยเฉพาะและพอเพียง เช่น ค่าเดินทางมาร่วมทำแผนชุมชน ค่ากิจกรรมไปศึกษาดูงานชุมชนที่มีทีมทำแผนชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นต้น

1.2 จากผลการศึกษาพบว่าองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ไม่มีสื่อที่เกี่ยวข้องกับความสำคัญของการสร้างทีมทำแผนชุมชน ดังนั้นกรมการพัฒนาชุมชน ควรผลิตสื่อที่เป็นของส่วนกลาง อันมีเนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการสร้างทีมทำแผนชุมชนในหมู่บ้าน แล้วแจกจ่ายให้แก่การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปเผยแพร่ในชุมชน เป็นการสร้างความตระหนักแก่ผู้นำและชาวบ้านเกี่ยวกับความสำคัญของการสร้างทีมทำแผนชุมชนในหมู่บ้าน เช่น จัดทำแผ่นพับที่ดึงดูดและมีภาษาง่ายต่อการเข้าใจ โปสเตอร์รณรงค์การร่วมทำแผนชุมชน เทปบันทึกเสียงที่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเกี่ยวกับแผนชุมชนเพื่อใช้กับหอกระจายข่าว และต้องนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง

1.3 จากผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องการทำแผนชุมชนที่แท้จริง ดังนั้นสถาบันการศึกษา ควรให้ความร่วมมือส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแผนชุมชนแก่เยาวชนโดยแทรกเข้าไปในหลักสูตร เพื่อให้เยาวชนเป็นสื่อกลางถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับการทำแผนชุมชนไปถึงผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกฝังความเสียสละเพื่อชุมชนให้แก่เยาวชน

1.4 จากผลการศึกษาพบว่าองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ไม่มีนโยบายกระตุ้นการทำแผนชุมชน ดังนั้นกรมการปกครอง ควรมีนโยบายกระตุ้นเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้จริงจังกับกระบวนการทำแผนชุมชนของภาคประชาชน รวมทั้งสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ ที่จำเป็นต่อการจัดทำแผนชุมชน เช่น การทำป้ายไว้นิเทศชุมชนเข้าร่วมทำแผนชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ

2.1 จากผลการศึกษาพบว่าองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นไม่มีงบประมาณในการผลิตสื่อที่กระตุ้นชาวบ้านเรื่องความสำคัญของแผนชุมชน ดังนั้นควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างความตระหนักให้ชุมชน ด้วยการเผยแพร่แนวคิด และประโยชน์ของการมีทีมทำแผนชุมชนแก่ชุมชนด้วยสื่อ แผ่นพับ โปสเตอร์ และหอกระจายข่าว และควรดำเนินกิจกรรม อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เพื่อตอกย้ำ ซึ่งเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับการร่วมทำแผนชุมชน ให้แก่ชาวบ้าน การให้ความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชนกับชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นสื่อแผ่นพับ โปสเตอร์ หรือการ

ประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าว การผลิตสื่อต่างๆควรหลีกเลี่ยงภาษาที่เป็นวิชาการมากเกินไป เพราะถ้าชาวบ้านที่ไม่เข้าใจจะเกิดความเบื่อหน่ายได้ง่าย และปิดการรับสื่อ

2.2 จากผลการศึกษาพบว่า ในชุมชนไม่มีทีมทำแผนชุมชนที่ชัดเจน ดังนั้นก่อนการทำแผนชุมชน ควรสร้างทีมทำแผนชุมชนให้เป็นรูปธรรม มีความชัดเจน เข้มแข็งเหมือนกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม) ที่เป็นที่ยึดกันทั่วไป ซึ่งในการสร้างทีมทำแผนชุมชน ต้องใช้เครือข่ายของผู้นำชุมชนในการประสานบุคลากร เพราะผู้นำชุมชนมีความใกล้ชิดและเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน ทำให้ง่ายต่อการดึงคนมาร่วมทำแผนชุมชน

2.3 จากผลการศึกษาพบว่า การสร้างความตั้งใจในการทำแผนชุมชนมีผลต่อการทำแผนชุมชน ดังนั้น เมื่อได้ผู้สมัครเป็นทีมทำแผนชุมชนแล้ว ควรจะให้บุคคลเหล่านั้นร่วมทำแผนชุมชนด้วยความเต็มใจ ต้องสร้างความตั้งใจมุ่งมั่นให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลให้ได้ ด้วยการพาไปศึกษาดูงานหรือให้ชมวิดิทัศน์ ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการทำทำแผนชุมชน เพื่อให้เกิดความต้องการทำแผนชุมชน

2.4 จากผลการศึกษาพบว่า การอบรมเชิงปฏิบัติการพร้อมกับฝึกทำแผนชุมชนจริง ส่งทางบวกต่อการทำแผนชุมชน ดังนั้นหลังจากผู้สมัครมาร่วมทีมทำแผนชุมชนแล้ว ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการพร้อมกับฝึกทำแผนชุมชนจริง โดยมีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านแผนชุมชนมาเป็นผู้ฝึกจนได้แผนชุมชนจริง ที่สามารถนำไปใช้ได้ และควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการทำทุกปี เพื่อให้เกิดความชำนาญ นอกจากนี้ ควรให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่จำเป็นต่อการจัดทำแผนชุมชน เช่น ทักษะการเก็บข้อมูล ทักษะการสื่อสารในทีมงาน

2.5 จากผลการศึกษาพบว่า การให้ชาวบ้านทำในสิ่งที่อยากเกินไป ส่งผลให้ชาวบ้านไม่สนใจเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชน ดังนั้นการกำหนดกระบวนการทำแผนชุมชน ควรเริ่มจากสิ่งที่ชาวบ้านคิดว่าไม่ยุ่งยาก ชุมชนสามารถทำให้สำเร็จได้โดยง่าย เพื่อสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจในผลสำเร็จ และอยากทำต่อไปเรื่อยๆ

2.6 จากผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนด้านอารมณ์ หรือการให้กำลังใจส่งผลดีต่อการจัดทำแผนชุมชนของทีมงาน ดังนั้นควรมีการให้กำลังใจกับทีมทำแผนชุมชน ด้วยการประกาศชื่นชม ยกย่องความเสียสละ โดยใช้สื่อชุมชน เช่น หอกระจายข่าว ประกาศในที่ประชุมประชาคมทุกเวที เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้ทำแผนชุมชน และคงพฤติกรรมการทำชุมชนของทีมงานจัดทำแผนชุมชน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดให้หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีลักษณะเป็นกิ่งเมืองกิ่งชนบท เป็นหมู่บ้านนำร่องในการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน ดังนั้นถ้านำรูปแบบนี้ไปปรับใช้ควรพิจารณาถึงบริบทของชุมชน ที่มีลักษณะใกล้เคียง

3.2 ควรศึกษาวิจัยในพื้นที่อื่นที่มีบริบทแตกต่างจากพื้นที่ที่ผู้วิจัยศึกษาในครั้งนี้ เช่น ศึกษาในชุมชนชนบท หรือชุมชนเมือง เป็นต้น เพื่อให้ได้รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนที่มีความหลากหลายขึ้น

3.3 การเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่เป็นระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับทีมงานหรือกลุ่ม และระดับองค์กร ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเพียง ระดับบุคคล ระดับทีมงานหรือกลุ่มเท่านั้น ดังนั้น นักวิจัยท่านอื่นควรศึกษาการสร้างพลังอำนาจในระดับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับแผนชุมชน เพื่อเป็นแนวทางให้องค์กรที่เกี่ยวข้องได้มีข้อเสนอแนะ ในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดทีมจัดทำแผนชุมชนที่สามารถปฏิบัติงานได้จริง

รายการอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย.(2555).แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1- 11. กรุงเทพฯ:
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
 _____ .กรมการปกครอง.(2555). คู่มือการปฏิบัติงานการจัดทำแผนพัฒนาแผนพัฒนาสามปี
 แผนปฏิบัติการ และการติดตามประเมินผล. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์แห่งประเทศไทย
 จำกัด.
- _____ กรมพัฒนาชุมชน.(2551).โครงการประเมินคุณภาพแผนชุมชนประจำปี2551,
 หนังสือเวียน.ที่ มท 0416/ว 1318-131929 ก.ค.51. 28 ต.ค. 2557,
[http:// www.cddweb.cdd. go.th/chumchon/express/ 0416_ 1318.pdf.](http://www.cddweb.cdd.go.th/chumchon/express/0416_1318.pdf)
- _____ กรมพัฒนาชุมชน.(2553 ก).การขับเคลื่อนกระบวนการแผนชุมชน. กรุงเทพฯ กรมพัฒนา
 ชุมชน.
- _____ กรมพัฒนาชุมชน.(2553 ข).การรับรองมาตรฐานแผนชุมชน. กรุงเทพฯ กรมพัฒนาชุมชน
 .กฤษฎา บุญชัย.(2542).ประชาสังคม: พื้นที่ สาธารณะของฉัน (ประชาชนที่จะจัดการตนเอง)
 กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- กาญจนา แก้วเทพ.(2538).เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : Mild Publishing.
 กิตติกานต์ ใจคำ.(2554) “บทบาทคณะกรรมการชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาล ตำบล
 บ้านแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
- กิตติศักดิ์ ลำสอนจิตต์.(2551) “กระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเพื่อวางแผนการพัฒนาชุมชน
 ตามภูมิสังคมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านทรายมูล หมู่ที่ 5 ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง
 จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคม
 อย่างยั่งยืน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- โกวิท พวงงาม.(2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์ .(2548).การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน.
- เขมภักดิ์ เย็นเปี่ยม.(2552).กระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษา: เปรียบเทียบ
 ระหว่างชุมชนต้นแบบในแถบภาคกลาง กับ ชุมชนนำร่องในเขตกรุงเทพมหานคร.
 กรุงเทพฯ: สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

เครือวัลย์ ทาแดง.(2554) “บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในกระบวนการการจัดทำแผนชุมชนด้านสุขภาพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น.” การศึกษาอิสระ ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสาธารณสุข บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จารุงศ์ พลเดช.(2546) “การบริหารแบบมีส่วนร่วมและการให้อำนาจปฏิบัติ.” วาสารพัฒนาชุมชน. 42, : 13-18.

จามะรี เชียงทอง.(2549).สังคมวิทยากับการพัฒนา. กรุงเทพฯ :โอเดียนสโตร์.

ชฎาพร กมลกิจไพศาล.(2554).กระบวนการจัดทำแผนชุมชนบ้านทางยาว หมู่ที่ 8 ตำบลคลองควาย อำเภอสามโคกจังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชอบ เข้มกัลด์ และ โกวิท พวงงาม .(2547).**การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์ (Application Participatory Action Research).** กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทินกร ศิลาพันธุ์.(2551) “บทบาทของประชาชนที่มีต่อการจัดทำแผนชุมชน: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสามโก้ จังหวัดพิจิตร.” รายงานการศึกษอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธนิตรา สุภามิ.(2552) “ปัจจัยส่งเสริมคุณภาพการวางแผนชุมชนในอำเภอเมืองลำพูน.” รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธีระพงษ์ แก้วหาญ.(2543).**กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ประชาคม ประชาสังคม.ขอนแก่น: โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. ชมรมนักวิชาการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ .**

นฤมล นิราทร.(2543).**การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ.** กรุงเทพฯ: โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก.

นิภา อมรวงู.(2553) “ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร.” รายงานการศึกษอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นิตยา เพ็ญศิริณา.(2544). **คู่มือการฝึกอบรมการสร้างพลัง (Empowerment) ในงานส่งเสริมสุขภาพ.**เอกสารประกอบการสร้างพลัง ในงานส่งเสริมสุขภาพ. จัดโดย กองสาธารณสุขภูมิภาค สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ณ จังหวัดนครนายก.

นิตยา เพ็ญศิริธนา. (2548). การสร้างพลัง: กลยุทธ์สู่ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อพัฒนาสุขภาพ. (เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสุศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 10 เรื่อง การปฏิรูปงานสุศึกษา เพื่อพัฒนาคน.

บัญญัติ แก้วส่อง และคณะ.(2543).การวางแผนงานสาธารณสุข. ภาควิชาสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น .

บุรชัย ศิริมหาสาร.(2548).การจัดการความรู้สู่องค์กรอัจฉริยะ. นักบริหาร.25 (ตุลาคม-ธันวาคม).

ประทุม ฤกษ์กลาง.(2538) “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรและผลปฏิบัติงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน.” ปรินญาพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

ประวิทย์ ออกตัน.(2552) “บทบาทของผู้นำกลุ่มต่างๆ ในการจัดทำแผนชุมชน:กรณีศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้างจังหวัดลำพูน.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .

ปรีชาดี วลัยเสถียร และคณะ.(2543).กระบวนการพัฒนาและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) .

ประเวศ วะสี และคณะ.(2540). ประชากรสังคมนวัตกรรมคนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

ประเวศ วะสี.(2548).การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพและความสุข. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม .

ประภาพรรณ อุ๋นอบ และณภัทร ประภาสุชาติ.(2551).บทเรียนการขับเคลื่อนเมืองนำอยู่ ชุมชนนำอยู่: 5 กรณีศึกษา. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ดีฟวิ้ง.

พระมหาสุทนต์ อากาศโร.(2547).เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

พิชามญช์ โตโหมงาม.(2552) “ปัจจัยทางจิตและการสนับสนุนทางสังคมที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการยอมรับนวัตกรรมด้านการป้องกันโรคเอดส์ของเด็กเร่ร่อนในศูนย์สร้างโอกาสเด็ก.” กรุงเทพมหานคร. ปรินญาพนธ์ วท.ม. (วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .

พิสมัย ฉายแสง. (2540) “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล วัฒนธรรมองค์การของหอผู้ป่วยภาวะผู้นำของหัวหน้าหอผู้ป่วยกับการเสริมสร้างพลังอำนาจในงานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป สังกัดกระทรวงสาธารณสุข.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์.(2544).การประเมินนโยบายและแผนงานด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ.

กระทรวงสาธารณสุข. ขอนแก่น : พระธรรมจันทร์ .

ไพบูลย์ ดาวเวียงกันและคณะ.(2551).การพัฒนากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นบ้านป่าไม้แดง หมู่ 2 ต.ป่าป้อง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่.

กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) .

มนตรี และศิริภา กรรพุมมาตย์.2551“พลวัตการพัฒนาชุมชนในอนาคต : มุมมองจากตะวันตก.”

วารสารพัฒนาสังคมและชุมชน ภาควิชาการพัฒนารัฐบาลชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

รัตนา ดวงแก้ว. 2553. การประยุกต์ใช้งานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา. ประมวลสาระชุด

วิชาการวิจัยการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 14 นนทบุรี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รัชฎู เรื่องโอชา.(2554) “ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้บรรยากาศองค์กร การเสริมสร้างพลัง

อำนาจในงานเชิงโครงสร้าง และความพึงพอใจในงานของบุคลากรศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ.” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ ภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิจารณ์ พานิช.(2555) .วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-

สฤษดิ์วงศ์.

วิวรรธน์ ชันเพี้ยแก้ว.(2551) “การจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นกรณีศึกษา ตำบลบ้านยาง

อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา.” รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น .

วีระวิทย์ อินทรสุภา.(2552) “บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง

ของชุมชนด้วยกระบวนการแผนชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดชุมพร.” รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศิริขวัญ อุทา.(2543) “กระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูน.” วิทยานิพนธ์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ศุภชัย เทพบุตร.(2550) “ศึกษาเรื่องการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองเข้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองปรุง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี.” วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- ศูนย์ศึกษาวิทยาการชุมชนบ้านหนองกลางดง.(2557). **แผนชุมชนพึ่งตนเองบ้านหนองกลางดง.** เอกสารเผยแพร่ความรู้ ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ .
- ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านหนองทราย.(2557). **แผนแม่บทชุมชนหนองทราย.** เอกสารเผยแพร่ความรู้ ตำบลหนองทราย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ.(2540).**การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน.** ขอนแก่น. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมาน นวลจันทร์.(2551) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชนตำบลนาข่าง อำเภอ นาข่าง จังหวัดอุดรธานี.” วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สยาม วิชาพรม.(2552) “การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์.” วิทยานิพนธ์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- สวัสดิ์ ศรีอุไร.(2550).**แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน. อุบลราชธานี.** สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี.
- สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.(2551).**โครงการประเมินคุณภาพแผนชุมชน ประจำปี 2551.** กรุงเทพฯ; [ม.ป.พ.].
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร.(2545).**การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.กรุงเทพฯ :**วนิดาเพลส.
- สีลาภรณ์ นาคทรพร.(2538) “ระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนอีสานใต้.” วารสารสุขโขทัยธรรมมาธิราช. 8,2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) .
- ศุภางค์ จันทวานิช .(2542). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- สุระเชษฐ เกตุสวัสดิ์.(2552).**การเสริมสร้างพลังอำนาจโดยใช้กระบวนการกลุ่มและแรงสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวและชุมชน ในการควบคุมโรคของผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ 2 ที่ไม่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ พื้นที่อำเภอบางไทรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.** สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม .
- สุพิชญา พัทค์ม์เกรง.(2553) “เปรียบเทียบการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติของภาคีการพัฒนาอำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.” วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา.พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

สุริย์ กาญจนวงศ์.(2551).จิตวิทยาสุขภาพ. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
นครปฐม: โรงพิมพ์มูลนิธิรามาธิบดีราชวิทยาลัยนครปฐม.

เสรี พงศ์พิศ และวิจิต นันทสุวรรณ.(2545).กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน : รวมแนวคิด
หลักในแผนแม่บทและการทำประชาพิสัย (PRandD). กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.

เสรี พงศ์พิศ.(2546).แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน.กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย .

เสาวลักษณ์ ลิ้มศิริวงค์เรศวร.(2548) “การศึกษาสภาพและปัญหากระบวนการจัดทำแผนชุมชน
กรณีศึกษา : เขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดพิษณุโลก.” วิทยานิพนธ์ศิลป-
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์.(2549).การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ . กรุงเทพฯ : เอ็มมีเทรตติ้ง.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2550).รายงานสถานการณ์ความ
อยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกันในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ
เศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ.

_____.(2524).แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่5 . กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์ตะวันนา.

_____.(2540).แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่8 . กรุงเทพมหานคร :
เม็ดทรายพรีนติ้ง.

_____.(2544).แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9. กรุงเทพมหานคร:
เม็ดทรายพรีนติ้ง.

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน.(2550).แนวทางการพัฒนาคุณภาพแผนชุมชน. กลุ่มงาน
ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการจัดการชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.

องค์การบริหารส่วนตำบลศิลาลอย.(2557). แผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบลศิลา
ลอย.ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.

องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย.(2557). แผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบล
หนองสาหร่าย. ตำบลหนองสาหร่าย.อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี.

อรุณี เกสรอุปถ.(2544) “การสำรวจความเครียด การจัดการกับปัญหาและการสนับสนุนทางสังคม
ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี.” วิทยานิพนธ์
เวชศาสตร์ชุมชน . กรุงเทพฯ: คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

อนุพนธ์ ฐิติวร. (2552) “ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องและปัญหาในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของ
เทศบาลเมือง จันทบุรี.” รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น .

อนุรักษ์ ลักษณะภู .(2550) “ปัจจัยในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.” รายงานการศึกษาอิสระปริญญา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ ปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครอง-ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น .

อดิพร ทองหล่อ.(2546) “รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจอาจารย์พยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก.” วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฎิบัณฑิต. สาขาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

ภาษาต่างประเทศ

Alinsky, S. D.(1971).**Rules for radicals:A pragmatic primer for realistic radicals.** New York: Vintage.

Aziz, A. Shams, M., Kausar S. (2013).**Participatory action research as the approach for women’s empowerment.** Institute for Educational Development, Karachi; Community Health Sciences Aga Khan University Karachi, Pakistan.

Barreara, J.M.(1982).**Social Support in the Adjustment of Pregnant Adolescents : Assessment Issues. In Social Networks and Social Support.**129. London : SAGE Publication.

Bennis, W and Goldsmith,J.(1994). **Empowerment in Leadership to Lead.** USA : Addison-Wesley.

Best, John W.(1977). **Research in Education.** 3rd ed. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall, Inc.

Bishop, A. et al.(1988).**Basic and Tool: a Collection of Popular Education Resources and Activities.** Ontario: CUSO Development Education.

Block L.(1988).**Historica and philosophical bases of the cognitive-behavioral therapies ,in Handbook Cognitive-Behavioral Therapies.**Edited by Dobson KS. New York Guilford.

Bloom, B. S., Hasting J. T, and George F. M. (1971).**Evaluation to Improve Learning.** New York : McGraw Hill.

- Bowes, A.(2013) “Evaluating an Empowering Research Strategy: Reflections on Action Research with South Asian Women.” The Journal is managed by a consortium of the University of Surrey.
- Burke, W. W.(1994).**Organizational Development** . A Process of Hearing Changing. 2 nd. ed. Reading, Massachusettes.
- Catherine Alter and Jerald Hage.(1993).**Organizations Working Together**. California : Sage.
- Clair,R.P.(1990).**An investigation of the relationship between the expression of alienation and the empowering organization (Organization communication)**. Dissertation Abstracts International.
- Dean, J.W and Evens,JR.(1994).**Empowerment and Motivation. In Total Quality Management, Organization, and Strategy**. USA : West Press.297-216.
- Dubios , P.(1996). **Developing Organization Commitment**. Dubios and Associes, Psychology Industries Conseils.
- Dubrin Andrew J.(2000).**Foundation of organization behavior** .Ohio : A south Western.
- Erika L. Hinshaw.(2009) “ The Role of Visioning in Public Participation for County-Wide Comprehensive Planning: A Case Study of Allen County, Indiana.” The faculty of Community Planning , University of Cincinnati.
- Ehin, C. A.(1994) “High performanve team I not a multi-part machine.” Journal for Quality and Participation.
- Freire, P.(1970).**Pedagogy of the oppressed**. New York: Herder and Herder.
- _____.(1968). **Freire Summary**. Retrieved January 01, 2006, from http://www.sonomoa.edu/users/d/damiels/freire_summary.html.
- _____.(1960).**Empower**. Retrieved Nov 20, 2005, from <http://www.anamai.moph.go.th/newsletter/empower/history.html> .
- French, Wendell L., and Cecill, H. B, Jr.(1990).**Organizational Development : Behavioral Science Interventions for Organization Improvement**. 4 th ed. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall.
- Galbraith J.R., Edward L. (1993). **Organizing for the future: The new logic for managing complex organizations**. Jossey-Bass Publishers, San Francisco.

- Garcia, B.M.(1984).**Sociology of development: perspectives and issues. Philippines.** National Book Store.
- George C. H.(1958) “Social Behavior as Exchange.” The American Journal of Sociology, 597-606.
- Gibson, J.L., Ivancevich, J.M., Donnelly, J.H.(2000).**Organizations.** Boston : Irwin McGraw Hill.
- Gibson,C.H. (1991) “A Concept analysis of Empowerment.” Journal of Advance Nursing.(16) : 354-361. Gibson, J.L., Ivancevich, J.M., & Donnelly, J.H.
- _____.(1993).**A Study of empowerment in mothers of chronically ill children. Michigan.** Boston College.
- Greenberg,J. and Baron,R.A.(1995).**Behavior Organizations.** 7 ed. Newjersey : Prentice – Hall.
- Gomez, C., and Rosen, B.(2001).**The leader-member exchange as a link between managerial trust and employee empowerment.** Group and Organization Management. 26: 53.
- Gottlieb, B. H.(1985).**Social Network and Social Support.** An overview of research , practice and policy implication. Health Education Quarterly 12 : 5-22.
- Goodwin, R. (1993).**Formalizing properties of agents.** Technical Report CMU-CS-93-159, School of Computer Science, Carnegie-Mellon University, Pittsburgh, PA.
- Haber, D.(2003).**Health Promotion and Aging.** 3rd ed. New York: Springer Publishing Company.
- Hall, Kate.(2010) “The roles, practices and capacities of rural municipalities and communities to engage in community development planning.” The faculty of science (planning) , University of Guelph.
- Harvey, D.F. and Brown, D.R.(1992).**An Experiential Approach to Organization Development.** Eng lewood Cliffs, New Jerser : prentice – Hall.
- Hawkins, D.I. and Coney, K.A.(1981) “Uniformed response error in survey research.” Journal of Marketing Research, 18(August), 370-74.
- Hersey, P; Blanvhard, K.H; and Johnson, D.E. (2001).**Management of Organizational Behavior.** New jersey; Prentice hall.
- Havens, D.S., and Mills, M.E.(1992).**Staff nurse empowerment: Current status and future projections.** Nursing Administration Quarterly, 16(3), 58-64.

- Hawks, L.W.(1992) "Empowerment in nursing Education : Concept Analysis and Application to Philosophy, Learning and Instruction." *Journal of Advance Nursing*.(17):609-18.
- Holpp, L.(1994) "Apply Empowerment." *The Journal of Training*. 31(2): 39-44.
- House JS, Landis KR, Umberson D (1988).**Structures and Processes of Social Support**
Landis Annual. *Review of Sociology*, (1988), pp. 293-318.
- Israel, B.A. Checkoway,B., Schultz,A., and Zimmerman, M.(1994).**Health Education and Community Empowerment : Conceptualization and Measure Perception of Individual, Organization, and Community Control**. *Health Education Quarterly*.
- Jacobson, D.(1987) .**The Cultural Context of Social Support and Support Networks. Medical Anthropology Quarterly**. New Series, (Mar.,1987).
- Jackson, S. E., and Slocum, J.W.(1989). **Management A Competency Based Approach**. Ohio: Thomson South-Western. ,
- Jack,R.(1995). **Empowerment in Community Care**. London : Chapman and Hall.
- Jeremy, B.(1974). **Friends of Friends: Network, Manipulators and Coalitions**. Oxford: Basil Blackwell.
- Jones, P.D.(1994). **Hemispheric surface air temperature variations** . A reanalysis and an update to 1993. *J. Climate* 7, 1794–802.
- John, F. (1996) "Rethinking poverty: empowerment and citizen rights." *International Social Science Journal* Volume 48, Issue 148, pages 161–172
- Kilduff, Martin ; and Tsai, Wenpin.(2003).**Social Networks and Organizations**. London :Sage.
- Kanter, R.M.(1983).**The Change Master : Innovation for Productivity in American Culture**. New York : Simon and Schuster.
- Kaplan, H.B., Cassel, J.C., and Gore, S.(1976). **Social Support and Health**. *Medical Care*. 15(5).
- Keiffer,C.H.(1984).**Citizen empowerment** . A developmental practice. *Prevention in Human Service*.18 :9-36.
- Kemmis S. and McTaggart R. (1998).**Participatory Action Research: Communicative Action and the Public Sphere**. In *The Sage Handbook of Qualitative Research*. 3rd.ed. Denzin, N.K.; and Lincoln, Y.S. Editors..pp.559-603.

- Kemmis S and Wilkinson, M.(1998). **Participatory Action Research and the Study of Practice.**In **Action Research on Practice : Partnerships for Social Justice in Education.** Atweh, B.; Kemmis, S.; and Week, P. Editors. pp. 21-36. London: Routledge.
- Kieman,M.J.(1993) “The new strategic architecture : Learning to Compact in the Twenty-first Century.” *The Journal of Academy of Management Executive.* Feb 7(1): 7-21.
- Kirkman, B.L. and Rosen,B.(2000) “Powering Up teams.” *Journal of Organizational Dynamics.* 28(3):48-66.
- Klakovich, M.D.(1996) “Registered nurse empowerment: Model testing and implications for nurse administrators.” *Journal of Nursing Administration.* 26: 29-35.
- Koberg, C., Wayne, B., Jason, C.S., Eric, A.G. (1999) “Antecedents and Outcomes of Empowerment.” *Journal of Group and Organization Management.* 24(1) 71-91.
- Laschinger,H.K.;Finegan J.; and Shamine, J.(2001) “The Impact of Workplace Empowerment, Organizational Trust on Staff Nurses’ Work Satisfaction and Organizational Commitment.” *Journal of Health Care Management Review.* 26(3):1-21.
- Levin, I.P.(1987).**Associative Effects of Information Framing .** *Bulletin of the Psychonomics Society,* 25 (March), 85-86.
- Low, Shawn M.(2006) “Community planning in rural communities : the Hamlet of Faust case study” *Faculty of Environmental Design : master’s degree project* University of Calgary.
- Meghan, Z. G. (2008). “Factors Influencing Intergovernmental Collaboration in Planning: Lessons Learned from Post-Katrina Mississippi.” Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy in the Graduate School of The Ohio State University.
- Michele,D.(1996) “Empowerment.” *The Journal of Vital Speeches of The Day.* 62 (15) :474 – 478.
- Michael P. T.(2011). **Economic Development.** Published April 1st 2011 by Addison Wesley Longman George Washington University.

- Morrison, R.S., Jones, L., and Fuller, B.(1997) “The relation between leadership style and empowerment on job satisfaction of nurse.” *Journal of Nursing Administration*. 27: 27-34.
- Osland, J. S., Kolb, D. A., and Rubin, I. M.(2001). **Organization behavior: An experiential approach**. New Jersey: Prentice Hill.
- Peter M. B.(1960) “A Theory of Social Integration” .*American Journal of Sociology* Vol. 65, No. 6 (May, 1960), pp. 545-556 Published by: The University of Chicago Press.
- Peter M. B.(1964). **Exchange and power in social life**. Library of Congress Cataloging , Published : New York: Wiley,c.
- Pilisuk,M.(2582) “Delivery of Social Support : The Social Innovation.” *American Journal of Orthopsychiatry* 52 (January) .
- Rappaport, J.,Carolyn,S., Robert, H.(1984). **Study in Empowerment : Step Toward Understanding And Action**.New York : Haworth Press.
- Rennie .(1995).**Empowering Communities for Sustainable Livelihoods International** . Institute for Sustainable Development.
- Richard M. E.(1976).**Social Exchange Theory**. *Annual Review of Sociology*, Vol. 2, pp. 335-362, <http://www.jstor.org/stable/2946096>.
- Rodwell, C.M.(1996) “An analysis concept of empowerment.” *Journal of Advanced Nursing*. 23: 305-313.
- Ronald, R.C.(2000).**Changing The Paradigm: Trust and Role in Public Sector Organization**. *American Review of Public Administrations*.30(1):1-24.
- Rothman, J.(1968).**Three models of community organization practice in Social Work Practice**. New York: Columbia University Press.
- Samantha J. Murphy.(2001) “Rural planning and community development in Prince Edward Island.” *The faculty of Urban and Rural Planning , Dalhousie University Halifax, Nova Scotia*.
- Sansak, A.(1995)”Empowering Women In Rural Development: A Collaborative Action Research Project in Northern Thailand.” *Dissertation The University of Western Sudney*. Hawkesbury.
- Sarason, I.G. and Sarason, B.R.(1974). **Psychology** : The Frontiers.

- Sharon Mae Stroick .(1998) "Public involvement and community planning the redesign of services for children and families in southwestern Alberta." A thesis the degree of doctor of Philosophy. Faculty of graduate studies University of Calgary,
- Spreitzer, G.M.(1996).**Social structural characteristics of psychological empowerment.** Academy of Management Journal. 39(2): 483-504.
- Steers, R.M.(1974).**Organizational effectiveness: A behavioral view.** California:Goodyear.
- Stewart, A.M.(1994).**Empowering People.** London : Pitman Publishing. 165-166.
- Stringer,E.T.(1999).**Action Research.** 2nd ed California:SAGE.
- Tebbitt,B.V.(1993) "Demystifying organization empowerment." Journal of Nursing Administration. 23: 18-23.
- Victoria A. Beard.(1998). "The capacity of community-based planning to reduce urban poverty : a case study of Gondolayu Lor in Yogyakarta, Indonesia." The faculty of community and regional planning ,University of British.
- Walker, J.P., and Lambert, H.(1995). **Self-directed learning: A guide for learners and teachers.** Chicago: Association Press and Follett Publishing.
- Weiler, B.(1991) "Tour Guide Training: A Model for Sustainable Capacity Building in Developing Countries." Journal of Sustainable Tourism.
- Yamane, Taro ,(1973).**Statistics an Introduction Analysis.** 3rd ed. New York : Harper and Row, Publishers Inc.
- Zimmerman, M. and Rappaport, J.(1988) "Citizen Participation, Perceived Control, and Psychological Empowerment." American Journal of Control Psychology. 16(5):725-750.

ภาคผนวก

- ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ หนังสือขอเชิญเป็นผู้ตรวจ
รูปแบบ คำดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และหนังสือขออนุเคราะห์ใน
การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ภาคผนวก ข แบบสอบถามสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผน
ชุมชน
- ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อรับรองร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจ
ชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน
- ภาคผนวก ง แบบทดสอบความรู้ผู้ร่วมวิจัยและชุมชนนาร่อง
- ภาคผนวก จ แบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทำแผนชุมชน และแบบสอบถาม
ความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน
- ภาคผนวก ฉ แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์
- ภาคผนวก ช สื่อแผ่นพับ สื่อโปสเตอร์
- ภาคผนวก ซ แผนชุมชนของหมู่ที่ 5 ที่เกิดจากทีมทำแผนชุมชน
- ภาคผนวก ฅ รูปภาพ
- ภาคผนวก ฎ รายนามผู้ร่วมวิจัย

ภาคผนวก ก

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

หนังสือขอเชิญเป็นผู้ตรวจรูปแบบ

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

หนังสือขออนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเพื่อรับรองร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

ภาคผนวก ง
แบบทดสอบความรู้ผู้ร่วมวิจัยและชุมชนนำร่อง

ภาคผนวก จ

ภาคผนวก จ แบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทำแผนชุมชน

แบบสอบถามความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

ภาคผนวก ฉ
แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

ภาคผนวก ข
สื่อแผ่นพับ สื่อโปสเตอร์

ภาคผนวก ซ
แผนชุมชนของหมู่ที่ 5 ที่เกิดจากทีมทำแผนชุมชน

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ร่วมวิจัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ “รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อ
การจัดทำแผนชุมชน”

1. ดร.ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนเชี่ยวชาญ
2. นายจำเริญ แหวนเพชร ผู้อำนวยการกลุ่มงานบริการจัดการชุมชน
3. รศ.ดร.นวลฉวี ประเสริฐสุข มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. รศ.ชอบ เข้มกล้าดี ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. นายรังสรรค์ หังสนาวิน นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญรับรอง “รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผน
ชุมชน”

1. รศ.ดร.ศิริณา จิตจรัส มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. นายกิจจา กาญจนะวีระ พัฒนาการจังหวัดนครปฐม
3. นายอภิชาติ สวานประเสริฐ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
4. อาจารย์ดร. สมชาย ลักษณ์นุรักษ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
5. ผศ. พาณี อนันตชัย ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครปฐม

ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item objective congruence: IOC) ของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เป็นดังนี้

ตารางแสดง ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับบุคคล	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC
การเตรียมความพร้อมชุมชน						
1. ความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน						
1.1 เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึงด้วยสื่อสาธารณะชุมชน	1	1	1	1	1	1
2. ความตั้งใจมุ่งมั่น						
2.1 ไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จเรื่องการทำแผนชุมชน หรือชมวิดิทัศน์ชุมชนตัวอย่าง ที่แก้ปัญหาด้วยการใช้แผนชุมชน	1	1	1	1	1	1
การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน						
3. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน						
3.1 เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการจัดเก็บข้อมูล/วิธีการสำรวจข้อมูลและ การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน	1	1	1	1	1	1
3.2 เข้าร่วมฝึกทักษะการจัดทำประชาคม	1	1	1	1	1	1
4. ความภาคภูมิใจในตนเอง						
4.1 รับอาสาในงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลตามความถนัด และคิดว่าทำสำเร็จได้ด้วยตนเอง	1	1	1	1	1	1
กำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา						
5. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน						
5.1 เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	1	1	1	1	1	1

ตารางแสดง ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับบุคคล	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC
5.2 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	1	1	1	1	0	0.8
การกำหนดแผนงานหรือโครงการ						
6. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน						
6.1 เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการแยกประเภทโครงการและ จัดลำดับความสำคัญของ โครงการ	1	1	1	1	1	1
6.2 เข้าร่วมฝึกทักษะการจัดทำประชาพิจารณ์	0	1	1	1	1	0.8
การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน						
7. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน						
7.1 เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับวิธีการจัดทำเอกสาร / วิธีการเขียนแผนงานและ โครงการ	1	1	1	1	1	1
7.2 ศึกษาวิธีการเขียนแผนชุมชน จากคู่มือทำแผนชุมชนหรือ เอกสารจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำแผน	1	1	1	1	1	1

ตารางแสดง ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับทีมงาน

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับบุคคล	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC
การเตรียมความพร้อมชุมชน						
1. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน						
1.1 จัดระบบความสัมพันธ์ของทีมงานในลักษณะแนวราบ	1	1	1	1	1	1
1.2 จัดกิจกรรมให้ทีมงานมีการพบปะพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ	1	1	1	1	1	1
2. การสื่อสารในทีมงาน						
2.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อให้สมาชิกเข้าใจตรงกันในกิจกรรมเตรียมความพร้อม	1	1	1	1	1	1
2.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารด้านการเตรียมความพร้อมชุมชน	1	1	1	1	1	1
3. การสนับสนุนทางสังคม						
3.1 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัดกิจกรรมให้ผู้ทำแผน	1	1	1	1	1	1
3.2 ได้รับการสนับสนุนด้าน อุปกรณ์งบประมาณ สถานที่ กลุ่มีการจัดทำแผนชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมชุมชน	1	1	1	1	1	1
การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน						
4. การมีความไว้วางใจ						
4.1 ให้อิสรระสมาชิกได้ตัดสินใจในงานที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล	1	1	1	1	1	1
5. การสื่อสารในทีมงาน						
5.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อนัดหมายการร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล	1	1	1	1	1	1

ตารางแสดง ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับทีมงาน (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับบุคคล	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC
5.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารเพื่อนัด หมายการร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล	1	1	1	1	0	0.8
6. การสนับสนุนทางสังคม						
6.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล	1	1	1	1	1	1
6.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัด กิจกรรมให้ความรู้เรื่องวิธีการจัดทำข้อมูล สำหรับการใช้ทำแผนชุมชน และการจัดประชาคม สะท้อนข้อมูลกลับสู่ชุมชน	1	1	1	1	1	1
กำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา						
7. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน						
7.1 จัดระบบความสัมพันธ์ในการประชุมเพื่อ กำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา เป็น ลักษณะแนวราบ	1	0	1	1	1	0.8
7.2 ให้การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ของสมาชิกในการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการ พัฒนา	1	1	1	1	1	1
8. การสื่อสารในทีมงาน						
8.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อการนัดประชุมกำหนด วิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	1	1	1	1	1	1
8.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารและนัด หมายการนัดประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศ ทางการพัฒนา	1	0	1	1	1	0.8

ตารางแสดง ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับทีมงาน (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับบุคคล	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC
9. การสนับสนุนทางสังคม						
9.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์งบประมาณ สถานที่ เพื่อการประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	1	1	1	1	1	1
9.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้เรื่องกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา	1	1	1	1	1	1
การกำหนดแผนงานหรือโครงการ						
10. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน						
10.1 จัดระบบความสัมพันธ์ของการประชุมกำหนดแผนงานหรือโครงการในลักษณะแนวราบ	1	1	1	1	1	1
11. การสื่อสารในทีมงาน						
11.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อการนัดประชุมกำหนดแผนงานหรือโครงการ	1	1	1	1	1	1
12. การสนับสนุนทางสังคม						
12.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์งบประมาณ สถานที่ เพื่อการกำหนดแผนงานหรือโครงการ	1	1	1	1	1	1
12.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ /เจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับกำหนดแผนงานหรือโครงการ	1	1	1	1	1	1
การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน						
13. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน						
13.1 จัดระบบความสัมพันธ์ของการดำเนินกิจกรรมเพื่อการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชนในลักษณะแนวราบ	0	1	1	1	1	0.8

ตารางแสดง ผลการทดสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับทีมงาน (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับบุคคล	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5	IOC
14. การสื่อสารในทีมงาน						
14.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์จดหมาย สื่อบุคคล สื่อเทคโนโลยี เพื่อเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	1	1	1	1	1	1
14.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	0	1	1	1	1	0.8
15. การมีความไว้วางใจ						
15.1 เปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชนตามที่ตนเองถนัด	1	1	1	1	1	1
15.2 ให้อิสระสมาชิกได้ตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมายในการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	1	1	1	1	1	1
16. การสนับสนุนทางสังคม						
16.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์งบประมาณ สถานที่ เพื่อการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน	1	1	1	1	1	1
16.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการจัดทำรูปเล่มเอกสารแผนชุมชน	1	1	1	1	1	1
16.3 ได้รับการสนับสนุนด้านจิตใจ โดยประกาศยกย่องชื่นชมทีมผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชน	1	1	1	1	1	1

แบบสอบถาม

รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อจัดทำแผนชุมชน

คำอธิบาย

แบบสอบถามฉบับนี้ ผู้วิจัยจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลวิจัย อันเป็นส่วนสำคัญของการทำวิทยานิพนธ์ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร ตัวอย่างที่ใช้เป็น คณะกรรมการหมู่บ้าน

ผู้วิจัยขอความร่วมมือท่านกรุณาตอบแบบสอบถาม ให้ครบและตรงกับความเป็นจริง เพื่อว่าข้อมูลที่ได้จะได้เป็นที่น่าเชื่อถือทางวิชาการ การตอบแบบสอบถามของท่านผู้วิจัยจะถือเป็นความลับ การนำเสนอผลงานวิจัยจะเป็นภาพรวม จึงไม่มีผลกระทบต่อหน้าที่การงานของท่าน และนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์เพื่องานวิชาการเท่านั้น

รายละเอียดของแบบสอบถาม มีดังนี้

1. แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผน

ชุมชน

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามลักษณะคำถามปลายเปิด

2. โปรดตอบแบบสอบถาม ด้วยตนเองให้ครบทุกข้อ

4. ส่งแบบสอบถาม คืนผู้เก็บรวบรวม

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่งในความร่วมมือของท่าน

ผู้วิจัย กิ่งแก้ว สุวรรณศิริ

นักศึกษาหลักสูตร ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร

หมายเลขแบบสอบถาม.....

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของ ผู้ทำงานที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การจัดทำ
แผนชุมชนในระดับตำบล

คำชี้แจง กรุณาเติมข้อความหรือทำเครื่องหมาย ✓ ลง () ที่กำหนดที่ตรงกับความจริงมากที่สุด

1. องค์การบริหารส่วนตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
2. สถานะผู้ให้ข้อมูล / ตำแหน่งที่ท่านครอบครองในปัจจุบัน
 - () นายกององค์การบริหารส่วนตำบล
 - () ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
 - () สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
 - () ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
 - () ผู้นำ/แกนนำชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากหมู่บ้าน
ให้เป็นตัวแทนเข้าร่วมกระบวนการจัดทำแผนชุมชน
 - () อื่นๆ ระบุ.....
3. เพศ
 - () ชาย () หญิง
4. อายุปี
5. การศึกษา
 - () ระดับประถมศึกษา () ระดับมัธยมศึกษา
 - () ระดับอนุปริญญาตรี/เทียบเท่า () ระดับปริญญาตรี/เทียบเท่า
 - () สูงกว่าปริญญาตรี
6. ประสบการณ์ในการร่วมจัดทำแผนชุมชน
 - () ไม่เคย () 1 ครั้ง () 2 ครั้ง () 3 ครั้ง
 - () 4 ครั้ง () มากกว่า 4 ครั้งขึ้นไป

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์ของพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน 2 ระดับ จำนวน 52 ข้อ ดังนี้

- 1) ระดับบุคคล จำนวน 27 ข้อ
- 2) ระดับทีมงาน จำนวน 25 ข้อ

2. การตอบแบบสอบถามนี้ ขอความกรุณาให้ท่านได้พิจารณาแล้วให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องต่างๆ ที่ตรงกับพฤติกรรมที่เป็นจริงของท่านเพียงข้อละช่อง ดังนี้

ระดับ 5	หมายถึง	มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นมากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง	มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นมาก
ระดับ 3	หมายถึง	มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง	มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นน้อย
ระดับ 1	หมายถึง	มีการปฏิบัติในเรื่องนั้นน้อยที่สุด

การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้จัดทำแผนชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	1	2	3	4	5
การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล					
1. ท่านเข้าร่วมฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน					
2. ท่านไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน					
3. ท่านอ่านหรือศึกษาคู่มือ เอกสารหรือชมวีดิทัศน์เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน					
4. ท่านเข้าร่วมเรียนรู้ในสถานการณ์การจัดทำแผนชุมชนจริง					
5. ท่านซึมซับและชื่นชมกับประสบการณ์ที่ดีในร่วมทำแผนชุมชน					
6. ท่านประเมินตัวเองว่ามีคุณค่าเมื่อได้ร่วมจัดทำแผนชุมชน					
7. ท่านมีความภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดทำแผนชุมชน					
8. ท่านเชื่อว่าตัวเองสามารถร่วมจัดทำแผนชุมชนได้ดี					
9. ท่านฝึกการพูดต่อสาธารณชน เพื่อมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นบนเวทีการจัดทำแผนชุมชน					
10. ท่านรับอาสาทันทีเมื่อมีผู้ขอความร่วมมือในกิจกรรมของการจัดทำแผนชุมชน					
11. ท่านให้ความสำคัญกับงานด้านการจัดทำแผนชุมชน เช่นเดียวกับอาชีพหลักของท่าน					

ต่อ

การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้จัดทำแผนชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	1	2	3	4	5
12. ท่านทุ่มเทในการทำงานเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนโดยไม่คำนึงถึงตอบแทน					
13. ท่านมีความผูกพันกับงานเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน					
14. ท่านเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาด้านการจัดทำแผนชุมชน ร่วมกับนักพัฒนาชุมชน					
15. ท่านได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหาและสถานการณ์ด้านการจัดทำแผนชุมชนกับคนในชุมชน					
16. ท่านเต็มใจที่จะใช้ความพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ชุมชนท่านดีขึ้น					
17. ท่านได้รับการยอมรับนับถือ และการให้เกียรติจากคนในชุมชน					
18. ท่านตระหนักว่าปัญหาของชุมชนคือปัญหาของท่าน					
19. ท่านเข้าอบรมเกี่ยวกับทักษะการสื่อสาร ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนชุมชน					
20. ท่านกล้าที่จะถามในที่ประชุมเรื่องการจัดทำแผนชุมชน หากสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง ยังไม่ชัดเจน หรือไม่เข้าใจ					
21. ท่านมีความอดทน และยินดีรับฟังประเด็นที่ไม่ตรงกับความคิดเห็นท่าน เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน					
22. ท่านจะกำหนดปัญหาให้ชัดเจนก่อนตัดสินใจจัดทำแผนชุมชน					
23. ท่านตัดสินใจในเรื่องการจัดทำแผนชุมชนบนพื้นฐานของการใช้ข้อมูลต่างๆที่มีอยู่ และหาข้อมูลประกอบเพิ่มเติม					
24. ท่านวิเคราะห์และพิจารณาทางเลือกหลายๆทางก่อนตัดสินใจในการจัดทำแผนชุมชน					
25. ท่านมีความปรารถนาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดทำแผนชุมชน					
26. ท่านมีความมุ่งมั่นที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งผลให้การจัดทำแผนชุมชนสำเร็จตามเป้าหมาย					
27. ท่านไม่กลัวความยากลำบากและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ในการจัดทำแผนชุมชน					
การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับทีมงาน					
28. มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนให้แก่ทีมงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง					
29. มีการจัดโครงการให้ทีมงานไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน					
30. มีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่สนใจเข้าร่วมเรียนรู้ในสถานการณ์การจัดทำแผนชุมชนจริง					

ต่อ

การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้จัดทำแผนชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	1	2	3	4	5
31. มีการสร้างบรรยากาศในการทำงานลักษณะกัลยาณมิตรที่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน					
32. มีการยอมรับการตัดสินใจของเพื่อนร่วมงานที่เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน					
33. มีการรับฟังและปฏิบัติตามคำแนะนำงานเพื่อนร่วมงานในการปฏิบัติงานด้านการจัดทำแผนชุมชน					
34. มีการประกาศยกย่องชมเชยทีมผู้จัดทำแผนชุมชน ต่อสาธารณชน					
35. มีการแสดงออกถึงการยอมรับผู้ร่วมจัดทำแผนชุมชนว่าเป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน					
36. มีการชี้แจงถึงความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตแก่ทีมงาน					
37. มีการกำหนดนโยบายการพัฒนาาระบบสื่อสารในทีมงาน ให้สะดวกรวดเร็ว และทั่วถึง					
38. มีการจัดทำทะเบียนรายชื่อทีมงาน รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง และแจกจ่ายแก่ทีมงาน เพื่อสะดวกในการติดต่อ					
39. มีการจัดอบรมด้านการใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย เพื่อเป็นช่องทางติดต่อสื่อสาร เช่น e-mail , facebook , line เป็นต้น					
40. มีการกำหนดเป้าหมายของการจัดทำแผนชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน					
41. มีการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานในทีม มีส่วนกำหนดเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมในการจัดทำแผนชุมชน					
42. มีการเผยแพร่แนวคิด ความสำคัญ และประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน					
43. การกำหนดภาระงานต่างๆ ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ และ ระเบียบการดำเนินงาน โดยความเห็นชอบของผู้ปฏิบัติงานในทีม					
44. มีการประชุมหาแนวทางในการประสานความร่วมมือต่างๆ เพื่อจัดทำแผนชุมชน					
45. มีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือในการจัดทำแผนชุมชน					
46. มีการจัดงบประมาณเพื่อใช้ในการจัดทำแผนชุมชน โดยเฉพาะ เช่น ค่าตอบแทนทีมงาน					

ต่อ

การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้จัดทำแผนชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	1	2	3	4	5
47. มีการจัดหาอุปกรณ์สำนักงานที่ทันสมัย เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการจัดทำแผนชุมชน					
48. มีการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดทำแผนชุมชน เช่น กลุ่มมือแผนชุมชน					
49. มีการอำนวยความสะดวกต่อกระบวนการจัดทำแผนชุมชน เช่น สถานที่ในการประชุม ประชาคม จัดหาผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำ เป็นต้น					
50. มีการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างทีมจัดทำแผนชุมชน เช่น เล่นกีฬา พบปะสังสรรค์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น					
51. มีการวางลักษณะความสัมพันธ์ในทีมงานทำแผนชุมชนแบบเสมอภาคเท่าเทียมกัน					
52. มีการแต่งตั้งบุคลากรสำหรับทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหา ด้านการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น					

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามลักษณะคำถามปลายเปิดที่ถามเรื่องความคิดเห็น

ท่านคิดว่าปัจจัยอะไรที่ทำให้ “บุคคล” เข้าร่วมเป็นทีมจัดทำแผนชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

ท่านคิดว่าปัจจัยอะไรที่ทำให้ “ทีมงาน” มีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนมากขึ้น

.....

.....

.....

.....

.....

การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับบุคคล	ข้อ
1) มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน	1-4
2) การเห็นคุณค่าในตน	5-7
3) ความเชื่อมั่นในตนเอง	8-10
4) ความพึงพอใจในงาน	11-13
5) การแก้ปัญหาและจัดการสถานการณ์	14-15
6) มีความยึดมั่นผูกพันกับชุมชน	16-18
7) ทักษะการสื่อสาร	19-21
8) การตัดสินใจ	22-24
9) ความตั้งใจมุ่งมั่น	25-27
การเสริมสร้างพลังอำนาจระดับทีมงาน	
1) การจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน	28-30
2) ความไว้วางใจ	31-33
3) การส่งเสริมในเชิงบวก	34-36
4) มีการปรับปรุงระบบการติดต่อสื่อสารในทีมงาน	37-39
5) การสร้างความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วม	40-43
6) การประสานความร่วมมือ	44-45
7) การสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนชุมชน	46-49
8) การพัฒนาสัมพันธภาพของบุคลากร	50-52

แบบสอบถามเพื่อรับรองร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

.....

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้ ผู้วิจัยจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรับรองร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน อันเป็นส่วนสำคัญของการทำวิทยานิพนธ์ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยสอบถามความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เพื่อนำไปทดลองใช้ในชุมชนต่อไป

2. แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นที่มีต่อร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน ข้อคำถามในแบบสอบถาม แบ่งเป็น ระดับบุคคลจำนวน 7 ข้อ และระดับทีมงานจำนวน 16 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่มีต่อร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน

ขอความอนุเคราะห์จากท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อ คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน เพื่อนำไปทดลองใช้ในชุมชนต่อไป

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่งในความร่วมมือของท่าน

ผู้วิจัย กิ่งแก้ว สุวรรณศิริ

นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตอนที่ 1 ความคิดเห็นที่มีต่อร่างรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน
ในระดับบุคคลจำนวน 7 ข้อ และระดับทีมงานจำนวน 16 ข้อ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อม
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน
3. การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา
4. การกำหนดแผนงานหรือโครงการ
5. การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน

คำชี้แจง

โปรดศึกษารูปแบบที่แนบมาพร้อมนี้ แล้วอ่านข้อความในแบบสอบถามแต่ละข้อ และทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด ตามเกณฑ์พิจารณาดังนี้

- 5 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับอยู่ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ	ระดับความเหมาะสม					ข้อ เสนอแนะ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
ในระดับบุคคล การเตรียมความพร้อมชุมชน						
1. ความตระหนักเกี่ยวกับแผนชุมชน 1.1 เผยแพร่แนวคิดและความสำคัญของแผนชุมชนให้ ชาวบ้านทราบอย่างทั่วถึงด้วยสื่อสาธารณะชุมชน						
2. ความตั้งใจมุ่งมั่น 2.1 ไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จเรื่องการ ทำแผนชุมชน หรือชมวิดิทัศน์ชุมชนตัวอย่าง ที่แก้ปัญหาด้วย การใช้แผนชุมชน						

ต่อ

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน						
3. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน						
3.1 เข้าร่วมอบรมเรื่องการออกแบบการเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล/วิธีการสำรวจข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน						
3.2 เข้าร่วมฝึกทักษะการจัดทำประชาคม						
4. ความภาคภูมิใจในตนเอง						
รับอาสาในงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล ตามความถนัด และคิดว่าทำสำเร็จได้ด้วยตนเอง						
กำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา						
5. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน						
5.1 เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา						
5.2 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา						
การกำหนดแผนงานหรือโครงการ						
6. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน						
6.1 เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการแยกประเภทโครงการและ จัดลำดับความสำคัญของโครงการ						
6.2 เข้าร่วมฝึกทักษะการจัดทำประชาพิจารณ์						
การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน						
7. การมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน						
7.1 เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับวิธีการจัดทำเอกสาร / วิธีการเขียนแผนงานและโครงการ						

ต่อ

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
7.2 ศึกษาวิธีการเขียนแผนชุมชน จากคู่มือทำแผนชุมชน หรือ เอกสารจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดทำแผน						
ในระดับทีมงาน						
การเตรียมความพร้อมชุมชน						
1. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน						
1.1 จัดระบบความสัมพันธ์ของทีมงานในลักษณะแนวราบ						
1.2 จัดกิจกรรมให้ทีมงานมีการพบปะพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ						
2. การสื่อสารในทีมงาน						
2.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อให้สมาชิกเข้าใจตรงกันในกิจกรรมเตรียมความพร้อม						
2.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารด้านการเตรียมความพร้อมชุมชน						
3. การสนับสนุนทางสังคม						
3.1 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการเตรียมความพร้อมในการจัดทำแผนชุมชน						
3.2 ได้รับการสนับสนุนด้าน อุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ คู่มือการจัดทำแผนชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมชุมชน						

ต่อ

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับทีมงาน	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน						
4. การมีความไว้วางใจ ให้อิสระสมาชิกได้ตัดสินใจในงานที่ได้รับมอบหมาย เกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล						
5. การสื่อสารในทีมงาน 5.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อนัดหมายการร่วมกิจกรรมการ วิเคราะห์ข้อมูล						
5.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารเพื่อนัดหมาย การร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล						
6. การสนับสนุนทางสังคม 6.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล						
6.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยจัด กิจกรรมให้ความรู้เรื่องวิธีการจัดกระทำข้อมูลสำหรับ การใช้ทำแผนชุมชน และการจัดประชาคมสะท้อน ข้อมูลกลับสู่ชุมชน						
กำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา						
7. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน 7.1 จัดระบบความสัมพันธ์ในการประชุมเพื่อกำหนด วิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา เป็นลักษณะแนวราบ						
7.2 ให้การยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันของ สมาชิกในการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา						

ต่อ

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับทีมงาน	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
8. การสื่อสารในทีมงาน						
8.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อการนัดประชุมกำหนดวิสัยทัศน์ และทิศทางการพัฒนา						
8.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารและนัดหมาย การนัดประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา						
9. การสนับสนุนทางสังคม						
9.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการประชุมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศ ทางการพัฒนา						
9.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยเชิญ ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้เรื่องการกำหนดวิสัยทัศน์และทิศ ทางการพัฒนา						
การกำหนดแผนงานหรือโครงการ						
10. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน						
10.1 จัดระบบความสัมพันธ์ของการประชุมกำหนด แผนงานหรือโครงการในลักษณะแนวราบ						
18. การสื่อสารในทีมงาน						
11.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล เพื่อการนัดประชุมกำหนดแผนงาน หรือโครงการ						
11.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารและนัด หมายการนัดประชุมกำหนดแผนงานหรือโครงการ						

ต่อ

ความคิดเห็นต่อรูปแบบฯ ในระดับทีมงาน	ระดับความเหมาะสม					ข้อเสนอแนะ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
12. การสนับสนุนทางสังคม 12.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการกำหนดแผนงานหรือโครงการ						
12.2 ได้รับการสนับสนุนด้านความคิด โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ /เจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับกำหนดแผนงานหรือโครงการ						
การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน						
13. การสร้างสัมพันธภาพในทีมงาน 13.1 จัดระบบความสัมพันธ์ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชนในลักษณะแนวราบ						
14. การสื่อสารในทีมงาน 14.1 ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย เช่น โทรศัพท์ จดหมาย สื่อบุคคล สื่อเทคโนโลยี เพื่อเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน						
14.2 กำหนดผู้รับผิดชอบกระจายข่าวสารเกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน						
15. การมีความไว้วางใจ 15.1 เปิดโอกาสให้สมาชิกรับอาสาในงานที่เกี่ยวกับการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชนตามที่ตนเองถนัด						
15.2 ให้อิสรระสมาชิกได้ตัดสินใจเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมายในการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน						
16. การสนับสนุนทางสังคม 16.1 ได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เพื่อการจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน						

แบบทดสอบความรู้ผู้ร่วมวิจัย

เรื่อง ความรู้ความเข้าใจของผู้นำชุมชนในการทำแผนชุมชน

คำชี้แจง : ให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนด ตามความรู้ ความเข้าใจของท่าน

ประเด็น	ใช่	ไม่ใช่
1. แผนชุมชน คือแผนที่ชาวบ้านหรือคนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนด กิจกรรมและแนวทางเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยใช้ข้อมูลจากกรมพัฒนาชุมชนเป็นฐาน		
2. การทำแผนชุมชนจะต้องสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจการทำงานของหน่วยงานรัฐบาล		
3. วัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนชุมชน คือเพื่อให้ชุมชนได้มีแผนรองรับการสนับสนุนจากภายนอกได้อย่างครอบคลุมสมบูรณ์		
4. ประชาคม คือการประชุมร่วมกันระหว่างประชาชน กับผู้ใหญ่บ้านและข้าราชการเพื่อแจ้งข่าวสารของทางราชการให้ประชาชนทราบ		
5. การเปิดโอกาสให้คนทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมพัฒนาชุมชนเปรียบเสมือน การใช้กระจกขยายความคิด พลังปัญญา และพลังแรงงาน		
6. ไม่มีใครรู้ปัญหาชุมชนเท่าคนในชุมชน ดังนั้น การแก้ปัญหามุมชนจึงเริ่มจากชุมชน การสนับสนุนของภาครัฐจะต้องเป็นลักษณะสั่งการจากข้างบนลงมายังชุมชน		
7. คนในหมู่บ้านทำแผน เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐเท่านั้น		
8. การทำแผนชุมชน เป็นหน้าที่ของสมาชิกอบต.		
9. การค้นหาปัญหา ประชาชนควรศึกษาปัญหาจากข้อมูล กชช 2 ค. ข้อมูล จปฐ. บัญชีครัวเรือน และจัดประชุมระดมความคิด ให้ประชาชนเสนอปัญหาต่าง ๆ		
10. ถ้ามีแผนชุมชนอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเริ่มใหม่ เราใช้กระบวนการชุมชน ทบทวนร่างแผนที่มียู่ ว่าครอบคลุมหรือยัง จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างไร ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและใช้ข้อมูลอะไร		

ประเด็น	ใช่	ไม่ใช่
11. การเตรียมความพร้อม เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของทีมทำงานในชุมชน ประชุม/พูดคุย/แลกเปลี่ยน ทำความเข้าใจร่วมกันในทีมงานเตรียมข้อมูลชุมชน		
12. วัตถุประสงค์การวิเคราะห์ข้อมูล การเรียนรู้ตนเองและชุมชน เพื่อประเมิน ศักยภาพของชุมชนในแง่ของจุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดในการพัฒนา ชุมชน รวมทั้งทุนทางสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ ชุมชน		
13. วัตถุประสงค์การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา เพื่อระดมพลังความ ผูกพัน ความเอื้ออาทรและความรักที่ประชาชนและครอบครัวที่มีต่อกันและต่อพื้นที่ ชุมชน หมู่บ้านมาสร้างความมุ่งมั่นหรือความฝันในการพัฒนาชุมชนตนเอง		
14. วัตถุประสงค์ กำหนดแผนงาน/โครงการ เพื่อให้ผู้ร่วมเวทีประชาคมร่วมกัน กำหนดเป้าหมาย แนวทางและวิธีการดำเนินงานเพื่อไปสู่วิสัยทัศน์ โดยมีการจัด ประเภทของโครงการ/กิจกรรม การจัดลำดับความสำคัญ รวมถึงการประชาพิจารณ์ แผนชุมชน		
15. วัตถุประสงค์ การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน เพื่อทำสำเนาและจัดเก็บอย่าง เป็นระบบ ง่ายต่อการเข้าใจของประชาชนและเผยแพร่ให้ประชาชนทั้งชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ/องค์กรเอกชนร่วมกันส่งเสริม สนับสนุน แผนชุมชน ไปสู่การปฏิบัติต่อไป		
16. รูปเล่มของแผนชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน ข้อมูลการ วิเคราะห์สภาพปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขของชุมชน วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการแก้ไขปัญหของชุมชน โดยแยกแต่ละอาชีพรวมทั้งเรียงลำดับ ปัญหาแต่ละด้านด้วย		
17. เมื่อทำแผนชุมชนเสร็จแล้ว ผู้นำชุมชนจะต้องนำแผนชุมชน เสนอ อบต., อบจ.และส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อขอเงินทำโครงการเท่านั้น		
18. กระบวนการชุมชน คือ การกระทำร่วมกันของคนในชุมชน ที่มาร่วมกัน วิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินงานร่วมรับผลประโยชน์และร่วมคิดตาม ประเมินผล		
19. แผนชุมชน เป็นคู่มือในการพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน และใช้ตรวจสอบการ ทำงานของภาครัฐได้ด้วย		
20. แผนชุมชน ควรทำทุก 3 -5 ปี		

แบบทดสอบความรู้สำหรับชาวบ้าน (ชุมชนนำร่อง)

เรื่อง ความรู้ความเข้าใจของชาวบ้านในการทำแผนชุมชน

คำชี้แจง : ให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนด ตามความรู้ ความเข้าใจของท่าน

ลำดับที่	ประเด็น	ใช่	ไม่ใช่
1	แผนชุมชน คือแผนที่ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันคิด เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยใช้ข้อมูลจากกรมพัฒนาชุมชนเป็นฐาน		✓
2	การทำแผนชุมชนจะต้องสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจการทำงานของหน่วยงานรัฐบาล		✓
3	วัตถุประสงค์ของการจัดทำแผนชุมชน คือเพื่อให้ชุมชนได้มีแผนรองรับการสนับสนุนจากภายนอกได้อย่างครอบคลุมสมบูรณ์	✓	
4	แผนชุมชนที่ดี คือแผนที่ภาครัฐเข้ามาดำเนินการให้		✓
5	คนในหมู่บ้านทำแผนชุมชน เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐเท่านั้น		✓
6	การทำแผนชุมชน เป็นหน้าที่ของ อบต.		✓
7	ถ้ามีแผนชุมชนอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเริ่มใหม่ เราใช้กระบวนการชุมชนทบทวนร่างแผนที่มียู่ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน	✓	
8	รูปเล่มของแผนชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน ข้อมูลการวิเคราะห์สภาพปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขของชุมชน วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยแยกแต่ละอาชีพรวมทั้งเรียงลำดับปัญหาแต่ละด้านด้วย	✓	
9	แผนชุมชน เป็นคู่มือในการพัฒนาชุมชนของชาวบ้าน และใช้ตรวจสอบการทำงานของภาครัฐได้ด้วย	✓	
10	แผนชุมชน ควรทำทุก 3 -5 ปี		✓

แบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทำแผนชุมชนสำหรับผู้ร่วมวิจัย และทีมทำแผนชุมชน

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสบการณ์ทำแผนชุมชน

คำชี้แจง

การตอบแบบสอบถามนี้ ขอความกรุณาให้ท่านได้พิจารณาแล้วให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องต่างๆ ที่ตรงกับพฤติกรรมที่เป็นจริงของท่านเพียงข้อละช่อง ดังนี้

ค่าระดับคะแนน 5 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าระดับคะแนน 4 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก

ค่าระดับคะแนน 3 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าระดับคะแนน 2 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับน้อย

ค่าระดับคะแนน 1 หมายถึง มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

การจัดกิจกรรมการทำแผนชุมชน	ระดับการปฏิบัติ				
	1	2	3	4	5
1. การประชุมเตรียมความพร้อมในการจัดทำแผนชุมชน					
2. การประชุมการออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล					
3. การสำรวจข้อมูลชุมชน					
4. การประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน					
5. การประชาคมสะท้อนข้อมูลกลับสู่ชุมชน					
6. การประชุม กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน					
7. การประชุม แยกประเภทและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรม					
8. การประชุม ร่างแผนชุมชน					
9. การประชาพิจารณ์แผนชุมชน สู่ชาวบ้าน					
10. การประชุมกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม					

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

แบบสอบถามความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนสำหรับผู้ร่วมวิจัย และทีมทำแผนชุมชน

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

คำชี้แจง

การตอบแบบสอบถามนี้ ขอความกรุณาให้ท่านได้พิจารณาแล้วให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องต่างๆ ที่ตรงกับความต้องการของท่านเพียงข้อละช่อง ดังนี้

ค่าระดับคะแนน 5 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าระดับคะแนน 4 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับมาก

ค่าระดับคะแนน 3 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าระดับคะแนน 2 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับน้อย

ค่าระดับคะแนน 1 หมายถึง มีความต้องการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน	ระดับความต้องการ				
	1	2	3	4	5
1. ควรมีการประชุมเตรียมความพร้อม ก่อนทำแผนชุมชน					
2. ควรมีการประชุมการออกแบบเครื่องมือจัดเก็บข้อมูล					
3. ควรมีการสำรวจข้อมูลชุมชน					
4. ควรมีการประชุมวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน					
5. ควรมีการประชุมคัดสรรข้อมูลกลับสู่ชุมชน					
6. ควรมีการประชุม กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน					
7. ควรมีการประชุม แยกประเภทและจัดลำดับความสำคัญของโครงการ/กิจกรรม					
8. ควรมีการประชุม ร่างแผนชุมชน					
9. ควรมีการประชุมพิจารณาพิจารณาแผนชุมชน ชูชาวบ้าน					
10. ควรมีการประชุมกำหนดผู้รับผิดชอบการจัดทำรูปเล่ม					

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำแผนชุมชน
เรื่อง ปัจจัยการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนต่อการจัดทำแผนชุมชน

1. แนวทางในการพัฒนา / สร้างทีมทำแผนชุมชน
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างทีมทำแผนชุมชน ที่มีความเข้มแข็ง มี
อะไรบ้าง
3. ปัจจัยเหล่านี้สนับสนุน หรือส่งเสริม การสร้างทีมทำแผนชุมชน อย่างไร
 - ในระดับบุคคล
 - ในระดับทีมงาน
4. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการสร้างทีมทำแผนชุมชน เพื่อ พัฒนาคุณภาพ
ของแผนชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับพื้นฐานของแผนชุมชน

1) แนวคิดจากปรัชญาพัฒนาชุมชน คือ เชื่อว่าชาวบ้านมีศักยภาพ สามารถพัฒนาตนเองได้ถ้าให้โอกาส และการพัฒนาต้องเริ่มที่ชาวบ้าน

2) แนวคิดจากหลักการพัฒนาชุมชน คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง

3) แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือ การให้ชุมชนได้มีกระบวนการในการจัดการชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการชุมชน

4) แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการสร้างพลังชุมชน ใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน

5) แนวคิดที่ว่าไม่มีใครรู้ปัญหาชุมชนเท่าคนในชุมชน ดังนั้น การแก้ปัญหาชุมชนจึงเริ่มจากชุมชน การให้การสนับสนุนของภาครัฐจะต้องเป็นลักษณะระดมทุนผู้ข้างบน

“แผนชุมชน” คืออะไร

ความหมาย :

แผนชุมชน คือ แผนงาน/กิจกรรม/โครงการพัฒนาชุมชน โดยคนในหมู่บ้าน มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ตามความสามารถของตนเองจนได้แผนชุมชนของหมู่บ้าน ที่สามารถแก้ไขปัญหาในหมู่บ้านของตนเองได้ เพื่อให้ชุมชน/หมู่บ้านสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการสร้างพลังอำนาจในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของแผนชุมชน :

- 1) เพื่อให้คนในชุมชน/หมู่บ้าน กำหนดอนาคตของชุมชนตนเอง
- 2) เพื่อให้ชุมชน/หมู่บ้าน ได้มีเป้าหมาย แนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาให้คนในชุมชนอยู่ดีมีสุขในทุกบ้าน
- 3) เพื่อให้ชุมชน/หมู่บ้าน ได้มีแผนสำหรับรองรับการสนับสนุนจากภายนอกได้อย่างครอบคลุมสมบูรณ์ โดยนำแผนชุมชนที่ได้ไปบูรณาการกับแผนพัฒนาท้องถิ่น 3 ปีขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว

เป้าหมายของการจัดทำแผนชุมชน :

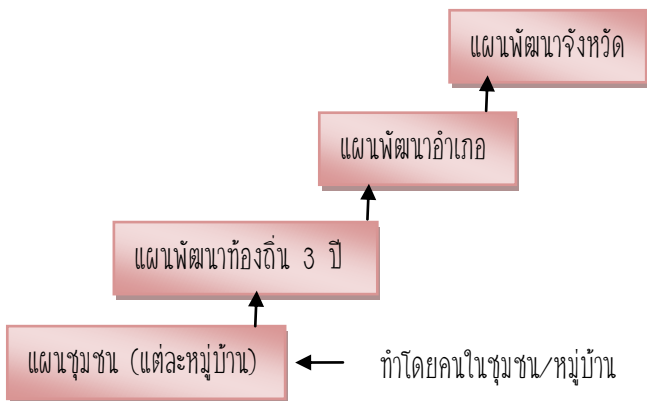
เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชน มีแผนพัฒนาชุมชนที่เกิดจากคนในชุมชน/หมู่บ้าน ซึ่งเป็นแผนชุมชนที่สามารถแก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง โดยนำไปบูรณาการกับแผนพัฒนาท้องถิ่น 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว

ประโยชน์ที่ได้จากการทำแผนชุมชน :

1. ช่วยให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน มีรายละเอียดโครงการ/กิจกรรมที่ชุมชนปฏิบัติได้ด้วยความสามารถและศักยภาพของคนในชุมชนเอง โดยพึ่งพาทายนอกให้น้อยที่สุด
2. ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านของคนในชุมชน
3. ช่วยสร้างพลังความสามัคคีในชุมชน ทำให้ชุมชนใช้ประโยชน์ และความรู้ร่วมกัน กำหนด ทิศทาง แนวทางการพัฒนาชุมชนตนเอง
4. ช่วยให้คนในชุมชนได้เห็นข้อดี ข้อเด่น โอกาส ข้อจำกัดของชุมชนในการพัฒนา
5. ช่วยเสริมสร้างให้คนในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการตนเองและชุมชนได้
6. ช่วยในการเชื่อมประสานภาคีการพัฒนา ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ในการสนับสนุนงบประมาณและวิชาการ หรือด้านอื่น ๆ ด้วยเป้าหมายของการจัดทำแผนชุมชน
7. ช่วยเสริมสร้างให้เกิดวิถีประชาธิปไตยในหมู่บ้าน โดยการทำงานร่วมกับภาครัฐ และประชาชน

กระบวนการบูรณาการแผนชุมชนสู่แผนพัฒนาจังหวัด

ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน

1. การเตรียมความพร้อมชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่อง แนวคิด วิธีการ ขั้นตอน การจัดกระบวนการแผนชุมชน ประโยชน์ของแผนชุมชน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจในสภาพและศักยภาพของตนเอง รู้โอกาสในการพัฒนา และรู้ข้อจำกัดวิเคราะห์สภาพปัญหาและหาสาเหตุของปัญหาของชุมชนวิเคราะห์คาดการณ์ แนวโน้ม ผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3. การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้เป้าหมายและทิศทางการพัฒนาของหมู่บ้าน มองเห็นอนาคตชุมชน

4. การกำหนดแผนงาน /โครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ได้แผนชุมชนที่เป็นของชุมชนอย่างแท้จริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

5. การจัดทำรูปเล่มแผนชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำรูปเล่มที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่น่าสนใจ อ่านง่ายเรียงลำดับตามบท เนื้อหา มีความชัดเจน ทำสำเนาและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ

ได้ “แผนชุมชน” ที่พร้อมจะนำไปบูรณาการกับแผนพัฒนาท้องถิ่น 3 ปี ของ อบต. เจ็ดริ้ว

เราจะมีส่วนร่วมจัดทำ “แผนชุมชน” ในหมู่บ้านของท่าน ได้อย่างไร..... จจจ

ท่านสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม ในการจัดทำแผนชุมชนได้...โดย..

- 1 ติดตามข่าวสารหรือการประชุมสัมมนา เกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน จาก ผู้นำชุมชน อบต. สื่อต่าง ๆ
- 2 สألว่าตนเองมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมเป็นทีมทำแผนชุมชนหรือไม่ เช่น มีจิตอาสา มีความต้องการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน เป็นต้น
- 3 ถ้าประสงค์จะเข้าร่วมจัดทำแผนชุมชน ให้ติดต่อกับผู้นำชุมชนที่ดูแลเรื่องการจัดทำแผนชุมชน เพื่ออาสาเข้าร่วมเป็นทีมงานแต่ถ้าชุมชนท่านไม่มีผู้นำในการจัดทำแผนชุมชน ให้ประสานไปที่ อบต. เพื่อแจ้งความประสงค์ที่จะสร้างทีมงานจัดทำแผนชุมชน
- 4 ให้ความร่วมมือในการจัดทำบัญชีครัวเรือน สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนตนเองให้มากที่สุด เช่น ศักยภาพของชุมชน จุดอ่อนของชุมชน ทิศทางสังคมของชุมชน เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะนำไปสู่การจัดทำแผนชุมชน
- 5 เข้าร่วมประชุมประชาคม เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน
- 6 เข้าร่วมการประชุมพิจารณาร่างแผนชุมชน เพื่อตรวจสอบว่าแผนชุมชนที่ได้ สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ความรู้เกี่ยวกับ “ แผนชุมชน ”

จัดทำโดย ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในชุมชน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ร่วมกับ
องค์การบริหารส่วนตำบลเจ็ดริ้ว
อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

โปสเตอร์

ภาพ โปสเตอร์ ที่ผู้ร่วมวิจัยนำไปวางที่ศูนย์การเรียนรู้ของตำบลเจ็ดริ้ว

ภาพ โปสเตอร์ ที่ผู้ร่วมวิจัยนำไปวางที่ ที่ทำการกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 5

แผนชุมชน

บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว
อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
ฉบับปรับปรุงประจำปี 2558

ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

ประวัติหมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน

หมู่บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร จากเดิมที่ตำบลหลักสองยังไม่ได้แยก คือหมู่ที่ ๗ ตำบลเจ็ดริ้ว มีผู้ใหญ่บ้านขณะนั้นคือ นายล้วน พึ่งบ้านเกาะ และมีผู้ใหญ่บ้านลำดับต่อมาคือ นายวิมาน พึ่งบ้านเกาะ นายจำเนียรทองใบอ่อน ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ นายเสกสรร บ้านเกาะ ประชาชนในหมู่บ้านส่วนเชื้อสายรามัญ มีภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณีแบบ รามัญที่ถือปฏิบัติ สื่อทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบรามัญปฏิบัติกันในเทศกาลต่าง ๆ เช่น การแห่เทียนพรรษาแบบรามัญในวันเข้าพรรษา การตัดบวชน้ำผึ้งกลางเดือน ๑๐ (ปัจจุบันน้ำผึ้งหายากจึงได้เปลี่ยนเป็นน้ำตาลทราย) ปกกระเพณีล้างเท้าพระ ตักบาตรดอกไม้ กวนขนมกระยาสาธิต ในวันออกพรรษา การทำบุญถวายข้าวเหนียวหนึ่ง ข้าวต้มมัด เผาข้าวหลามในวันมาฆบูชา การจัดขบวนแห่นางสงกรานต์ การเล่นสะบ้า การเล่นตะแยมอญ กวนขนมกะละแม การรำผี เป็นต้น

ในอดีตประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ประกอบอาชีพทำนาข้าว ต่อมาเริ่มเปลี่ยนมาทำสวนองุ่น โดยในระยะแรกนั้นปลูกองุ่นพันธุ์คาร์ดินัล ได้รับผลกำไรที่ดีมาก ชาวบ้านที่ทำนาจึงได้หันมาปรับเปลี่ยนที่นา มาทำสวนองุ่นมากขึ้นเรื่อย ๆ ต่อมาได้มีการ ทำสวนผลไม้อื่น ๆ เช่น สวนฝรั่ง แก้วมังกร มะนาว มะม่วง ฯลฯ

1.2 แผนที่หมู่บ้าน / อาณาเขตติดต่อ

- ⇒ ทิศเหนือ จด ติดต่อกับ ตำบลตลาดจินดา จังหวัดนครปฐม
- ⇒ ทิศใต้ จด ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 ตำบลเจ็ดริ้ว
- ⇒ ทิศตะวันออก จด ติดต่อกับ หมู่ที่ 1 ตำบลเจ็ดริ้ว
- ⇒ ทิศตะวันตก จด ติดต่อกับ ตำบลตลาดจินดา จังหวัดนครปฐม

1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มพื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม
หมู่บ้านล้อมรอบด้วยคลอง

1.4 จำนวนประชากรของหมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 718 คน แยกเป็น

- ประชากรชาย 324 คน
- ประชากรหญิง 394 คน
- จำนวนครัวเรือน 157 ครัวเรือน

1.5 สภาพทางเศรษฐกิจ (การประกอบอาชีพ) ให้ระบุอาชีพของราษฎรในหมู่บ้าน

- การเกษตร 150 ครัวเรือน
- รับจ้าง - ครัวเรือน
- รับราชการ - ครัวเรือน
- ค้าขาย 7 ครัวเรือน
- อื่น ๆ - ครัวเรือน

1.6 โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค

การคมนาคม (การเดินทางเข้าหมู่บ้าน) มี 2 เส้นทาง

การเดินทางเข้าหมู่บ้านนั้นใช้รถยนต์เป็นหลัก ใช้ถนนสาย เลียบคลองพาดหมอนและถนนสายพาดหมอนคอนบน เข้าสู่อำเภอบ้านแพ้ว สามารถเข้าได้หลายเส้นทาง ส่วนใหญ่จะใช้ถนนสาย บ้านแพ้ว - หนองนกไข่ เป็นหลัก

- มีถนนลาดยาง 1 เส้นทาง ระยะทาง 1 กม.
- มีถนนคอนกรีต 1 เส้นทาง ระยะทาง 1,400 กม.
- มีถนนดินและลูกรัง 4 เส้นทาง ระยะทาง 1 กม.
- มีสะพานไม้ 1 แห่ง
- สะพานคอนกรีต 3 แห่ง

การสาธารณูปโภค

- ครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ 157 ครัวเรือน
- ครัวเรือนมีน้ำประปาใช้ 157 ครัวเรือน
- ครัวเรือนมีโทรศัพท์บ้าน - ครัวเรือน
- มีโทรศัพท์สาธารณะ 2 เครื่อง

แหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำธรรมชาติ 1 แห่ง ได้แก่

1. คลองพาดหมอน
2. คลองเจ็ดริ้ว

มีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นในหมู่บ้าน 1 แห่ง ได้แก่

1. บ่อน้ำตื้น จำนวน - แห่ง
2. บ่อบาดาล จำนวน 1 แห่ง ยังใช้งานได้ดี

1.7 การสาธารณสุข

มีสถานอนามัยที่รับผิดชอบดูแลประชาชนในหมู่บ้าน 1 แห่ง ชื่อสถานอนามัย ตำบลเจ็ดริ้วมีเจ้าหน้าที่ 3 คน หัวหน้าสถานีชื่อ นางสาวมาลี เนตรประภา

1.8 การศึกษา

ชื่อสถานศึกษา โรงเรียนวัดเจ็ดริ้ว ครู 15 คน นักเรียน 538 คน

1.9 ศาสนา / วัฒนธรรม / ประเพณี / ความเชื่อและวิถีชีวิต

ชื่อ วัดเจ็ดริ้ว

ในหมู่บ้านมีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่ออะไรบ้าง ประเพณีสงกรานต์ รำผีมอญ เล่นทอยละบัว มีการจุกลูกหนู แห่พระทั่วตำบล ทำบุญตักบาตร 8 วัน งานประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง ทำบุญเข้า-ออกพรรษา

1.10 สังคมและการเมือง / การปกครอง

1. ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายเสกสรร บ้านเกาะ
2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสามพราน เกื่อนขันธุ์
3. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายเสนาะ สมบูรณ์จันทร์
4. สมาชิก อบต. ชื่อ นายสมวงษ์ วรรณรัมย์
5. สมาชิก อบต. ชื่อ นายประกิจ สังข์ทอง
6. อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) หมู่บ้านละ 4 คน (ชาย 2 คน หญิง 2 คน)
7. อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน

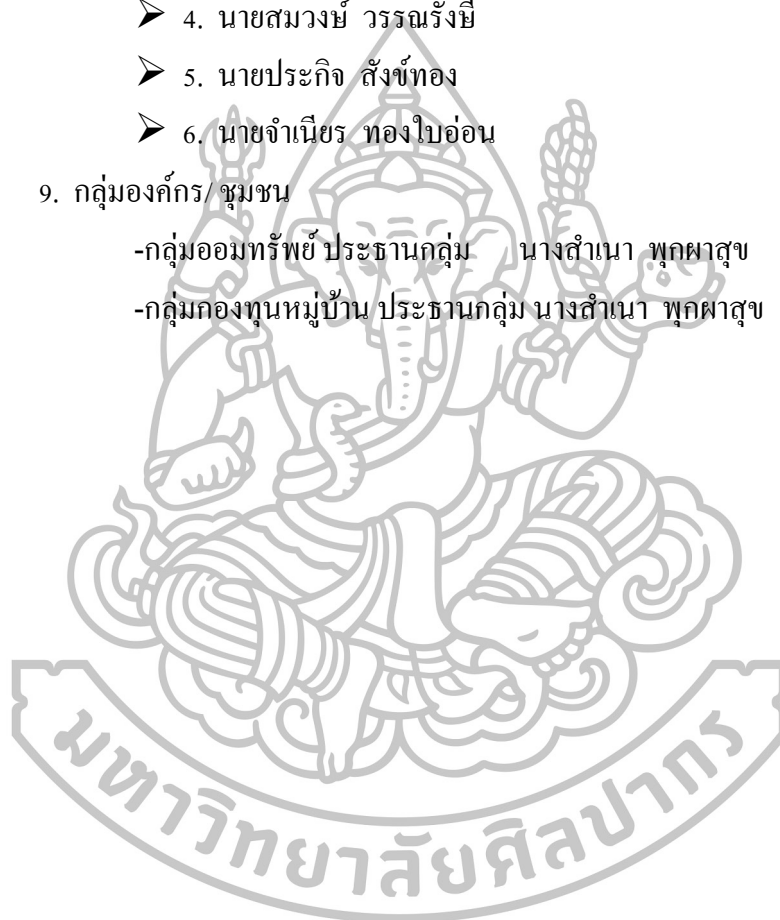
- 1. นางสาว พุกผาสุข

8. คณะกรรมการหมู่บ้าน

- 1. นายเศกสรร บ้านเกาะ
- 2. นายสามพราน เชื้อนจันทร์
- 3. นายเสนาะ สมบูรณ์จันทร์
- 4. นายสมวงษ์ วรรณรัมย์
- 5. นายประกิจ สังข์ทอง
- 6. นายจำเนียร ทองใบอ่อน

9. กลุ่มองค์กร/ชุมชน

- กลุ่มออมทรัพย์ ประชานกลุ่ม นางสาว พุกผาสุข
- กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ประชานกลุ่ม นางสาว พุกผาสุข

การวิเคราะห์ชุมชน บ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ 5 ตำบลเจ็ดริ้วอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ปัจจัยภายในชุมชน		ปัจจัยภายนอก	
“จุดแข็ง” S (Strength)	“จุดอ่อน” W (Weakness)	“โอกาส” O (Opportunity)	“ข้อจำกัด” T (Threat)
<ul style="list-style-type: none"> - ใช้สารเคมีลดลง ปุ๋ยคอก,สารชีวภาพ - ที่ดินของตนเอง - วัฒนธรรมไทยรามัญ - มีศูนย์วัฒนธรรมชุมชนตำบล - มีแหล่งทุนในหมู่บ้าน - การสื่อสารทั่วถึง - โครงสร้างพื้นฐานทั่วถึง - ทรัพยากรธรรมชาติ - อสม.ดูแลทั่วถึง,มีความรู้ในการป้องกันตนเอง - ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ - ประชาชนชาวบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ยังไม่ให้ความสำคัญ - แรงงานต่างด้าว - (คุณภาพการผลิต, การรวมกลุ่ม)- - แรงงานในชุมชน - ไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพ - มีผู้เสพยาเสพติด, การลักขโมย 	<ul style="list-style-type: none"> - มารับผลผลิตถึงที่ - การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจากรัฐ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความแรงของกระแสไฟฟ้า (เฟส) - น้ำประปาไหลอ่อน - ต้นทุนการผลิตสูง ค่าแรง,วัสดุ - ศัตรูพืช - ไม่ได้รับการสนับสนุนทางวิชาการ,เงินทุน ในการประกอบอาชีพ จากภาครัฐ - การจราจรของบุคคลภายนอก - สภาพอากาศ,สภาพน้ำแปรปรวน - ข้อกฎหมายไม่เอื้อในการแก้ไขปัญหา

วิสัยทัศน์

พัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ มีความปลอดภัยในชุมชน

เป้าหมายและทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน

1. จัดตั้งกลุ่มอาชีพ
2. สนับสนุนการค้ารายได้พิเศษเพื่อเพิ่มรายได้
3. มีสาธารณูปโภคที่ตอบสนองคุณภาพชีวิตที่ดี
4. ส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อเนื่อง
5. มีความปลอดภัยในหมู่บ้าน

ความคาดหวังของคนในหมู่บ้าน

อยากให้ทุกคนมีรายได้ที่เพียงพอกับการดำรงชีวิตประจำวัน และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

โครงการพัฒนาบ้านปลายคลองพาดหมอน หมู่ที่ ๕ ตำบลเจ็ดริ้ว

ลำดับ	ปัญหาและความต้องการ	โครงการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	ขยายเขตไฟฟ้าเป็น 3 เฟส ให้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน	ขยายเขตไฟฟ้าเป็น 3 เฟส	เพื่อป้องกันไฟฟ้าตก
2	ปรับปรุงท่อน้ำประปาเป็น 3 นิ้ว ให้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน	ปรับปรุงท่อน้ำประปา	เพื่อให้มีน้ำประปาไหลสะดวกขึ้น
3	ก่อสร้างถนนคอนกรีต /ลาดยาง ในถนนสาธารณะภายในหมู่บ้าน	ก่อสร้างถนนคอนกรีต /ลาดยาง	เพื่อความสะดวกในการสัญจร
4	ขุดลอกคลองพาดหมอน เจ็ดริ้ว และคลองสาธารณะภายในหมู่บ้าน	ลอกคูคลองให้น้ำไหลผ่านสะดวกขึ้น	เพื่อให้มีน้ำในลำคลองไหลสะดวก
5	ก่อสร้างเขื่อนกันดินตลอดคลองพาดหมอน	ก่อสร้างเขื่อนกันดิน	เพื่อป้องกันดินไหลลงไปในคลอง
6	เพิ่มถังขยะให้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน	เพิ่มถังขยะ	เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชน
7	ติดตั้งกล้อง CCTV ตามจุดเสี่ยง และแยกอันตราย	ติดตั้งกล้อง CCTV	เพื่อป้องกันและรักษาความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน
8	ก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงภายในหมู่บ้าน	ก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	เพื่อเป็นศูนย์รวมในการเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ต่อ

ลำดับ	ปัญหาและความต้องการ	โครงการ	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
9	วัดอุทธาราม กระแสไฟฟ้าไม่เพียงพอต่อการใช้งาน	ปรับปรุงกระแสไฟฟ้าวัดอุทธาราม	เพื่อให้วัดอุทธารามมีไฟฟ้าใช้อย่างเพียงพอ
10	ส่งเสริมอาชีพ และกลุ่มอาชีพในชุมชน	สนับสนุนกลุ่มอาชีพ	เพื่อประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นช่วยเหลือตนเองได้
11	ทำถังหันบ้ำบดน้ำเสียภายในคลองสาธารณะ	จัดตั้งถังหันบ้ำบดน้ำเสีย	เพื่อการบ้ำบดน้ำเสียภายในคลองสาธารณะ
12	สนับสนุนการดำเนินงานทีมทำแผนชุมชน	สนับสนุนการดำเนินงานทีมทำแผนชุมชน	เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานทีมทำแผนชุมชน
13	ย้าย กสน. ไปยังบริเวณสถานที่ ที่มีความสะดวก	ย้าย กสน.	เพื่อให้ กสน. มีสถานที่เหมาะสมประชาชนเข้ามาใช้งานได้สะดวกขึ้น

การดำเนินโครงการ

ลำดับ	ปัญหาและความต้องการ	หน่วยงาน ดำเนินการ	วิธีดำเนินการ		
			ดำเนินการเอง	ขอสนับสนุนบางส่วน	ขอสนับสนุนทั้งหมด
1	ขยายเขตไฟฟ้าเป็น 3 เฟส ให้ครอบคลุมทั้งหมดหมู่บ้าน	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง			✓
2	ปรับปรุงท่อน้ำประปาเป็น 3 นิ้ว ให้ครอบคลุมทั้งหมดหมู่บ้าน	อบต. , หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง			✓
3	ก่อสร้างถนนคอนกรีต /ลาดยาง ในถนนสาธารณะภายในหมู่บ้าน	อบต. , หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง			✓
4	ขุดลอกคลองพาดหมอน เจ็ดริ้ว และคลองสาธารณะภายในหมู่บ้าน	อบต. , หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง			✓
5	ก่อสร้างเขื่อนกันดินตลอดคลองพาดหมอน	อบต. , หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง			✓
6	เพิ่มถังขยะให้ครอบคลุมทั้งหมดหมู่บ้าน	อบต. , หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง			✓

การดำเนินโครงการ(ต่อ)

ลำดับ	ปัญหาและความต้องการ	หน่วยงาน ดำเนินการ	วิธีดำเนินการ		
			ดำเนิน การเอง	ขอ สนับสนุน บางส่วน	ขอ สนับสนุน ทั้งหมด
7	ติดตั้งกล้อง CCTV ตามจุดเสี่ยง และ แยกอันตราย	อบต. , หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง			✓
8	ก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียงภายในหมู่บ้าน	อบต. , หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง		✓	
9	วัดอุทธาราม กระแสไฟฟ้าไม่เพียงพอ ต่อการใช้งาน	อบต. , หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง			✓
10	ส่งเสริมอาชีพ และกลุ่มอาชีพในชุมชน	อบต. , หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง		✓	
11	ทำกั้นหันบำบัดน้ำเสียภายในคลอง สาธารณะ	อบต. , หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง			✓
12	สนับสนุนการดำเนินงานทีมทำแผน ชุมชน	อบต. , หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง		✓	
13	ย้าย กศน. ไปยังบริเวณสถานที่ ที่มี ความสะดวก	อบต. , หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง			✓

รายนามทีมผู้ทำแผนชุมชน

ประธาน : นางสาวเนา พุกผาสุก

ที่ปรึกษา : นายหัตติ ขวัญไตรรงค์ และนายอิทธิพงษ์ กลับบ้านเกาะ

เลขานุการ : นางสาวกนกวรรณ พุกผาสุก นางสาวสุจิตรา พึ่งบ้านเกาะ

นางปวีณา อ่วมลาบเอก และนางสาวปริญานุช อ่วมลาบเอก

นางประคองทรัพย์ พวงระย้า

นางสาวพิน พลอยบ้านแพ้ว

นายอนันต์ อินบางยาง

นางสาวกรรณา สมตน

นายเศกสรร บ้านเกาะ

นายมนตรี ชาวใต้

นายสามพราน เจื่อนจันทร์

นายจักรกฤษณ์ ทองเดี้ยว

นายบุญกราย ทองบ้านเกาะ

นายสามิตร อรุณรัตน์

นางสาวภัทรพรรณ สำเภาทอง

นางสาวกาญจนา สุขประเสริฐ

นายพิเชษฐ นพเนตร

นายเอริต สุหบรรณ

นายประกิจ สังกข์ทอง

นางระวีวรรณ ตั้งสุทไชส

นายชาติชาย ทรงลักษณ์

รูปภาพ ลงพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนของชุมชนหมู่บ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

รูปภาพ ลงพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนของชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

รูปภาพ ลงพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนของชุมชนหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

รูปภาพ ลงพื้นที่ช่วงก่อนดำเนินการวิจัย ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว
จังหวัดสมุทรสาคร

รูปภาพ ลงพื้นที่ช่วงก่อนดำเนินการวิจัย ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว
จังหวัดสมุทรสาคร

รูปภาพ ลงพื้นที่ช่วงก่อนดำเนินการวิจัย ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว
จังหวัดสมุทรสาคร

รูปภาพ ลงพื้นที่ช่วงก่อนดำเนินการวิจัย ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว
จังหวัดสมุทรสาคร

รูปภาพ ลงพื้นที่ช่วงก่อนดำเนินการวิจัย ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว
จังหวัดสมุทรสาคร

รูปภาพ วันประชุมผู้นำและชาวบ้าน เพื่อรับสมัครผู้ร่วมวิจัย

รูปภาพ ประชุมทำความเข้าใจ กับผู้ร่วมวิจัย

รูปภาพ ผู้ร่วมวิจัยของความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการคัดสรรบุคคลเข้าร่วมมาเป็นทีมทำแผนชุมชน ในวันประชุมกองทุนหมู่บ้าน

รูปภาพ ผู้ร่วมวิจัยของความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการคัดสรรบุคคลเข้าร่วมมาเป็นทีมทำแผนชุมชน ในวันประชุมกองทุนหมู่บ้าน

รูปภาพ ประชุมเชิงปฏิบัติการ ด้วยเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม(Appreciation-Influence-Control : A-I-C) วงรอบที่ 1

รูปภาพ ประชุมเชิงปฏิบัติการ ด้วยเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม(Appreciation-Influence-Control : A-I-C) วงรอบที่ 1

รูปภาพ ประชุมเชิงปฏิบัติการ ด้วยเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม(Appreciation-Influence-Control : A-I-C) วงรอบที่ 1

รูปภาพ วันประชุมเชิงปฏิบัติการ ด้วยเทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม(Apreciation-Influence-Control : A-I-C) วงรอบที่ 1

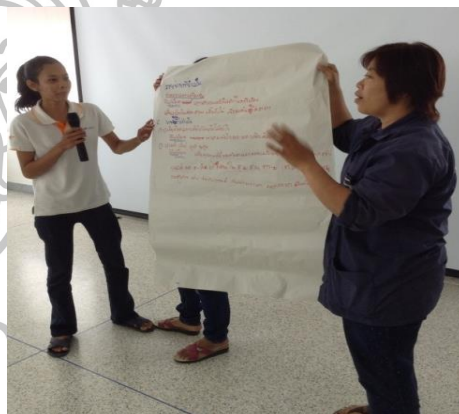
รูปภาพ กิจกรรมศึกษาดูงาน และชมวีดิทัศน์เกี่ยวกับแผนชุมชน ที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านหนองทราย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอเมืองพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

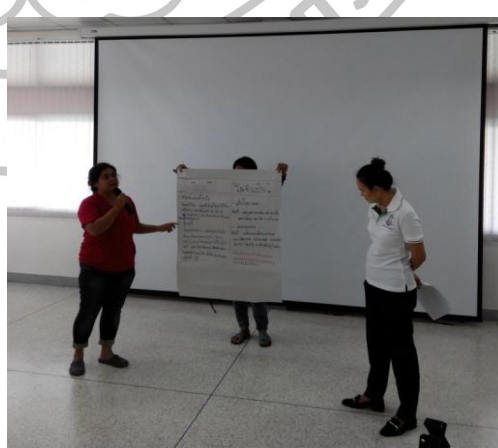
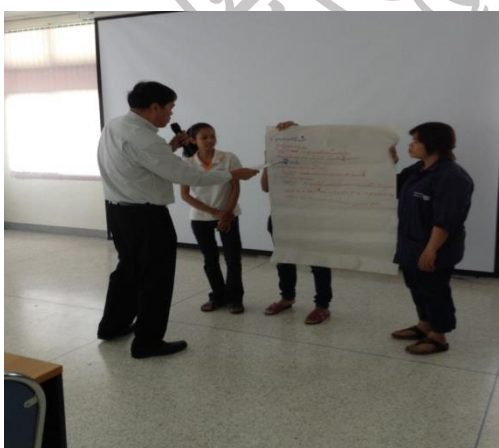
รูปภาพ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำแผนชุมชน วงรอบที่ 1

รูปภาพ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำแผนชุมชน วงรอบที่ 1

รูปภาพ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำแผนชุมชน วงรอบที่ 1

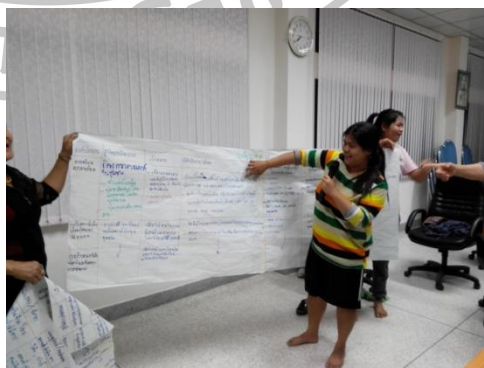
รูปภาพ วันอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำแผนชุมชน วงรอบที่ 1

รูปภาพ ประชุมวางแผนปรับปรุงรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อ
การจัดทำแผนชุมชน วงรอบที่ 2

รูปภาพ ประชุมวางแผนปรับปรุงรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อ
การจัดทำแผนชุมชน วงรอบที่ 2

รูปภาพ ประชุมวางแผนปรับปรุงรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อ
การจัดทำแผนชุมชน วงรอบที่ 2

รูปภาพ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำแผนชุมชน วงรอบที่ 2

รูปภาพ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำแผนชุมชน วงรอบที่ 2

รูปภาพ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำแผนชุมชน วงรอบที่ 2

รูปภาพ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำแผนชุมชน วงรอบที่ 2

รูปภาพ ทีมทำแผนชุมชนร่วมทำแผนชุมชนจริง

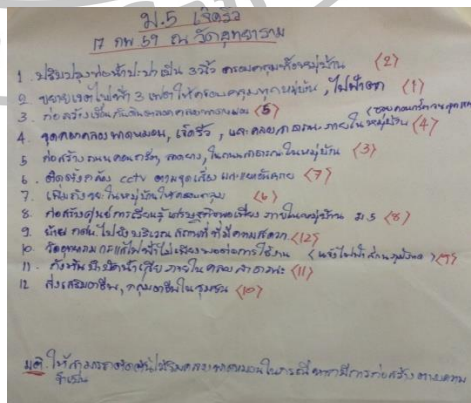
รูปภาพ ปลัดอำเภอบ้านแพ้วเข้าร่วมทำแผนชุมชนของทีมทำแผนชุมชน

รูปภาพ เข้าร่วมสังเกตการณ์การทำแผนชุมชนของทีมทำแผนชุมชน

รูปภาพ กิจกรรมทำแผนชุมชนของทีมทำแผนชุมชน หมู่ที่ 5

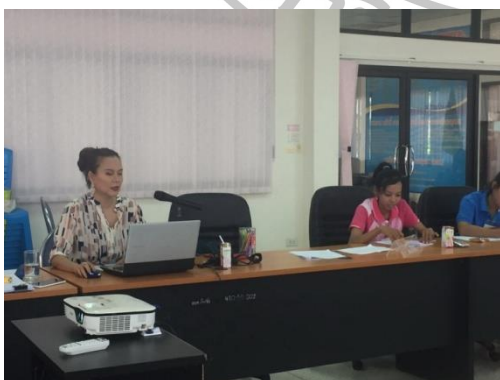
รูปภาพ กิจกรรมทำแผนชุมชนของทีมทำแผนชุมชน หมู่ที่ 5

รูปภาพ นำแผนชุมชนที่ได้จากการฝึกปฏิบัติมาทำประชาพิจารณ์

รูปภาพ การประชุมนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน
เพื่อการจัดทำแผนชุมชน

รูปภาพ การประชุมนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชน
เพื่อการจัดทำแผนชุมชน

รูปภาพที่ ปลัด อบต. เจ็ดริ้ว และนักวิชาการพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านแพ้ว ร่วมประชุมการ
นำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

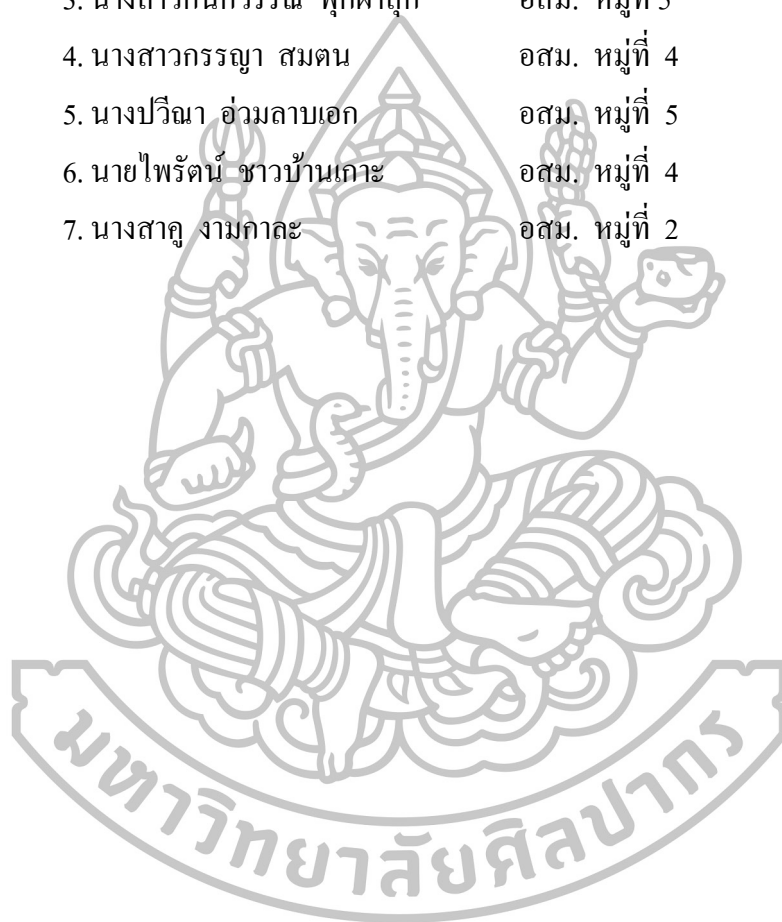
รูปภาพ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ประชานทีมทำแผนชุมชน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมประชุมการ
นำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

รูปภาพ เจ้าหน้าที่ อบต. ผู้ร่วมวิจัยและทีมทำแผนชุมชนร่วมประชุมการนำเสนอ
รูปแบบการสร้างเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อการจัดทำแผนชุมชน

รายนามผู้ร่วมวิจัย

1. นายหัสดี ขวัญไตรรงค์	นักพัฒนากรดำบลเจ็ดริ้ว
2. นางสาวเนนา พุกผาสุก	อสม. หมู่ที่ 5
3. นางสาวกนกวรรณ พุกผาสุก	อสม. หมู่ที่ 5
4. นางสาวกรรณา สมตน	อสม. หมู่ที่ 4
5. นางปวีณา อ่วมลาบเอก	อสม. หมู่ที่ 5
6. นายไพรัตน์ ชาวบ้านเกาะ	อสม. หมู่ที่ 4
7. นางสาวศุ งามกาสะ	อสม. หมู่ที่ 2

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวกิ่งแก้ว สุวรรณศิริ
ที่อยู่	61 หมู่ 2 ตำบลถนนขาด อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2533	สำเร็จการศึกษาปริญญาโทศาสตรบัณฑิต วิชาเอกการประชาสัมพันธ์ วิชาโทการโฆษณา จากมหาวิทยาลัยกรุงเทพ
พ.ศ. 2545	สำเร็จประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2547	สำเร็จระดับปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาจิตวิทยาชุมชน ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2549	ศึกษาดูระดับปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2543 – 2545	ครูอาสา ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลห้วยจรเข้มะ จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2545 – 2547	ครูอาสา สอนภาษาอังกฤษ โรงเรียนบ้านหนองหินประถมศึกษา จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2547 – 2548	ครูสอนคณิตศาสตร์ และอังกฤษ โรงเรียนบำรุงวิทยา จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2548 – 2555	พนักงานอาจารย์โปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
พ.ศ. 2555 – 2559	วิทยากรพิเศษ วิชาชุมชนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร